

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
ŞEHİRCİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE TERSİNE İÇ GÖÇ OLGUSU İÇİN
MEDENİYET TASAVVURU BAĞLAMINDA
ÇÖZÜM ÖNEREN BİR YERLEŞİM MODELİ

DOKTORA TEZİ

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

İstanbul
Temmuz-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
ŞEHİRCİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE TERSİNE İÇ GÖÇ OLGUSU İÇİN
MEDENİYET TASAVVURU BAĞLAMINDA
ÇÖZÜM ÖNEREN BİR YERLEŞİM MODELİ

DOKTORA TEZİ

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN

İstanbul
Temmuz-2024

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalı, Şehircilik ve Kentsel Dönüşüm Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN (İmza)

Üye Doç. Dr. Serhat ANIKTAR (İmza)

Üye Prof. Dr. Aynur ATMACA CAN (İmza)

Üye Prof. Dr. Ergün YILDIRIM (İmza)

Üye Prof. Dr. Murat GÜL (İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım “**Türkiye’de Tersine İç Göç Olgusu İçin Medeniyet Tasavvuru Bağlamında Çözüm Öneren Bir Yerleşim Modeli**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

ÖN SÖZ

Akademik bir çalışmanın, kişinin kendisini ve hayatı yeni baştan tanımladığı bir süreç olabilmesi önemli bir kazanımdır. Amaç, gayret ve beklentilere göre yeni yollar açılır ve yeni insanlar ile tanışılır. Benim için de, mesleğim ve aldığım eğitimin sorumluluğunu hayata yansıtma arayışında iken, sorularımın çoğuna cevap bulduğum kıymetli hocam Prof. Dr. Sadettin Ökten ile çalışabilmek büyük bir lütuftu. Kendisi elbette klasik bir tez danışmanı değil, yıllarca süren eğitimimizde yaşayan bir örnek olarak her anlamda bizleri yetiştirmeye çalışan bir insan hazinesidir. Hocama sabrı, emeği, nezaketi ve anlayışı için minnettarlığımı, ancak güzel çalışmalara devam ederek gösterebileceğimin bilincindeyim. Tez sürecinde değerli fikirleri ile araştırmalarımın yön veren Prof. Dr. Aynur Can Atmaca hocama ve Doç. Dr. Serhat Anıktar hocama, katkıları için Prof. Dr. Murat Gül hocama ve Prof. Dr. Ergün Yıldırım hocama ayrıca teşekkür ederim. Hocamın etrafında gönül birlikteliği ile oluşan nezih arkadaş grubumuzdaki ilim sevdalısı Ema Kışmıroğlu, Hilal Pala ve Dr. Ema Ünlü hanımlara ayrıca teşekkür ederim. Hayatım boyunca olduğu gibi tez sürecinde bana her anlamda destek olan annem, kardeşim ve ablamın, yanımızda olmasa bile hep andığımız rahmetli babamın yeri tarifsizdir. Kızlarımın varlığı, anneliğın derin duygularını bilimsel bir çalışmada daha özel hissetmemi sağladığı için çok kıymetlidir... Zorlukların ve sıkıntuların, istek ve emellerin, insanın düşüncesi ile anlam kazandığı dünyada, bundan sonra da doğruluk ve iyilik gayesiyle ilim ile meşgul olabilmeyi temenni ederim.

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

ÖZET

TÜRKİYE’DE TERSİNE İÇ GÖÇ OLGUSU İÇİN MEDENİYET TASAVVURU BAĞLAMINDA ÇÖZÜM ÖNEREN BİR YERLEŞİM MODELİ

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

Doktora, Şehircilik ve Kentsel Dönüşüm

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN

Temmuz, 2024 -224 Sayfa+ XIII Sayfa

Şehircilik çalışmalarına farklı bir yaklaşımla katkı sunmayı amaçlayan bu tezde, mekan ve yaşam arasındaki ilişkinin derinliği ortaya konulmakta, insanın eylemlerinin arka planı ile toplumsal yansımalarının şehirdeki karşılığına dikkat çekilmektedir. Bu anlayışla, Türkiye’de iç göç ile oluşan sorunlu kentleşme sürecinden yola çıkılarak tersine iç göç temalı bütüncül bir yerleşim modeli önerisi getirilmektedir. İnsan iradesinin ürettiği her şey gibi, yaşam alanlarının da bir kimliği somutlaştırdığı tespiti ile, öncelikle bu kimliğin oluşumu ele alınmaktadır. Sorunun kökenini doğru ifade etmek amacıyla, Özakpınar’ın bu konudaki medeniyet teorisi esas alınarak, kültür ve medeniyet ilişkisi incelenmiştir. Buna göre modernitenin etkileri ve özellikleri, tecrübe ve gelecek vizyonumuz açısından analiz edilmiştir. Bu teoriyi esas alarak Medeniyet Tasavvuru yaklaşımını ortaya koyan Ökten’in, şehir konusundaki sistematığı irdelenerek değerlendirilmiştir. Tersine iç göç yerleşim önerisi için, bu özgün bakış açılarına dayanan dört temel ilke belirlenmiştir. ‘Merkezi Yönetim, Yerel Üniversite ile Teknoloji Kullanımı’ şehir yaşamına; ‘Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim’ unsurları ise şehir mekanına yön vermektedir. Söz konusu yerleşim modeli, ülkemiz için değerlerin odağında yaşam alanları oluşturmayı, ekonomik ve sosyal gereksinimler için kimlik bütünlüğüne önem verilmesini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Tersine İç Göç, Medeniyet Tasavvuru’ nda Şehir, Medeniyet Kültür ve Değerler, Yeni Yerleşim Modeli, Bütüncül Kamu Merkezi.

ABSTRACT
FOR INTERNAL MIGRATION IN TURKEY
ACCORDING TO CIVILIZATION VISION A SETTLEMENT
MODEL THAT PROPOSES SOLUTION

Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK

Ph. D., Urbanization and Urban Transformation

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN

July, 2024 -224+XIII Pages

In this thesis, which aims to contribute to urbanism studies with a different approach, the depth of the relationship between space and life is revealed, the background of human actions and the social reflections of the city are highlighted Decently. With this understanding, starting from the problematic urbanization process caused by internal migration in Turkey, a holistic settlement model with the theme of internal migration is proposed on the contrary. With the determination that living spaces embody an identity like everything produced by the human will, the formation of this identity is primarily considered. In order to express the origin of the problem correctly, the relationship between culture and civilization has been examined based on Özakpınar's theory of civilization on this subject. Accordingly, the effects and characteristics of modernity have been analyzed in terms of our experience and future vision. Based on this theory, Ökten's systematics about the city, which reveals the approach of the Civilization vision, has been evaluated by examining. On the contrary, four basic principles based on these original perspectives have been identified for the internal migration settlement proposal. 'Central Government, the Use of Technology with the Local University' to city life; The elements of 'Holistic Public-Centered Settlement' give direction to the city space. The settlement model in question emphasizes creating living spaces in the focus of values for our country, giving importance to identity integrity for economic and social needs.

Keywords: Internal Migration in Reverse in Turkey, City in the Civilization Vision, Civilization Culture and Values, New Settlement Model, Holistic Public Center.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	2
1.2. Tezin Yöntemi.....	3
1.3. Tezin Kapsamı	3
İKİNCİ BÖLÜM	5
GÖÇ OLGUSU VE TÜRKİYE’DEKİ İÇ GÖÇ	5
2.1. Göç Kavramı, Türleri ve Göç Kuramları	5
2.1.1. Göç Kavramı ve Türleri	5
2.1.2. Göç Kuramları.....	9
2.2. Türkiye’de İç Göç Olgusu.....	15

2.2.1. Türkiye'deki İç Göçte İtici-Çekici Özellikler.....	16
2.2.2. Türkiye'deki İç Göç Dönemleri.....	20
2.2.3. Türkiye'deki İç Göç Analizi	28
2.3. Tersine İç Göç	36
2.3.1. Tersine İç Göç Kavramı ve Kuramı	36
2.3.2. Türkiye'de Tersine İç Göç, İtici-Çekici Özellikler	37
2.3.3. Tersine İç Göç Literatürü ve Grupların Tanımlanması.....	41
2.3.4. Tersine İç Göç Yaklaşımları ve Öneriler	46
2.4. Bölüm Değerlendirmesi	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	52
TOPLUM VE MEKÂN KONUSUNDA ESAS ALINAN TEORİK	
YAKLAŞIMLAR.....	52
3.1. Özakpınar'ın Medeniyet Teorisinin İncelemesi.....	53
3.1.1. Özakpınar'ın Teorisine Göre Kültür ve Medeniyet	54
3.1.2. Özakpınar'ın Teorisine Göre Batı Medeniyeti.....	57
3.1.3. Özakpınar'ın Teorisine Göre Şehir	59
3.2. Modern Yaşam Algısı ve Şehir Kuramlarına Eleştirel Bakış	61
3.2.1. Batılı Seçkinlerin Modern Yaşam Algısının Özakpınar'ın Teorisine Göre Değerlendirilmesi.....	62
3.2.2. Modern Şehir Kuramlarının Özakpınar'ın Teorisine Göre Değerlendirilmesi.....	71
3.2.3. Endüstri Sonrası Kentin ve Küresel Kentin Değerlendirilmesi.....	85
3.3. Ökten'e Göre Medeniyet Tasavvuru ve Şehir Önerisi.....	91
3.3.1. Medeniyet Tasavvuru; Kapsam ve İçerik	92
3.3.2. Medeniyet Tasavvuru ve Toplumsal Kimlik.....	97
3.3.3. Medeniyet Tasavvuru ve Şehir	99
3.3.4. Şehir Mekanını ve Hayat Tarzını Okuma/ Çözümleme	102
3.4. Medeniyet Tasavvuru Yaklaşımına Göre Şehir Önerisi	111
3.4.1. Etik, Estetik, Özgün Şehir.....	111
3.4.2. Medeniyet Tasavvuru'na Göre Şehir Modeli- Kuramsal Yaklaşım.....	113

3.5. Bölüm Değerlendirilmesi.....	119
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	122
YERLEŞİM MODELİ ÖNERİSİ.....	122
4.1. Yönetim İlkesi.....	123
4.1.1. Mevcut; Merkezi Yönetim Teşkilatı	123
4.1.2. Öneri; Kaymakamlık Odaklı Yönetim	127
4.2. Yerel Üniversite İlkesi	133
4.2.1. Mevcut;Her İlde Üniversite Analizleri	133
4.2.2. Öneri; Yöresel Sorunlara Odaklı Üniversite	139
4.3. Teknolojinin Kullanımı İlkesi	142
4.3.1. Mevcut; Şehirde Teknoloji Uygulamaları.....	146
4.3.2. Öneri; Değer Odaklı Teknoloji	156
4.4. Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim İlkesi	162
4.4.1. Yerleşim Merkezi Yaklaşımı	164
4.4.2. Mesken ve Ulaşım Yaklaşımı.....	176
4.4.3. Öneri; Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim.....	186
4.5. Yerleşim Önerisindeki Tüm İlkelerin Birlikte Değerlendirilmesi.....	187
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	190
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	190
5.1. Genel Değerlendirme	190
5.2. Sonuç.....	191
KAYNAKÇA.....	201
ÖZGEÇMİŞ.....	222

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1:	Şehir ve Kent İkiliğindeki Özellikler.....	1
Tablo 2.1:	Göçlerin Başlıca Kriterlere Göre Sınıflandırılması	8
Tablo 2.2:	Türkiye'deki 1950 Sonrasındaki İç Göçte Kentlerin Çekici Özellikleri	17
Tablo 2.3:	Türkiye'deki İç Göçte Kırsalın İtici Özellikleri	18
Tablo 2.4:	Türkiye’de Kentin Çekici-Kırsalın İtici Özellikleri.....	20
Tablo 2.5:	Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı	22
Tablo 2.6:	Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı	25
Tablo 2.7:	Türkiye’de 1950-80 ile 1980 Sonrasındaki Dönemlerin İç Göç Açısından Analizi.....	27
Tablo 2.8:	Türkiye’deki İç Göçün Sebepleri.....	29
Tablo 2.9:	Türkiye’deki İç Göçün Sonuçları	30
Tablo 2.10:	Türkiye’deki İç Göçün Sebepleri ve Sonuçları.....	32
Tablo 2.11:	Türkiye’de 1950’den Sonraki İç Göçlerin Kente, Terkedilen Yere ve Ülkeye Etkileri	33
Tablo 2.12:	Türkiye’deki İç Göç Sorunlarına Yönelik Öneriler	34
Tablo 2.13:	Türkiye’deki İç Göçte, Göç Veren Bölgelere Yönelik Çözüm Önerileri	35
Tablo 2.14:	Türkiye’deki Tersine İç Göçte, Kentin İtici Özellikleri	39
Tablo 2.15:	Türkiye’deki Tersine İç Göçte Kırsalın Çekici Özellikleri	40
Tablo 2.16:	Türkiye’de Tersine İç Göç Yönelik Literatür İncelemesi (İstanbul) ..	42
Tablo 2.17:	Türkiye’deki Tersine İç Göç Gruplarının Tanımlanması	46
Tablo 2.18:	Türkiye’deki Tersine İç Göçte İhtimaller, Faydalar, Öneriler.....	49
Tablo 3.1:	Medeniyet Tasavvuru Ögelerine Göre Modernite ve İslam	94
Tablo 4.1:	Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler	138
Tablo 4.2:	YÖK Bünyesindeki Ön lisans Programları.....	140
Tablo 4.3:	IoT Cihazlarının Avantajları, Dezavantajları.....	147
Tablo 4.4:	Türkiye’deki Yöresel Ürünlerle İlgili Faaliyet Örnekleri.....	149

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1:	E.Lee'nin İtme-Çekme Kuramı; Göç Sürecinde, Başlangıç ile Varış Yerindeki Faktörler ve Araya Giren Çeşitli Engeller	10
Şekil 2.2:	Türkiye'de 1927-2017 Arasında Kır-Kent Nüfusundaki Değişim	15
Şekil 2.3:	Türkiye'de 2016'da İllerin Verdiği Göç	38
Şekil 3.1:	Medeniyet Teorisine Göre Şehir Yorumu	61
Şekil 4.1:	Yerinden Yönetimler Şeması.....	124
Şekil 4.2:	Merkezi İdare Taşra Teşkilatı Şeması	125
Şekil 4.3:	Yerleşim Önerisinde Merkezi Yönetimin Sorumluluk ve Yetki Alanları.....	130
Şekil 4.4:	Türkiye'de 1950 ve 2006 Yıllarında Üniversitelerin Dağılımı	134
Şekil 4.5:	Türkiye'deki Üniversite Dağılımı.....	135
Şekil 4.6:	Üniversite-Sanayi-Devlet İlişkisi.....	136
Şekil 4.7:	Üniversite-Sanayi İşbirliğine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri.....	139
Şekil 4.8:	Uygulamalı Ön lisans Programlarının Sınıflandırılması	141
Şekil 4.9:	Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulama Alanları	147
Şekil 4.10:	Akıllı Şehir Bileşenleri	153
Şekil 4.11:	Yerleşim Önerisinde Teknolojinin Kullanım Alanları	171
Şekil 4.12:	İstanbul'da Sultan Külliyesi Örneği; Süleymaniye Külliyesi.....	171
Şekil 4.13:	Kırşehir Ahi Evran Külliyesi Projesi	172
Şekil 4.14:	Almanya Wuppertal-Elberfeld Merkez Camii Külliyesi.....	172
Şekil 4.15:	Otomobile Dayalı Ulaşım Sisteminin Gelişimi	184
Şekil 4.16:	Elektrikli Ulaşım Araçlarına Örnekler.....	186
Şekil 4.17:	Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim Esasları	187
Şekil 5.1:	Türkiye'de Tersine Göç Yerleşim Önerisi Sürecinin Kapsamı	190
Şekil 5.2:	Türkiye'de Tersine Göç Yerleşim Talebi ve Önerisinin Tanımlanması	192
Şekil 5.3:	Bir Medeniyet Teorisi ve Medeniyet Tasavvuruna Göre Şehir Yaklaşımı	193
Şekil 5.4:	Yerleşim Önerisinin Tüm İlkeleri ve Aralarındaki Bağlantılar	196

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1:	İstanbul'da Gecekondu Mahallesi	22
Resim 2.2:	Kamu Apartmanları; Okmeydanı İETT Blokları, 1960.....	23
Resim 2.3:	1988'de İstanbul, Topkapı	26
Resim 3.1:	İşlevlerin Baskın Olduğu Şehirler; Londra, Ruhr, Viyana	107
Resim 3.2:	Rölyef, Vitray, Kitabe Örnekleri	109
Resim 3.3:	Yönetim, Müze, Üniversite Binası Örnekleri	110
Resim 3.4:	Rasyonel Şehir Örnekleri; Amsterdam, Chicago, Londra	115
Resim 3.5:	Nisbet, İktifa, Üslup İlkelerine Örnekler; Safranbolu, Edirne	119
Resim 4.1:	İstanbul Büyük Çamlıca Camii ve Kuzey Ankara Camii Külliyesi...183	
Resim 4.2:	Türkistan Hoca Ahmet Yesevi Camii Külliyesi ve Strasbourg Eyüp Sultan Yeni Camii Külliyesi.....	177
Resim 4.3:	Çiftelhavuzlar'da Yapılan Yapı Kredi Bankası İkramiye Apartmanları 1960'lar ve Hukukçular Sitesi-1968	177
Resim 4.4:	Kerpiç Yapı(İTÜ-Ayazağa, Bilge Işık) ve Kerpiç Mahalle (Konya, Sonsuz Şükran Köyü)	183

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	: Aktaran
AREM	: Araştırma ve Etütler Merkezi
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AVM	: Alışveriş Merkezi
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
Çev	: Çeviren
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
Ed	: Editör
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KENTGES	: Kentsel Gelişme Stratejisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
md	: Madde
MİA	: Merkezi İş Alanı
s	: Sayfa
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
vd	: Ve Diğerleri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Şehirler, değişik alanlarda sayısız çalışmalara konu edilmektedir. Her disiplin, bir tespiti veya sorunu dile getirmeyi amaçlamakta, buna göre sonuçlar ortaya koymaktadır. Şehrin ele alınışında, konunun çok geniş bir içeriğe sahip olması bilimsel zemindeki ortak paydanın azalmasına neden olmaktadır. Sosyal veya teknik yaklaşımlarda, kavramlardaki farklılıklar, bu işin doğası olsa da, bunların iyi ifade edilmesi gerekmektedir.

Ülkemizdeki şehircilik meselesini iç göç açısından irdeleyen bu çalışmada, tespitlerin bütüncül ve tutarlı olması, sorun ve önerilerin bu anlayışla tanımlanması esas alınmaktadır. Gündelik hayatta ve akademik çalışmalarda iç içe girmiş olan bazı nitelermelerdeki ayrışmaların, tamamen netleşmesi mümkün olmasa da bundan bahsedilmelidir.

Örneğin, şehir ve kent kavramları çok yaygın kullanılmakta, bizim çalışmamızda da her iki kelime sıkça geçmektedir. Şehir ve kent kelimelerinin kökenlerini veya tarihçesini değil, arka planını vurgulayan bir çalışmada belirli özellikler tablolştırılmıştır.

Tablo 1.1: Şehir ve Kent İkiliğindeki Özellikler.

ŞEHİR	KENT
Geleneksel ve Doğal	Modern ve Yapay
Ev, Sokak, Mahalle	Apartman, Site, Cadde
Yerel ve Özgün Mimari	Statik Mimari
Cemaat- Cemiyet	Birey, Kitle ve Cemiyet
Plansız, Organik	Planlı, İnorganik

Kaynak: Aslantürk, 2022.

Yapılan tanımlamada, şehrin arka planında gelenek, yerli ve insani olan varken; kentin ise modernitenin getirdiği ve tartışılan yenilikleri içerdiği görülmektedir.

Kent veya şehir ifadelerini kullanırken, bahsedilen niteliklerin, genellikle esas alınmadığını söylemek mümkündür. Bu tezde de, kent ve şehir kelimeleri herhangi bir ayrımı belirtmek için kullanılmamıştır.

Şehirlerin oluşumu hakkında ise Ökten (2017), şehrin, toplumun kimliğini beyan etme ihtiyacından ortaya çıktığını belirterek insan iradesinin belirleyiciliğine dikkat çekmektedir. Türkiye’deki iç göçle ilişkili şehirleşme sürecini, özellikle bu bağlamda inceleyen tezin amacı ve yöntemi ifade edilmeye çalışılmıştır.

1.1. Tezin Amacı

‘Türkiye’de Tersine İç Göç Olgusu İçin Medeniyet Tasavvuru Bağlamında Çözüm Öneren Bir Yerleşim Modeli’ çalışmasını doğuran temel düşünce, ülkemizdeki metropollerin nicelik ve nitelik bakımından içinde bulunduğu aşırılığın azaltılması gereği olmuştur. Bu, çok yönlü problemleri içeren bir durumdur; metropol maddi ve manevi açıdan yaşanmaz bir hale gelmiş, hem eski yerleşikler hem de sonradan gelenler için çeşitli mağduriyetler ortaya çıkmış ve bu giderek artan bir hal almıştır. İnsanları mutsuz eden ve umutsuzluğa evrilen bu metropol yaşamı için, uygulanabilir yeni önerilere ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada, tersine iç göç, hem metropol hem terkedilen bölgeler için rakamsal iddiadan ibaret olmayan bir talep olarak değerlendirilmiş ve buna yönelik bir öneri oluşturmak amaçlanmıştır. Esas alınan kesim, ekonomik anlamda alt ve orta olarak nitelendirilenlerdir. Toplumun büyük kesimini oluşturan orta-alt gelir grubu için her anlamda zorlaşan hayatı, büyük şehirde sürdürmek bir tercihten ziyade mecburiyettir. Buna alternatif olabilecek bir öneri üretmek için, konu kapsamlı ve gerçekçi olarak değerlendirilmelidir. Ekonomi, emniyet, aidiyet, sağlık, eğitim gibi unsurların yeni yaşam alanlarında sağlanması ve bunun devamlılığını devlet temin etmelidir. Fakat bu yeni yaşamın kurulması, sadece iktisat veya inşaa konusu olmayıp, asıl mesele toplumun kimliği ile ilgilidir. Çeşitli sebeplerle kırsaldan kente göç eden halkın, dönerken aynı kitle olmadığı bilinmeli, beklentileri ve potansiyelleri doğru tahlil edilmelidir. Bu önerinin, bilimde ve uygulamada karşılığının olması ve insanımıza layık makul bir çözüm üretilmesi temel amaçtır.

Hem bir gereklilik hem fırsat olan bu yerleşimler tasarlanırken esas alınacak yöntemin içeriği, önerinin önemini ve özelliğini belirlemektedir. On yıllardır ülkemizde süren şehircilik uygulamalarından farklı olarak, hayatın bütününe hitap etmeyi amaçlayan

bir yerleşim önerisi oluşturmak, kendi değerlerimizi doğru yorumlayan bir yöntem ile mümkündür.

1.2. Tezin Yöntemi

Türkiye özelinde iç göç etkisinde oluşan kentleşme sonuçlarından yola çıkan bu tezde, kaos ortamına dönüşen metropolden çıkmak isteyenler için bir öneri ortaya konulmaktadır. Fen ve sosyal bilimlerden yararlanan, onlar ile çelişmeyen ama bunlara temel teşkil eden kuramsal yaklaşım, bu tezin özgün niteliğidir. Meseleyi genel manada anlamlandırmayı sağlayan bu teori, Yılmaz Özakpınar'ın medeniyet teorisidir. Kültür ve medeniyet arasındaki ilişkiyi teorisinde net olarak ifade eden Özakpınar, tüm somut kültür ürünlerinin soyut olan sabit medeniyet değerlerinden üretildiğini ifade eder. Modernite hakkındaki objektif değerlendirmesi ile, son asırda küresel ölçekte yaşanan değişime ışık tutmaktadır. Ayrıca ahlak kaynağından doğan idari ve iktisadi yapının önemini belirtmekte, bilim ve teknolojiyi doğru konumlandıran bir anlayışın gereğine dikkat çekmektedir.

Ülkemizdeki iç göç etkilerini, Özakpınar'ın teorisine dayanan Medeniyet Tasavvuru yaklaşımına göre yorumlayan Ökten, şehir konusunu da bu açıdan ele almaktadır. Şehirdeki mekanı ve yaşamı bütün olarak tanımlayan yöntem ile, rasyonel ve emin şehir sınıflandırması yapılmakta, mevcut durumun analizi ve kriterlerin netleşmesi sağlanmaktadır. Yerleşim önerisinin unsurları bu esaslardan yola çıkılarak belirlenmiştir.

1.3. Tezin Kapsamı

Tez, beş bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde konunun belirlenmesindeki düşüncenin arka planına değinilmiş, tezin amacı ve yöntemi hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde literatürdeki göç kavramı, kuramları irdelenmiş, devamında Türkiye'deki iç göç süreci ve ardından tersine iç göç konusu ele alınarak yorum ve öneriler ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde, meselenin çözümüne esas teşkil edecek olan Özakpınar'ın medeniyet teorisi incelenerek buradan çıkarımlar yapılmış; Ökten'in bu teoriden yararlanarak ortaya koyduğu Medeniyet Tasavvuru yaklaşımı ve şehir sistematiği tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, literatür analizleri ve söz konusu teoriler ışığında belirlenen tersine iç göç yerleşim önerisinin

dört ilkesi bulunmaktadır; ‘merkezi yönetim, yerel üniversite ve teknoloji kullanımı’ ilkeleri şehir yaşamını yönlendirirken, ‘bütüncül kamu merkezli yerleşim’ nitelikleri mekanın belirleyicisi durumundadır. Tüm ilkelerin birbiri ile olan bağlantısı burada ortaya konulmaktadır. Sonuç bölümü olan beşinci bölümde, ülkemizde iç göç ile oluşan kentleşme sorunlarına bir çözüm sunmayı amaçlayan tersine iç göç yerleşim önerisi, tüm süreç ve bu teoriler bağlamında değerlendirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE TÜRKİYE'DEKİ İÇ GÖÇ

Bu bölümde göç kavramının tanımı yapılarak, türleri belirtilmiş ve bu konudaki kuramlar incelenmiştir. Türkiye'de yaşanan iç göç süreci ve dönemleri ortaya konularak buna göre bir analiz yapılmıştır. Tersine iç göç konusundaki kavramsal-kuramsal yaklaşım ve Türkiye'deki durum tanımlanmış; yorum ve öneriler ifade edilmeye çalışılmıştır.

2.1. Göç Kavramı, Türleri ve Göç Kuramları

Oldukça geniş bir kapsamı olan göç konusu, bu çalışma kapsamının gerektirdiği şekilde ele alınarak, türlerin ve kuramların genel manada incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.1.1. Göç Kavramı ve Türleri

Göç, yapılan çeşitli araştırmalarda, sebep ve sonuçları bakımından önemli yeri olan bir konudur. Öncelikle kavramın içeriği, türleri ve kuramlar ifade edilerek göçün genel yapısı tanımlanmaya çalışılacaktır.

Birçok farklı alanda ele alınan göçü; sosyal, ekonomik, bireysel ve ekolojik nedenler ile, kişilerin buldukları yerlerden başka bir yere doğru gerçekleştirdikleri; geçici veya uzun süreleri kapsayan, geri dönme gayesi içeren ya da yerleşmek için yapılan coğrafik, toplumsal, kültürel hareket (Yalçın 2004, 13) olarak tanımlamak mümkündür.

Göçün oluşturduğu değişimler bazılarına göre modernliğin şartı gibi görülmekte, bazılarına göre; geleneksel yaşamın bozulması, kırsaldan gelen göçmenlerin yol açtığı kent kültürünün yozlaşması, yani iki kültürün arasında sıkışanların ne köylü ne de kentli olamaması diye yorumlanmaktadır. Diğer yoruma göre, göç sonucu meydana gelen bu yeni durum, geleneksellik ve modernliğin bir melezleşmesi halidir (Bal, 2008, 106).

Göçler, nitelikleri ve kapsamaları itibarıyla ayrı özelliklere sahip olduğundan bunlara göre tanımlanmalıdır. Her disiplin, göç konusunu kendi bakış açısına göre

değerlendirirse de farklı aşamalarda çeşitli etkenlerin rol oynadığı çok yönlü bir durum söz konusudur.

Göç türlerini ortaya koymak için, belirli kriterlere göre genel bir gruplama yapıldığında, keskin bir sınırlandırma olmadığı ve aralarında bir etkileşimin bulunduğu görülmektedir. Literatüre göre;

1- İrade bakımından göçler; ‘ gönüllü göçler ve zorunlu göçler’ olarak ikiye ayrılır.

Gönüllü göç; bireyin kendi isteği ile yaptığı, gitmek istediği yeri ve süreyi belirlediği göçtür. Gidilecek yerin çekici gücü en önemli etkidir; kişiler daha iyi imkanlarda yaşamak talebi ile bir yere göç ederler. Daha iyi ücretler, yeni bir yerde daha iyi imkanlarla yaşama arzusu, gelecek beklentileri gibi kişisel tercihler ile gerçekleşmektedir (Uğuz, 2004, 384-390).

Zorunlu göç; kendi istekleri ile değil, insanların mecburiyet nedeniyle zorunlu şekilde yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmalarıdır (Tekin, 2007, 93). Zorunlu göç, resmi otorite tarafından veya baskıdan kaçmak için ortaya çıkabilir. Devlet tarafından yapılan göç hareketi kontrollü olarak gerçekleşmekte, şiddet ve terörden kaçan bireyler ise başka yere kaçarak izlerini kaybettirmeye amaçlamaktadırlar (Yalçın, 2004, 17-18).

2- Biçim bakımından göçler; bireysel, kitlesel ve zincirleme göçler olmak üzere üçe ayrılır.

Bireysel göç çeşidinde kişiler, göçün neden ve sonuçları konusunda daha rasyonel bilgiye sahiptirler ve bu nedenle gerçekçi bir yaklaşım ortaya koymaktadırlar. Belirli bir sermayeye veya hünere sahip olan bu tip göçün aktörleri yoksulluk dışı sebeplerle göç etmektedir (Erder, 1995, 110). Niteliği esas alarak seçicilik gösteren bu göç çeşidinde, bireylerin gidilecek yer konusundaki beklentileri de yüksektir (Hocaoğlu, 2011).

Kitlesel göç; insanların kendi tercihlerinin dışında gerçekleşen ve birçok kişinin aynı zamanda hareket etmesidir. Topluluklar biçiminde olan bu göçlerde en yaygın sebepler savaş, deprem, büyük açlık durumları ile doğal felaketlerdir (Meral, 2016, 22).

Zincirleme göçte, göç kararı üyesi olunan birime bağlı ve onları dikkate alarak verilmekte; bireysel ve özerk olarak gerçekleşmemektedir. Bu göç çeşidinde, daha önceden göç etmiş olanlar ile aile ve akrabalığa dayanan ilişki ağları kurmak, göç

edecek kişilere, gidilecek yer konusunda bilgi sunarak, muhtemel risk ve maliyetleri azaltır (Hocaoğlu, 2011, 84).

3- Kalış süresine göre göçler; sürekli ve geçici göçler olarak sıralanabilir.

Sürekli göç; insanların yaşamakta oldukları yerden başka bir yere, temelli olarak yerleşmek amacıyla gitmeleri anlamına gelmektedir (Koçak, Terzi, 2012).

Geçici göç türü olan emek göçlerini, tayin nedeniyle yapılan göçler ve iş gücü göçleri diye ayırmak mümkündür. Tayin sebebiyle gerçekleşen göçler, geçici veya sürekli olabilir (Koçak, Terzi, 2012). Mevsimlik göçlerde ise bireyler, senenin belirli zamanlarında iki ya da daha çok mekânda yer değiştirmektedirler. Mevsimlik göçlerin sonucunda, birden çok sosyal ve kültürel niteliği iç içe yaşama hali vardır (Sağlam, 2006, 34).

4- Mesafe kriterine göre göçler; dış göç ve iç göç olarak ikiye ayrılır.

Dış göçler, gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ülkeden daha gelişmiş ülkeye doğru yaşanır; bireylerin amacı daha iyi şartlarda yaşam sürdürmek olduğundan, iç göç de bu anlayışla gerçekleşir (Tezcan, 2000, 115). Dış göç nüfus farklılığına sebep olurken, iç göçte ülke nüfusunda herhangi bir değişiklik yaşanmamaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, 173-175). Eğitimli ve nitelikli işgücünün göçü ile beyin göçü yaşayan ülkelerin eğitim seviyeleri düşmekte, bu da o ülkenin gelişiminin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır; göç alan ülkedeki gelişimi ise olumlu etkilemektedir. İşçi göçü de; herhangi bir ülkeden başka bir ülkeye ya da daha gelişmiş durumdaki bölgelere, iş bulmak ve daha iyi iş koşullarına erişmek isteği ile gerçekleşen göçlerdir (Soytürk, 2012).

İç göç, bir ülkenin sınırları içerisinde, köy, kent ve bölge gibi yerleşim yerlerinden, bir alandan diğer alana yerleşmek maksadıyla yapılan nüfus hareketleri, biçiminde tanımlanmaktadır (Üner, 1972, 77). İç göçler, göreceli olarak az gelişmiş bir bölgeden daha çok gelişmiş bir bölgeye doğru yapılan harekettir (Pazarlıoğlu, 2007, 112).

5- Akım yönüne göre yapılan göç sınıflandırması iç göç kapsamında ele alındığında; kentten-kente yönelen, kırdan-kıra yapılan, kentten-kıra ve kırdan-kente doğru izlenen bir yol söz konusudur (Kaygalak, 2009, 13). Bu gruplandırmalara göre, göçler, bir tablo ile özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.1: Göçlerin Başlıca Kriterlere Göre Sınıflandırılması.

İRADE	BİÇİM	KALIŞ SÜRESİ	MESAFE	AKIM YÖNÜ
1-Gönüllü Göç (Hayat standartını yükseltmek, mevcut şartlardan uzaklaşmak için yeni bir yerde yaşama arzusu,)	1-Bireysel Göç (Rasyonel, bilinçli) 2-Kitlesel Göç (Siyasi-sosyo-ekonomik, savaş) 3-Zincirleme Göç (Hane halkı, akraba)	1-Sürekli Göç (Gidilen yerde hayatını geçirme düşüncesi var) 2-Geçici Göç (Memurluk, askerlik, öğrencilik, Mevsimlik göçler)	1- Dış Göç (Ülke sınırları dışına çıkılarak gerçekleşen nüfus hareketi) 2-İç Göç (Ülke sınırları içindeki köy, kasaba, şehirdedir.	1-Kentten Kente Göç 2-Kırdan Kıra Göç 3-Kentten Kıra Göç 4-Kırdan Kente Göç

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Belirli kriterleri esas alan sınıflandırma tablosunda, göç konusunda etkili olan unsurlar ve nitelikler ortaya konulmakta, buna göre; meseleyi keskin sınırlar ile tanımlamanın zorluğu kadar, niteliklerin kendi arasındaki etkileşimi de görülmektedir. Örneğin irade esasına göre yapılan göçlerde, zorunlu yapılan afet ve terör nedenli göçlerin neden ve sonuçları özel kapsamda ele alınmalıdır. Bireysel göçlerin devamında zincirleme göçe dönüşmesi, geçici göçlerdeki gereksinimlerin çeşitlenmesi gibi olasılıklarda konu derinliği değişmektedir. Mesafe esasına göre dış göçün sadece ülkede nüfus değişimine yol açmasından çok ötesinde etkiler yaptığı; gelen yabancı göçüne ülke genelindeki sosyo-ekonomik tepkiler ve giden kitlenin kısa-uzun vadede oluşturduğu algı, gündemde yer bulan meselelerdir. İç göç ise, ülke içinde yer değiştiren nüfus ile kültür ve mekanda oluşan farklılaşmanın, iktisadi sonuçları kadar dönüştürücü olduğunu göstermektedir.

Belirli bir dönemde ülkemizde yaşanan iç göçün konu edildiği bu araştırma, sürecin kapsamlı etkilerini öncelese de bunun arka planında yer alan etkenlerin ortaya konulması gereklidir. Kriterlerin birkaçının farklı göçlerde aynı anda geçerli olabilmesi mümkündür. Bu çalışmada tüm kriterler göz önüne alınarak, ülke sınırları içinde kent-kıra arasında yaşanan göçlerin, zincirleme, sürekli ve gönüllü olarak gerçekleşen türleri değerlendirilecektir.

2.1.2. Göç Kuramları

Çeşitli disiplinlerin, göç kavramı hakkındaki kavramsallaştırmalarında teorik altyapı, birbirine göre farklılık göstermektedir. Göç kuramlarının çoğunluğunda; göç edilen hedef yerin uzaklığı, göçle varılan yerde kalma müddeti, göçle gidilen yerin idari durumu ve ekonomik imkanları dikkate alınmaktadır. Ayrıca göç edilen yerde olan akrabalık ilişkileri ile sosyal ağlar, göç eden insanların etnik kimlikleri, kişisel özellikleri ve cinsiyetleri gibi unsurları esas alarak hipotezler oluşturularak; makro, orta ve mikro tarzda bir yaklaşım belirledikleri görülmektedir (Özcan, 2017).

Başlıca göç kuramları kısaca şunlardır:

Ravenstein Göç Kanunları (1885)

Sanayi devriminin etkisiyle kentlere yönelen göçleri konu alan çalışmalar yapan Ravenstein, 'Göç Yasaları' (The Laws of Migration) başlıklı makalesinde belirttiği yedi kanunu olarak şöyle kurgulamaktadır:

- 1- Göç edenlerin çoğu kısa mesafelere göç eder, göç akımları büyük endüstri ve ticaret merkezlerine yöneliktir.
- 2- Kentlere olan göç artınca, boşalan kırsal alanları uzaktan gelenler doldurur ve tüm ülkede yayılma gerçekleşir.
- 3- Yayılmadaki süreç, göçleri kendi içine çeken sürecin tersine olsa da benzerdir.
- 4- Göç akımları, kendini dengeleyen karşı akım yaratır.
- 5- Göçmenler uzak mesafelerde, büyük sanayi veya ticaret merkezlerinden bir tanesini tercih ederler.
- 6- Kırsalda yaşayan kişilerin göç eğilimi kentlerde yaşayan insanlardan daha fazladır.
- 7- Kısa mesafede, kadınların göç eğilimi erkeklerden fazladır; uzun mesafede göçerkekler daha yatkındır (Ravenstein, 1885).

Ravenstein (1885, 286); devletin politikaları, vergi yükleri ve doğadaki olaylar gibi oluşan çeşitli durumlar, göç hareketlerine sebep olsa bile, bunların hiçbirinin insanların ekonomik açıdan daha iyi seviyede olmak amacıyla gerçekleştirdikleri göç hareketiyle karşılaştırılamayacağını ifade eder.

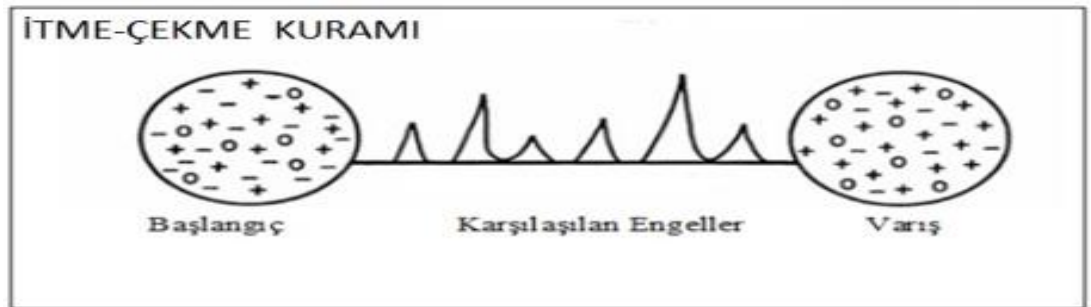
İtme-Çekme Kuramı, Everett Lee (1966)

Ana konusu, E.G Ravenstein'in 'Göç Kanunları' (1885) adlı çalışmalarına dayanan bu teoride Lee (1969, 283-297), göçte etkili olan etmenleri, 'itici ve çekici faktörler' olarak temel iki kısma ayırır (Şekil 2.1).

Ravenstein'a ait önermeleri, günümüz şartlarına uyarlayan Lee, göç kaynağı ile göç hedefindeki yerde olan itici ve çekici faktörlerin, göçe nasıl yansıdığını inceler. Her çeşit göç sürecinde, çıkış ve varış noktası olarak kategorize edilebilecek noktaların olduğunu belirtmektedir. Lee, göç kararı ile göç zamanının ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri, şu dört başlıkta özetlemiştir (Lee, 1966, 49-50):

- 1- 'Çıkış yerine dair' olanlar,
- 2- 'Varış yerine dair' olanlar,
- 3- Araya giren çeşitli engeller,
- 4- Kişisel olan faktörler.

Lee'ye göre, bu faktörlerin oluşmasında, yaşanan ve göç edilmesi düşünülen yerde bulunan itici ve çekici unsurların oranları belirleyicidir. İtici ve çekici etkenlerin, duruma ve kişiye göre farklı oranda etkili olacağını ifade eder. Göçün karmaşıklığı nedeniyle gerekli basitleştirmeyi yapmanın genellikle imkânsız olduğunu belirtmekte; bu nedenle pek çok kural dışı durum beklenebileceğini vurgulamaktadır Lee (1966, 57). Söz konusu hipotezlerin tam manasıyla sınımasının, değişik kültürlerden elde edilecek materyallerin toplanması ile mümkün olacağını söylemektedir.

Şekil 2.1: E.Lee' nin 'İtme-Çekme Kuramı'; Göç Sürecinde, Başlangıç ile Varış Yerindeki Faktörler ve Araya Giren Çeşitli Engeller.

Kaynak: Lee, 1966, 50.

Lee'nin itme-çekme kuramında temel bileşenler; göçü etkileyen negatif, pozitif ve nötr faktörler olarak üç farklı kategoride ele alınmıştır. İnsanları göçe yönelten faktörler negatif (-), insanların çıktıkları noktalarda kalmasına neden olan faktörler pozitif (+) ve göç kararını olumlu veya olumsuz açıdan etkilemeyen nedenler ise nötr (o) faktörler biçiminde ortaya konulmuştur.

Lee (1966, 54-55), az gelişmiş bölgelerin düşük ücretler, yüksek olan nüfus yoğunluğu ve yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar gibi nedenlerle göçmenleri ittiğini; yüksek ücretlerin ve iş fırsatlarının fazla olduğu, gelişmiş bölgelerin ise göçmenler açısından çekicilik kazandığını belirtir. Bu, göçün maddi sebeplerini ve modern bireyin beklentilerini göstermektedir. Ayrıca Lee çalışmasında, göç alan ve veren yerler arasındaki bilgi akışları ile göçün kolaylaştığını; ulaşım ve iletişimle ilgili teknolojik gelişmelerin ise iletici faktörler özelliği ile göçleri hızlandırdığını ifade etmektedir.

Kesişen Fırsatlar Kuramı (1940)

Kurama göre; göç edilecek mesafe öncelikle, göç edilecek yerde bulunan imkanlar ile bu imkanların çokluğu da ek olarak, göç konusundaki önemli unsurlardır. Stouffer, 1940 senesinde yazdığı, 'Kesişen Fırsatlar; Hareketlilik ve Mesafe ile İlgili Bir Teori' başlıklı makalesinde, mesafe unsurunun hakkında, daha açık ve kesin olan çalışmaları gerektirecek bir önem taşıdığını belirtmiştir. Kentlerin, çekim merkezi olma etkisinin dikkate alınması gerektiğini fakat, göç kararı alan bireyler bakımından göç mesafesinin önemli bir faktör olduğunu söylemiştir. Belli bir mesafeye doğru göç edecek olan kişilerin sayısı, o mesafede yer alan fırsatların artış yüzdesi ile doğru orantılıdır. Yani, göç ve mesafe arasında değil, göç ve fırsatların arasındaki doğrudan ilişki bulunduğu varsayımını belirtmektedir. Mesafe konusunun, işgücü ile ilgili piyasadaki bilgi akışı bakımından da değerlendirilmesi gerektiğini ve bireylerin daha yakın mesafelerdeki fırsatlarda, uzak mesafelere oranla daha çok detaylı bilgi sahibi olduklarını belirtir (Stouffer, 1940).

Neo-Klasik Ekonomi Kuramı

Neo-klasik göç teorisinin temeli olan 'Harris-Todaro modeli' ile, şehirlerde çoğalan işsizliğe rağmen, kırsaldan kente göçün hala gelişmekte olan ülkelerde sürmesindeki çelişkiliyi açıklamak amaçlanmaktadır. Bu model, köylüleri kentsel alanlara çekmek için bir mıknatıs işlevi gören kentin 'parlak ışıkları' gibi, belirsiz ve şekilsiz

açıklamalardan dolayı oluşan hoşnutsuzluktan doğmuştur (Harris ve Todaro 1970, 126).

Neoklasik kuram, titiz çalışmalar içerse de; göç belirleyicileri konusunda mekanik bir yaklaşımı olduğu, piyasadaki kusurları görmezden geldiği, göçmenleri ile göçmen topluluklarını homojenleştirdiği, tarih dışı ve statik olduğu, göç meselesinde uygulanan politikaları ve tedbirleri sadece bozucu unsurlar veya ek maliyetler olarak gördüğü gerekçeleriyle eleştirilere hedef olmuştur (Kurekova, 2011).

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

Piore (1979, 100) geliştirdiği bu kuramda, gelişmiş durumdaki ekonomilerin tabakalı bir meslek yapısı ile ikili formda ekonomik örgütlenme yapısı bulunduğunu ileri sürmektedir. Ekonomik yapılanmada; vasıflı/vasıfsız olan işgücünün istihdam edildiğini, sermaye-yoğun ve sadece 'vasıfsız' olan işgücünün istihdam edildiğini belirtmektedir; 'emek-yoğun' diye nitelenen iki çeşit örgütlenme çizgisi arasında bir tür 'dualite' (ikilik) bulunmaktadır. Kurama göre göç, arzdan çok işgücü talebi şartlarınca yönlendirilen bir durumdur. Gelişmiş ülkelerde, ekonominin karakteri (yerli işgücünün pek kabul etmek istemeyeceği), mesela statüsü nedeniyle düşük vasıflı işlere yönelen bir talebin oluşmasını sağlar. Dolayısıyla bu işlerdeki açığı doldurabilmek gayesiyle, göçmenlik de arzu edilen gerekli bir şey haline gelir. Bu durumu, kendi piyasasının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak, aktif istihdam önlemleri şeklindeki 'politika tercihleri' (örnek; 1960'larda Avrupa'ya yönelen iş gücü göçü) izler. Bu göç hareketlerini ortaya çıkaran etken Piore'ye göre, işçi gönderen gelişmemiş ülkelerdeki büyük orandaki işsizlik veya düşük ücretler ve diğer itici yönler değildir; göç alan ülkelerde yaşanan kronik ve düşük ücretli nitelikte işgücüne olan gereksinimdir (Toksöz, 2006, 18).

Yeni Ekonomi Kuramı

Oded Stark tarafından, 1990'larda geliştirilen kurama göre; risk hali yaşama olasılığına karşı, gelişmiş ülkelerde, sigorta düzenlemelerinin bulunması ve kontrol edilerek güvence altına alınması esastır. Tarımda ortaya çıkabilecek kötü hava koşulları veya felaket durumlarında, sigortalı olan kişiye ürünün piyasa değeri ödenmektedir. Bu şekilde aileler ve bireyler, ekonomik refahlarını güvenceye almaktadırlar. Fakat sigorta sistemlerinin yetersiz olduğu ülkelerde ise, aile bireylerinin bir veya birden çok farklı olan bölgeye göç etmeleri sağlanıp kendilerini

sigorta etmesi; bu yolla güvence altına alınmasını hedeflemektedirler. Bu sayede ürünlerin kendi istedikleri şekilde yetişmemesi ya da yetersiz olması durumlarına karşı, bireyler ve haneler gelirlerini garantiye alabilme imkanı olmaktadır (Massey, 1993, 437).

Denge Kuramı

Modernleşme Okulu'ndan W.A. Lewis, Todaro, Lerner, gibi temsilciler tarafından geliştirilen kurama göre göç olgusu; bölgeler ya da ülkeler arasındaki bir dengenin sağlanmasında katkısı olan, olumlu nitelikte bir nüfus hareketliliğidir. Gelişmemiş bölgelerden, sanayileşmiş bölgelere göç eden nüfusun yaratacağı iş gücü transferi ve yeni talep, az gelişmiş bölgelerde iş gücü talebi ve üretim artışı doğuracak, böylece göç oranı düşecektir. Bu özelliği sayesinde göç; dengesizlikleri gideren, bütünleştirici, hem olumlu bir kalkınmaya hem de modernleşmeye katkı sağlayıcı etki yapacaktır (Çakır, 2011, 135).

Kurama göre; yurtdışında kısa süreli olarak çalışan iş gücü, kendi ülkelerine yeni hüneler edinerek geri dönecektir, edindikleri yeni yeteneklerle yani kazandıkları yeni niteliklerle ekonomik gelişmeye daha çok katkıda bulunacaktır. Kuram, dünya ekonomisinin kendi içinde bir bütün olduğunu, ekonomik gelişmelerin ülkeler arası kaynak aktarımlarını zorunlu kıldığını, üstelik bunun da yararlı olduğunu savunan görüşlerden yola çıkmaktadır (Gezgin, 1991, 36).

Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Varış ve orijin bölgelerindeki göçmenleri, eski göçmenler ile göçmen olmayanları, arkadaşlık, akrabalık bağı ve ortak topluluk kökenli bağlarla birbirine bağlayan, kişiler arası ilişkileri ifade eden Network Kuramı'na göre; göçmenler göç hareketliliği ihtimalini arttırmırlar. Çünkü ağ ilişkileri sayesinde, göç maliyetlerini ve risklerinin azalmasına, böylece göç olasılığının artmasına ve zamanla göç gönderen toplumun, daha geniş kesimleri kapsayacak biçimde dışa doğru yayılmasına neden olurlar (Massey, vd., 1993, 448-449).

Bu kuram, ilişkiler ağı sayesinde göçün içerdiği riskler ve yol açtığı masraflar azaldığından, ücret farklılıklarının önemini kaybettiğini, göçmenlerin yer seçimlerini ve kararlarını etkilediğini savunan; istihdam uygulamalarına ya da ücretlerdeki farklılıklara rağmen, neden göçün devam ettiğini açıklamaya çalışan bir kuramdır (Özcan, 2017, 202).

Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

Bu kuram, göreceli olarak az gelişmiş ve gelişmemiş durumdaki ülkeler ile gelişmiş ülkeleri esas almaktadır. Bağımlılık Okulu'na göre dünya, 'merkez ve çevre' diye ikiye ayrılmakta olup, dünyadaki gelişmişlik ile azgelişmişlik de birbirine bağımlı haldedir (Kızılcıçelik, 2004, 74-76).

Dünya sistemleri kuramına göre; merkez ülkelerin bu kontrolü, çevre ve yarı-çevre ülkelerindeki işgücü ile hammadde kaynaklarının üstündedir. Bu ülkelerde işgücü açığı yaşanması sonucu, çevre konumundaki ülkelere merkez konumdaki ülkeye doğru işçi göçleri oluşacaktır (Abadan, 2002, 15).

Kuram; merkez ülkelerin çevredeki ülkelere hammadde elde etme, ucuz pazar alanı ve işgücü için bir bağımlılık düzeni içinde ihtiyaç duyduğunu öngörür. Üretim maliyeti, çevre ülke sayesinde düşmekte; maliyeti daha düşük olan bu ürünler ya yine söz konusu ülkenin kendi pazarında tüketilmekte, yahut diğer başka ülkelere pazarlanmaktadır (Vural, 2007, 14).

Fakat ekonomik küreselleşme ile beraber bu durumun artık tersine döndüğü, yani, ucuz işgücünün merkez nitelikli ülkelere yönelmesi yerine, sermayenin girdi ve işgücü maliyetlerinin daha düşük olduğu ülkelere doğru yönelmekte olduğu görülmektedir (Çağlayan, 2006).

Göç kuramlarınının sanayi devriminin etkileri ile ortaya çıkmaya başladığı, ilerleyen dönemlerde küresel bir nitelik kazanarak dünya ölçeğindeki duruma yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Coğrafya, kültür, zaman gibi unsurlar, göçteki temel kabulleri farklılaştırmakta ve neden-sonuç bakımından göç, statik bir özellik göstermemektedir. Modern zihniyetin ve küreselleşmenin rolü, göçlerde de adaletsizlik açısından yine kendini göstermiştir; yaşanan hızlı değişimler karşısındaki teoriler ise sadece tanımlayıcı niteliğinde görünmektedir.

Bu çalışmada, iç göç konusu ele alınacaktır; fakat meselenin dünya bütünü içinde yer aldığı, iletişim, üretim, tüketim ve yaşam tarzı gibi unsurların bu dönemde belirleyici olduğu bilinci ile değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu anlayışla, tüm göç sürecindeki benzerlikler-farklılıklar, neden-sonuç ve taleplerin tahlil edilmesi bakımından önemlidir.

2.2. Türkiye’de İç Göç Olgusu

Bir ülke sınırları içindeki yer değiştirmeler ile nüfusun aynı kaldığı düşünülse de, iç göçün olgusunun çok yönlü etkileri olmuştur. Türkiye’de de aynı ülkenin vatandaşı olan insanlar, iç göç ile ekonomik, sosyal ve mekansal açıdan dengeleri değiştirmiş ve bu, birçok sonuçlar doğurmuştur.

İç göç her dönemde ve her toplum yapısında yer almış olan bir olgu olmayıp, modern çağda ve modern toplumlara özgü olan bir kavram niteliğinde karşımıza çıktığı (Tekeli, 2008) için bakış açısı buna göre belirlenmelidir.

Kır-kent nüfusumuzun değişimini gösteren grafik (Şekil 2.2), aslında ülke bütünü için önemli olan bir durumu ifade etmektedir. Cumhuriyet başlangıcında kırsal nüfusun oranı nüfusun yaklaşık % 75’i iken, 2024’te bu, kentsel nüfusun oranı olmuştur. Bugün yaşanan kentleşme sorununda bu önemli değişim, nicel açıdan anlamlıdır.

Şekil 2.2: Türkiye’de 1927-2017 Arasında Kır-Kent Nüfusundaki Değişim.

Kaynak: TÜİK, 2017.

Ülkemizin son asırda kır ve kent nüfuslarını gösteren grafiğe göre, kentsel nüfustaki artış 1950’den itibaren başlayarak 1980’den sonra daha da hızlanmış; köylerdeki nüfusta ise belirgin bir düşüş gerçekleşmiştir. Bugün gelinen noktada, kırsal nüfus oldukça azalmış durumdadır.

Türkiye’de yeni teknolojik gelişmelerle birlikte ekonomik ve siyasi etkenler, 1955 yılından sonra köylüyü iktisadi ve psikolojik olarak etkilemiş, göç giderek artmıştır. Bu dönemde göçün yönü, kuzey ve doğuda bulunan dağlık, azgelişmiş ve yoksul kesimlerden batıda yer alan sanayileşen, gelişen, verimli alanlara doğru olmuştur. Karadeniz bölgesi en çok göç veren, Marmara ile Orta-Batı Anadolu ise, en fazla göç alan yerler haline gelmiştir (Karpata, 2003, 105). Kırsal alanlardan kentlere olan iç göç yönelimi özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin gibi çeşitli büyük ölçekli kentlere doğru gerçekleşmiştir (Gümüş, vd. 2013, 235).

Cumhuriyetten itibaren yaşanan bir asırlık dönemde, kır ve kent arasında yaşanan bu niceliksel değişimin, iç göçlerin etkisiyle oluştuğu ve bu durumun çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir.

2.2.1. Türkiye'deki İç Göçte İtici-Çekici Özellikler

Literatürde, itici ve çekici faktörler yaklaşımı çerçevesinde incelenen iç göçte; kaynak bölge durumundaki yerde iticilik sebebi, göç edilecek hedef bölgelerde ise çekicilik sebebi niteliğindeki etmenler esas alınır. Bu etmenlerden işsizlik ve düşük gelir, itici güçlerde önceliklidir; yüksek gelir ve iş fırsatları ise çekici güçler açısından başta gelir. Bunlara ek olarak göçe etki eden diğer unsurlar; eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerdir (Çelik, 2006, 150).

Tümertekin, 1968’de yaptığı ‘Türkiye’de İç Göçler’ başlıklı çalışmasında kırdan kente göçte; kırdaki iklim şartları, toprak azlığı ve geçim imkanlarının zorluğuna karşılık, şehirdeki cazibenin etkili olduğunu belirtir (Tümertekin, 1968). Ayrıca Ravenstein’e ait ‘bireylerin aşamalı olarak göç ettiği’ hipotezini test eden Tümertekin, (İstanbul’da) yaptığı analizle, gelenlerin aşamalı şekilde göç ettiği sonucuna ulaşmıştır (Tümertekin, 1970-1971).

Bir süreç olan, durağan bir olgu olmayan göç, zaman-mekan, neden-sonuç unsurları, tanımlanma, ölçülme, çözümlenme, açıklanma ve yorumlanması ile kuramsal açıdan karmaşık bir hale geldiğinden (İçduygu, Sirkeci, 1999) teorik olarak konunun sadeleştirilmesi gereklidir.

Türkiye’de yaşanan iç göç, ülkemizdeki sosyo-ekonomik değişimlerle ilişkili olup bu süreçte yaşananların bütün olarak ele alınması gereklidir. Kentlerin cazip olan nitelikleri, Türkiye’de 1950’den sonra iç göçlerin kentlere yönelmesindeki unsurlardır.

Ülkemizdeki kentlerin çekici yönlerini ele alan çeşitli çalışmalardaki veriler tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.2).

Tablo 2.2: Türkiye'deki 1950 Sonrasındaki İç Göçte Kentlerin Çekici Özellikleri.

-Sanayi ile hizmet sektörünün gelişmiş olması sayesinde iş imkanlarının çok olması,	-İş imkânları, -Eğitim imkânları, -Sağlık imkânları, -Ulaşım imkânları,	-Daha iyi gelir, -Eğitim ve sağlık şartları, -Kentsel yaşamın çekiciliği, -Ulaşım-iletişim imkânları,	-Kentlerdeki imkanların ve şartların cazibesi, -İş bulma ihtimali, -Daha yüksek bir hayat standardı,
-Eğitim, sağlık hizmetlerinin yaygınlığı,	-Yüksek gelir imkânı, -Kentin cazibesi, -Yüksek hayat standardı...	-Kıra göre daha iyi işler bulma ve daha ileri hayat standartlarına ulaşma umudu, -Kentin sosyo- kültürel imkânlardan faydalanma isteği...	-Eğitim, sağlık, ulaşım imkanları, -Sosyal ve kültürel olanaklar...
-Kentlerdeki ulaşım imkanlarının daha iyi olması,	(Keleş, 1996, 113-114)	(İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün, 1998, 217)	(Apan, 2006).
-Kentin insanlara daha cazip gelmesi...	(Bayhan, 1997, 179)		

Kaynak: Keleş, 1996; Bayhan, 1997; İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün, 1998; Apan, 2006.

Tablodaki veriler incelendiğinde Türkiye'de kentin çekici özellikleri; iş imkanları, eğitim ve sağlık hizmetleri, ulaşım imkanları, sosyal- kültürel olanaklar ile kent yaşamının cazibesi olarak ortaya çıkmaktadır. İletişim imkanlarının artması ve önceden göç eden kişilerin etkisi de, başlangıçtan itibaren şehirlere yönelen göçlerde önemli rol oynamıştır. Çekici özelliklerinin yanında, farklı büyükşehir yaşantısının kırsaldan gelenler için zorluklar barındırması; buna yönelik sorunları ise bir arada yaşayarak kendilerince çözme çabaları söz konusudur. Alan büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu bakımından çok farklı niteliğe sahip bir yerde yeni bir yaşam kurmak, tüm çekici yönlere rağmen alışma ve uyum sağlama anlamında sıkıntılı bir süreci ifade etmektedir. Cazip olarak görülen niteliklerin gerçekte ne kadar karşılık bulacağı, kişilerin yerleştikleri ortama, amaçlarına ve çabalarına bağlıdır.

Türkiye'deki İç Göçte Kırsalın İtici Özellikleri

1950'den sonra şehirlere gidebilmenin kolaylaşması ve kırsal yerlerde artan olumsuz yönlerin, terk etme nedeni olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye' de kırsalın iticiliği konusunda yapılan çeşitli çalışmaların verileri tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.3).

Tablo 2.3: Türkiye'deki 1950 Sonrasındaki İç Göçte Kırsalın İtici Özellikleri.

-Geçim/hayat şartlarının zor olması,	-Hızlı nüfus artışı,	-Artan nüfusun baskısı,	-Kırsal kesimde yaşam şartlarının kalitesiz, yetersiz olması,
-Eksik istihdam,	-Miras yolu ile tarım arazisinin küçülmesi,	-Yetersiz, parçalanmış ve verimsiz olan toprak,	-Süreç içinde artan nüfus,
-Hızlı nüfus artışı,	-Tarımda makineleşme ile tarımdaki işgücünün düşmesi,	-Makineleşme kaynaklı işsizlik,	-Tarım alanlarının yetersiz olması, geçim sıkıntısı,
-Düşük verimlilik,	-Bazı kırsal kesimlerdeki kötü iklimsel koşullar,	-Tabii afetler,	-İşsizlik sorunu,
-Gizli işsizlik,	-Ekonomide istikrarsızlık ve sosyal sorunlar,	-Kan(töre) davaları,	-Okul ve öğretmen açığı,
-Eğitim-sağlık sorunları,	-Doğal afetler ile savaşların yaşanması,	-Terör vb.	-Sosyal çatışmalar, terör, kan davaları.
-Tarımda makineleşme,	-Terör hadiselerinin güvenliği tehdit etmesi,	(Bayhan, 1997, 179)	-Daha iyi bir hayat ve gelecek beklentisi.
-Mevsim dışı iktisadi faaliyetlerin olmayışı...	-Mevsim dışındaki ekonomik etkinliklerin yetersizliği,		(Akgür, 1997, 62)
(Yıldırak ve Olhan, 1994, 59)	-İş imkanlarının sınırlılığı,		
	-Eğitim ve sağlık hizmetlerindeki yetersizlik...		
	(Keleş, 1996, 107-108)		

Kaynak: Yıldırak ve Olhan, 1994; Keleş, 1996; Bayhan, 1997; Akgür, 1997.

Tablodaki veriler incelendiğinde kırsal alanların iticiliğinin nedenleri; hızlı nüfus artışı, tarımdaki değişiklikler, ekonomik imkansızlıklar ile hizmetlerin eksikliği ve

sosyal hayatın yetersizliği olarak görölmektedir. Haberleşme, iç göçte önemli role sahiptir; değişimin bu dönemde daha hızlı ve farklı olmasına neden olan iletişimin etkisiyle insanlar başka seçeneklere yönelebilmişlerdir. Ekonomik ve sosyal sorunların çözümünü, kendi yaşam alanında değil başka yerde arama fikri, oraya karşı duyulan ümitsizlik kadar yeni bir yerde bir yaşam kurulabileceğine olan beklenti ile de ilişkilidir.

İletici unsurlar da köyden kente yönelen göçte önemli rol oynamıştır. Türkiye'de iç göçün hızlanması 1950-60 arasında karayollarındaki artış ile olmuş, 1970 sonrasında bu yollar daha nitelikli hale gelerek kırsal kesimin kentlere göçü kolaylaştırmıştır. İletişim araçları ile kentten haberdar olan, kent yaşamını tanıyan kırsaldaki insanlar bilgilenmiş, kentle ilgili hayallere ve umutlara kapılması ise göçleri tetiklemiştir (Akgür, 1997, 74-75).

Kırsal yerlerin itici hale gelmesinin arka planında şüphesiz, o süreçteki yoğun siyasi değişimlerin etkisi bulunmaktadır. Görünürdeki sebeplerin ortaya çıkması, bir algının oluşması ve bunun eyleme dönüşmesi için çeşitli faktörlerin rol oynadığı yadsınamaz. O dönemdeki kısıtlı iletişim ve ulaşım imkanlarının bile, bu hızlı değişimde kitlelerin yönlendirilmesindeki önemli işlevi ortaya çıkmaktadır.

Değerlendirme

Türkiye'de 1950 sonrasında kırsaldan kente doğru gerçekleşen iç göçler, hem kent hem kırsal açısından ele alındığında, eksiklerin ve sorunların itici; imkanların ise cazip olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin şartları göz önüne alındığında, ülkede genel anlamda yaşanan sıkıntılara rağmen, kentlerin sahip olduğu potansiyele duyulan bir ilgi söz konusudur. İç göçün arka planında, sosyo-ekonomik arayışları ve beklentileri doğuran nitelikler bulunmaktadır.

Ortaya konan tüm veriler değerlendirilerek, ülkemizdeki iç göçteki kentin itici, kırsalın çekici nitelikleri bir tablo haline getirilmiştir (Tablo, 2.4).

Tablo 2.4: Türkiye’de Kentin Çekici-Kırsalın İtici Özellikleri.

KENTİN ÇEKİCİLİĞİ	KIRSALIN İTİCİLİĞİ
İş imkanları	Hızlı nüfus artışı
Eğitim ve sağlık hizmetleri	İşsizlik
Ulaşım-iletişim imkanları	Tarımda makineleşme, parçalanmış topraklar
Kentin cazibesi	Eğitim-sağlık sorunları
Yüksek hayat standartı	Doğal problemler
Sosyal-kültürel olanaklar	Sosyal problemler

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Veriler karşılaştırıldığında, gelişen iletişim imkanlarının etkisiyle kırsalda sorun olan veya eksikliği yaşanan şeylerin hayatı zorlaştırdığı, kentin ise kolaylık ve ümit vadettiğine dair bir kabul oluştuğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Buna göre, kırsal yaşamdaki sıkıntıların süreceği endişesi ve kentin sahip olduğu imkanlar, ait olunan yerin terkedilmesinde rol oynamıştır.

Kırsaldan kente yönelen göçlerin belirleyicisi durumundaki özellikler, yeni bir yaşama dahil olan kitle için çekici olsa da bir uyum gerektirmektedir. Sahip olunan kültürel kimlik ve alışkanlıklardan dolayı, kent yaşamındaki değişim sürecinde kişi ve çevresi için bir etkileşim söz konusudur.

İtici ve çekici faktörler, aslında, iç göçün yoğun yaşandığı ilk dönemlerdeki durumu ifade etmektedir. Ülke içinde kısa sürede gerçekleşen nüfus hareketi ile, kırsaldaki itici özellikler gibi kentte çekici olarak tanımlanan şeyler de farklılaşmıştır. İktisadi, toplumsal ve yaşam alanları açılarından oluşan yeni durum nedeniyle, olumlu ve olumsuz nitelikler kısa sürede farklı anlam kazanmaya başlamıştır. Yönetimin kontrolsüzlüğü ve halkın yaptığı artan yanlışlar, kent-kır arasında zaten var olan dengesizlik ve eşitsizliğin çoğalmasına yol açmıştır. Türkiye’deki iç göçte, yaşanan sorunlar ve tecrübeler dönemsel olarak farklı özellikler göstermektedir.

2.2.2. Türkiye’deki İç Göç Dönemleri

Ülkemizde 1950’den sonra yaşanan iç göçler, başlangıcından itibaren sebep-sonuç ilişkileri ile siyasal-sosyal bakımdan yaşananlar açısından 1980’ e kadar olan dönem ve sonrasındaki dönem olarak ele alınacaktır.

1950-1980 Döneminde İç Göç

Bu dönemde hem köyden hem köylülükten hızla kopma söz konusu olup, dönemin temel özelliği 1950-1960 arasında göç alan nitelikteki yerlerin, günümüzde ‘metropol alan’ olarak nitelenen iller olmasıdır (Eraydın, 1981, 11-12).

Türkiye’de 1950 yıllarında başlayan iç göç hareketi, temelde kırsaldan kente bir süreç gibi görünse bile, bu, tek göç şekli değildir. İç göçün gerçekleşmesi, kırdan-kente, kentten-kente, kentten-kırsala ve kırsaldan-kırsala şeklindedir. Bu çeşit göç olaylarının hem nedenleri hem de sonuçları farklılık göstermektedir (Sezal, 1997, 150).

1950 ve 1960 yılları arasında yaşanan iç göçler, göç tercihinde bulunan kişiler için kırsal yerleşimlerden ve köylülük kimliğinden kopma süreci biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu yıllarda, ülkemizde uygulanan ekonomi politikalarında girişimciler teşvik edilmiş ve ülkeye yabancı sermaye böylece girmiştir. Yatırımların artmasının ardından, şehirlerde bulunan küçük-orta işletmelerin sayısı çoğalmış ve iş gücü ihtiyacı artmıştır. Bu göçler, dönemin niteliği itibariyle emek göçleri halinde gerçekleşmişlerdir. Şehirlerde istihdam olanaklarının giderek iyileştirilmesi, çekici bir faktör olarak, köy alanlarında yaşayanları göçe yönlendirmiştir (Öztürk, 2007, 256-257).

1950’den itibaren başlayıp hızla artan iç göçü, daha ziyade kırsal alanlarda gerçekleşen dönüşümle, yani ‘itici’ sebeplerle açıklamak mümkündür. 1960’lı yılların sonundan, 1980 yıllarının başlangıcına kadar olan göç ise, kentsel yerlerdeki dönüşümün belirleyiciliği, yani diğer bir ifade ile ‘çekici’ nedenler ile açıklanabilir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, 250).

Türkiye’de 1950-1980 döneminde iç göç ile yaşanan köy-şehir nüfusu ve bunların oranlarındaki değişim, kentleşmeyi nicel olarak ifade etmektedir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5: Şehir ve Köy Nüfuslarının Toplam Nüfus İçindeki Oranı.

Yıllar	Toplam Ülke Nüfusu	Şehirdeki Nüfus	Şehirdeki Nüfus (Yüzde)	Köydeki Nüfusu	Köydeki Nüfus (Yüzde)
1950	20.947.188	5.244.337	25.04	15.702.851	74.96
1955	24.064.763	6.927.343	28.79	17.137.420	71.21
1960	27.754.820	8.859.731	31.92	18.895.089	68.08
1965	31.391.421	10.805.817	34.42	20.585.604	65.58
1970	35.605.176	13.691.101	38.45	21.914.075	61.55
1975	40.347.719	16.869.068	41.81	23.478.651	58.19
1980	44.736.957	19.645.007	43.91	25.091.950	56.09

Kaynak: TÜİK, 2022.

Ülkemizde iç göçün belirginleştiği 1950’den itibaren, şehir ve köy nüfuslarında hızlı bir değişim görülmektedir. 30 yıllık süreçte köy nüfusunun oranı yüzde yetmiş beş iken, yüzde elli altıya düşmüştür; köy nüfusunda 10 milyona yaklaşan artış görülse de kent nüfusundaki 24 milyonluk çoğalma dikkat çekicidir. Aynı dönemde şehir nüfusunun oranı yüzde yirmi beş iken, yüzde kırk dörde yükselmiştir. Bu durum, ekonomiyi ile sosyal hayatı etkilediği gibi, mekânsal açıdan da yeni oluşumlar, sorunlar ve kavramlar ortaya çıkarmıştır.

Bunlardan en önemlisi gecekondudur (Resim 2.1). Göçmenler genellikle düşük gelirli kişiler oldukları için meşru şekilde konut sahibi olamayacaklarını anlayarak, belediye memurları ile yıkım ile görevli ekiplerin tüm müdahalelerine karşılık, dayanışma içinde ilk dönemlerde gerçekten de bir gecede bu yapıları yapmayı başarmışlar; bu nedenle bu hukuki olmayan konutlar “gecekondular” olarak isimlendirilmiştir (Bal, 2008, 118).

Resim 2.1: İstanbul’da Gecekondu Mahallesi.

Kaynak: İBB, Kültür A.Ş., 2022.

Şehirde mekana yansıyan ve sayıları hızla artış gösteren gecekondu, iç göçün neden olduğu sorunların başında gelmiştir.

Gecekondulaşma, kırsaldan kentlere göçen nüfus için temel bir konut edinme yöntemi olarak Türkiye'deki kentleşmenin ilk baştaki aşamalarında belirmiş, 1950'li yıllarda da kurumsal hale gelmiştir. Nazım planı yapılmamış olan arsa ve binaların spekülasyonları şaşırtıcı rakamlara ulaşmış, zamanla gecekondu da nitelik değiştirmiş ve çok katlı kentsel konutlar haline dönüşmüştür (Yücel, 1994, 1).

Türkiye'de 1950 yılında 50 bin kadar gecekondu varken, gecekondu oturan nüfus yaklaşık 250 bin kişi kadardır. 1965 senesinde gecekondu adedi 430 bini bulmuş, gecekondu nüfus ise 2.150.000'e ulaşmıştır. 1980 yılında 1.150.000 adet gecekondu bulunmakta iken, gecekondu nüfus 5.750.000'dur. 1995'teki durum ise; 2 milyon gecekondu ile 10 milyon gecekondu nüfustur. Bu rakamlar, kent nüfusunun yaklaşık olarak % 35'ini meydana getirmektedir (Keleş 1996, 386).

Ortaya çıkan mesken sorunları, resmi olarak çözüm üretilmesini zorunlu hale getirmiştir. 1961 Anayasası ile birlikte, 1960-1980 Planlı Kalkınma Dönemi'nde Devlet Planlama Teşkilatı- DPT kurulmuştur. 1960'lı yıllarda da süren gecekondulaşma ile yap-satçılığa alternatif oluşturmak gayesiyle toplu konutlar yapılmış, kooperatifler ve belediyelerce girişimler gerçekleştirilmiştir (Resim 2.2).

Resim 2.2: Kamu Apartmanları; Okmeydanı İETT Blokları, 1960.

Kaynak: URL-1, Erişim; 2022.

Gecekondu ve apartmanlar, kentin dokusunda mekan-ekonomi-kültür açılardan ikili bir yapılanmanın ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Büyük kentlere göç edenler,

hemşehrilik ve akrabalık bağlarına dayanarak toplumsal ilişki ağlarını kendileri kurmuşlardır (Güneş, 2013, 218).

Bu dönemde gecekondular artmış ve çifte pazar oluşan işgücü piyasası ile kentlerdeki istihdam imkanları, göçmenlere yetemeyeceği bir hale gelmiştir. Bu durumda, enformel ve marjinal olan sektörler kurumsallaşmıştır. Aynı dönemde taklit üretim, ikincil pazarı besleyen göçmenlerin varlığı, her çeşit sektöre ucuz işgücü sağlama gibi yollarla arz açığını kapatmak; kapıdan kapıya satış, seyyar satıcılık benzeri yöntemlerle dağıtım imkanları sunmak, iç talebin devamlı artırılması ve kırsalda oluşturduğu büyük birikimi kentlere aktarmak biçiminde işlevleri olmuştur (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün, 1998, 234-235.)

1975 senesinden önce hakim olan göç çeşidi kır-kent biçimindeyken, 1970’li yılların başında kent-kent göçüne, 1970 senelerinin ikinci döneminden sonra ise köylerden başka küçük ve orta büyüklükte olan şehirlerden büyük şehirlere yönelen göç yaşanmıştır (İlkkaracan, 1999, 305). 1950-1980 arası ‘emek göçü’ dönemi, 1980 sonrasındaki dönem de ‘yerel ve küresel değişimler’ sonucunda ortaya çıkan iç göçler dönemi olarak ifade edilebilir (Özbay ve Yücel, 2001, 8-32). Buna göre, dönemler göç bağlamında ele alınarak değişim süreci ortaya konulmaktadır.

1980 Sonrasındaki Dönemde Türkiye’de İç Göç

İç göç ile kente gelen kişiler, sadece nicel değil nitel açıdan da değerlendirilmelidir. Bir yorumda, 1980’den itibaren, memleketin farklı bölgelerinden kente gelerek, kent alanının çeperlerinde bulunan kırsal nitelikli bölgelere yerleşen yeni sakinlerin, geleneksel anlamdaki köylülere de kentin merkezinde yaşamakta olan kentlilere benzemedikleri tespiti söz konusudur. Kentte var olan toplumsal çeşitlilik, kentli – köylü olarak belirtilen ikilikten uzaklaşmaya başlayarak, şehre göç eden bu yeni kitlenin artık kenti dönüştüren bir duruma geldiği (Erder, 1996, 12) ifade edilmektedir.

1980 sonrasında, ülke nüfusunun yarıdan çoğu kentsel alanda yaşamakta; göç ve kentleşme açısından önceki dönemlerden farklı bir süreç görülmektedir. Ekonomik yapıyı, bilgi ve haberleşme sektörü belirlemiş, böylece istihdam yapısı değişmiştir. Elektronik haberleşme ile bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, uzmanlaşmada çeşitlenme sağlamıştır. Bu durum, hem kentsel toplum yapısında hem kentlerin mekânsal organizasyonlarının dönüşümünde rol oynamıştır (Erkut, 2006, 297).

1980’li ve 1990’lı dönemlerde Türkiye, ‘serbest piyasa ekonomisi’ ve ‘özelleştirme’ gibi kavramlarla tanışmış; ‘küreselleşme’ adı verilen süreçle algılanan modernleşme, Türkiye’yi bir taraftan uluslararası açıdan, diğer taraftan da ulusal açıdan, yeni sıkıntılı alanlarla karşılaştırmıştır. İletici etmenlerle açıklanan göç türü, bu dönemde iyice belirgin hale gelmiştir. Ayrıca bu dönemde can-mal güvenliği olmayışından dolayı, terör nedeniyle birçok insan Doğu ile Güneydoğu Bölgesi’nden göç ederek ayrılmaya mecbur kalmıştır. Bu göç kapsamında önemli orandaki nüfus, öncelikle daha güvenli görülen Diyarbakır, Van gibi civardaki diğer illere, daha sonraki aşamada ise İstanbul, İzmir, Bursa, Adana ve Mersin şehirleri başta olmak üzere, Batı ile Orta Anadolu Bölgesi’ne göç etmiş; adı geçen bu yerlerde zaten mevcut olan kentsel problemleri çok daha fazla artırmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999, 253).

1980-2022 yılları arasında, şehir ve köy nüfusunda görülen değişim tabloda ifade edilmektedir (Tablo 2.6).

Tablo 2.6: Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı.

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Şehir Nüfusu (Yüzde)	Köy Nüfusu	Köy Nüfusu (Yüzde)
1980	44.736.957	19.645.007	43.91	25.091.950	56.09
1985	50.664.458	26.865.757	53.03	23.798.701	46.97
1990	56.473.035	33.326.351	59.01	23.146.684	40.99
2000	67.803.927	44.006.274	64.90	23.797.653	35.10
2010	73 722 988	56 222 356	76.3	17 500 632	23.7
2015	78 741 053	72 523 134	92.1	6 217 919	7.9
2019	83 154 997	77 151 280	92.8	6 003 717	7.2
2022	85.279.553	79.613.279	93.4	5.666.274	6.6

Kaynak: ADNKS (Adrese Göre Nüfus Kayıt Sistemi), 2023.

1980 sonrasındaki iç göçü nicelik olarak gösteren tabloya bakıldığında, 1980’de % 44 oranında olan şehir nüfusunun, 2022’de %93’ü geçtiği görülmektedir. Bu dönemde şehir nüfusu 20 milyondan yaklaşık 80 milyona ulaşmıştır ki, dört katı bulan bu değişim çok büyük bir rakamı göstermektedir. Köy nüfusu ise bu süreçte 25 milyondan yaklaşık 5,7 milyona yani dörtte birinden daha az bir sayıya gerilemiştir; oransal değişim yüzde 57’den 6,6’ya düşüş olarak gerçekleşmiştir. Kırk iki yıl içinde ortaya çıkan bu durum, sayısal değişim verisini ifade etmekten öte birçok neden-sonuç

dinamiği içeren niteliğe sahiptir. Söz konusu dönemde ülkemizde yaşanan sosyo-ekonomik olayların, nüfus artış hızı ve diğer unsurların birbiriyle olan ilişkilerinin yanı sıra, bunların mekan anlayışındaki farklılaşmaya yansıdığı da görülmektedir (Resim 2.3).

Resim 2.3: 1988’de İstanbul, Topkapı.

Kaynak: URL-2, Erişim; 2023.

Giderek artan konut gereksinimi için devlet çözümler üretmeye çalışmıştır. Türkiye’de 1980’lerde, özellikle de göç alan kentlerde hızla çoğalan gecekondu artışını sınırlayıp, giderek artan konut gereksinimini en ekonomik şekilde karşılamak amacıyla Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulmuştur. Ancak, bu tür çalışmalar, daha sonra çıkarılan imar afklarından olumsuz etkilenmiştir (Karadağ, 2003, 160).

Türkiye’yi de etkilemeye başlayan küresel ekonomik kriz sonrasında 2008’in ikinci yarısında, özellikle İstanbul’dan göçle giden aile miktarında belirgin bir artış olmuştur. Bu artış hali, kriz kaynaklı etkilerin sürdüğü 2009, 2010 ve 2011 senelerinde de görülmeye sürdürmüştür. Küresel ölçekteki ekonomik krizin etkisini sürdüğü bu yıllarda, İstanbul’dan tersine göçün artması ile ekonomik krizin buna sebep olduğu görüşleri paralellik göstermektedir. Kriz ile birlikte birçok kişinin işsiz kalması ve yeniden iş bulamaması; yeni girdiği işlerde de güvencesiz olarak veya düşük ücretlere çalıştırılma durumu, İstanbul’dan tersine iç göçü arttıran önemli faktörler arasında bulunmaktadır. Bu değişimde, kendi memleketlerine geri dönmek için harekete geçenler olduğu gibi, diğer bazı kırsaldaki bölgelerde yapılan iyileştirmeler ile istihdam artışı getiren politikalar ile, bu tür yerlere doğru bir ‘tersine iç göç’ sürecine dahil olan göçmenler de vardır (İslamoğlu, Yıldırım, Benli, 2014, 82).

Görüldüğü gibi bu dönemde, kıır-kent nüfusunda çok büyük farklılaşma yaşanmış; bunun sonucunda konut başta olmak üzere temel ihtiyaçlar önemli ölçüde artmış ve 2000’li yıllardan itibaren küresel çapta yaşanan krizler nedeniyle iç göç yeni bir nitelik kazanmaya başlamıştır.

Değerlendirme

Türkiye’de yaşanan iç göçü iki süreç genelinde ele alan yaklaşıma göre ortaya konulan özellikler aşağıda bir tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.7).

Tablo 2.7: Türkiye’de 1950-80 ile 1980 Sonrasındaki Dönemlerin İç Göç Açısından Analizi.

Türkiye’de 1950-1980 İç Göç Döneminin Özellikleri	Türkiye’de 1980 Sonrasındaki İç Göç Döneminin Özellikleri
-Karayollarında artış	-Özelleştirmeler
-Küçük-orta işletmelerde artış	-Kentten kente göçün artışı
-Köyden kente emek göçleri	-Teknolojik işlerin öne çıkması
-Gecekondulaşma, yap-satçılık; alternatif olarak toplu konut-kooperatifler	-Sürekli işlerde çalışanların çoğalması, -Toplu Konut İdaresi’nin kuruluşu
-Arsa spekülasyonları	-Yeni kentli kimliği
-Hemşehriliğe bağlı toplumsal ilişkiler	-Terör sebepli göçler
-Kayıt dışı işer	-2008 Küresel Ekonomik Krizi nedeniyle şehirlerde işsizlik, dönüş göçleri
-Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu	-Kırsal alanlarda iyileştirmelerin etkisi
-Mekansal-ekonomik-kültürel açılardan ortaya çıkan ikili yapı.	-Farklı tersine göç talepleri
-1970’ten sonra şehirden şehire göç.	

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Ülkemizde 1950 sonrasında yaşanan iç göç, iki dönem açısından ele alındığında; 1950-1980 döneminde iç göç hızlı bir şekilde başlayarak, ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak yoğun değişimlere yol açmıştır. Kentin iş konusundaki cazibesi göç

yoğunluğunu artırmış, bu da barınma başta olmak üzere temel gereksinimler için farklı çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir. Ulaşım ve iletişim imkanları sayesinde yaygınlaşan iç göç, hemşehrilik ilişkileri ile daha da kolaylaşmıştır. Başlarda kırsaldan gelen nüfusun fazlalığı nedeniyle, iş ve konut meselesinde illegal yöntemler ortaya çıkmış; devletin nispeten konuya dahil olmasıyla yeni çözümler üretilmiş, göç akımı da yeni nitelikler kazanmaya başlamıştır.

1980 sonrasındaki dönemde, dünyada oluşan ekonomik ve siyasi değişim ülkemizi göç konusunda da etkilemiş; akım yönü açısından kentten kente yapılan ve irade bakımından zorunlu olan, belirleyici iç göçler yaşanmıştır. Kentlerdeki yığılma kontrol edilemez boyutlara ulaşarak, istihdam ve güvenlik başta olmak üzere mevcut problemler çoğalmış; devletin konut çalışmaları artsa da yetersiz kalmış, küresel krizler, 2000 yılından sonra göçün yönünü ve içeriğini tekrar değiştirmeye başlamıştır.

2.2.3. Türkiye’deki İç Göç Analizi

Ülkemizde 1950 sonrasında yaşanan iç göç, itme-çekme kuramı açısından ve dönemselsel olarak ele alındıktan sonra, tüm süreç, sebep, sonuç ve öneriler bağlamında değerlendirilecektir.

Türkiye’deki İç Göçte Sebepler, Sonuçlar ve Öneriler

İç göç konusuna, kır ve kent özellikleri bakımından değil; bütüncül olarak bakıldığında, yaşanan sürecin oluşumunu ve sebep-sonuç ilişkilerini buna göre yorumlamak mümkündür.

İç Göçün Sebepleri

Türkiye’deki iç göçün sebeplerini ortaya koyan bazı çalışmalarda öne çıkan konular özetlenerek bir tablo hane getirilmiştir (Tablo 2.8).

Tablo 2.8: Türkiye’deki İç Göçün Sebepleri.

-Tarıma yeni teknolojinin girişi,	-Genel nüfus içinde genç yaş grubunun kalabalık oluşu,	-Kırsal işlevlerdeki teknolojik dönüşüm,	-Nüfusun artması, -Tarımsal toprak miktarlarının azalması,
-Entansif tarım, toprak yetersizliği ve toprağın mirasla parçalanması,	-Tarım kesiminde görülen açık ve gizli işsizlik ve yanlış tarım politikaları,	-Bazı şehirlerde sanayinin hızlı gelişimi,	-Gelir düzeyinin düşüklüğü,
-Hızlı nüfus artışı ve yaşam biçiminin sınırlılığı,	-Eğitim durumunda ve hayat tarzında görülen iyileşme ve ilerleme,	- Nüfustaki hızlı artış,	-İş sahasının kırsal kesimde az olması,
-Kentlerdeki sosyal ve kültürel imkanlardan yararlanma isteği,	-Eğitim yoluyla meslek edinme,	- Kentteki çekici köydeki itici, sebepler,	-Eğitim, sağlık ve altyapı yatırımları,
-Kentlerin iş yönünden çekiciliği,	-Kan davaları, mal ve can güvenliğinin sağlanamaması,	-Kırsal bölgelerde yaşanan sosyal sorunlar...	-Sosyal güvencelerinin olmaması,
-Haberleşme ve ulaşım imkanlarındaki gelişmeler,	-Büyük aile baskısından bıkkıncu eğilimi,	(Yalçın, 2004, 115-117).	-Şehrin çekiciliği,
-Çeşitli düzeylerde verilen yönetimle ilgili kararlar ve uygulanan politikalar...	-Ulaştırma, kitle haberleşme araçlarının etkinliğinin artması,		-Sanayinin gelişmesi,
(Kocaman ve Beyazıt, 1993, 2).	-Kır bölgelerinde değer hükümlerinde meydana gelen değişimler,		-Sosyal güvenceli iş,
	-Doğal afetler,		-Eğitim ve sağlıktaki gelişmeler,
	-Çocuklar için, daha iyi bir eğitim isteği,		-Teknolojik gelişmeler,
	-Siyasi/ terör olayları, mezheple ilgili çekişmeler...		-Ulaşım ve iletişim araçları...
	(DİE, 1995, 44).		(Kandemir, 2010).

Kaynak: Kocaman ve Beyazıt,1993; DİE, 1995; Yalçın, 2004; Kandemir, 2010.

Ülkemizde yaşanan iç göç sebepleri incelendiğinde, iş, hizmet, iyi yaşam talebi ve iletici faktörlerin rolü ortaya çıkmaktadır. Yaşamın dinamik akışı, dünyada yaşanan hadiselerin etkisi ve yeni yönetim politikalarıyla göçe uygun bir zemin oluşmuştur.

Zorlu geçen uzun yıllar boyunca olduğu yerde kalan insanların bu arayışlarını derinlemesine tahlil etmek için tarihsel verilere bakıldığında, başka bilgilerin de bulunduğu muhakkaktır. Fakat, bir çıkarım yapılabilmesi için yaygın olarak bilinen nedenlerin esas alınması gereklidir.

Kırsaldaki insanlar, yaşadığı olumsuzlukların çözümünü şehirde görek iç göçü gerçekleştirmişlerdir, bu; siyasal yeniliklerin tanıdığı imkanları kullanarak yapılan ve aslında birçok risk içeren köklü bir yer değiştirme eylemidir. Geçim ve yaşam tarzını yeni baştan kurmak, alışmak, tutunmak, ayrıca kabul görmek gibi muhtemel endişelerin yanı sıra bu gelişlerin kente yapacağı etki, süreç ilerleyip somutlaştıkça öne çıkmıştır.

İç Göçün Sonuçları

Türkiye'deki iç göçün sonuçlarını açıklayan çeşitli kaynaklardaki bilgiler özetlenerek aşağıda bir tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.9).

Tablo 2.9: Türkiye'deki İç Göçün Sonuçları.

-Ulaşım sorunları,	<i>Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Sorunlar;</i> Kentin lehine artan ekonomi, göç edenlerin sigortasız-kayıt dışı çalışması, marjinal sektör artışı, gettolaşan yaşam alanları, kültür çatışması, farklı bir aile yapısı.	-Hızlı ve çarpık kentleşme,	-Nüfus dağılımında dengesizlik,
-Tarım alanlarında imara izin verilmesi,		-Konut yetersizliği ve gecekondulaşma,	-Yapılan yatırımlarda ülke genelinde bölgelerarasında eşitsizlik,
-Kentteki hizmet maliyetlerinin artışı,		-Göçle gelen kentin işgücü piyasasına ve istihdam yapısına olan etkiler,	-Batı bölgeleri sürekli gelişirken, doğu bölgelerinde gelişmeme,
-Yeşil alanların yetersizliği,	<i>Fiziki Sorunlar;</i> Dengesiz nüfus artışı, hizmet ve altyapı yetersizliği, çarpık kentleşme, hazine	-Gelenen kentlere ekonomik ve sosyal açıdan uyum sağlayamama,	-Gecekondulaşma ve kentlerin yapısının bozulması,
-Kanalizasyon sisteminde sorunlar,	arazilerinin işgali, çevre kirliliği, göç veren bölgelerde atıl kalan kamu yatırımları ve tarımın olumsuz etkilenmesi.	-Kentleşme sorunu,	-Göç sonucu kültürel çatışma,
-Su kaynaklarında kirlenme,	<i>Asayiş ve Kamu Düzenine İlişkin Sorunlar;</i> Mala ve şahsa karşı suçlarda ve çocuk suçlarında artış, bazı yerleşim alanlarının, terör örgütleri tarafından istismarı.	-Sosyal yapı değişimleri... (Öztürk, Altuntepe, 2008).	-Kişilerin kimlik krizine girmeleri,
-Hava-gürültü kirliliğinde artış,			-İnsanlarda psikolojik sorunların ortaya çıkması...
-Kriminolojik olayların çoğalması... (Meriç, 2004, 61).	(AREM, 2006).		(Koçak, Terzi, 2012, 183).

Kaynak: Meriç, 2004; AREM, 2006; Öztürk, Altuntepe, 2008; Koçak, Terzi, 2012.

Türkiye’de 1950 sonrasında kırsaldan kente doğru gerçekleşen yoğun göçler, kısa vadede görünen ve daha uzun vadede daha derin sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Kentin bu hızdaki bir nüfus hareketine hazırlıklı olması mümkün değilken, devam eden göç, sürekli artan talepleri ve ihtiyaçları, uyuşmazlıkları ve çeşitli sorunları kronik hale getirmiştir. Gelenlerin yaşama alanlarındaki yeni oluşumlar, birçok açıdan kentin tamamını etkilemiştir. Kentsel hizmetlerin yetersiz kalması, üretilen illegal yöntemler ve artan problemler karşısında devletin müdahalesi de yaptırımları da meselelere çözüm olamamıştır. Ulaşımındaki ve yerleşilen yerlerdeki düzensizlikler, güvenlik konusundaki bozulmalar, ekonomik sıkıntılar kenti etkisi altına almış; kırsal alanların atıl kalması da ülke bütünü açısından gelişim dengesizliğine neden olmuştur.

Türkiye’deki İç Göçte Sebep-Sonuç Değerlendirmesi

İç göç, bitmeyen ama sonuçları değişen bir süreçtir. Artık ekonomik açıdan güçlenen kesim, para harcamak amacıyla; işsiz kalan kesim de, iş bulmak için kentlere yönelmektedir. Kentlere doğru olan göçü yavaşlatmak ve kontrol altında tutmak için yapılan çalışmalar yetersiz kalmakta; kırsal kesime odaklanan tarımsal yatırımlar ile sınırlı olmaktadır. Fakat insanlar yalnızca ekonomik sebeplerle değil, sosyal ve kültürel gerekçelerle de göç etmektedirler. Kırsal kesimlerdeki iktisadi faaliyetlere odaklanan yaklaşımlar, tek başına çok yönlü olan böyle güçlü bir hareketliliği kontrol etmek için yeterli gelmemektedir (Güreşçi, 2010, 78).

İşgücünün ve sermayenin yer değiştirmesine sebep olan Türkiye’deki iç göçler, göç veren bölgelerin de büyümesini yavaşlatmaktadır. Hem beşeri sermayenin hem de girişimci göçlerinin işgücü göçüne eklenmesi sonucu, göç veren bölgelerde üretim ve talep azalmaktadır. Bu durumda, göç veren düşük gelirli bölgelerde ekonomik daralma ortaya çıkmakta; bölgeler arasındaki mevcut dengesizlikler derinleşmektedir Düşük gelir düzeyli bölgelerden, yüksek gelir düzeyine sahip bölgelere doğru yönelen iç göçler, Türkiye’de bölgesel dengesizlikleri arttırmaktadır (Özyılmaz, 2018, 111-112).

Ülkemizde yaşanan iç göçün her anlamda önemli problemlere yol açtığı görülmektedir. Ayrıntılı olarak bahsedilen ‘nedenler ve sonuçlar’, özetlenerek aynı tabloda ifade edilmiştir (Tablo 2.10).

Tablo 2.10: Türkiye’deki İç Göçün Sebepleri ve Sonuçları.

İÇ GÖÇÜN SEBEPLERİ	İÇ GÖÇÜN SONUÇLARI
Nüfusun artması	Çarpık kentleşme, gecekondulaşma, trafik
Tarımda teknolojik gelişmeler	Kentsel hizmet maliyetlerinin artışı
Sanayinin kentlerde gelişmesi	Çevre ve gürültü kirliliği
Kentlerdeki iş imkanları	Yeşil alan yetersizliği
Eğitim-sağlık-altyapı hizmetlerine talep	Doğu-batı arasında nüfus-yatırım dengesizliği
Toplumsal sorunlar	Suçlarda artış
Haberleşme ve ulaşım imkanları	Psikolojik sorunların ortaya çıkması

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Türkiye sınırları içinde yaşanan göç hareketinin sebebi olarak ifade edilen konulara bakıldığında, sorunlar için neden başka yerde çözüm arayışına girildiği sorusu akla gelmektedir. Her bölgenin kendi potansiyeli ve imkanları olduğu halde, daha batıda ve kentlerde yaşama isteği ise, kaynakların değerlendirilmesinde ve insanların aidiyet duygusunda sıkıntılar olduğunu düşündürmektedir. Artan nüfusun gereksinimlerini kendi bölgesinde karşılamak, teknolojiye ve sanayideki gelişmeleri ülke geneline yaymak, herkesin hakkı olan hizmetleri sağlamak, iç göçlerin başladığı dönemde gerçekleşmediği için ve ayrıca buna dair beklenti ümidi de olmadığından bu süreç ortaya çıkmıştır.

Önemli bir nüfusun yer değiştirmesi, başlangıçtan itibaren etkilerini göstermiş; gecekondular ve illegal işler en görünen sonuçlar olmuştur. Devletin girişimleri ihtiyaçlar ile orantılı olmadığından, sorunlar giderek çoğalmıştır. Kentlerin olumsuz yaşantısı ile birlikte, hayat pahalılığı ve suçlardaki artış devam etmiş; ülkenin bölgeleri arasında gelişme adaletsizliği iyice ortaya çıkmıştır. İç göçün başladığı yarım asırlık bir zaman; fiziksel çevresi çok bozulmuş rant hedefi güden kentler, mutsuz insanlar ve iyice belirginleşen yatırım dengesizliği ile sonuçlanmıştır.

Türkiye’deki iç göç, hem yerleşilen yerde, hem de terkedilen yerde hem de ülke genelinde önemli etkilere yol açmış; bunların analizi üç başlık altında toplanarak bir tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.11).

Tablo 2.11: Türkiye’de 1950’den Sonraki İç Göçlerin Kente, Terkedilen Yere ve Ülkeye Etkileri.

GÖÇLE YERLEŞİLEN KENTTE OLUŞAN DURUM	TERKEDİLEN YERDE OLUŞAN DURUM	ÜLKE GENELİNE YANSIYAN DURUM
-Hızlı ve aşırı nüfus artışı oldu. -Şehir alanı çok fazla genişledi. -Yoğun ve kalitesiz yapılaşma ortaya çıktı. -Trafik, pahalılık, güvenlik sorunları çoğaldı. -Altyapı, hizmet vb. yetersiz hale geldi.	-Nüfus sürekli düştü. -Potansiyelleri hayata geçemedi. -Kültür kaybı oldu. -Tarımsal faaliyet azaldı. -Ziyaretler sürse de, bağ azaldı.	-Büyük şehirler sorunlu metropollere dönüştü. -Terk edilen küçük şehirler işlevsiz hale geldi. -Nüfus ve ekonomi dengesizliği oluştu. -Tarımsal üretim azalınca ithalat arttı. -Yöresel niteliklerin yaşatılması zorlaştı.

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

İç göçün sonuçlarının her ölçekte sorunlara yol açtığı görülmüştür. Nüfusun ülke içinde hızlı ve yoğun şekilde yer değiştirmesi sadece demografik bir konu olmayıp, her açıdan topluma ve mekanlara yansımış; bu durum ülke bütününe, ekonomik ve sosyal bakımdan olumsuz etkilemiştir.

Kente gelen büyük nüfusun ihtiyaçlarını karşılama adına oluşturulan acele çözümlerin, sorunları daha da arttırması ve bu anlayışın sürmesi, günümüzdeki olumsuz duruma yol açmıştır. Kentler yoğun ve kalabalık, yapı ve trafik yoğunluğu ile bireyi bunaltan, hizmetlerin yetersiz kaldığı, pahalı, güvensiz yerlere dönüşmüştür.

Terkedilen yerlerde, kırsalda, nüfus giderek azalmış; buraların sahip olduğu ekonomik potansiyeller ekonomiye katkı sağlayamamış, kültürel kimlikler ve sosyal ilişkiler zayıflamıştır.

Ülke geneli açısından iç göç sadece nüfus dağılımı konusunda değil, sosyo-ekonomik bakımdan da bir denge sorunu olarak kendini göstermiş; homojen olmayan yayılım, yanlış üretim ve tüketim uygulamaları ile yöresel niteliklerin korunup sürdürülmesinin ihmali ortaya çıkmıştır.

İç Göç Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri ve Değerlendirme

Ülkemizde 1950'den beri yaşanan iç göç, birçok olumsuz sonuç doğurmuştur. Ortaya çıkan durum için genellikle göç veren bölgeleri esas alan öneriler bir tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.12).

Tablo 2.12: Türkiye’deki İç Göç Sorunlarına Yönelik Öneriler.

-Sağlık yatırımları, -Eğitim yatırımları, -Yatırım teşvik önerileri (vergilerde indirim, düşük faizli hazine arazisi), -Konut inşaatını teşvik önerileri, -Tarımı teşvik önerileri, -Altyapı yatırımları (yol, su, elektrik, haberleşme) ... (Erip, 1998)	- İşsizlik sorununun mümkün olduğunca çözülmesi, - Bölgeler arasındaki yatırım farklılıklarının azaltılması, - Kentlerde bulunan eğitim, sağlık, alt yapı hizmetlerinin kırsal alanlarda da uygulanması, - Kırsal yerlerde, özellikle tarıma dayalı olan sanayi kollarının geliştirilmesi, - Ahır hayvancılığının daha geliştirilmesi, - Metropol kentlerdeki olanakların, diğer kentlere de sunulabilmesi, - Türkiye’nin kırsal bölgelerindeki üniversitelerin imkanlarının geliştirilmesi, - Doğal koşullara uygun olan yatırımların yapılması, - Her yörenin kendine özgü ürünlerinin, devlet tarafından özellikle desteklenmesi... (Koçak, Terzi, 2012, 181-182)	-Kırsal bölgelerde yeni iş sahaları açmak, -Kırsal alanlarda sosyal ve kültürel açıdan gelişim sağlamak, -Eğitim imkânlarını artırmak, -Konut projelerinin artırılması... (Şen, 2014, 252)	-Düşük gelir seviyesindeki bölgeler için çekici faktörlerin geliştirilmesi; -Göçleri yönlendirecek düzenlemeler ile, verimli ve eğitimli işgücünün bu bölgelerde istihdam koşullarının sağlanması, - Sağlık, eğitim ve sosyo-kültürel şartların iyileştirilmesi kapsamındaki yatırımlar, -Kamu yatırımları ve harcamalarının teşvik olarak sunulması yerine, doğrudan kamu-özel teşebbüsleri ya da kamu yatırımları yapılmasının sağlanması, -Söz konusu bölgelerde konut edinme maliyeti teşviklerle önemli ölçüde azaltılmalı; orada ikamet etme zorunluluğu getirilerek tekrar satışı engellenmelidir. -Erken emeklilik desteğine benzer çekici unsurlarla, düşük geliri olan ve yoğun göç veren bölgelere göç edilmesi özendirilmelidir. (Özyılmaz, 2018, 113-114)
---	---	--	--

Kaynak: Erip, 1998; Koçak, Terzi, 2012; Şen, 2014; Özyılmaz, 2018.

Çözüm önerilerine bakıldığında özellikle göç veren bölgelerdeki eksiklerin üzerinde durulduğu görülmekte, iç göçün meydana getirdiği sorunlar için, bozulan dengelerin

tekrar kurulması anlamına gelen hususlar öne çıkmaktadır. Tarım teşviki ile buna bağlı sanayi kollarının ve hayvancılığın geliştirilmesi önerilerek, bunların yaşamın sürmesindeki yeri vurgulanmaktadır. Konut ihtiyacının makul şekilde karşılanmasına, kentsel hizmetlerin kaliteli ve ulaşılır hale gelmesine değinilmektedir. Kırsal bölgelerdeki üniversitelerin imkanlarının geliştirilmesi önerisi dikkat çekmektedir. İstihdam oluşturacak yatırımlara olan ihtiyaç özellikle belirtilmekte, tüm bunların koordinasyonu ve devamlılığı için gerekli olan güçlü bir yönetim sisteminin önemi ortaya çıkmaktadır.

İç göçün oluşturduğu sorunlara yönelik olarak göç veren yerlere yönelik öneriler yorumlanarak, bir tablo ile özetlenmeye çalışılmıştır (Tablo 2.13).

Tablo 2.13: Türkiye’deki İç Göçte, Göç Veren Bölgelere Yönelik Çözüm Önerileri.

-
- Yeni iş sahalarının açılması,
 - Eğitim ve sağlık hizmetlerinin, kaliteli ve yeterli olması,
 - Altyapı yatırımlarının yapılması,
 - Tarımın ve buna dayalı sanayinin geliştirilmesi,
 - Yöresel ürün ve varlıkların devlet tarafından desteklenmesi,
 - Sosyal ve kültürel gelişimin sağlanması,
 - Konut ihtiyacının karşılanması,
 - Kamu yatırımları ve erken emeklilik vb. teşviklerin olması.
 - Kırsal bölgelerdeki üniversitelerin geliştirilmesi.
 - Kamu yönetiminin belirleyici olması.
 - Gelişen teknik ve teknolojiden uygun şekilde faydalanılması.
-

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Ülkemizdeki iç göç, sonuçları itibarıyla terk edilen yerler ve büyüyen kentler kadar ülkenin bütünü için de çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Önerilerde, bozulan dengenin yeniden sağlanması, bunun için de göç veren bölgelerin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesi gerekli görülmektedir. Çok yönlü üretilmesi gereken çözümlerde; potansiyeller, talepler ve amaçlar arasında ilişki ve tutarlılık olması önemsenmelidir.

İç göç ile kentlerde oluşan yığılma ve çoğalan sorunlar için, terkedilen yerlere yönelik istihdam ve refah içerikli öneriler, giderek gündeme gelen ‘tersine iç göç’ kavramını öne çıkarmaktadır. Nüfusun tekrar geldikleri yere gönüllü olarak dönmesi için, parçacı ve geçici değil, bütüncül bir yaklaşım gereklidir. Bunu yaparken, sadece geçim için gerekli temel gereksinimlerin sağlanması değil; kitlede kimlik bilinci oluşturulması ve bunu hayata geçirecek bir anlayış amaçlanmalıdır.

Gelinen noktada, ülkemizin tersine iç göç konusundaki durumu, olasılıklar ve imkanlar doğru değerlendirilerek kapsamlı bir bakış açısı oluşturulmalıdır. Kimlik odaklı mekan anlayışları ile yeni yerleşimlerin tasarlanması, yerel üniversitelere bu oluşumda aktif rol verilmesi, teknik gelişmelerden faydalanılması, rant oluşmasına meydan vermeyecek ve kamu yararını sağlayacak bir yönetim çözümünün somutlaştırılması, önerilerden çıkarılabilecek sonuçlardır.

2.3. Tersine İç Göç

2.3.1. Tersine İç Göç Kavramı ve Kuramı

İç göç konusu kapsamında burada incelenecek tersine iç göç, ülke içindeki geri dönüşleri ele almaktadır. Farklı nitelikteki tersine iç göçlerin her birinde, sebep ve sonuçlar kendine göre özelliklere sahiptir.

Tersine iç göç; göçlerin yoğun şekilde yaşandığı şehir türündeki yerleşim yerlerinden, normalde göç veren kırsal yerleşim yerlerine doğru yönelen göç hareketleridir (Yürüdü, 2008, 31).

Teknolojideki ilerlemeler, gelişmekte olan yerlerdeki yeni oluşan istihdam ve büyüme imkanları, kırsalda istihdam ve üretimdeki artış sonucu tarımda devamlı büyüme, ülkedeki eşitsiz nitelikteki siyasal ve ekonomik şartlarda kişilerin gelirini arttıran biçimde değişimler ve kalkınma, yaşanan ekonomik krizler gibi sebepler, tersine iç göç konusuna açıklık getirmektedir (İslamoğlu vd.s.76).

Kentlerden kıra göç hareketine yakından bakıldığında, bir manada ciddi sorunlar doğuran kırdan kente göçün neticesi olarak, kıra tekrar geri dönme durumundan bahsedilebileceği gibi, bunun gibi eskiden köyden göç etmiş olanların geri dönüşü veya kentlilerin kıra yönelen göçü gibi yeni gelişmeler dikkat çekicidir (Öğün, Kentel, Öztürk, 2017, 3).

Kuramsal açıdan bakıldığında ise, yeni bir kavram ve çalışma konusu olan tersine iç göçler için bir teori ya da kuram henüz bulunmamaktadır. Yıllar içerisinde tersine göçlerin artması halinde, yeni teori ve kuramlar üretilerek, bu süreçlerin incelenmesi mümkün hale gelecektir. Bununla birlikte, en eski kuramlardan olmasına rağmen Ravenstein göç kanunlarında her göçün karşı bir göç hareketini doğurduğuna değinilmektedir, bunun, tersine göçlerin oluşum süreciyle gösterdiği benzerlik dikkat

çekicidir. Ayrıca, göç konusundaki çalışmalarda çok temel bir yeri bulunan itme-çekme kuramı, çok esnek ve değişkenli olan çerçevesi ile, tersine göç süreçlerinin analiz edilmesinde işlevsel niteliktedir (Bodur, 2019). Bu çalışmada, Türkiye’deki tersine iç göç konusu itme-çekme kuramı esas alınarak değerlendirme yapılacaktır.

2.3.2. Türkiye’de Tersine İç Göç, İtici-Çekici Özellikler

Türkiye’de Tersine İç Göç

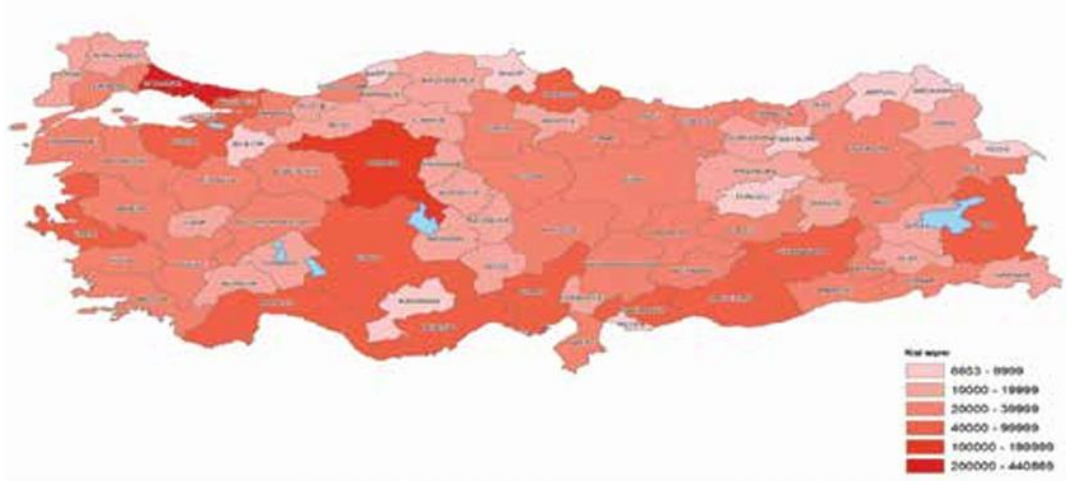
Türkiye’de son dönemde iç göç meselesinde, ‘tersine iç göç’ başlığı çeşitli nedenlerle daha fazla konu edilmekte; araştırmalarda ve gündemde yer bulmaktadır.

Ülkemizde, kırsal alanlardan kethere göç eden kişilerin eğitimsiz ve vasıfsız olmaları nedeniyle kentlerde ağır, tehlikeli ve yorucu işlerde düşük ücretle çalışmak zorunda olanlar ayrıca gittikleri yerlerde iş bulmakta zorluk çekip işsiz kalarak ağır psiko-sosyal baskılara maruz kalmışlar; göç ettikleri yerde umduğunu bulamamış bu işsiz ve yoksul kişiler için tersine göç bir çıkış kapısı olmuştur (Gümüş, vd., 2013, 235).

Türkiye’deki göçlerin 2000’li yıllardan sonra tersine dönme sebeplerinin başında, bu dönemde yaşanan iki büyük ekonomik kriz vardır. 2001’de yaşanan ekonomik kriz sonrası, memleketlerine dönenlerin sayısı bir önceki yıla göre bariz bir şekilde artmıştır. Yine 2008’deki küresel ekonomik kriz döneminde tersine göç edenlerin sayısı ise, bir önceki yıla oranla yaklaşık iki kat artmıştır (Altunok, 2021, 69).

2008 ekonomik krizine bağılı olarak yaşanan durgunluk, işsizlik oranlarını arttırmış, ekonomik zorluklara ve yoksulluğa neden olmuştur. Bu durum, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kırsal alanlardan kentlere doğru yönelen göçlerin yönünü tersine çeviren bir sonuç doğurmuştur (Yılmaz, 2009, 59).

2017’de yapılan Şehircilik Şurası kapsamında hazırlanan “Şehirleşme, Göç ve Uyum Komisyon Raporu”nda yer alan Türkiye’de illerin verdiği göç konusundaki haritaya göre (Şekil 2.3), batıdaki büyük şehirlerden göç verildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 2.3: Türkiye’de 2016’da İllerin Verdiği Göç

Kaynak: Şehirleşme, Göç ve Uyum Komisyon Raporu, 2017, s.241.

Haritaya göre, doğudaki göç dinamiklerindeki farklı unsurlar bir tarafa bırakıldığında, ülkemizin en büyük şehirlerin olduğu koyu renkli alanların göç verdiği, güney bölgesinde de benzer durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

Türkiye’de 2008-2016 yılları arasındaki iç göçlerin incelendiği çalışmada çıkan sonuçlar şöyledir: İstanbul, 2008’de Karadeniz Bölgesi’ne 111.341 kişi göç vermiş, 2016’da ise Karadeniz Bölgesi’ne göç 145.530 kişiye yükselmiştir. Göçteki büyüme durumuna bakıldığında, iç göçlerde en fazla büyüme % 42 ’lik oranla Karadeniz Bölgesi’ne yönelen göçlerde gerçekleşmiştir. Doğu Marmara Bölgesi’nden giden göçler 2008 yılında 167.745 kişi iken, 2016’da göçler 223.137 kişi olmuştur. Orta Anadolu Bölgesi ile beraber Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’nden giden göçlerde azalma meydana gelmiştir (Tunç, 2018, 167).

Veriler, iç göçün yönünde değişim yaşandığını, batıya doğru olan göçlerin sayısı düşerken özellikle Karadeniz bölgesine giden nüfusta önemli artış olduğunu göstermektedir, bunu; artık göçün niteliğinin farklılaştığı, büyük şehirlere olan ilginin giderek azaldığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

Türkiye’deki Tersine İç Göçte, Kentin İtici Özellikleri

Ülkemizde yaşanan iç göçte, kentte yaşanan sorunlar ve kırsaldaki gelişmeler nedeniyle artık, itici-çekici niteliklerin değiştiği bir dönem söz konusudur.

Türkiye’de 2000’li yıllara gelindiğinde, metropollerin çekiciliğinin artık azalmaya başladığı ve itici faktörlerin ön planda olduğu bir sürece girildiği görülmektedir. 2000’le başlayan senelere kadar, kırdan kentlere ve kentten kente doğru yönelim göstermiş olan iç göç olgusu; nüfusun kentlerde yoğunlaşmasına, yerleşim alanlarının düzensiz hale gelmesine, gecekonduların artmasına, sosyal, kültürel ve ekonomik birçok sorunlara yol açmıştır. Bunların giderek daha da artması ile, kentlerin ve metropollerin çekici özellikleri azalmış; bunların yerine itici özellikleri ön plana çıkmıştır (Nedinç, 2022, 53).

İç göçler sonucunda, Türkiye’de kentler sorunlu yerler haline gelmiş ve buraların giderek artan itici yönleri ortaya çıkmıştır. Farklı kaynaklarda yer alan bu özellikler, bir tablo haline getirilmiştir (Tablo 2.14).

Tablo 2.14: Türkiye’deki Tersine İç Göçte, Kentin İtici Özellikleri.

-Nüfus birikimi, yığınlaşma,	-Ortaya çıkan yeni işsizlik,	-Kentsel yığılmalar,	-Kentsel nüfusta artış,
-Gecekondulaşma, -Sosyal-kültürel uyumsuzluklar,	-Geçim sıkıntısı, -Ekonomik sorunlar, -Psikolojik sorunlar,	-İşsizlik, -Çarpık kentleşme,	-Kentlileşememe, -Kültür çatışması,
-Kentin imkanlarından yararlanamayıp kente yabancılaşma,	-Sosyal sorunlar...	-Suç oranlarındaki artış,	-Betonlaşma, -Trafik, -Gürültü kirliliği,
-Ekonomik bakımdan göçten beklenen faydanın sağlanamaması,	(Güreşçi, 2010: 81-84).	-2008’deki ekonomik kriz sonucu, insanların işini kaybetmesi, düşük ücretlerle çalışmaya mecbur kalması.	-Kentte yaşam maliyetlerinin fazla oluşu (kira, ulaşım vb).
-Kentteki, suç oranlarının ve işsizliğin artması.	(Öztürk, 2007).	(İslamoğlu vd, 2014, s.87).	(Sürmeli, 2017).

Kaynak: Öztürk, 2007; Güreşçi, 2010; İslamoğlu vd, 2014; Sürmeli, 2017.

Türkiye’de yaşanan iç göç, değişen yoğunluğu, hızı ve kapsamı itibarıyla tüm ülkenin sosyal, iktisadi ve mekânsal niteliklerine önemli etki yapmıştır. Bu sürecin sonuçları, hedef durumundaki kentlerde bütün olumsuzluğuyla hayata yansımıştır. En temel

çekici unsur olan iş imkanları kentte iyice azalmış, buna karşılık hayat pahalılığı giderek artmıştır. Bireysel barınma ve yerleşim niteliklerinin kalitesi düşmüş, temel insani beklentilerden mahrum bir yaşantı ortaya çıkararak kanıksanmıştır. Mekanlar gibi toplum da yozlaşmış; aşırı artan nüfus, kültür çatışmalarını ve güvensizliği beraberinde getirmiştir. Ulaşım ve çevresel sıkıntılar, çözülemez hale gelmiş; tüm bunlar ruhsal sağlığı bozan ve ümitsizliğe sevk eden, kent yaşamını tanımlayan unsurlara dönüşmüştür.

Türkiye’deki Tersine İç Göçte Kırsalın Çekici Özellikleri

Kırsal alanların, son dönemde cazip hale gelmesi ve bu durumun nedenleri, çekici özellikler olarak değişik kaynaklarda konu edilmiş; buna göre bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 2.15).

Tablo 2.15: Türkiye’deki Tersine İç Göçte Kırsalın Çekici Özellikleri.

-Tarımsal alandaki gelişmeler,	-Kırsal bölgelerde yapılan yatırımlar,	-Ekolojik yaşam,
-Tarımsal pazarlama sistemindeki değişim,	-İş imkanlarının artırılması,	-Kıra yönelik kamu yatırımlarının artışı,
-Kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması,	-Tersine göçü teşvik eden politikalar ve uygulamalar.	-Ulaşım ve haberleşmenin gelişmesi,
-Kırsal alana yapılan kamu yatırımları.	(İslamoğlu vd, 2014, 87)	-Asabiye bağlarının güçlülüğü.
(Güreşçi, 2010, 81-84).		(Sürmeli, İ., 2017)

Kaynak: Güreşçi, 2010; İslamoğlu vd, 2014; Sürmeli, 2017.

Kırsal olarak ifade edilen yerlerin, küçük yerleşimleri de kapsadığı düşünülmelidir. Kentlere yığılma ile sonuçlanan dengesiz sürecin yeni bir arayışa yol açtığı, teknolojik gelişmelerin ve bu bölgelerdeki artan imkanların, tersine iç göç isteğine katkısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Şehirdeki ekonomik ve toplumsal sıkıntılar, kökenlerin olduğu yerlerin tekrar cazip görülmesini sağlamış, bunu teşvik eden uygulamalar ile tersine iç göçte olumlu bir yaklaşım mümkün olmuştur. Kentlerin ekonomik ve sosyal açıdan daha da zor ve itici bir yaşantı sunması nedeniyle insanlara başka seçenekler sunulması

elzem hale gelmiştir. Bu amaçla çeşitli uygulamalar ve projeler bulunsa da, talebin artacağını öngörerek bunun kapsamlı ve kontrollü olmasının gereği ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Tersine İç Göç Literatürü ve Grupların Tanımlanması

Ülkemizdeki tersine iç göç hakkında, son dönemde belli alanları esas alan çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. İnsanların kent tecrübesi ve geri dönüş konusundaki beklentileri gibi hususları da ele alan bu araştırmalar, tersine iç göç meselesini tanımlayıcı niteliktedir.

Tersine göç meselesine değinen ve Ankara'yı esas alan bir çalışmada, iç göç ile gelmiş insanların tersine göç konusunda olumlu bir algıya sahip oldukları, istihdam imkanı olması halinde çıkış noktalarına dönebilecekleri, emeklilik hedefine ulaştıklarında Ankara'da kalmayacakları ortaya konulmuştur. Tersine göç konusundaki olumsuz düşüncelerin nedeni ise, çıkış noktalarındaki muhafazakarlık ile yaşam yerindeki yetersiz imkanlar (Özcan, 2017, 184-187) olarak ifade edilmiştir.

Kentten kırsala dönüş konusunda Samsun ilçeleri üzerinde yapılan çalışmada, kişilerin doğup büyüdüğü yere karşı taşıdığı aidiyet duygusunun geri dönmelerinde önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Kentsel alanlardan kırsala dönen kişilerin, kente kalıcı olarak dönmek istemediği ve yaşamlarının geri kalanını kırdada sürdürmeyi düşündüğü ortaya konulmaktadır (Akbulut, 2023).

Ayrıca tersine iç göçte 'kentsel alanlara tutunamayıp geri dönenler veya kentsel alanlara tutundukları halde, içinde buldukları çalışma hayatından vazgeçip kırsal alanlara yönelen bir kesim bulunmaktadır. Bu kesim içerisinde, günümüzde genellikle emekli ya da yaşlı olan kesim tarafından yürütülen tarımsal faaliyetleri yapmak isteyenler vardır (Ak Kuran ve Kuran, 2022, 66-67).

Tersine iç göç çalışmalarında, İstanbul, itici özellikleri nedeniyle en çok terkedilmek istenen şehir haline geldiğinden başlıca konu alanı olmuştur. Birçok bakımdan farklı olan bu araştırmalar, sebep-sonuç açısından ele alındığında; taleplerin ve kitlelerin belirlediği gruplar ortaya çıkmaktadır. Kente göç nedenleri, tersine göç nedenleri ile olumlu-olumsuz durumlar açısından genel bir analiz yapmak amacıyla, literatürdeki çalışmalar bir tablo halinde özetlenmiştir (Tablo 2.16).

Tablo 2.16: Türkiye’de Tersine İç Göçe Yönelik Literatür İncelemesi (İstanbul).

İSTANBUL’ DAN GÖÇ EDİLEN YER	İSTANBUL’ A GÖÇ ETME SEBEPLERİ	TERSİNE GÖÇ SEBEPLERİ	TERSİNE GÖÇ EDİLEN YERİN OLUMLU YANLARI- SONUÇLARI	TERSİNE GÖÇ EDİLEN YERİN OLUMSUZ YANLARI- SONUÇLARI
ERZİNCAN (Alperen, 2010) (İstanbul Halk Ekmek için Erzincan’da buğday üretimi-organik tarım yapılması)	İş, pazar, sağlık, eğitim imkanları. (İstanbul’ a dönmeyi % 94 istemiyor)	Kalabalık, trafik, hava kirliliği, etnik farklar-bütünleşme sorunları, dönüşüm projeleri.	İnsan ilişkileri, su kaynakları, tarım-hayvancılığa uygun, İHE ile çalışmaktan memnun (maddi olarak).	Geçim sıkıntısı, deprem bölgesi, yaz mevsimi kısa ve devlet organik tarıma önem vermiyor.
ORDU (Ertek, 2015) (Kuzeyde en yoğun tersine göç alanı; dönenler ile mülakat esaslı)	Ekonomik sosyal; fındık bahçeleri bölündü; tekrar İstanbul’a dönmek istemiyorlar.	Güvenlik, ahlak, Suriyeliler, siyasi erke güvensizlik, tutunamamak-yaşayamamak ve memleket hasreti.	Huzur, çocukları için güvenli. İstanbul tecrübesi bir statü, ama ahlaki değerler burada yaşatılabilir.	Kadınlar, Ordu’da özgür hissetmiyor, fındık işi zor-yorucu, sosyallik imkanı yok, gençler için küçük.
KASTAMONU (Şimşek, 2017) (Dönenler ve oradakiler ile, yaşlı nüfus yoğunlaştı.)	Tarım neden değil, göç bağı hep vardı, hemşehriler önemli.	Geri dönmek, söylemden eyleme tam geçmedi; yaz tatilinde nostalji.	Sanayi kentleşmesi yaşanmadı, doğal-tarihi yapı bozulmadı.	Göç, önce beşeri kayıptı, sonra sosyal sermaye oldu (ticaret -turizm).
KÖYCEĞİZ (Mirza, 2017) (İstanbul’dan 2017’ de buraya 249 kişi göç etti; 17 eğitimli örneklem 2-6 yıldır Köyceğiz’de. Bazıları İstanbul’ daki işini evden sürdürmekte, bazıları kırsalda yeni işler edinmiş. Göç fikri, bilinç altında var-geçiş süreci aşamalı. Emekli	Zaten İstanbul’ da yaşıyorlar. Algı: Plaza-avm ,iş-ev hayatı, huzur vermiyor. İmkan çok, vakit yok. Betonlaşma, gökyüzünü göremiyorsun; kölelik sistemi, yeşile kaçma isteği, organik ürünler pahalı-	Koşturma, mutsuzluk; Trafik-belirleyici, çöp, korna, ego, kalabalık, hırçınlık, değersizlik, bireysellik, negatiflik duygusuzluk; huzursuz ruh hali, sürekli stres. Araba ile yürüyüş hızı. Pahalı.	Deniz kenarı değil; turizm yoğunluğu olmaz, havaalanı yakın. Orman, su, kırsal yaşam, yavaşlık doğal beslenme, içtenlik var. Müstakil-bahçeli ev, iş hayatına devam; tek maaş yetiyor. Kendini dinlemek, şükür hali, Güleryüz sakinlik, özgürlük, kapı kilitleme adeti	Sinema yok (ama sosyal-kültürel potansiyel var). Daha çok, ama motivasyonlu çalışma. İnsanlar amatör, köylü satıcılar biraz fırsatçı, meraklı komşu modeli. Köylü biraz tembel, farkındalık yok, profesyonel alışkanlık yok; cahillik var.

olmadan, şifa ve uyum için, yeni bir hayat kurmak amaçlanmış)	kendi üretme fikri yok.	Site yaşamı insanı izole ediyor, 64 daireli apartman; komşuluk yok.	yok, çocuğuna vakit ayırabiliyorsun; sevgi, selam-komşuluk var, mutlu aile hayatı. Boş vakitte manzara izlemek...	Şehirli alışkanlıkları da kişide tam bitmemiştir.
GİRESUN (Bodur, 2019) (‘Emekli maaşı dönüş için ön koşul’ düşüncesi esas.Uzun bir İstanbul yaşantısı sayesinde, eski-yeni durumu ve memleketi ile karşılaştırabiliyor. Aşamalı dönüş örneği de fazla, çocukları hala İstanbul’da.)	İş bulma, çalışma temel amaç. 40 yıl önce, İstanbul yaşanabilir bir yerdi, artık değil. Memleketten tekrar İstanbul’a dönme isteği hiç yok.	Bıkkınlık, stres, yorgunluk, monoton iş-ev hayatı. Her şey pahalı, meslek gerekli, ulaşım sorun-masraflı. Sağlığı bozuyor; her yer taş yığını, kalabalık, trafik, tahammülsüzlük, güvensizlik, akraba ve komşu ilişkileri zayıf.	Emekliler için uygun bir dinlenme yeri; maaş yeterli, stres yok, sakin, rahat. Kendi meyve-sebzelerini yetiştiriyor, aç kalınmaz, hayat ucuz. Her yer yürüme mesafesinde, tabiat. Kapı kilitlemeye gerek yok; saygı-güven-tanışık olma. Kendine ait toprağın manevi değeri var.	Gençler sıkılır, geçimini sağlayamaz. Fındık bahçeleri miras ile parçalanıp küçüldü; ek gelir ama geçim için yetersiz, yıl içinde düzenli bakım gerekir. Fındık işi, zahmetli-maliyetli.
BALIKESİR (İnan, 2019) (İstanbul’dan Gönen ve Bandırma kırsalına göçenler.)	Birikim yapmışlardır; geri dönme isteği yok.	Pahalılık, masraf, kira gideri, trafik, stres, kalabalık, hava kirliliği, yorgunluk, gürültü, güvenlik, yeşil alan hasreti, mülteciler.	Manav ihtiyacını bahçeden karşılamak, bahçe imkanı, sessizlik, doğa sesleri, samimiyet, özgürlük, komşuluk, çocuk için uygun.	Olumsuzluk yok.

Kaynak: Alperen, 2010; Ertek, 2015; Şimşek, 2017; Mirza, 2017; Bodur, 2019; İnan, 2019.

Son dönemde yerel yönetim tarafından hazırlanan ve geri dönenlere yardım ve kolaylık sağlayan teşviklere, bir derin talebin somutlaşmasına imkan veren başlangıç adımları olarak bakılabilir. Burada belirleyici olan, büyükşehirden ayrılma kararından

çok dönülen-varılan yerde sunulan şartların içeriği ve kalıcılığıdır. Aksi halde bu gidiş-dönüş kararsızlığının sonuçlarının sadece ekonomik olmayacağı, yeni sosyal sorunlara yol açacağını öngörmek mümkündür.

Bir arayış ve vazgeçiş tarzında baş gösteren diğer tersine göç şekli ise, hem makul hem de cesurca bir eylem olarak değerlendirilebilir. Ülkenin en büyük ekonomik-kültürel merkezi durumundaki gözde şehri İstanbul'dan kalıcı olarak gitme kararı alabilmek, iş, konfor, alışkanlık gibi gerekçeleri aşarak yeni bir başlangıca yönelmek, sadece maddi yeterliliğe sahip olmakla veya geçici heveslerle açıklanamayacak bir eylemdir. Genelde üst gelir grubunun oluşturduğu bu yöneliş, farklı bir yeni yaşam alanı ve tarzı beklentisinin olduğunu göstermektedir.

Tersine göç araştırmalarından oluşturulan tabloda ortaya çıkan verilere göre;

İBB güvencesinde organik tarım yapmak üzere memleketleri Erzincan'a dönenlerin, geliş sebebi olan iş alanı, kırsalda sağlandığında kendi yörelerinde yaşamaktan her anlamda mutlu oldukları anlaşılmaktadır. Arz ve talep açısından ülkemizde oldukça ilgi gören organik tarım, bölgelere göre doğru durum tespitleri yapıldığında sadece ekonomik açıdan değil, yetiştirici yerli halkın yaşam alanları ve kalıcı refahı için de önemli bir kaynaktır.

İstanbul'da yaşayan yerli göçmenler arasında Karadeniz Bölgesi insanı yüksek bir orana sahiptir. Kendi memleketlerindeki tarımın zorluğundan şikayetleri sürse de Ordulular artık dayanılmaz hale gelen büyük şehri terk etme kararı alıp kendi köylerinde iş konusunda farklı çözümler üretmişler ama ortamın gençlere cazip gelmediğini belirtmişlerdir. Bu durum, bir yerleşim planlamasında tüm yaş gruplarının beklentilerinin önemsenmesi gerektiğini bir kez daha göstermektedir.

Kastamonulular ise emekliliği kazanmadan memleketlerine dönememekte, ama köylerinde uzun bir süre geçirmeye gayret etmekte ve ekonomik açıdan çeşitli şekillerde oraya faydalı olmaya çalışmaktadırlar. Buranın doğal ve kültürel potansiyeli yeni yerleşim kimliği için önemli olup, yaşlı nüfus oranının yüksekliği mekan tasarımı dikkate alınması gereken unsurlardandır.

Giresunlular için emeklilik, tersine göçte bir ön koşul olup; İstanbul'daki yaşamı her yönden çekilmez bulsalar da çocuklarının iş nedeniyle orada kalması gerektiğini düşünmektedirler. Tarım üretiminde zorlukların azaltılması, iş alanı olarak buraları

cazip hale getirecektir. Fakat yerleşim alanlarında her yaş kesiminin şehir hayatından beklediği işlevler esas alınmalıdır.

İstanbul'dan Balıkesir'in kırsal yerlerine göç edenler, bir tür fayda-maliyet karşılaştırması yaparak aynı ücretle küçük bir yerde geçinmenin rahatlığını, buna ek olarak da tabiatın getirdiği artıları ifade etmişlerdir. Kırsal alanların nitelikleri korunup yaşanacak yerler olarak görülür hale gelmesini sağlamak için, bozulmadan atılıktan kurtaracak planlama yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

'İlk hareket noktasına dönüş' tanımına aykırı olan Köyceğiz'e göç ise, farklı gerekçeleri ve sonuçları bakımından önemlidir. Eğitilmiş, iş sahibi insanların İstanbul'daki yaşama dair bıkkın yorumları ve yeni yaşam arayışları, metropollerde yaşayan tüm insanların duygularına tercüman olacak niteliktedir. Göç kararı almalarında ekonomik yaşantılarını düzene koyabilmeleri elbette etkilidir. Ama kırsal bir alanda yeni bir hayata başlamak ve bundan memnun halde yaşayabilmek, insanın ihtiyaç-huzur-modernlik gibi kavramları başka türlü algılamaya başladığının göstergesidir. Doğada bahçe içinde müstakil evlerde küçük sorunları büyütmeden ve içtenliğe dayalı insan ilişkileri kurarak yaşamayı tecrübe eden bu örnekler, bezgin büyük şehir insanı için bir umut ışığıdır.

Tüm bu tersine göç araştırmaları, tek tip bir geri dönüşten bahsedilemeyeceğini ispatlar niteliktedir. Geri göç eden insanların ifadeleri, meseleyi tanımlamak ve bir fikir ortaya koyabilmek için yönlendiricidir. Bu amaçla, özetlenen çalışmalardan yola çıkarak bir tanımlama ve analiz yapılması mümkündür.

Türkiye'deki Tersine İç Göç Gruplarının Tanımlanması

İstanbul'dan tersine iç göçü inceleyen araştırmalar, Türkiye'deki kültürel, sosyo-ekonomik kitlelerin farklılığını da nispeten ortaya çıkarmış; elde edilen bilgiler ışığında iki genel grup oluşturulmuş, bunlar da iki ana başlık altında tanımlanarak bir tabloda ifade edilmeye çalışılmıştır (Tablo 2.17).

Tablo 2.17: Türkiye’deki Tersine İç Göç Gruplarının Tanımlanması.

TERKEDİLEN YERE GERİ DÖNMEK İSTEYENLER		YENİ BİR YERDE YENİ BİR YAŞAM KURMAK İSTEYENLER	
ORTA-ALT GELİR GRUBU	EMEKLİLER, MEVSİMLİK GÖÇENLER	BEYAZ YAKALILAR	ORTA-ALT GELİR GRUBU
-İstihdam, mesken, hizmet talebi olan ve aidiyeti-kültürü sürdürenler.	-İstihdama değil, şehirselleşmeye ihtiyaç duyanlar.	-Ekonomik sorunu olmayanlar; batı bölgelerine yönelenler.	-Büyükşehirlerdeki yaşam maliyeti ile küçük yerde daha kaliteli yaşamak isteyenler.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Tersine göç eğilimlerinde, tabloda belirtilen tüm gruplar, nitelikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Çünkü, taleplerin doğru tanımlanması ile ilgili kesim için doğru çözümler üretilmesi mümkündür; aksi durumda ise kırsaldan şehre yönelen iç göçte olduğu gibi tersine iç göçte de kontrolsüz bir süreç ve düzeltilemeyen sonuçlar ortaya çıkması söz konusudur. Bu çalışmada ‘terkedilen yere geri dönmek isteyen orta-alt gelir grubu’ konu edilmektedir. Büyük şehirlerin kötüleşen yaşam koşulları nedeniyle yeni seçenekler arayan, kendi kökenlerinin olduğu yerlere dönmek isteyen, şehrin tüm işlevlerine ihtiyaç duyan bu kesim için bütüncül bir hayat önerisi gereklidir. İnsanı, toplumu, doğayı ve mekanı birlikte düşünen yeni bir şehir anlayışı ile, kırsaldan sonra şehir tecrübesi yaşamış bu kişilerin beklentilerine cevap verilmesi için sadece yapıların inşası değil, kaybedilen kimliğin de yeniden canlandırılması amaçlanmalıdır.

2.3.4. Tersine İç Göç Yaklaşımları ve Öneriler

Ülkemizdeki farklı tersine göç ihtimalleri ve oluşabilecek durumlar birçok çalışmada çeşitli açılardan ele alınarak, buna göre çıkarımlar ve yorumlar yapılmıştır.

Kırsal alanların muhtemel dönüşümü konusunda; kentlerden kırsala yönelen göçlerin sonucu olarak, kırların kentleşebileceği, tarım arazilerinin kentsel işlevlere ayrılması ve tarımsal faaliyetlerin azalması ile kırsal bölgelerin dışa bağımlı duruma geleceği, çiftçilikteki işsizliğin artacağı ve buna benzer sebeplerle köylülerin mağdur olup yoksullaşabileceği öngörülürü (Sürmeli, 2017) vardır.

Yerel üniversitelerin önemi vurgulanarak; köydeki tarımsal işlerin geçim sağlamak için yeterli olmadığı, bölgede bulunan üniversitelerin çalışmalarıyla devlet politikalarının kırsal bölgelerdeki refah seviyesini ve tarımdan elde edilecek gelirleri artırmaya yönelik şekilde geliştirilmesi önerilmektedir (Kepenek, Uğuzman, 2018).

Bölgesel dengeleme açısından da konu önem arz etmektedir. Göçler, yüksek gelir düzeyine sahip yerlerden düşük gelir düzeyindeki bölgelere doğru olduğunda, düşük gelirli yerlerde gelir artmakta; bu yolla bölgesel dengesizlikler azalmaktadır. Göçlerin, düşük gelirli yerlere yönelmesi halinde bu bölgelerde nüfusun da artması sonucu, tüketimle beraber üretimin genişlemesi mümkün olmaktadır. Bölgesel gelişmeye imkan sağlayan bu süreç ile, yüksek gelir seviyesine sahip yerlerde yığılmış olan işgücünün azaltılması ve bu bölgelere pozitif katkı sağlanmaktadır. Bu durum, tüm ekonomiyi olumlu şekilde etkilemektedir (Özyılmaz, 2018, 112) yaklaşımı, tersine göçü destekler niteliktedir.

Bütüncül bakış ile problemlerin çözümü, yalnızca tersine iç göçü teşvik edici politikalarla değil; buna ek olarak göç veren konumdaki yerlerin çekiciliğinin artırılmasıyla mümkün olabilecektir. Türkiye’de bölgeler ve kentler arasındaki eşitsizliklerin düzeltilerek, bölgelerde dengeli kalkınmanın sağlanması; eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, sosyal ve kültürel hayat ortamlarının oluşturulması, girişimcilik teşviklerinin sağlanması ve istihdam için desteklerin verilmesi sayesinde, göç veren bölgelerdeki iç göç hareketinin durdurulması da önem arz eden bir durumdur. Böylece, ekonomik ve sosyal hayatla ilgili olumsuzluklar sebebiyle göç etmeye mecbur kalan bireylerin göçü engellenerek, yaşanması olası olumsuz neticeler, ortaya çıkmadan önce önlenebilecektir (İslamoğlu ve ark., 2014, 88) yorumları ile sürecin kontrolü tanımlanmaktadır.

Tersine iç göçe yönelik yaklaşım konusunda; Türkiye’deki iç göçün tek nedeninin kırsaldaki işsizlik olmadığı, sosyo-kültürel nedenler ve kamu hizmetlerine kolay erişebilmek amacıyla; yani daha iyi bir yaşama kavuşmak için kente geldiği ifade edilmektedir. Tersine iç göç konusundaki teşviklerin, sadece kırsal kalkınmayla sınırlı kalmayıp çeşitlenmesi ve kapsamının genişletilmesi gerektiği, bunun belirli aralıklarla sunulan projeler ile değil, sürekliliği olan politikalar ile mümkün hale geleceği (Altunok, 2021) belirtilmektedir.

Tarım, genç nüfus ve yönetim açısından tersine göç meselesi için; kırsal yaşamın çekici faktörlerin çoğaltılması, tarımsal gelirlerin arttırılarak tersine göçün hızlandırılması, tüm ekilebilir atıl arazilerin üretim döngüsüne dahil edilmesi, kırsala dönen insanlara teşvik-sigorta-destek programları uygulanması gereği vurgulanmaktadır. Kırsal alanlarda yaş ortalamasının yükseldiğinden, özellikle genç nüfusun kırsala dönmesini özendirerek projelerin hayata geçirilmesinin elzem olduğu; tüm bu süreci yönetmek ve gereken uygulamaları yürütmek için, özerk bir yerel yönetim biriminin olmasının önemi ifade edilmektedir (Nedinç, 2022).

Bahsedilen çalışmalar, tersine iç göçün kısa ve uzun vadedeki önemini vurgulamakta; buna yönelik olarak analizler yaparak ve öneriler ortaya koymaktadır. Bu bilgilerden faydalanılarak, mesele hakkında öngörülerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Ulusal Raporlarda Tersine İç Göç Yaklaşımı

İç göç konusu, resmi kurumların da önemli gündem maddelerinden biri olup, bu konuda çeşitli tespit ve öneriler mevcuttur.

2021 tarihli T.C. Yeni Kentsel Gündemin Uygulanmasına İlişkin Ulusal Rapor' da; Nispeten düşük gelire sahip yörelerin olduğu yerlerde, bölgesel çekim merkezleri oluşturarak, kalkınmada öncü rol üstlenerek ülkenin genelinde dengeli kalkınmaya katkı sağlayacak yeni merkezlerin destekleneceği (s.11) ifade edilmektedir.

Şehircilik Şûrası Komisyon Raporları' nda ise (2017); hızlı yaşamın, insanın beden ve ruh sağlığı için tehdit oluşturan duruma geldiği, odağında kentlerin olduğu şimdiki insan yaşamının manasını kaybetme tehlikesi yaşadığı ve bu küresel halden çıkışın tekrar şehirlerle olacağı belirtilmektedir. Kent değiştirebilirse, insan hayatının da değiştirebileceği, hayatın anlamlı olarak yaşanılır kılınabileceği vurgulanmaktadır. Yavaş Şehirlerin, bu iddianın ispatı için ortaya çıktığı ifade edilmektedir (s.271).

Kimliğe, medeniyete, mahalle kültürüne yapılan vurgulara rağmen resmi raporlarda, tersine iç göç ve yeni şehir vizyonu konusunda bütüncül ve somut bir önerinin eksikliği söz konusudur.

Türkiye'deki Tersine İç Göçte İhtimaller, Faydalar, Öneriler

Ülkemiz için giderek gündemde daha çok yer bulan bir konu haline gelen tersine iç göç hakkında, ortaya konulan çeşitli çalışmalar ışığında bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında, mesele hakkında yapılan yorumlar ve

öngörüler esas alınarak, mevcut durumun analizi amaçlanmaktadır. Tersine iç göçteki ihtimaller; hem yaşanan iç göç tecrübesine hem de yapılan araştırmalara dayanarak oluşturulmuş olup, yaşanabilecek muhtemel olumsuzlukların ifade edilmesidir.

Tersine iç göçün yönetilmesinin faydaları; sürecin başında yeni bir bakış açısıyla tüm aktörlerin konuya nasıl dahil olacağını ve tersine iç göçün en iyi şekilde değerlendirilebilmesi için yapılması gerekenlerin öngörülmesidir.

Tersine iç göçe yönelik öneriler; nihayetinde bir şehir modeli önerisi oluşturmayı amaçlayan bu çalışma için ilk aşamada genel esasların belirlenmesi gereklidir; bu nedenle önerilerin tutarlı ve bütüncül olması hedeflenmektedir.

Türkiye’deki tersine iç göçte olumsuz ihtimaller, faydalar ve öneriler bir tabloda ifade edilmiştir (Tablo 2.18).

Tablo 2.18: Türkiye’deki Tersine İç Göçte Olumsuz İhtimaller, Faydalar, Öneriler.

TERSİNE İÇ GÖÇTE OLUMSUZ İHTİMALER	TERSİNE İÇ GÖÇÜN YÖNETİLMESİNİN FAYDALARI	TERSİNE İÇ GÖÇE YÖNELİK ÖNERİLER
Plansız oluşumlar, Yapılaşma ve ulaşım konusundaki hataların tekrarlanması.	Tersine göç taleplerinin doğru tanımlanması, Sürecin bilimsel esaslara göre belirlenip sürdürülmesi.	Türkiye’deki tersine iç göç, akademik açıdan ele alınmalı, yerel üniversiteler belirleyici rol oynamalıdır.
Rant amaçlı ve illegal faaliyetler, Tarım konusunun ihmali.	Tersine göçün olası sosyo-ekonomik ve mekânsal sonuçlarının öngörülmesi.	Yerel ve merkezi yönetim, tespit ve uygulama için, destek ve teşvik sağlamalıdır.
Bireysel çözüm arayışları, Kapsayıcı olmayan, geçici ve parçacı yaklaşımlar.	Bütüncül yaklaşımla, çözümlerin ilgili disiplinlerce kontrollü geliştirilmesi.	Teorik ve pratik anlamda, ilgili disiplinler, gereken tespit ve önerileri sunmalıdır.
Tabiatın tahribatı, Kaynakların israfı.	Doğal ve yapay çevre için, yeni bir bakış açısı oluşturulması	Halka, yapılan çalışmalar anlaşılır şekilde açıklanmalı ve tüm kesimler dikkate alınmalıdır.
Her konuda kontrolsüzlük, Bu önemli imkanın değerlendirilememesi.	Planlanacak model şehirlerde, mekânsal ve geleneksel kimliğimizin odak alınması fırsatı.	Yeni şehirde, değerler ışığında kendine yeten ekonomi, sağlık, güvenlik ve aidiyet tesis edilmelidir.
Ekonomik potansiyelden yararlanılamaması, Yeni bir kimlik bunalımı.	‘Yeni bir şehir’ anlayışı ile halk ve ülke yararı için, somut seçenekler ortaya konulması imkanı.	Gelişmiş teknolojik imkanlar ile ekonomik ve diğer çözümler, kolaylaştırılıp çeşitlendirilmelidir.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Tersine iç göçteki ihtimaller; hem yerleşim alanlarında oluşabilecek yanlış uygulamalara hem de toplumsal zararlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Başlangıçtan itibaren sistemli bir kontrolün olmaması, iç göç sürecinde yaşananlara benzer sıkıntılar doğuracaktır. Söz konusu ihmallerin, toprak, kaynak, zaman ve enerji israfına yol açmasının yanında, bu önemli bir imkan değerlendirilememiş olacaktır.

Tersine iç göçün yönetilmesinin faydaları; sürecin, başlangıçtan itibaren bilinçli olarak kontrol edilmesi sayesinde, yeni yerleşimler tasarlanırken mekanlar, tabiat ve insanlar için en uygun çözümler geliştirilebilecek; bunun yararı her anlamda ülke bütününe de yansımaktadır.

Tersine iç göçe yönelik öneriler kapsamında; yapılan tüm analizler ışığında yeni bir yerleşim modeli için gerekli temel ilkeler tanımlanacaktır. Bu çalışma, hem tersine iç göç taleplerine doğru çözüm üretmeyi hem de önerilen model ile tersine göçün artmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bunda, ihtiyaç duyulan ‘şehir’ sistemini hayata geçirmenin mümkün ve gerekli olduğu düşüncesi esastır.

2.4. Bölüm Değerlendirmesi

Şehirlerde en zirve medeniyetleri kuran da, orayı yaşanmaz hale getiren de insanın iradesi ve eylemleridir. İktisadi, idari, sosyal sebeplerin kaynağı insan olduğuna göre şehrin hangi sınırdan sonra kontrolden çıktığı sorusuna cevap aramak gereklidir. Şikayetlerin her daim hedefinde olan büyük şehirlerde, nüfusun sürekli artışı ise, bir istatistik veri olmaktan çok daha derin anlamlar ifade etmektedir. Bu bağlamda 1950’lerden itibaren, doyamadığı gerekçesiyle doğduğu yerleri terk edenlerin, geride bıraktıkları ve vardıkları yaşam alanlarına etkileri de hesaplanabilir olmaktan uzaktır.

Kentler on yıllar boyunca herkese yetmeliymiş gibi algılanarak, dahil olunacak bir göç hedefi haline getirilip, sonunda çok sorunlu bir metropollere dönüşmüştür. Siyasi hesaplar, meşrulaşan gecekondular, yükselen-çoğalan binaların etkisi ile çehresi iyice bozulan kentlerin kalabalığı artarken, göçle gelenlerin ayrıldığı Anadolu’daki atıl topraklar ise tüm potansiyeline rağmen ihmal edilmiş mahzunluğunu yaşamaya devam etmektedir.

Kentlere göç etmiş kişilerde sahiplenme-ait hissetme, mutlu-umutlu olma yerine bir tür teslimiyet ve seçeneksizlik hali algılandığını söylemek mümkündür. Kırsaldan gelenlerin başlıca göç gerekçesi, tarımsal faaliyetlerle geçinememek ve temel yaşam

koşullarından mahrum olmaktır. 2000’li yıllardan itibaren her alanda başlayan bilinçlenmenin etkisiyle kıymeti tekrar fark edilen tarım, bu bağlamda sadece temel ihtiyaçları üreten ekonomik bir değer değil, yeni bir yaşam dinamiği olarak görülmelidir. Ülkenin bu anlamdaki zenginliği, kültür değerlerimize uygun ve insanımızın isteklerine cevap veren çözümler üretmek için bir imkan olarak değerlendirilebilir.

Kentlerde yaşamaktan vazgeçen tükenmiş modern insan profili ise; farklı beklentilere sahip, geri dönerek değil yeniden başlayarak bir yaşam alanına dahil olmak isteyen, tabiata olan hasretini de giderebileceği bir hayat talep etmektedir. Bu bilinç, yıkıcı-tahrip edici şehirleşme rüzgarı önünde önemli bir engel oluşturabilecek, alternatif bir planlama ihtiyacını doğurmaktadır.

Genel anlamda tersine iç göç, ülkemizin gündeminde olan ve giderek daha önem kazanan bir konudur. Şehirlerimizin, sadece işlevsel değil aynı zamanda kimliğimizin bir göstergesi olan, ‘kültürümüzü yaşatan yani hem fiziksel hem de ruhsal iyiliğin tesis edildiği hayat alanları olduğu’ fikrinden hareketle, yeni bir bakış açısı belirlenmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, bugüne kadar zihniyetimizi etkileyen yabancı ve yanlış anlayışları tespit edebilmek, bunları ayıklayarak yerine kendi değerlerimizi koymaya çabalamak önem arz etmektedir. Şehrin sadece yapılarla değil, ortak bilinç ve duygularla bir kimlik kazandığı, huzurun devamlılığı için gönüllü bir katılımın esas olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, toplum öncülerinin önerileri ve yönetimin uygulamaları bu amaca hizmet etmeli; somut çözümler üretilirken insanın yaşamını mekanların şekillendirdiği gerçeği dikkate alınmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM VE MEKÂN KONUSUNDA ESAS ALINAN TEORİK YAKLAŞIMLAR

İlk bölümde ülkemizdeki iç göç konusu ve tersine iç göç potansiyeli analiz edilmiş, tüm kültürel alanlardaki ve ‘şehir’ özelindeki sorunlarımıza çözüm üretmek için, bunlara bütüncül ve derin olarak bakılması gereği ortaya çıkmıştır. Asıl mesele plan, proje ya da niceliklerle değil, kimlik ile bağdaştırılmakta, düğümленmektedir. Bu manada çalışmaları olan Yılmaz Özakpınar ve Sadettin Ökten’in değerlendirmeleri ışığında, çözüm önerisinin temellendirilmesi amaçlanmaktadır.

Geniş perspektiften bu durumu ele alan Özakpınar, İslam toplumlarının kendi medeniyetini nasıl yaşadığına bakmayıp, Batı medeniyetinden şikayet ettiğini belirtmektedir. Kalbinin derinliklerinde bir yerde, hemen herkesin Allah'a inanmakla beraber ve birçokları ibadete de önem verdiği halde, İslamiyet'in evrensel özünün hayata yansıtıldığına söylenemeyeceğini ifade eden yazar, insan ilişkilerindeki ve kamu vicdanındaki aksaklıklara dikkat çekmektedir.

Kural tanımazlığın, bencil çıkarlar için kamuya zarar vermenin artışına, nezaket ve başkalarına saygı gösterme anlayışından uzaklaşıldığına vurgu yapan yazar, yaşam estetiğinin bozulduğunu söylemektedir. İslamiyet'in ibadet şekillerine indirgenmiş görüldüğünü, ibadetin önemli olduğunu fakat amaç unutulduğu zaman, İslamiyet'in insan münasebetlerini güzelleştiren, toplum hayatının niteliğini yükselten, düşünce derinliği veren, insan hayatına felsefi bir boyut getiren manevi özünün kaybolduğunu ifade etmektedir.

İslamiyet' i, insanlık değerleri ile ve daha önemlisi manevi özü ile her günkü hayatımıza yansıtıp, somut olan bir insanlık modeli oluşturulması gerektiğini söyleyen yazar, Türkiye'nin bunu başarıp böylece bütün insanlığın kurtuluş ümidi olacağını, yoksa modern görünüşe bürünmüş bir ikellik içerisinde tüm insanlıkla beraber, belirsiz olan bir geleceğe doğru yürüyeceğini (Özakpınar, 2013) belirtmektedir. Büyük ve zor görünen bu hedef için gerekli çabaların ne olduğu üzerinde, eyleme yönelik düşünce üretmek, aslında bir zaruret haline gelmiştir.

Türkiye açısından 1950 sonrasını yorumlayan Ökten ise, özel sektör üzerinden başlayan sanayileşme ile kırsaldan şehre göçün ve özgürleşmenin arttığını, devlet denetiminin ise azaldığını belirtmektedir.

Ökten; şehir ve özgürlük ortamında, toplumsal derinlikteki kimlik krizi hissedildiğini, bireyin kimliğini, değerlerini, eylemlerini sorguladığında bir karmaşa içinde olduğunu gördüğünü söylemektedir. Bir yanda İslami değerler ve uygulamalar, diğer yanda modernite ve buna dayalı eylemler bulunduğunu; değerlerin İslami değerler iken eylemlerin modernist olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun, bireyin duygu ve düşünce dünyasında bir kaos oluşturduğunu, bunun kimlik krizi olduğunu (Ökten, 2020) belirtmektedir.

Ortaya konulan bu çelişki, Türkiye'nin şu andaki halini doğru anlamlandırarak, tersine iç göç özelinde bir yerleşim önerisi üretmeyi amaçlayan bu tez çalışması için, özgün yaklaşım unsuru olarak belirlenmiştir.

Şehirler, toplumların kimliğini ifade eden en kompleks somut kültür ürünü olduğuna göre, şehrin niteliklerini ve oluşum sürecini tanımlamak için, öncelikle kültür ve medeniyet gibi temel kavramlar ile bunlar arasındaki bağlantılar, net olarak ifade edilmelidir.

Bu amaçla, öncelikle teorisini, 'kültür ve medeniyete yeni bir bakış', olarak nitelendiren Yılmaz Özakpınar'ın 'Bir Medeniyet Teorisi' ele alınacaktır. Özakpınar teorisinde, eylem bütünlüğünü değer üzerinden ve inanca dayalı olarak ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kültür-medeniyetin özellikleri tanımlanarak, modernite ve İslam yine buna göre değerlendirilmiştir.

Söz konusu teoriden yola çıkarak 'Medeniyet Tasavvuru' kavramı ile buna bağlı bir şehir önerisi ortaya koyan Ökten'in yaklaşımı incelenerek, bu tezin konusu olan yerleşim önerisini oluşturmak amacıyla ele alınmıştır.

3.1. Özakpınar'ın Medeniyet Teorisinin İncelemesi

Özakpınar'ın teorisi olan ve 'kültür ve medeniyete yeni bir bakış', alt başlığı ile ifade edilen 'Bir Medeniyet Teorisi', ilgili kitap ve makaleler incelenerek genel hatlarıyla özetlenip, buna göre yapılan modernite yorumları irdelenmiştir.

Teori ortaya koyma konusunda Özakpınar, bilimsel metodun gereği olarak kavramların varsayım konumunda olduğunu; bir teoriden beklenenin de kesinlik ve değişmezlik olmadığını belirtmektedir. Teorinin özellikleri olarak; açık seçik ifade edilmesini, gözlemlerle tutarlı olmasını ve kendini sınyacak gözlem sonuçlarının verilmesini, sıralar; bilimin, kendi yanlışlarını düzelterek sürekli ilerlediğini söylemektedir (Özakpınar, 2018, 10-11).

Nitelikleri itibarıyla tüm disiplinleri ilgilendiren ‘kültür ve medeniyet’ konusunda birçok karışıklık bulunduğunu belirten Özakpınar, yaptığı kavramlaştırma ile bunları hem karışmayacak biçimde ayırt etmiş, hem de aralarındaki bağı göstermiştir (Özakpınar, 2014). Bunun doğru açıklanabilmesi için, içeriğin bütünlüğünü sağlayan bir akış oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Özakpınar’ ın Teorisine Göre Kültür ve Medeniyet

Özakpınar: Canlı çeşitleri arasında sadece insana özgü olan kültür ve medeniyet oluşturma olgusunun, sembol yaratabilme ve bu sembollerle zihni işlemler yapma kapasitesinin ürünü olduğunu söyler. Algıladıklarına sadece tepki vermekle kalmayıp, semboller ile zihnine taşıdıkları ile soyutlayarak yeni sonuçlara varmasının, dış dünyada bunları eylemleri ile gerçekleştirmeye çalışmasının, insanı, biyolojik gereksinimleri tatmin seviyesinden, duygu ve düşünce yaratışları seviyesine yükselttiğini (Özakpınar, 2014) belirtir. Bu anlayış, insanın farkına vurgu yapmaktadır.

Yazar, sembolik düşünme yetisinin, konuşma (dil), kavramsallaştırma, içe bakış fiili yapabilme, kendi düşündüklerini dışarıdaki bir cismi incelemiş gibi inceleyebilme, varsayımsal düşünebilme ve iradeli davranış gösterebilme gibi birtakım kabiliyetleri ortaya çıkardığını ifade etmektedir. O’na göre, bu yeti, insanın karmaşık olan bir sosyal iletişim ve organizasyon ağı içinde yaşaması ile, bir kültürel birikim oluşur. Toplum halinde beraber yaşayarak, dağılıp gitmemek amacıyla toplumun üyelerini birlikte tutan belirli bir ‘inanç ve ahlak nizamının’ olması şarttır. Bütün toplumların bir kültürü vardır; fakat, ancak kendine ait sembolik yetinin bilinci ile, ‘inanç ve ahlak nizamını’ rasyonel temellere bağlamış olan toplumlarda medeniyet görülebilir (Özakpınar, 2013). Böylece sembolik yetenekteki bilinç ile medeniyet arasındaki ilişkinin önemi ortaya konulmaktadır.

Kültür ve medeniyetin, tabiatta kendiliğinden bulunmadığını; yani insan ürünü olduğunu söyleyen Özakpınar, insanın bu ürünleri, bir imkanlar alanı içerisinde kendi tercihleriyle oluşturduğunu belirtir.

Bütünüyle kültürün özünü manevi-zihni olarak nitelendiren Özakpınar’a göre, bu nedenle de maddi kültür ile manevi kültür ayrımı yapmak yersizdir. Edebi, mimari, sanat eserleri ile bir bilimsel teori, örf-adetler, psikolojik-sosyal tutumların kültür öğeleri olduğunu ve hepsinin arkasında onların ortaya çıkışına neden olan bir görüş,

bir duyuş ve bir düşünüş tarzı bulunduğunu, bizim manevi özü kolayca görebildiğimizi (Özakpınar, 2018, 39-40) ifade ederek, teoride maddi-manevi kültür ayrımının olmadığına dikkat çekmektedir.

Medeniyet kaynağı olarak, bilinçli niteliğe sahip, soyut ve rasyonel düzeyde muhasebesi yapılabilen; muhakeme ile kendisi ile bağdaşan ve bağdaşmayan sonuçlara ulaşılabilen bir inancı gören yazar; bunun kültürün değişmesine, çeşitlenmesine ve zenginleşmesine yol açtığını (Özakpınar, 2014) belirtmektedir.

Özakpınar; teorinin, inancın içeriği yani fiilen ne söylediği üzerinde durmadığını, inancın doğurduğu ahlak nizamının, toplumun benimsediği ve uyduğu kuralları içermesinin yeterli olduğunu (Özakpınar, 2018, 44) vurgulamaktadır. Buna göre; inanç medeniyetin kaynağı olarak nitelendirilmekte, fakat inancın içeriği değil buradan doğan bir ahlak nizamının olması önemsenmektedir.

İlkel kültür ve medeniyet ayrımındaki objektif esasın, toplum hayatında irrasyonel bir denge kurabilen inanç ile, toplumda rasyonel bir akıl uyanışı ile değişmeye açık bir denge kurabilen inanç arasındaki farktan kaynaklandığını belirten Özakpınar, ilkel kültürü belirleyen inancın ‘büyüsel bir nitelik’ taşıdığını söylemektedir (Özakpınar, 2014). İlkel toplumun inancı, rasyonel bir tasarım değil, bir reaksiyondur. Medeniyetin doğaya reaksiyon yapmak olmadığını söyleyen yazar; kendindeki zihin gerçeğinin bilincine vararak, kendi zihnini, kendi varlığını, doğayı, kendisinin doğayla ilişkisini ve yaşamının amacını belirlemesi, eylemlerini bilinçli olarak türetme konumuna gelmesi olarak medeniyeti tanımlamaktadır (Özakpınar, 2018, 42).

Teori açısından, ilkel kültürlerin çözülmesinin nedeni; direnç sağlayabilecek bilinçli ve rasyonel bir medeniyet çerçevesinin olmamasıdır. Medeniyetlerin sarsılmasının sebebi ise, kendi medeniyetinin değeri konusunda şüpheye düşen bir toplumun, seçicilik kabiliyeti ile yabancı kültür öğelerini reddetme gücünü kaybetmesidir (Özakpınar, 2018, 51). Burada, ‘ilkel ve medeni tanımı’ ile aralarındaki farka yönelik yeni bir yorum söz konusudur.

Söz konusu medeniyet teorisi, kültürü ve medeniyeti kavramsal açıdan ayırt ederek, ikisini farklı zeminlerde konumlandırır. Buna göre kültür, toplum hayatında oluşturulan her çeşit ürün, eserler ve davranış biçimleridir. Medeniyet ise, toplum mensuplarının ruhlarını çevreleyen, onlara hayatın anlamını ve amacını gösteren, o ruhları coşkuyla yüceltip, onlara yeni ve kıymetli eserler üretmenin ilhamını sunan,

rasyonel olan bir 'inanç ve ahlâk nizamı'dır. (Özakpınar, 2014). Yani; eylemler ve eserler olarak, insanların doğaya eklediği tüm şeyler kültürdür. Kültür öğelerini, belirli bir manevi çerçeve içerisinde ürettiren 'inanç ve ahlak nizamı' ise medeniyettir (Özakpınar, 2018, 45).

Teoriye göre; eğer onun alıcı toplumun medeniyeti ile bağdaşmayan bir tarafı yoksa hiçbir problem çıkmadan bir kültür ögesi, başka bir medeniyet dairesindeki kültürden alınabilir (Özakpınar, 2018, 53).

Buradaki esas, mensubu bulunduğu medeniyetin bilincine sahip olan; kendi bütünlüğünü, o medeniyeti oluşturan inanç ve ahlâk nizamından alan kültürün seçici olmasıdır. O, diğer kültür ve medeniyetlerden aldığı unsurları da kendine uydurur; fakat, alıcı kültürün mensup olduğu medeniyetin kaynağı olan inanç ve ahlâk nizamı, toplumu oluşturan kişilerin ruhlarında sarsılmışsa, o kültür, seçme iradesini de ahenkli olan bütünlüğünü de kaybeder. Tesadüfen alınan tüm öğeler, diğer başka öğeler ile anlamsız biçimde birlikte bulunur. Bu uyumsuzluklar, sürtüşmeler, aksaklıklar başlar. Doğru ve yanlış olanı belirleyici ölçüler kaybolur; toplum yaşamında, kişilere ruhsal tatmin getiren ahenk kaybolur. Bu süreç böyle devam ederse, sonunda toplum yaşamındaki medeniyet çöker (Özakpınar, 2014). Yani, bir medeniyetin çöküş sürecini bilinç ve sahiplenme ile ilişkilendiren yaklaşım, birey ve toplum bütünlüğüne de işaret etmektedir.

Yazara göre; medeniyetine bağlı kalan kültürler değişip, çeşitlenebilir. Kendine bağlı olan kültürde medeniyet, rasyonel bir 'inanç ve ahlak nizamı' olarak, ruhun yükselişini sağlar; önemli kültür eserleri üretmenin azmini ve coşkusunu hissettirir. Bir medeniyete bağlı olan kültürlerde, herkesi etkileyerek hayatın niteliğini arttıran bilim, mimarlık ve sanat eserleri ile davranış tarzları, bu ruh ile oluşur (Özakpınar, 2013).

Bu, inanç esaslarına sadık kalarak üretilen yeni kültür ürünleri ile yapılan değişimlerin, hayatı dinamik hale getirdiğini anlatmaktadır. Özakpınar; toplum yaşamında, kültür değişmelerinin her zaman gözlenebilen bir olgu iken, tarihte rastlanılan medeniyet değiştirme olaylarının, hayatın olağan durumlarından olmadığını vurgulamaktadır.

O'na göre; toplum hayatı, tabii bir eğilimle, çoğunlukla farkına dahi varılmadan değişir. Yeni bir medeniyete girilmesi veya medeniyetin değiştirilmesi ise, sıra dışı bir durumdur; çünkü bu yeni bir medeniyet, onu kabul eden toplumun tüm hayatını

değiştirip kültürünü yeniden oluşturur. Böylece toplum, bu yeni bir inanç ve ahlâk nizamı doğrultusunda tekrar yapılır (Özakpınar, 2014).

Buna göre; çok sıra dışı olarak nitelendirilen bir medeniyet değişikliğinin, inançta ve toplumda yol açacağı önemli etkinin tespiti yapılmaktadır. Teori, hem bütüncül hem kökten bir bakış açısı sunarak, kapsayıcı ve net bir yaklaşım ortaya koymaktadır. İnsana özgü niteliklerin tüm kültürel eserlerin oluşturulmasındaki rolü vurgulanmakta, inancın ise yaşamın tüm alanlarındaki belirleyici etkisi, değişme ve değiştirme gücü, süreci anlatılarak aslında buna dair sorulara anlaşılır bir cevap verilmektedir.

Kısaca, inanç ve ahlak nizamını medeniyet, bu kaynaktan üretilen tüm eylem ve eserleri de kültür olarak tasnif eden teorinin, en kapsamlı kültür ürünü olan şehir konusundaki yorumu, yeni yerleşim önerisi oluşturulmasında fikir verici olacaktır.

3.1.2. Özakpınar’ın Teorisine Göre Batı Medeniyeti

Bu çalışma, çağımızı etkisi altına alan kimlik krizinin ülkemizdeki ve şehirlerimizdeki arka planını tahlil ederek önce sorunu doğru tanımlamayı, daha sonra uygulamaya yönelik öneri oluşturmayı amaçlamaktadır. Yaşanan kimlik sorununu, medeniyet ve kültür teorisi ile ele alan Özakpınar’ın batı medeniyeti yorumu incelenerek, bizde farklı biçimlerle iyice görünür ve yaşanır olmaya başlanan buna dayalı kültürün, kökenleri ve sonuçları ortaya konulmuştur.

Özakpınar, Avrupa’da ‘modern’ diye nitelenen düşünce biçimini doğuran Batı medeniyetinin, tarihi gelişmeler kapsamında üç unsurdan oluşan bir inanç alışımı biçiminde görüldüğünü belirtir. Ona göre; ilk öge olan Hristiyanlık inancı, insanların ruhundaki duygusal yerini korusa da toplum işleyişi konusunda geri plana çekilmiştir. İkinci öge, eski Yunan medeniyeti ve Roma medeniyetinin güce, başarıya ve mükemmelliğe tapan ruhudur. Üçüncü öge ise, Hümanizm ile bunun uzantısı olan bireyciliktir. Dışından bakanlara Batı medeniyetinin tezatlarla dolu görünebileceğini söyleyen yazar, mensup olanların inanç ve ahlâk nizamı kapsamında o kültürlerin de birer bütün oluşturduğunu ifade eder. Hümanizm ile bireycilik ögesinin etkisiyle, o kültürler içerisinde tezatmış gibi görülen farklılıkların doğal karşılandığı; bireysel açıdan onaylanmasa dahi, anlayış gösterilen durumun tespitini yapar (Özakpınar, 2014). Teoriye uygun olarak Batı medeniyeti, kültür-medeniyet ilişkisi açısından ele alarak, içeriği yargılanmadan değerlendirilmektedir.

Özakpınar, bu medeniyetin ‘bilim ve teknolojiye’ dayandığına dair imaja ve etkilerinin pek kuvvetli olmasına rağmen, bunların kültür ögesi olduğunu, medeniyetin esası olmadığını belirterek; insan zihninin ürettiği bir bilgi türü ve yapma tekniği olarak nitelendirdiği bu ögenin, sürekli değişmeye uğradığını söylemektedir (Özakpınar, 2018, 103, 104).

Avrupa’da modern denilen düşünce şeklinin oluşumunda önemli bir faktör olan hümanizmin, insancılık, insanlara yardım etme, insanları sevmeye anlamında bir akım olmadığını ifade eden Özakpınar,, hümanizmin Allah’ın mutlak iradesini ve bilgisini tanımaksızın, insan iradesinin ve aklının otoritedeki tek kaynak olduğuna inanmayı ifade ettiğini (Özakpınar, 2018, 109) belirtir.

Modernitenin yaşadığı süreci anlatan yazar, bilim görüntüsündeki hümanizm ile bilimci metafizik sistemlerin yanıltıcı etkilerinin insanın ruhundaki manevi tahtından, dini indirdiğine dikkat çeken yazar, bu durumda, ruhunda oluşan yarıma sonucu, insanın kişilik bütünlüğünü kaybederek; insan zihninin, akıl ve iman çatışma alanı olduğunu (Özakpınar, 2018, 111) eklemektedir.

Bireylerin ancak toplum içinde toplum kurumlarının terbiyesiyle kişilik kazandığını göz ardı eden bireyciliği eleştiren Özakpınar, bugünkü duruma dair yorumunda; Avrupa’ya Amerika Birleşik Devletleri’ni ekleyerek ‘Batı’ dediğimiz modern dünyada, tek hakikat kaynağının deneyimleri üzerinde düşünen insan aklı olduğuna inanıldığını (Özakpınar, 2018, 116) söylemektedir. Yazar, ABD’nin ruhuna hitap eden tek felsefenin pragmatizm olduğunu, pragmatizme göre hakikatin, sadece bireyler arasında değil, aynı birey için de değişkenliğini belirtir.

Özakpınar, bu felsefe üzerine kurulan ABD’nin sosyal çözümleri ve aile yapısının sarsılmasını önleyemediğine dikkat çekerek; hiçbir değer sistemine bağlılık duymayan, insaf ve merhamet nedir bilmeyen, cinsel içgüdüleri boş kalmış, bencil isteklerini tatmin için çalışan ama hiçbir toplumsal sorumluluk duygusu olmayan, güçten başka hiçbir şeyi saygı duymayan bir kitlenin, adeta toplumu içinden yiyerek çökerten bir ur misali büyümekte olduğunu (Özakpınar, 2018, 121) vurgulamaktadır.

Batı medeniyeti diye nitelenen inanç ve ahlak nizamı alışımının belirleyici özelliğinin ise sekülerizm olduğunu belirterek; seküler dünyayı, başarı için kural tanımayanların, vahşi rekabeti benimseyenlerin, fakirliği acınacak bir hal değil, hakir görülecek bir

beceriksizlik sayanların, hiçbir manevi prensip bilmediğinden aklını içgüdülerinin emrine vermiş olanların dünyası (Özakpınar, 2018, 119) diye nitelendirmektedir.

Özakpınar, batının, kendi medeniyet dairesindeki her şeyi, insanlığın medeniyetteki ilerlemesinin ‘son evresi’ olarak gösterdiğine işaret etmekte ve diğer toplumların da ancak kendi medeniyet dairesinde yer alan toplumlara benzeyerek medenileşebileceğini iddia ettiklerini söylemektedir. O’na göre, bu iki yüzlü vahşi medeniyetin, en yüksek medeniyet diye bir medeniyet illüzyonunu tüm dünyaya kabul ettirebilmesinin nedeni; bilim ve teknolojiadaki başarısı ile, bu başarıya dayanarak sağladığı siyasi, ekonomik ve askeri güçtür (Özakpınar, 2018, 123, 124).

Kısaca özetlenmeye çalışılan Özakpınar’ın Batı medeniyeti/modernite yorumlarına, kendi teorisi çerçevesinde bakıldığında; kaynağı olan inanç ve ahlak nizamının objektif olarak tanımlandığı, bunun oluşum süreci ve içeriğinin net biçimde ortaya konulduğu görülmektedir. Buna göre; batı medeniyeti ahlakından ortaya çıkan eylem ve eserler, çeşitli eleştirilere ve hatta nefret söylemlerine konu olsa da, kendi içinde tutarlıdır.

3.1.3. Özakpınar’ın Teorisine Göre Şehir

Bu çalışmada, ülkemizdeki şehirleşme ele alınmakta ve bütüncül bir anlayışla bu konunun arka planı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. İnsanın ürettiği her şeyi kültür olarak nitelendiren Özakpınar’ın teorisine göre, şehir de bir kültür ürünü durumundadır; içeriği ve ölçeği açısından son derece kompleks olan şehir, görünen yapıların ve yaşantısının arkasında yer alan medeniyet ile değerlendirilmelidir.

Özakpınar, insan topluluklarının temel kurumu olan ailenin, yapısı değişik biçimler olsa bile kökünün biyolojik eğilimlere dayandığını; şehrin ise, kan bağımlı da aşan soyut bir bağ ile belli bir yere bağlanarak birlikte yaşamak isteyen insanların toplumu olduğunu belirtmektedir. Yazar, şehir toplumunun devamlı olmasını, içgüdülerin kontrol altına alınması ile bencil isteklerin dizginlenmesine bağlar. İnsan hayatında siyaset kurumunun bina edildiği temel; herkesin kabul edeceği, razı olarak uyacağı kurallar olarak ifade edilmektedir (Özakpınar, 2018, 58). Yani, kurumsal işlevin, toplumsal düzeni kurmadaki rolüne vurgu yapıldığı görülmektedir.

Şehri, medeniyet eksenini olarak nitelendiren Özakpınar, tarihsel oluşumu bakımından şehrin insan yaşamındaki ruhsal ve sosyal bir başkalaşımı da temsil ettiğini söyler. Şehre bağlılık, yani; istikrarlı bir medeni toplum yaşamının sürebilmesi, hem soyut ve

hem rasyonel düzeyde gerçekleşmelidir. Birey yetişkin oluncaya kadar çevresinden algılayarak ruhuna sindirdiği deneyimlerden sonra, toplumdaki nizama sadakat ile dahil olur; onu kavrar ve değerli bulur. Paylaşılan inanç, bireyde ruh kuvvetini, toplumda dayanışmayı ve buradan büyük kültür eserleri doğmasına ilham olan kaynaktır (Özarpınar, 2018, 59-60).

İnsanın, medeniyet üretme niteliği ile diğer varlıklardan farklı olduğunu baştan beri ifade eden yazar, şehirde ise bunun önemli bir etkileşime dönüştüğünü anlatmaktadır.

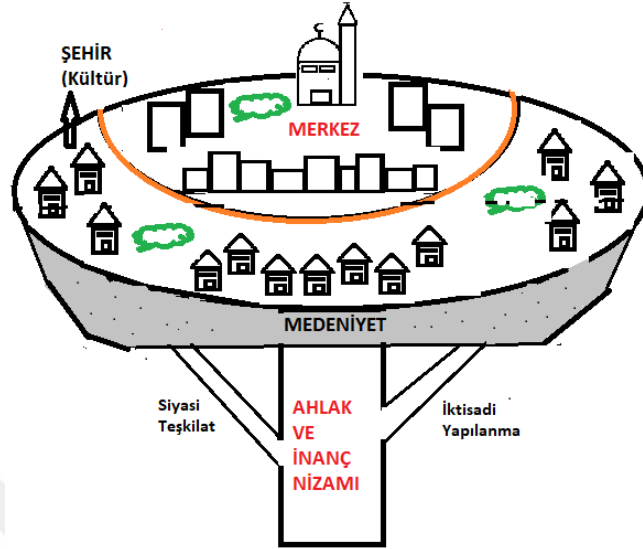
Büyük medeniyetlerin şehir eksenini etrafında kurulmasını anlamlı (Özarpınar, 2018, 58) bulan yazar, bir medeniyet, teşkilatlı toplum hayatı olarak, her ögesinin birbirini tamamlayan ahenkli bir bütün olduğunu söylemektedir.

Şehir odaklı eski medeniyetlerin kuruluş ve çöküşündeki kurguyu inceleyen yazarın bununla ilgili bazı tespitleri vardır; medeniyetlerin bir ahlak ve inanç nizamı üzerinde, sosyal birlik içinde sade bir yaşam ve sıkı bir çalışma ile kurulduğunu, bir genişleme ve servet artışı ile, bencil içgüdüler ve bireysel heveslerin çoğaldığını belirtir. Yönetimi etkileyen tabakalar ile sefalet içindeki halk kitleleri arasındaki sosyal bağın kopması sonucunda çöktüğünü; çöküşte siyasal, ekonomik ve askeri birçok olayın etken olduğunu söyler. Çöküşün durdurulamaması ve etkilerinin giderilememesinin nedeni olarak, inanç ve ahlak nizamının sarsılmasını gösterir (Özarpınar, 2018, 99).

Günümüzde de benzer örneklerine rastlanan bu değişim, kapsamı farklı olsa da neden-sonuç açısından bir süreci işaret etmektedir. Şehirdeki toplumun buradaki durumuna dikkat çeken Özarpınar, toplumun zararlı etkenlere karşı duracak ruh enerjisinden ve sosyal birlikten yoksun kaldığını belirtmektedir. Medeniyet ve kültür arasındaki ilişkinin açıkça görüldüğünü, medeniyet kaybolunca büyük kültür eserlerinin de bittiğini söylemektedir. “İnsanlar yer, içer, eğlenir, ürer; biyolojik hayat sınırına yakın bir ilkelliğe geriler” (Özarpınar, 2018, 99) ifadesi ile, genel manada şehir insanın bozulan fitratını tarif ederken, özelde batı medeniyetinin köklerini de içeren geçmiş şehir yapılanmalarını tanımlamaktadır.

Bu tanımlamalar ve tespitler, toplumsal yaşamın bir düzende gerçekleştiği şehir için belli unsurları tanımlamaktadır. Söz konusu teoriye göre; bir medeniyetin orta direği kendi ‘inanç ve ahlak nizamı’dır, destekleyici yan direkleri ise ‘siyasal teşkilat ve iktisadi yapı’ (Özarpınar, 2018, 56) olarak ifade edilmektedir. Medeniyet eksenini olarak

görülen şehirdeki yapılanmada, bu önemli belirleyicilerin rolü de böylece ortaya konulmaktadır (Şekil 3.1). Özakpınar'ın teorisine dayanarak, medeniyetlerin ürettiği şehirlerin çok önemli bir kültür ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 3.1: Medeniyet Teorisine Göre Şehir Yorumu.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Yazarın ifadesinden yola çıkarak oluşturulan yukarıdaki şekilde; değer-biçim ilişkisinde, 'inanç ve ahlak nizamı' esas taşıyıcı iken, 'siyasi teşkilat ve iktisadi yapı', yan taşıyıcılardır Medeniyet, bunların üzerinde varlığını sürdürebilmekte; bu medeniyet kaynağına uygun olarak, şehirdeki hayat için tüm soyut ve somut ihtiyaçlara cevap üretilmektedir. Bu yaklaşım, yeni yerleşim önerisi oluşturulurken önemli bir yönlendirici durumundadır.

3.2. Modern Yaşam Algısı ve Şehir Kuramlarına Eleştirel Bakış

Modernitenin ortaya koyduğu yaşam tarzı ile bunun tüm kültür eserlerinde ve şehirde görülmesi hakkında çeşitli yorumlar bulunmaktadır. Tüm dünyayı farklı şekillerde etkileyen modern medeniyet için, başkalarından ziyade batılı seçkinlerin kendi gözlemleri ve ifadeleri önem kazanmaktadır. Bu bölümde modern yaşam ve modern şehirler bu yaklaşımla ele alınmıştır.

3.2.1. Batılı Seçkinlerin Modern Yaşam Algısının Özpınar'a Ait Teoriye Göre Değerlendirilmesi

Batı medeniyeti aydınlarının, kendi tarihsel değişim sürecini, kaynakları ve uygulamaları, sonuçları nasıl değerlendirdiklerine dair söylemlerini incelemek, medeniyet-kültür algılarını görmek açısından faydalıdır. Bu amaçla, önde gelen bazı batılı seçkinlerin inanç, birey, toplum, kent yaşamı hakkındaki ifadeleri üzerinden bir değerlendirme zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.

Fikirleri ile birçok batı düşünürünü etkileyen **Friedrich Wilhelm Nietzsche'ye (1844, Almanya-1900, Almanya)** göre; Hristiyan ahlakının insanı öte dünyaya daimi borçlu gören kabulü, yaşam bağını zayıflatmış ve suçluluk duygusuna yol açmıştır. Nietzsche, dekadans (insanlığın bugün en yüce, en arzulanan, en tepeye yerleştirdiği değerlerin tümü) içinde ele aldığı vicdan azabını, derin bir hastalık olarak nitelendirir; bu, ideal insana karşı bir savaş ve içgüdülere karşı çıkıştır (Nietzsche, 2008). Nietzsche'nin yeryüzünün anlamı olarak tanımladığı üstinsan; toplumun değer, inanç ve ahlaki öğretilerinden kopmuş olan, yeni değerler yaratacak ve yeni değerlendirmeler yapacak kişidir. Tanrının ölümü ile artık duyu üstünün bir anlamı kalmadığını ve bunu merkeze alan değerlerin bir boşluk açığa çıkardığını belirten Nietzsche, bu değerler boşluğunu üst insanın doldurabileceğini söyler (Nietzsche, 2014).

Buradaki yaklaşım, batılı bir düşünür için Tanrı'nın işlevini yitirdiğini ve sonraki arayışında içine girdiği bunalımı göstermektedir. Hristiyanlık adına tarihte uygulanan yanlışlıkların suçunu aşırı bir tutumla Tanrı'da görme, sonra da insana ölçüsüzce anlam yükleme söz konusudur. Özpınar'ın işaret ettiği hümanist anlayışı gösteren bu seküler tavır, batılı aydınların ve insanların esas kabulü haline gelerek, o zihniyete temel olmuştur.

Modern anlayışın önemli temsilcilerinden olan **Stefan Zweig (1881, Avusturya-1942, Brezilya)**, yaşadığı çelişkiyi eserlerinde ortaya koymakta; dünyada yaşanan kaos nedeniyle Tanrının merhametine olan inancının azaldığını belirtmektedir. Konforlu Avrupa yaşamının etkisiyle büyük Avrupa birliği idealine bağlı iken, yaşanan iki büyük savaş nedeniyle kendi kıtasının ve insanlığın sürüklendiği felaketi görmüş; 'Mecburiyet' adlı eserinde inandığı değerleri sorgulamıştır (Zweig, 2022).

Konforu bozulduğunda sorgulamaya giren bu batılı aydının, bunu vicdan yoluyla değil, bir üst medeniyet mensubu olarak yaptığını ve yanlış sonuçlara vardığını

gösteren örnek, Özakpınar'ın kastettiği özeleştirici ve empati yoksunluğunu düşündürmektedir. Asırlardır batının dünyada neden olduğu felaketler, aslında farklı şekilde kendi içine yönelmiştir. Avrupa'da baş gösteren ama tarihe dünya savaşı olarak kaydedilen vakıa, sömürü konusunda batının kendi içindeki çıkar çatışmalarından kaynaklanmıştır. Milyonlarca insanın ölümüne ve sefaletine, şehirlerin yıkımına yol açan bu savaşlar, seküler batı medeniyetinin güç mücadelesinde ahlaki sınır tanımadığının en somut delili olmuştur.

İnsanın modern çağda dünya içindeki konumunun değiştiğini söyleyen **Martin Heidegger (1889, Almanya-1976, Almanya)**; bir nesne gibi görünen dünyaya, artık ona hiçbir şeyin direnemeyeceği müdahaleler düzenlendiğini, doğa, endüstri ve modern teknik için biricik olan, devasa bir yakıt istasyonuna/enerji kaynağına dönüştüğünü belirtir. Modern teknik haberleşme araçlarının yani sürekli insanları cezbeden, saldıran ve sürükleyen her şeyin, bugün insana, adeta çiftlik çevresindeki hususi tarlasından, vatanın üstündeki gökten, gündüz ile gecenin akışından, köyündeki örf ve adetten, vatanın geleneklerinden çok daha yakın olduğunu (Heidegger, 2013, 12, 14) ifade eder.

Günümüzden onlarca yıl önce yapılan bu yorum, insan-doğa-teknik konularında batılı bir aydının kendi medeniyetinin ürettiği altüst edici konumlandırmaya itiraz olsa da, Özakpınar'ın teorisi çerçevesine göre bu batılı inanç nizamından bu kültürün çıkması tutarlıdır. Batının bir kültür ürünü olan bilim ve teknolojiye olan inancı, her alanda yaptığı büyük yanlışlara yol açmaya devam etmektedir.

Kentin beslediği çeşitli dinsel perspektifler olmadan, insanın öğrenme ve yaşama kapasitesinin küçük bir kısmının dahi, muhtemelen gelişemeyeceğini belirten **Lewis Mumford (1895, ABD-1990, ABD)** ise insanın, kendi tanrılarının suretinde ve onların belirlediği ölçüde büyüdüğünü söyler. Antik kentin ortaya çıkmasını sağlamış olan kutsallığın, kişilik ve güç karışımı, günümüzün kültürüne ve ideolojisine uygun biçimde yeniden ele alınmasını; yeni kentsel, bölgesel, gezegensel kalıplara dökülmesini (Mumford, 2013) gerekli görmektedir.

Aşkın kaynağın eksikliğini vurgularken Antik kenti referans gösteren aydın, o dönemin merhamet ve adaletten uzak yaşantısını yok saymakta; Özakpınar'ın batı medeniyetinin üç unsurundan saydığı bu bağlılığı netleştirmektedir. Batının önemli sorunu, kökenleri olan Yunan ve Roma'da da, içeriği değiştirilen Hristiyanlık'ta da

ilah kavramının insan gerçeğine uygun nitelendirilemeyeşidir. Antik dönemde tanrılar insanlaştırılarak itibarı düşürülmüş, zaafı ve yanlışları ile ilah olma vasfını yitirmiş; sayısının çokluğu nedeniyle de adeta mitolojik kahramanlar haline gelmiştir. Hristiyanlık ise, peygamberini ilahlaştırarak ve teslis inancına bağlanarak, tanrının biricik ve benzersiz olduğu kabulünden uzaklaşmıştır. Güven, otorite ve sevgi kaynağı olması gereken tek ilah inancından yoksun batı medeniyetinin ölçsüzlüğünün temelinde bu vardır.

Bir teorisyen yaklaşım olan **Frankfurt Okulu**'nu kuran düşünürler Marksist teorinin gittikçe içi boşaldığını ve özünü kaybetmeye yüz tuttuğu fikri ile, 1923 yılında Frankfurt Üniversite'sinde kurulmuştur. Pozitivist metottaki sığ, genelleyici, total özellikleri vurgulayıp eleştirel teoriyi savunan bu teorisyenler, sosyolojik bir kavram olan kitle kültürü olgusu yerine, kültür endüstrisi olgusunu kullanmayı tercih etmişlerdir.

Bu teorisyenlerden biri olan **Theodor W.Adorno (1903, Almanya-1969, İsviçre)**, kültürün egemen/ yönetici güçler tarafından yukarıdan üretilip yönetildiğini iddia ederek, bu nedenle kültür endüstrisi kavramını ortaya koyduklarını; kitle kültürü kavramında ise kültürün aşağıdan/kitlelerden yönlendirildiğini ifade etmektedir. Adorno, yaşam ticarileştiği için, kültür ürünlerinin standartlaştığını (Adorno, 2005, 76) söyler. O'na göre; kültür endüstrisi ürünleri, herkesi ayakta tutan dev bir ekonomi çarkının parçasıdır. Bir film veya radyo programının toplumsal etkileri vardır. Kültür endüstrisi, bütünün dönüştürdüğü şekilde insanları yeniden üretmektedir (Adorno, 2007, 56). Kültürün iki uzlaşmaz ögesi olan sanat ve eğlence, amaç adına yanlış şekilde, kültür endüstrisinin kendi bütünselliğine tabi kılınmıştır (Adorno, 2007, 67). Yaşam iksiri olan reklamlar sayesinde, kültür endüstrisi yeniden üretilmekte ve toplumlara kuşatmaktadır (Adorno, 2007, 100).

Özakpınar'ın ortaya koyduğu medeniyet-kültür teorisi açısından bakıldığında, her şeyi bir tüketim unsuru olarak gören batı medeniyetinin kültürü de endüstri ürününe dönüştürmesi oldukça anlaşılır bir şeydir. Buna sorgulayan aydın, insanların standartlaşmasını ve iletişim araçlarıyla yönlendirilmesine de, sanat ve eğlencenin uzlaşmasına da itiraz etmektedir. Bir tür illüzyon olan reklamların toplumu kuşatmasının yanlışlığına dikkat çekse de, tüm bunların kendi medeniyetinden doğan sınır tanımaz kapitalist hedefin sonucu olduğu bir gerçektir.

Pozitivist anlayıştaki insanları mekanik süreçlerin içine yerleştiren düşünceyi kabul edilemez bulan **Max Horkheimer (1895, Almanya-1973, Almanya)**; bilimin yapısı ile metafiziğin yapısının çok farklı olduğunu vurgulamaktadır. Metafizikte öz, töz, ruh, Tanrı gibi kavramların bulunduğunu, bilimde ise olgulara veya gözlem unsurlarına dayanıldığını ifade etmektedir (Horkheimer, 2005, 289).

Bilim, metafizik, tanrı ayrımlarının önemine işaret edilen, pozitivism mantığı ile insanın da mekanik görülmesine itiraz eden bu yaklaşım için, Özakpınar' ın teorisine göre asırlarca bilimi ilahlaştıran batı medeniyetinde farklı söylem üretebilecek bir kök yoktur. Ayrıca, tüm sorgulama ve arayışlara rağmen, bilimi artık kök saldırdığı batıdaki tahtından indirmek, metafiziğe yeniden yer açmak, bunların manasını bozmaktan daha sancılı bir durumdur.

Herbert Marcuse (1898, Almanya-1979, Almanya) tabiata egemen olan bilimsel yapının, insanın insana karşı tahakkümüne yol açtığını söylemektedir. Bilgi ile güç ilişkisinin, ileri sanayi toplumunda tabiatın kontrolü ve insanın kontrolü problemini doğurduğunu belirtir. İleri kapitalist olan bir toplumun insanın yaşamı üzerindeki bu hali, insanların kendilerini tabiatın tamamıyla ayrı varlıklarıyla anlayışıyla tasarlamalarına yol açmıştır. Bilimdeki amaçlar ve yöntemlerle de, tabiat hakimiyet altına alınmış ve nesneleştirilmiştir (Marcuse, 1968, 120).

Mensup olduğu ahlak sistemindeki zihniyete dair bir itiraf niteliğindeki bu anlayış, batı medeniyetinin uygulamalarının arka planıdır. İnsan-doğa bağı koparan ve bilgi-güç ile dengeleri bozan batı medeniyetinin, Özakpınar'ın nitelemesine göre bu konuda vicdan esaslı yeni bir anlayış oluşturması mümkün değildir. Talan anlayışı ile tüm dünya kaynaklarına zarar veren batı medeniyeti, her varlıkla olan kavgasını barışa dönüştürmeye niyetli görünmediği gibi, bunun sonuçlarının küresel etkilerini görmezden gelmektedir.

Modernite tarafından toplumsal varlık olan insanın, özelliklerinin yok edildiğini söyleyen **Erich Fromm'a (1900, Almanya-1980, İsviçre) göre**, bencilce çıkarlar, insanı sosyal bir varlık olmaktan uzaklaştırmaktadır. Ona göre, modern toplumlarda insanlar arası iletişimi başlatan şey, insanın yapısında olan paylaşmak, bölüşmek gibi güzel şeyler değil, menfaatlerdir. Modern toplumlardaki toplumsal ilişkilerde, sevgi ve dayanışmanın yerini, bencillik almıştır ya da bencillik hedefi uğrunda bunlar bir araca dönüşmektedir. Yazar; dolayısıyla, toplumsal bir varlık olarak insanın her ne

kadar toplumdaki mensubiyeti devam etse de, temel amacın değiştiğini, bunun insanların toplumsal varlık tarafı değil; menfaat ve çıkarı olduğunu (Fromm, 2006, 132-133) belirtmektedir.

Özakpınar'ın özetlediği, insanları bireyci ve seküler hale getiren batı medeniyeti sürecinin sonunda gelinen durumu anlatan aydın, bu kemikleşmiş bencillik ve menfaat duygusunu tespit etse de, kendi medeniyetinden çözüm üretmesi muhtemel görünmemektedir. Toplum içinde mutlu yaşamanın temel gereği olan insani duyguları yok ederek bunu normalleştiren batı medeniyetinin, insanlığa umut olacak bir şey sunamayacağı da ortaya çıkmaktadır.

Eleştirel teorinin son dönem temsilcisi olan **Jürgen Habermas (1929, Almanya-)**, merkezinde araçsal aklın bulunduğu teknokratik bilincin kapsamının genişleyip toplumun her alanına uygulanması sebebiyle, başta tabiatın sömürölmesi olmak üzere insanın özgürlüğünü aşındıran ve yine insanın düşüncesini ve yaşadığı dünyayı değiştirme potansiyelini engelleyen durumlar ürettiğini (Habermas, 1998, 22) belirtir. Ayrıca ticarî kuralların günlük hayata girmesiyle ve kitlesel tüketim anlayışlarının kültürel sistemler üstünde etkisinin artmasıyla, postmodernitenin, örneğin alt ve üst kültürler arasında olan ayrımı, bulanık hale getirdiğini söyler (Habermas, 2010, 29).

Kendi içinde çelişen ve kültürleri alt ve üst diye seviyelendirerek zihniyetini ortaya koyan bu aydının, dünyayı değiştirme gayesinde iyilik ve paylaşma gibi erdemleri dert edinmeyişi, Özakpınar'ın çizdiği modern seçkin profiliyle örtüşmektedir. İnsanın özgürlüğü ve dünyayı değiştirme kapasitesinden, batının refahı esas alınmakta; araçsal akıl da buna hizmet etmektedir. Teknokratik hakimiyetin kapsamını eleştirmek de, yine kendi çıkarları hakkındaki endişeyle ilgilidir.

İnsanın, özgür olmaya ve kendini gerçekleştirmeye mahkum olduğunu; çünkü yaratılmadığını söyleyen **Jean-Paul Sartre (1905, Fransa-1980, Fransa)**'a göre, insan özgürdür; çünkü bir kez dünyaya atıldı ise, artık tüm yaptıklarından sorumludur. Tanrısız bir şekilde insanın özgürlüğün içine fırlatılmış olması, onu tasarlayan veya belirleyen bir tanrının bulunmaması, kendini nasıl tasarladı ise öyle olmasına işaret eder. Sartre, ahlak anlayışında hiçbir nesnel temel olmadığını ve evrensel bir ahlakın mevcut olmadığına dikkat çekmektedir (Sartre, 2002, 31-47).

Yaratılış, özgürlük, ahlak, tanrı kavramlarını altüst eden yorumları, aydının geçmişten gelen medeniyetinin oluşturduğu bir sonuç olup, Özakpınar'ın belirttiği kendi içinde

tutarlı bir ruh halini göstermektedir. Buradaki soru, böyle bir kabulün insana ve topluma yönelik önerilerde hangi ölçüyü esas alacağı, bunda nasıl hemfikir olunacağıdır. Dünyadaki insanın, yaptıklarının sorumluluğu kime karşıdır ve ahlak anlayışı göreceli ise değerlerin kaynağı nedir? Tüm bu duygu karmaşası ve tutarsızlıktan, absürd bir anlayış doğması normaldir.

Önemli batılı yazarlardan olan **Albert Camus (1913, Cezayir-1960, Fransa)**, bir modern insanın rutinini her gün kalkmak, işe gitmek olarak tanımlar ve eve dönmeyen kendisini absürd bir duyguyu hissettirdiği bir an geldiğini, sonra insanın yarının bugünden daha farklı olmayacağını anladığını söyler. Tüm günlerin böylece birbirine benzeyecek olmasının sıkıntısı ile insanın, ya intihara ya da başka bir şeyler yapmaya yöneldiğini (Camus, 2011a, 188) ifade eder.

İnanç kaynağındaki tüm söylemler bu dünyaya hitap ettiğinden, batı medeniyetinde yetişen yazar, sadece yaşadığı hayat üzerinden karamsar çıkarımlar yapmakta; Özakpınar'ın Batı medeniyetinde Hristiyanlığın bir etkisi olmadığına dair tespiti doğrulanmaktadır. Aşkın olan şeylere yaşamında yer olmayan batılı insan ve toplumun, umut ve mutluluk motivasyonundan yoksun bir ruh haline sahip olduğu görülmektedir. Dünyaya ve ölüm sonrasına dair tatmin eden bir inancın eksikliği, insan olmanın gerektirdiği duygusal erdemleri unutturmuş ve onu boşluğa sürüklemiştir.

Mekân- iktidar ilişkileri için **Michel Foucault (1926, Fransa-1984, Fransa)**, “Söylemi, yasayı ve mimariyi kapsayan aygıtlar ile erke ait öznelere bireysel ve toplumsal açıdan biçimlendiren, normlar ile tanımladığı kimliklere bağlayarak, bu yöntemle onları denetleyen aygıtlar ile düşünmektedir” (s.78) demektedir. Ona göre, toplumsal içerik hesaba katılmadan yorumu yapılan mutlak mekân düşüncesi, yeterince kapsayıcı değildir; mekânı doğru anlamlandırabilmek için, onu deneyimleyen özneye deneyimlenen mekân arasında oluşan karşılıklı yaratım süreci ile toplum-erk ilişkileri mutlaka hesaba katılmalıdır (Foucault, 2014, 292). Foucault, postmodernizm anlayışta hiyerarşi ve sistemin yerini anarşinin aldığını; üretken olanın yerleşik nitelikte değil, göçebe olduğunun öne çıktığını (Foucault, 1986, 22-27) söyler.

Mekan oluşumunda toplumun duygusal yönlerinin ve isteklerinin değil, iktidarın tanımlayıcı ve denetleyici gücünün esas olduğunu belirten yazar, batı medeniyetinde erkin insana bakışına dair fikir vermektedir. Özakpınar'ın teorisine göre önemli bir kültür ürünü olan mekanın, bir güç ve kontrol alanı olarak görülmesi, bu medeniyetin

toplumu yönetim anlayışına uygundur. Anarşinin hakimiyetine ve göçebenin üretkenliğine dair iddiası ile modernizmin geldiği noktadaki tezati ortaya koymaktadır. Sorun ve insan faaliyetleri odaklı ‘Annales Ekolü’nün önde gelen isimlerinden **Fernand Braudel (1902, Fransa-1985, Fransa)** ise; bir kentin küçük de olsa, büyük de olsa, içinde bulunan evlerin, sokakların, anıtların toplamından çok daha farklı bir şeyi ifade ettiğini ve orasının sadece bir ekonomi, sanayi, ticaret merkezi olmadığını söyler. Kentin toplumsal ilişkilerdeki mekânsal izdüşümü gösterdiği; dünyevi olan şeyleri kutsal olanlardan, kamuya ait olanları özel olanlardan, çalışmayı eğlenceden, kadınları erkeklerden, tüm yabancı olan şeyleri aileden ayıran sınır çizgileri sisteminin kendi içinde kesiştiğini, aynı zamanda da onun yapısını meydana getiren bir mekan olarak karşımıza çıktığını (Braudel, 1990, 125; Mazi, 2008, 35) belirtir.

Bu, Özakpınar’ın tanımladığı batı medeniyetinin kenti şekilci, ayırıcı, işlevci ve üretim odaklı gören anlayışına itiraz niteliğinde olan aykırı bir yaklaşımdır. Kentin yapılardan ve işlevlerden ibaret görülemeyeceğini, aynı zamanda toplumsal bağların bir yansıması olduğunu belirtmektedir. Hayatın tüm unsurlarının yer aldığı kent mekanında, kutsalın varlığını da dile getirmektedir. Bütüncül sorgulama yaparak, sadece somutlara değil, insani olana da odaklanan bir yorum getirmektedir. Yaşanan modernite tecrübesindeki sorunlara farklı bakılması gerektiğini, kent mekanında çözümleme çabası söz konusudur.

İnsan merkezli olma iddiasındaki modernizmin, insanı nesneleştiren bir yapısını eleştiren **Alain Touraine (1925, Fransa- 2023, Fransa)**, modernizmin bir anti-hümanizm olduğunu, çünkü insan fikrinin, Tanrı fikrini dayatan ruh düşüncesine bağlı olduğunu bildiğini söyler. Ona göre, her türlü vahiy ve ahlâksal ilkenin reddi, toplum düşüncesi, yani toplumsal fayda fikri tarafından doldurulacak olan bir boşluk yaratmaktadır. İnsan sadece yurttaştır. Tanrı sevgisinin dayanışmaya, vicdanın yasalara olan saygıya dönüştüğünü; hukukçular ve idarecilerin ise peygamberlerin yerine geçtiğini (Touraine, 2007, 188) söyler.

Yazarın ifadeleri, batı medeniyetinin aşkın dünyaya bakışına itiraz niteliğinde görünse de, Özakpınar’ın ortaya koyduğu gibi dünyeviliğin temel haline geldiği bir yapı söz konusudur. Tanrı, ruh, vahiy, peygamber gibi kavramların eksikliğinden oluşan boşluğun dünyevi tanımlamalar ve işlevlerle doldurulmaya çalışıldığı; fakat yurttaş dayanışması ile yasalara saygının çok daha yüzeysel şeyler olduğu ortadadır.

Yaşadığımız toplumu ‘kentsel toplum’ olarak adlandıran **Zygmunt Bauman (1925, Polonya-2017, İngiltere)**; insanların kalabalık halinde birlikte yaşadıklarını, gündelik işleri boyunca başka insanların olduğu başka alanlara girdiklerini belirtir. O kadar çok sayıda insanla karşılaşıldığı için, hepsini tanımanın imkansızlığını; yabancılarla birincil ilişki veya dostluk kurulamadığını söyler. İlişkilerin ancak iş ilişkilerine indirgendüğünü ve sosyal bağ kurmaktan özellikle sakınıldığını, kaçınılmaz fiziksel yakınlaşmaların, manevi bir yakınlaşmaya dönüşmemesi için özel çaba gösterildiğini ifade eder. Ne var ki yaşadığımız bu dünyanın, daha çok yabancılarla dolu olan bir evrensel yabancılık dünyası olduğunu; yabancıların da birlikte yaşamak zorunda olduğumuz insan anlamına geldiğini anlatır. Kentsel hayatın zorunlu mekânları olan kamusal mekânlarda, her an bu yabancıların varlığını hissettiğimizi (1998b, 74-80) vurgular.

Modern insanın güvensiz ruh halini tasvir eden yazar, yabancılaşma duygusunun kentlerde insanları sürüklediği yalnızlığa dikkat çekmektedir. Özakpınar’ın tanımladığı bireyci ve bencil insan inşa eden batı medeniyetinde toplumun geldiği nokta şaşırtıcı olmasa gerektir. Bir aydın bunu bir tespit konusu olarak ele almakta, yabancı olarak tanımlanan kişilerle oluşan toplumun huzur ve güvenlik ortamı olamayışı için batı medeniyetinden bir söylem üretilememektedir.

Kenti öncelikle mal, imal ve üretim, sınaî işletme ve yoğunlaşma alanı olarak tanımlayan **Jean Baudrillard (1929, Fransa-2007, Fransa)**’a göre, günümüzde kent, öncelikle insanın ölmesine ve yaşamasına karar verilen göstergenin hapsedildiği bir yerdir (Baudrillard, 2016a, 138). İnsanların ölümleri ne yapacaklarını bilemediklerini, çünkü günümüzde ölmenin normal bir şey olmadığını; ölümün tedavisi olmayan bir suç olduğunu ifade etmektedir (Baudrillard, 2016a, 221). Ölümcül bir sistemin varlığının hep göz önünde tutulup, kendisine önemli bir gerçeklik kazandırılan ölümün, aslında, insanı oldukça korkutan abartılmış bir düşünce ve aynı zamanda meydan okumaya benzer katıksız bir boyun eğme hali olduğunu (Baudrillard, 2016a, 264) söyler.

Yazar, dünya odaklı olan batı medeniyetinin, inançlarında ölüm ve sonrası için tatmin edici bir karşılık bulunmayışını çaresizce dile getirmektedir. Özakpınar, batı medeniyetinin Hristiyanlıkla bağlarının sözde kaldığını ve seküler oluşunu vurgulayarak bu durumu belirtmektedir. Aşkın bir yönü kalmayan batı medeniyetinde,

inanç kapsamındaki en temel metafizik konu olan ölüm kentte, hem bir suç hem bir boyun eğme olarak nitelendirilmektedir.

Marshall Berman (1940, ABD-2013, ABD) ise; modern olmanın onlara bir serüven, coşku, güç-gelişme, kendilerini ve dünyayı dönüştürme imkanları vaat eden; fakat bir taraftan da sahip oldukları, bildikleri bütün her şeyi yok etmekle de tehdit eden bir ortamda kendilerini bulmak anlamına geldiğini söyleyerek eklemektedir; “Modern olmak, Marx’ın ifadesiyle; ‘katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği’ bir evrende onun parçası olmaktır” (Berman, 2006, 27).

Batı medeniyetinin dünyaya yönelik oluşturduğu heyecan ve ümide karşılık, bunları kaybetme ihtimalinin oluşturduğu korku duygusunu anlatan yazar, bu tedirginliğin oluşturduğu mutsuzluğu belirtmektedir. Sadece yaşam ile sınırlı olan beklenti ve çabaları besleyen batı medeniyeti, Özakpınar’ın bahsettiği bu kitleyi üretmektedir.

Kentlerin ülkelerdeki hem en sorunlu hem de yaşam standartı en yüksek yerler olduğunu söyleyen **Anthony Giddens (1938, İngiltere-)**; kentin, alışkanlıkları ve davranış biçimlerini değiştirdiği gibi, düşünce ve duygu kalıplarını da etkilediğini belirtir. Kentler, yazara göre, saldırgan olan ve karşılıklı olarak güven vermeyen kalabalıklar, şiddet, suç ve ahlak bozukluklarıyla dolu bir cehennem olarak algılanmıştır. Korunaklı siteler ile dolan kentte, kentsel ayrışmalar netleşmekte ve kentsel gerilimler artmaktadır. Sosyal ilişkilerde modernizm ile başlayan değişim, postmodernizmle beraber sınıfsal veya komşuluk esaslı olmayan; tutunum ve birlik, geçici tecrübe ve yüzeysel estetik etkilerden oluşan bir kentsel yaşama yerini bırakmıştır. Kentte yaşayanlar hareketli olduğunu, aralarındaki bağların zayıflığını vurgular (Giddens, 2000, 503-507).

Modernitenin ortaya çıkardığı kent hayatını özetleyen yazar, güvensiz, gerilimli ve ayrımcı bir tablo çizmektedir. Ne sosyal ilişkilerin, ne görünürdeki estetiğin güçlü bağlar oluşturmaya yetmediğini, kentteki hareketli yaşamın anlamlı bir karşılığı olmadığını belirtmektedir. Özakpınar’a göre, inanç ve ahlak nizamı itibarıyla, huzur ve paylaşma gibi erdemleri içermeyen batı medeniyetinin kentinde bunların yaşanması olağandır.

Kenti, gayri şahsi hayatın bir kalıbı gibi gören **Richard Sennett (1943, ABD-)**, gayri şahsilik korkusunun bu kalıbı kırarak kenti parçaladığını söylemektedir. İnsanların korunaklı evlerinde, tekrar ilkel kabile dönemi toplumuna geri döndüğünü; mahrem

hayatın mitleştirilmesi ile gayri şahsi hayata duyulan korkunun, toplumun uygarlaşmadığının bir göstergesi olduğunu belirtir. Kenti, bireylerin başkalarıyla gayri şahsi ilişkiler ile kendi menfaatlerinin ardından gidebildikleri, bir araya gelmenin anlamlı bulunduğu bir formun öğretmeni diye tanımlar. Kent, bütün uygarlık tarihi boyunca aktif toplumsal yaşamın, çıkar oyunlarının ve çelişkilerinin, insani fırsat arayışlarının bir merkezi olmuştur. Ancak kentin uygarlaştırma niteliği, O'na göre günümüzde uykuya yatmış durumdadır (Sennett, 2002, 435).

Kentlerin sosyalleşmenin ve ilişkilerin çoğaldığı, böylece uygarlığın gerçekleştiği yerler iken bunun pasif hale geldiğini belirten yazar, buradaki değişimi tanımlamaktadır. Diğer aydınların da değindiği, bireyselleşme arzusuna bağlı ilkelleşmeyi vurgulamakta, çıkarsız toplum hayatının anlamsız hatta riskli görüldüğünü belirtmektedir. Özakpınar'ın bahsettiği ilkel-medeni ayrımını hatırlatan bu ifadeler, modernitenin büyük iddiasına rağmen insanı ironik şekilde ilkel kabullere yönelttiğini göstermektedir.

Buna göre; batılı seçkinler tarafından, modern insanın bireysel anlamda içinde bulunduğu mutsuz ve umutsuz durum ile toplumdaki güvensiz ve samimiyetsiz ortam, kent yaşamındaki mekanik-rutin işleyiş ortaya koyulmaktadır. Aşkın değerlerin eksikliği, ölümün anlamı, yaşamın tanımı ve duyguların mekanla bütünleşememesi gibi çeşitli durumlar ifade edilmiş ve Özakpınar'ın tanımladığı batı medeniyetinin çıkmazı ortaya konulmuştur.

Burada anlaşılan ve iletişim imkanları sayesinde iyice görünür olan şey; batı medeniyetinin kendi coğrafyasına veremediği güven ve ümide rağmen, tüm dünyada idealize edilmesinin yanlışlığıdır. Ülkemizde de son asırda bu rüzgara kapılarak modernizme yönelmenin sonucu olan değişimler, bu açıdan gözden geçirilmelidir. Yeni bir öneri oluştururken, gelişme adına kültürümüze eklenen şeylerin ve yenilik maksadıyla zarara uğrayan niteliklerimizin, modernite ile ilişkisi, onların yaşam tecrübesi ve buldukları durum göz önüne alınarak tekrar değerlendirilmelidir.

3.2.2. Modern Şehir Kuramlarının Teoriye Göre Değerlendirilmesi

Batı medeniyetinin yaşama dair sonuçlarının modern aydınlar tarafından yorumlanmasından ve Özakpınar'ın teorisine göre değerlendirilmesinden sonra, bu kısımda kent özelinde konu ele alınarak kuramlar ve yaklaşımlar dikkate alınmıştır.

Sanayi devrimi sonrasında kentlere yönelen göçler nedeniyle batı şehirlerinde hızla artan sorunlar, sosyal ve mekânsal sonuçlar doğurmuş; böylece şehir teorisi çalışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Batı medeniyetinin bir kültür ürünü olan modern şehirler, Özakpınar'ın yaklaşımı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

A-Klasik Şehir Kuramları

19. yüzyılın sosyologları, kentleşmeyi kendi sosyal kuram anlayışlarının içinde ve daha geniş toplumsal unsurlar ile birlikte değerlendirmişlerdir. Kent sosyolojisindeki ilk tohumların atıldığı bu dönemdeki yaklaşımlarda, kentleşme kendi başına bir özgün oluşum olarak değil; fakat 'feodalizmden kapitalizme geçişteki bir modernleşme ürünü' olarak görülmektedir (Güllüpinar, 2012). Henüz bir araştırma nesnesi değil, sosyal nitelikte bir varlık durumundaki kent, 19. yüzyılda sosyologlar tarafından, gerçekleşen toplumsal olaylar ile bunların sebep olduğu değişiklikler açısından değerlendirilmiştir (Güllüpinar, 2013, 52).

Karl Marx (1818, Almanya-1883, İngiltere) ve Friedrich Engels (1820, Almanya-1895, İngiltere)'in ekonomi-politik yaklaşımına göre şehir, feodalizmden kapitalizme geçişin mekanıdır. Marx, kapitalist üretim ilişkilerinin kırsalda işsizliğe yol açarak şehirlere göçe neden olduğunu, hızlı endüstrileşme sonucundaki hızlı kentleşme ile beraber kırsal göçmenlerin korkunç yaşam koşullarıyla karşılaştığını belirtir (Marx, 1986, 763).

Engels ise, büyük kentlerdeki insan yığınlarının, insanın özelliği olan 'diğerlerinin farkında olmaktan' vazgeçerek, tamamıyla bireyci anlayışa geçtiklerini düşünmekte; İngiltere'de 19. Asırda, büyük kentlerde işçilerin yaşadığı kenar mahallelerdeki insanlık dışı koşulları anlatmaktadır (Engels, 1987, 70-73).

Burada ekonomi-politik yaklaşım ile feodalizmden kapitalizme geçişin sorunlu görülmesi konusunda insana yüklenen anlam ortaya çıkmaktadır. Özakpınar'ın batı medeniyeti tanımına göre, modernitenin kötü yaşam koşulları ile bireyciliği doğurması beklenen bir sonuçtur. Hızlı sanayileşme ile her şeye rağmen daha çok üretime odaklanılmış, çalışan insanların yaşamı önemsenmemiştir. Bu insafsız uygulamalar, batının geçmişteki ve sonraki köle muamelelerini hatırlatmakta; mekanlarda bunun somutlaştığı anlaşılmaktadır.

Ortaya koyduğu ideal şehirde, ekonomik açıdan temel işlevin tarımdan ziyade sanayi ve ticaret olduğunu belirten **Max Weber (1864, Almanya-1920, Almanya)**'e göre

tam anlamıyla kentsel bir topluluğun meydana gelebilmesi; kentsel topluluk, alışveriş ile ticaret ilişkilerinin hakimiyeti ile mümkündür. Burada savunma amacı için yapılmış bir kale, bir pazarı, kendine ait olan bir mahkemesi ve en azından özerk bir hukuku olan, bir ölçüye kadar kısmi özerklik ile kendini yönetebilen, kentteki sakinlerin katılımı ile sağlanan sivil, demokratik bir ortam bulunur (Weber, 2000, 91).

Hayata, iktisadi açıdan bakın bu yaklaşım modern bakış açısını anlatmakta, Özakpınar'ın belirttiği gibi daha çok kazanmayı amaçlayan seküler zihniyette, kentte sivil katılım söylemi bulunsa da, arka planda kalmaktadır. Hukukta ve kendini yönetmede ölçü yine, aynı seküler esaslar olmak durumundadır.

Kentte yabancılaşma sorununu esas alan **Georg Simmel (1858, Almanya-1918, Fransa)**; kentte çok çeşitli ve karmaşık ilişkiler yaşandığını; bireyin, devamlı ve hızla değişen, birbiriyle çatışan birçok durumla karşılaştığını söyler. Bu yüzden, tehdit ve tehlikelerden kendisini akıl yoluyla koruyabileceği bir kişilik geliştirmek zorundadır. O'na göre kentteki keşmekeşlik nedeniyle, hayat ruhsal ve duygusal olmaktan çok, düşünsel olduğundan kent insanı kalbiyle değil aklıyla hareket eder. Metropol insanının hayattan bezmiş olduğunu belirterek; bunun nedenini, sınırsız haz peşinde koşulan hayat diye tanımlar. Simmel tarafından tanımlanan kentte yaşayan insan, kendine ve topluma iyice yabancılaşmış, sadece kendisinin çıkarları için yaşayan, sonuca odaklanan kişidir; böyle katı sınırlarda hapsedilmiş durumdadır (Simmel, 2015, 318-322).

Modern kent insanını tarif eden bu ifadeler, hızlı yaşamda duygusal değil akıllı olmanın gerekliliği ile haz peşinde koşarak her şeye yabancılaşan bir durumu göstermektedir ki, Özakpınar'ın 'bireyci-bencil' nitelendirmeleri ile örtüşmektedir. Bu yaklaşımın ortaya koyduğu dönem düşünüldüğünde, sonraki modern aydınların tespitlerine benzer durumların çok önceden baş gösterdiği anlaşılmaktadır.

B-Chicago Okulu

Kentleri sistemli bir biçimde ilk defa kuramsal olarak ele alan, bireylerin ve tüm kurumların fiziksel olarak dağılımını, örgütlenmesini ve yerleşimini inceleyen, ekolojik bir kentsel yaklaşımdır (Aslanoğlu, 2000, 25), ancak araştırmaları Amerikan kentleri ile sınırlı olduğundan genel kabul görmemiştir.

Batı medeniyetinin ürettiği bir kültür olan, doğaya hükmetme ve ne pahasına olursa olsun ondan en yüksek faydayı sağlama anlayışının olumsuz sonuçları, kendilerini bu

konuda söylemler üretmeye yönelmiştir. Özakpınar'ın da değindiği bu hoyrat uygulamaların ardından gelen çalışmaların inandırıcılığı ve uygulamaları tartışma konusudur.

Doğaya baktığında bile rekabet gören **Robert Ezra Park (1864, ABD-1944, ABD)**'a göre; doğada olduğu gibi, kentteki rekabet de bir defa başladığı zaman, insanlar da bitkilere benzer şekilde belli bir mahalleye yerleşirler, kök salıp bir topluluk olma duygusu geliştirirler, böylece bu yeni istila ile yerini alma aşaması başlar. Sonuç olarak yeni bir kentsel oluşum, kentsel bir güç; yeni bir uyum ve denge ortaya çıkmış olur (Park, 2013).

Özakpınar'ın tanımladığı modern insan kimliğine uygun bu tanımlama, istilayı normalleştirerek sürecin bir parçası gören anlayışın buradan kentte bir güç dengesi oluşmasını öngördüğünü anlatmaktadır. Sömürgeci geleneğin kent ölçeğindeki uygulaması durumundaki ifadeler, batı medeniyetinin doğa ile barışık yaşayamayışını açıklamaktadır.

Kentsel ekolojik büyüme yaklaşımına göre **Roderick McKenzie (1885, Kanada-1940, ABD)**; kentteki en iyi yere yerleşmeyi başarmış bir işletme, en güçlüsüdür; oradaki güçsüzler artık orayı terk etmeye mecbur kalır; bu ise istilaya karşılık gelir (Güllüpnar, 2013, 64).

Kenti, güç ve işletme olarak anlamlandıran bu yaklaşım ile Özakpınar'ın belirttiği modern zihniyetin istilayı normalleştirilen ve bilimsel tespite konu eden tavrı ortaya çıkmaktadır. Modernitede iskandaki ahlaki esasların ya da mevcutta orada yaşayan insanların düşürüldüğü durumun, sorgulanmaya gerek görülmediği anlaşılmaktadır.

Ernest Burgess (1866, Kanada-1966, ABD), kentleşmede sürece odaklanan, rekabetçi bir ekonomik yapılanmayı gösteren, tek merkezli daireler teorisini geliştirmiş, kentsel ekolojik kuramda 'mekân' niteliğini getirmiştir. Buna göre; kent birbirinin içine geçen beş daireden meydana gelir, bunlar merkez alandan çevreye doğru genişler. Her bir dairenin işlevleri farklıdır: birinci olan merkezi iş alanı (MİA) merkezdedir ve en güçlü olan dairedir; ticari faaliyetler burada gerçekleşir, toprağı oldukça pahalıdır. İkinci halkada birinci halkadaki iş alanlarında çalışanların işçi konutları vardır, geri kalmış çöküntü bölgesidir ve kiralar düşüktür. Eğer birinci halka genişlerse, burada yaşayanlar yer değiştirmeye mecburdur; rekabet gücü düşük olduğu için, buradaki insanlar hep bir istila tehdidi ile yaşar. Üçüncü halkada, refah seviyesi

daha iyi durumdaki mavi yakalı işçilere ait konutlar bulunur; yaşam koşulları daha iyidir ve merkeze, iş yerlerine daha yakın olduğundan bu kısım tercihen seçilmiştir. Dördüncü halka ise, lüks konutların yer aldığı, orta ve üst sınıf insanların yaşadığı halkadır. Beşinci halkada kentin merkezinden uzak, banliyöler bulunur. Chicago'ya uyarladığı bu modeli, Burgess, ideal model olarak tanımlar (Aslanoğlu, 2000, 30).

Rekabeti esas alan bu yaklaşımın, kenti fonksiyon ile tanımlayarak ve sosyal grupları ayrıştırarak ideal modeli üretilmesi, yine Özakpınar'ın anlattığı batının seküler kabulünü göstermektedir. Kentin genişlemesinde sosyal kriterlerin tabakalaşma unsuru, ekonomik işlevlerin de belirleyici olduğu ve buna göre şekillenen bir kent öngörüsü söz konusudur.

Kenti, birbirinden çok farklı olan insanların birlikte yaşadığı bir mekân, olarak niteleyen **Louis Wirth (1897, Almanya-1952, ABD)**'a göre kentte ilişkiler kısa ömürlü olup zayıftır; daha çok çıkarlar üzerine kurulmuş olan bireysel ilişkilerdir. Ayrıca kentliler, parçalanmış çeşitli rollerle karşılaşmaktadırlar. Mesela, yaşamsal ihtiyaçları için, daha çok sayıda insana gerek duyarlar ve kırsalda yaşamını sürdüren insanlara göre daha çok kişiyle etkileşimde olmak zorundadırlar (Wirth, 2002[1938], 90).

Batı medeniyetine mensup insanların çıkarıcı yapısını ve kentteki yansımalarını anlatan ifadeler, Özakpınar'ın da vurguladığı bireysellik özelliğini doğrulamaktadır. İlişkilerin geçici menfaatlere göre oluştuğu, yaşamı sürdürmek için bunun gerektiği anlatılmakta; en temel ihtiyaç olan toplumsal bağın kurulamadığı ortaya çıkmaktadır.

Kent konusunda ortaya konulan bu kuramlar ile, diğerini eleştirerek veya başka açıdan bakarak yeni şeyler söyleme gayretinde olursa da temel zihniyet aynıdır, çözüm arayışında kaynak batı medeniyetidir.

C-Çağdaş (Radikal) Kent Kuramları

Bu kuramlar 1970'lerin başında Marksizm'in bünyesinde ortaya çıkmıştır; 'kentleri kapitalist üretim tarzı ve biyoloji ile tanımlayan Chicago Okulu'nu, evrensellik ideolojisini eleştirmekte ve yeni sorular sormaktadır (Türkün ve Kurtuluş, 2005, 19). Aynı dönemde, büyük bir bunalım yaşayan kapitalist üretim ile toplumsal ilişkilerin hüküm sürdüğü düzende, ondan çıkış yolunun arayışları vardır. Yani mevcut durumda, kapitalist gelişmeyle mekân arasında olan ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi gerekmiştir (Ghulyan, 2017).

Seküler bir ideoloji olan Marksizm, kendi medeniyet köklerine bağlı olarak tüketim karşıtlığını destekleyen söylemler üretse de; Özakpınar'ın 'batılı insan ve çözüm' algısında odaklandıkları şeyin, başarı olduğu tespiti ile bağdaşmaktadır.

Kapitalizme alternatif olarak görülen Maksizm'e kısaca bakıldığında;

Marksizme göre kapitalizmde iki temel sınıf vardır:

1-Burjuva(sermaye) sınıfı; üretim araçlarının mülkiyetine sahiptir,

2-İşçi sınıfı; üretim araçlarından yoksundur.

Marksist yaklaşım; üretim biçimi, ürünlerin dağıtımı, üretim araçlarının mülkiyeti, üretim ilişkileri, sınıfsal analiz ve sınıfların konumları ile ilişki şekli üzerinden kapitalizmi ele alır (Politzer, 1987, 307).

Marx, bu farklı sınıflar arasında eşitlik tesis edilmedikçe, özgürlüğün anlamsız olacağını belirtir. Yani, özgür hareket alanlarına sahip olunması için, her birey diğer bir bireyle eşit durumda olmalıdır. Buna göre; Marx'ın özgürlük kavramının temelinde 'eşitlik' vardır. Özgürlükten bahsedilebilmesi için, insanlar arasındaki maddi eşitsizliklerin kaldırılması gerekir (Marx, 2014, 70).

Marx'a göre din ise, kurumsallaşma sürecinin dışında tutulmalı ve dinin sivil toplum halinde toplumsallaşması da ortadan kaldırılmalıdır. Din, devlet ve siyasal özgürlükler ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Burjuva devleti, sivil toplum ilkesine yoğunlaşmaktadır ve insan ile insan özgürlüğü arasında bir aracıdır (Marx, 1997, 16).

Maksizmi de batının ürettiği bir ideoloji olarak nitelendiren Özakpınar'ın belirttiği gibi özde aynı rasyonel mantık bulunmaktadır. Özgürlük-eşitlik ayrımının uygulamada bir karşılığı görülmemekte, sınıfsal ayrım yapan batı medeniyetinin tüm ideolojilerinde buna rastlanmaktadır. İnanca özgürlük tanımayan bu seküler sistemde de işlevsellik esastır.

Bu zihniyeti benimseyen çağdaş kent kuramcılarının farklı yaklaşımları vardır.

Mekân, **Henri Lefebvre** 'e (1901, Fransa-1991, Fransa) göre; toplumsallığın bir ürünüdür, birbirinden etkilenmekte ve birbiri ile geçirimli olan mekân türleriyle varlık bulmaktadır. Algılanan, kavranan ve yaşanılan mekan üçlemesi şeklinde bunu ile ele almayı önermektedir.

Lefebvre mekânı;

1-Gündelik yaşam pratiklerinin mekânı,

2-Tasarım, kurgu ve inşa süreçleriyle ortaya çıkan mekân temsilleri,

3-Toplumsal süreçlerin gerçekleştiği temsil mekanları olarak üçlü yapıyı olarak tanımlar (Lefebvre, 2014, 63). Ayrıca Lefebvre, kapitalizm açısından kent-kapitalizm ilişkisinin yaşamsal önemi hakkında; “Kapitalizm bugünü görebilmesini, kent mekanının ‘alınıp satılan bir meta’ olduğunu keşfetmesine borçludur” (Lefebvre, 1991) demektedir.

Marksist görüşe göre kapitalizmin kenti metalaştırdığı ifade edilirken, Özakpınar’ın şehre sadakat ile bağlılık yorumu açısından batı medeniyeti ürünü kentlerde bunun önemsenmemesi ortak bir özelliktir. Bu yaklaşımda birleştirici bir anlayıştan ziyade, kentin iktisadi bir unsura dönüşmesi esas alınmaktadır.

David Harvey (1935, İngiltere-); modernizmin, bütün topluma bir nesne gibi bakan pozitvizmin etkisi ile oluşan bir durumda, ileriye yönelik gelişmeyi hedefleyen ve bu konuda yardımcı olacak rasyonel ve bilimsel temeller dışındaki hiçbir değeri hesaba katmayan, tam bir nesneleştirici ve bilim seveci olduğunu ve her şeyin ancak standartlaşıp modern bir görünüme kavuşabileceğini (Harvey, 2010) söylemektedir.

Ayrıca, teknolojik değişme ve kitle iletişim araçları sayesinde, tüm dünya coğrafyasının birbirine yaklaştığını, ama dünyanın küçük algılanmakta olduğunu, bunun da zamanın mekânlaşmasına yol açtığını belirtmektedir; mekânın zaman tarafından yok edildiği bu olguyu, ‘zaman-mekân sıkışması’ olarak ifade etmektedir. Ona göre, zaman ve mekânın üst üste gelerek sıkışırken içinde yaşamlar da sıkışmakta; hayat dinamikleri hızlanarak kültürel süreçler böylece parçalanmaktadır. Hayatın ritminin değiştiği, kişinin kendini tanımlamasının zorlaştığı bu düzlemlerde ‘sanal imajlar’ gerçekliğin yerini almaktadır (Harvey, 1997, 227-341).

Özakpınar bir kültür ürünü olarak nitelendirdiği bilimin batı medeniyetinde adeta inanç unsuruna dönüştüğü tespiti, burada pozitvizmin nesneleştirici etkisi ile gerçekliğin kaybolduğunu ve modernizmin bilim seviciliğinin çarpıcı sonuçlarını dile getirmektedir. Değerlerin yok sayılması ve kültürün parçalanması dile getirilse de, sanal dünyayı inşa eden moderniteden bir çözüm üretilememektedir.

Enformasyonel kenti kavramını ortaya koyan ve bunun bir kent formu değil bir süreç olduğunu belirten **Manuel Castells (1942, İspanya-)**, mega kentlerin özelliğini büyüklüğüne değil, mevcut küresel ekonominin merkezleri olmasına bağlar. Mega kentlerin, gezegenin tümünde üst düzey yönetim, üretim ve yönlendirme işlevleri; medyanın geniş kontrolü, gerçek iktidarların siyaseti; mesajlar yaratarak dağıtma tarzındaki sembolik kapasitenin yoğunlaştığı yerler olduğunu söyler. O'na göre; dünyadaki iktidar mega kentlerde yoğunlaşır. Çeşitli işlerin, pratiğin, deneyimin, sanal ortamlara taşınarak mekânların işlevinin azalması sebebiyle bazı fütürologlar, gelecekte kentlerin silinip gideceğine dair tahminlerde bulunmaktadır (Castells, 2005, 532-540).

Batı medeniyetinin küresel anlamda tüm kontrolü amaçlaması Özakpınar'ın ifadelerini doğrulamakta; bunun şimdi kentler üzerinden yapıldığı ama sanallaşma sonucu kentlerin de yok olması öngörüsü, moderniteye dair ürkütücü senaryolardan biridir. Ekonomi odaklı ve medyanın yönlendirdiği küresel iktidarın mega kentleri de tüketme ihtimali dile getirilmektedir.

Kent konusunda batılı aydınların ortaya koyduğu bu teori ve tespitlerden, modernizmin mutlu ve umutlu bir yaşamı inşa edemediğini görmek mümkündür. Bizim öteki olarak nitelediğimiz batıda, medeniyet konusunda öne çıkan yorumlara da göz atmakta fayda vardır.

'Medeniyet Yargılanıyor' kitabının yazarı **Arnold Toynbee (1889, Londra- 1975, İngiltere)**, Avrupa'nın kendi içerisinde ancak son dönemlerde görece bir uzlaşma sağladığını, fakat bunu sürdürecektir bir misyona ya da dünyanın tümüne yayabilecek tarihsel dinamiklere sahip olmadığını belirtmektedir. Kant'ın 'Sonsuz Dünya Barışı' ifadesiyle dile getirdiği insanlık durumunun gerçeğe dönüşebilmesi için Toynbee, doğulu toplumların mirasçısı durumundakilere büyük bir insanlık görevi düştüğünü söylemiştir (Toynbee, 1991, 79).

Özakpınar, hümanizm adına batılı kültürler arasındaki farklılıklara karşı görünüşteki anlayışı belirtmekte; Toynbee ise modernite mensuplarının yaşadığı ciddi çekişmeler ve gelecek hakkındaki ümitsiz ifadeler ile bu sığ birlikteliğe dikkat çekmektedir. Batının kendi medeniyet dairesindeki tüm unsurları ilerlemenin son evresi gördüğünü söyleyen Özakpınar, batıyı hiçbir manevi prensibi bilmeyen ve Toynbee de barışçıl niteliklerden yoksun olan bir medeniyet olarak tanımlamaktadırlar. Buna göre,

modernizm ne kendisi ne de dünya için kapsayıcı çözümler üretebilecek durumda değildir. Doğulu bir toplum olarak Türkiye, Özakpınar'ın ifadesiyle, modern görünüme bürünmüş bir ilkellik içerisinde belirsiz olan bir geleceğe yürümek için, asıl manevi özüyle somut bir insanlık modeli oluşturmalıdır.

İslam, Müslüman ve Orta Doğu toplumları hakkında araştırmaları ile bilinen **Bernard Lewis (1916, Londra- 2018, New Jersey)** ise, kültürel farklılıkların merkezinde dinin yer aldığını ifade etmektedir. İslam ile demokrasinin uyumsuzluğu nedeniyle, İslam ve Batı'nın çatışma içinde olduğunu, problemin ancak çatışma sonrasında çözüleceği yönünde düşüncelere sahiptir (Lewis, 2002, 211).

Modern düşüncede insan iradesinin ve aklının, otoritenin tek kaynağı görüldüğünü ifade eden Özakpınar, batının insanın ruhundaki manevi tahtından, dini indirdiğini söylemekte; böylece Lewis'in din ile neye işaret ettiği belirsizleşmektedir. Diğer toplumların ancak kendi medeniyet dairesinde yer alan toplumlara benzeyerek medenileşebileceğini iddia eden batı, Özakpınar'a göre bilim ve teknoloji ile bir illüzyonu dünyaya kabul ettirmiştir. Demokrasi adı altında da olsa, bu iki yüzlü vahşi medeniyet ile İslam'ın uzlaşması mümkün değildir. İslamiyet'teki insan ilişkilerini güzelleştiren, toplumsal yaşamın niteliğini yükselten, düşüncede derinlik veren, insan hayatına felsefi bir bakış getiren kimliğini vurgulayan Özakpınar, bu manevi özün tüm beşeri oluşumların üstünde olduğunu düşündürmektedir.

'Tarihin Sonu Mu?' (Fukuyama, 1989) adlı makalesi ile tanınan **Francis Fukuyama (1952, Chicago-)** tezinde liberalizmi savunmuş; yirmi birinci yüzyılda devletler arasında çatışma ve hesaplaşmalar olsa bile bunun liberalizme meydan okuma seviyesine gelmeyeceğini belirtmiştir. Batı'yı temsil eden tüm değer ve yaşam biçimlerinin artık evrensel geçerliliğinin kanıtlandığını, bu yüzden tarihin ilerlemeci ve evrimsel akışında sona gelindiğini (Fukuyama, 1993, s. 214-215; Elliot, 2006, s. 87) öne sürmüştür. Daha sonra 'Liberalism and its Discontents' isimli son eserinde Fukuyama, liberal demokrasi anlayışıyla yönetilen bazı ülkelerde (Brezilya, Macaristan, Polonya, Türkiye ve ABD), iktidara son dönemde gelenlerin, aşırı milliyetçi politikalar izlediklerini belirtmiştir. Liberal demokrasinin temel kurumları olan, bağımsız yargı sistemine ve bağımsız medyaya, bu iktidarların ülkelerindeki bazı uygulamalarla zarar verdiklerini söylemiştir. Liberalizmin aşırı sağın tehdidi altında olduğunu, dahası tüm insanlığın bu tehdit ile karşı karşıya olduğunu iddia etmiştir. Zamanında ABD'yi liberal demokrasiyi tüm dünyada hakim kılacak güç olarak

gösteren Fukuyama, Başkan Trump dönemindeki uygulamalar sebebiyle ABD'nin ciddi manada itibar kaybına uğradığını ileri sürmüştür (Fukuyama, 2022).

Özakpınar, pragmatizmin ABD'nin ruhuna hitap eden tek felsefe olduğunu ve bu anlayışta hakikatin değişkenliğine vurgu yapmaktadır. Bir değer sistemine bağlı olmayan, merhametsiz, iç güduları boş kalmış, bencil, sorumsuz, sadece güce saygı duyan bir kitle olarak bu toplumu tanımlayan Özakpınar, bunu bir tümöre benzetmiştir. Bu kimlikteki bir medeniyeti, tüm dünya için bir model gibi gören Fukuyama'nın subjektif bakışındaki mantıksızlık, son dönemde iyice yaygınlaşan iletişim imkanlarının da katkısıyla iyice ortaya çıkmıştır.

'Medeniyetler Çatışması Mı?' (Huntington, 1993) başlıklı makalesinde **Huntington'un (1927, ABD- 2008, ABD)** sunduğu kuramın temeli, özünde Batı'nın ötekisi olarak İslam'ı gören bir varsayımdır. Huntington'a göre, evrensel ilkelere sahip olan Batı medeniyeti dünyanın geri kalanı üzerinde büyük etkilere sahiptir. Batının, gücünün zirvesine ulaştığını ve bunun bir sonucu olarak, Batı dışındaki toplumlarda Batı karşıtı bir tepki olduğunu söylemekte; batılı olmayan toplumların hem Batılı değerleri içselleştirip hem de kendi kültürel örüntülerinin yol göstericiliğinde dünyayı biçimlendirme misyonu ile hareket ettiklerini (Huntington, 2006, 270-271) ifade etmektedir.

Özakpınar, batı medeniyetinin siyasi, ekonomik ve askeri güç ile dünyada etkili olduğunu, bunu ise bilim ve teknoloji sayesinde yaptığını ifade eder. Huntington' un bu durumun görünen tarafını güzellemesi, arka plandaki emperyalizmi ve çürümüşlüğü ortadan kaldırmamaktadır. Kaldı ki, batı medeniyetinin küreselleşmedeki amacı maddi ve manevi şeylerin dünyada paylaşılmasını değil, kendi kontrolünde olmasını sağlamaktır. Özakpınar'a göre, kendi inanç ve ahlâk nizamı çerçevesinde bu anlayış, tutarlıdır. Çelişkili ve imkansız olan, batının bu kimliğini içselleştirerek diğer kültürlerin varlığını sürdürebilmesidir. Moderniteye gösterilen tepkilerin nedeni, bu zihniyetin asırlardır dünyada uyguladığı zulümler ve gelecekte yapacakları hakkında oluşan güvensizliktir.

Huntington'un varsayımına tepki gösteren **Edward W. Said (1935, Kudüs-2003, New York) ise**, benzer anlayışlarda İslam medeniyeti imajının durağan, genelleştirici, değişmeyen bir tarzda ele alındığını, bunun on dokuzuncu yüzyılın ana akım oryantal literatürünün bir devamı olduğunu söylemiştir (Said, 2010, 451).

Özakpınar'ın da ifade ettiği gibi, batı, sadece kendi medeniyet dairesini her konuda ölçü gördüğünden başka toplumlara ve İslam'a önyargılı, ötekileştiren hatta aşağılayan bir tavırla bakmaktadır. Burada, Özakpınar'ın vurguladığı İslam medeniyetinin kendi toplumlarındaki bilinç ve uygulamalardır. İslamiyet değerlerinin doğru olarak hayata geçirilmesindeki büyük sıkıntılar, oryantalistler için bir veriden ibaret iken Müslümanlar için en önemli mesele durumundadır.

Özakpınar'ın teorisine göre, medeniyet konusunda da son dönemlerdeki batılı aydınların fikirlerinde bir uyum ve istikamet bulunmadığı anlaşılmakta; zaten içeriğinden dolayı bize hitap etmeyen moderniteden bize bulaşan kültürleri ve nedenlerini doğru tespit etme gereği belirginleşmektedir. Hangi boşlukların neden olduğu, onların yerine gelen modern unsurların toplumda nasıl bir karşılık bulduğu ve bu durumun nasıl düzeleceği üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.

D- Modernizmdeki Şehircilik Uygulamaları

Şehirler, teorik açıdan ele alındığı gibi onlar hakkında uygulamaya yönelik olarak çeşitli modern yaklaşımlar da ortaya konulmuştur. Bütüncül olarak bakıldığında, dönemin sosyo-ekonomik şartlarından etkilenen önerilerin ortak özelliği, batı medeniyetinin zihniyeti ile geliştirilmiş olmalarıdır. Bu uygulamalar genel hatlarıyla ele alınarak, Özakpınar' a göre yorumlanmaya çalışılmıştır.

Camillo Sitte'cilik; 'Sanatsal Temelleriyle Kentçilik' (1889, Viyana) adlı kitabıyla Otto Wagner'deki klasik formalist yaklaşıma ve Avrupa'nın eski kentlerinde hoyratça uygulama yapan Haussmancılığa karşı çıkan, Camillo Sitte (1843, Avusturya-1903, Avusturya) tarafından ortaya konulan hümanist bir yaklaşımdır. Kent estetiği için güzel kent anlayışında olduğu gibi klasisizmi canlandırmayı değil, feodal veya ortaçağ dönemi kentine dönüşü uygun görmüştür (Tekeli, 1980). Sitte için, nüfus, yeşil alan ve konut üçlüsü bütünlük arz etmekte, arazinin engebeli yapısını, var olan yolları ya da akarsuları zorla ortadan kaldırılmamasını, bu yöntemle kuru bir mekan yaratmaya zorlanmamasını savunmaktadır. Tersine, bu tür engebe ve doğal görüntülerin, çeşitli düzensizliklerin korunarak, yeni tasarlanacak kentler için memnun edici sebepler olarak değerlendirileceğini söylemektedir (Sitte, 1909, 145).

Burada, aynı medeniyetin ürünü olan yaklaşımların birbiri ile çelişen ve çatışan durumu görülmekte; Özakpınar'ın vurguladığı hümanizm esası temel olduğundan, doğaya uyum söyleminin de yüzeysel olduğu anlaşılmaktadır. Bir dönemi esas alan

yaklaşım yerine başka döneme öykünerek estetiği amaçlamak kente kimlik kazandıramayacağı gibi, işlevsel bakış da eksiktir.

Güzel Kent akımının yerini alan **Etkin Kent**, 1.Dünya Savaşı ve 1929'daki Dünya Ekonomik Buhranı arasındaki süreçte, hakim planlama anlayışı olmuştur. Anıtsal kent anlayışı olan Güzel Kent akımı, 1910'lı yıllara doğru ciddi eleştirilere uğramış; özellikle de birinci Dünya savaşından sonra bu derece savurgan bir kent planlaması anlayışı ile, halkın parasının israf edildiği fikri hakim olmuştur. Etkin Kent (City Efficient) yaklaşımı ile anıtsallık, güzellik gibi ölçülmesi zor olan ve neye yaradığı belirsiz hedeflerden, daha pratik olan ve objektif olarak ölçülebilen hedeflere yönelme önemsenmiştir. Kentin planlamasında parklar, bulvarlar ve kentsel merkezler tasarlamaktan çok; sağlık, ulaşım, konut sorunlarının çözülmesi, belediye hizmetlerinin etkinliğinin artırılması öne çıkmıştır (Tekeli, 1980).

Özakupın'ın batı medeniyetinin bir yönü olarak belirttiği görsel güç gösterisi, yine kendi mensupları tarafından tenkid edilerek bu sefer işlev odaklı bir anlayış benimsenmiş; yine insanı önemsemeyen bütüncül bakıştan uzak bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Buna karşılık kent, soyut ve somut tüm niteliklerin ifade edilebildiği, ihtiyaçlara cevap veren ama kimlik bilincine sahip uygulamaların olduğu bir mekan ise devamlılığını sağlayabilmektedir.

Bahçe Kent (Garden City) olarak bilinen ideal ve ütopyik kent modeli, Ebenezer Howard (1850, İngiltere-1928, İngiltere)'e aittir; aktif olan canlı kentsel mekânları oluşturmak, kırsal yerlerin çekiciliğinden yararlanarak, kırsal ve kentsel alanları birleştirip tabiat ile iç içe olan kentsel alanların tasarlanması öne çıkmıştır. Howard'ın bu önerisinde, nüfusu yaklaşık 30 bin olan, yeşil kuşaklarla çevrelenmiş küçük toplumların oluşumu vardır. Birbirlerine yakın mesafelerdeki bu küçük yerleşimler, hızlı ulaşım ağlarıyla birbirine bağlanacak ve büyük bir kent dokusunu meydana getirecektir (Howard, 1966, 43). Bahçe-şehir; kentin dışında, kentin bütün olumsuz özelliklerinden uzakta, fakat endüstrileşme çağının yeni ürünü durumundaki *demiryolu* ile kentin nimetlerine de gayet yakın bir yerleşim kurgusudur (Çizmecı, 2003, 1).

Burada, yaşanan olumsuz kentleşme sürecinin ardından, konuya sadece plan açısından yaklaşan, doğayı kentle bütünleştirme çabası vardır. Fakat Özakupın'ın değindiği şehirdeki kimlik-kültür konuları esas alınmamakta, nicel özellikleri belirtilen öneride

toplumu birleştirecek nitelikler hakkında bir yorum bulunmamaktadır. İnsanın şehri dönüştürdüğü gibi, şehrin de insanı dönüştürdüğü düşüncesi farklı bir derinlik gerektirmektedir.

Radburn ilkeleri adıyla Clarence Stein (1882, ABD- 1975, ABD), tarafından 1928 yılında geliştirilen komşuluk ünitesi yaklaşımında; araç yollarından tamamen arındırılmış, yayaların kolay erişebileceği okul, ticari birimler ile eğlence tesislerinin oluşturulduğu merkez, en uzakta bulunan konuttan 10 dakika erişme mesafesi ve 800 metrelik uzaklık esasını amaçlamaktadır (Ersoy, 2012).

Özakpınar'ın işaret ettiği pragmatik bakışla oluşturulan, işlev odaklı olan ve sayısal idealleri esas alan bu çözümde de, oradaki 'mekan-insan etkileşim'i konusu belirleyici değildir. Komşuluk ölçeği ile neyin amaçlandığı sorusuna, modernite zihniyetinde verilecek cevabın ise yine fonksiyonel manada olacağı anlaşılmaktadır.

Sanayi Kenti kavramını ise, Tony Garnier (1869, Fransa-1948, Fransa) önermiştir ve bu, 20. yüzyıldaki mimarlık ve kent planlama açısından, yeni dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Ona göre, artık kentlerin sorunlarını çözmek için yeni ulaşım ağları ile uyumlu yeni kentsel biçimler gereklidir. Sanayi kentindeki özellikler; beton ile inşa edilmiş olan birbirinden ayrı fabrika ve konut bölgeleri, yeşil halkalarla kuşatılmış ütopik bir kent planıdır. Kentin nüfusu 35 bin olacak, kentin içinde farklı bölgelerde birbirinden farklı işlevler bulunacaktır. Kentin tasarlanmasında çeşitli altyapı sistemlerinden; kara yolu, demiryolu, kanal yolları, havaalanı gibi başlıklar önemli unsurlar olarak önerilmiştir (Ostrowski, 1970, 45).

Ulaşımın geliştiği, sanayinin vazgeçilmez görüldüğü dönemde planlama adına çözüm üreten fakat ütopik bulunan bu yaklaşım da çalışma-konut işlevlerini düzenleme amacını merkeze koymakta, Özakpınar'ın belirttiği seküler anlayış ortaya çıkmaktadır. Statik bir proje durumundaki öneri, dinamik toplumsal hayatı ve farklılıkları esas almamaktadır.

Broadacre City (geniş kent) adı verilen 1958'deki proje ile Frank Lloyd Wright (1867, ABD-1959, ABD), 1930'lu yıllarda sanayileşme ve uluslararası modern akımın fikir yapısına karşı durmuştur. Wright, kırsal ve kentsel ayrımını ortadan kaldırmakta; kır verimli ve erişilebilir hale gelmekte, merkeze bağlı kalmadan daha bireysel bir yaşam önermektedir (Levine, 2016). Böylece insanların hem kendi kendilerine yetmeleri hem entelektüel bir birikime sahibi olmaları hem de buldukları arazide

endüstriyel bir iş ile meşgul olmaları sağlanarak, yeni bir kent ekosistemin oluşturulabilecektir. Otomobil kullanımını esas alıp, şehirlerin merkezi bütünlüğünü yok edecek radikal bir yaklaşım ile Wright, merkeziyetçi bir yapıya dönüşen kent kavramını yeniden kırsal platformun içine çekmiş, kentlerin geniş alanlara yayılmasını sağlayıp toprakla bağlarının kopmasına engel olabilmeyi hedeflemiştir (Bayraktaroğlu, 2013, 14).

Burada, batının ürettiği sanayi ve modern akıma karşı gelindiği ve toprağa dönüş vurgusu ile hem kendine yeten hem kültürel yönü olan, bireysellik esaslı bir toplum öngörülmektedir. Ancak, araç odaklı bu öneride, kültür öğeleri değil Özakpınar'ın belirttiği bireyci seküler amaçlar ve işlevler öne çıkmaktadır.

İdeal Kent düşüncesinde üç farklı kentsel form ortaya koyan Le Corbusier (1887, İsviçre-1965, Fransa), Modernizm Hareketi'nin öncülerinden biridir, bu formlar; 1922 yılında Çağdaş Kent- Ville Contemporaine, 1930 yılında Işıyan Kent- Ville Radieuse ile 1942 yılında Endüstriyel Lineer Kent- La Cite Lineaire Industrielle olarak sıralanabilir (Türkün, 2006). Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Paris gibi büyük kentleri esas alarak tasarlamış olduğu Çağdaş Kent'in (Contemporary City -1922), günümüz kentlerinin bir öngörüsü olduğu söylenebilir. Le Corbusier'in üç milyon nüfusa sahip ideal kenti, sanayi toplumlarının geleceği aşmayı ve teknolojik gelişmeyi anlatmaktadır. Çağdaş Kent yaklaşımı ile kent çeperindeki saçaklanmaya, taşıt bağımlılığına, sanayinin fiziki çevreye zarar vermesine ve güvenlik hususlarına çözüm üreten bir tasarım yapan Le Corbusier, özellikle büyük bir kentin merkezinde gökdelenler olması gerektiği fikrini benimsemiştir (Le Corbusier, 1987).

Modern bakış açısını kent planlaması ile somutlaştıran bu yaklaşımda, Özakpınar'ın belirttiği gibi teknolojiyi idealize eden ve gücü gökdelenlerle görünür kılan bir kabul söz konusudur. Kentsel formların oluşmasına öncülük ederek sonraki dönemleri de etkileyen bu anlayışta, sanayinin vazgeçilmezliği de ortaya çıkmaktadır. Fakat ilerleyen süreçte, dengeler ve ihtiyaçlar çok farklılaşmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojisinde hızlı gelişmeler yaşanmış, finans sektörü sanayinin önüne geçmiş ve şehirlerde baskın hale gelmiştir. Bu durum hem işlevsel hem yapısal açıdan kentleri etkilemiştir.

3.2.3. Endüstri Sonrası Kentin ve Küresel Kentin Değerlendirilmesi

Yukarıda kent konusunda batı medeniyetinin teorik ve planlama yaklaşımları özetlenerek, Özakpınar açısından yorumlanmaya çalışılmıştır. Modernitenin belirleyici olduğu, bizi de etkisi altına alan kentleşme sürecinde, çeşitli faaliyetler ve yöntemler devreye girmiş; ayrıca zamanın getirdiği teknik imkan ve gereksinimler, değişimde rol oynamıştır. Bunlara, genel manada göz atmak meselenin akışını göstermek açısından faydalıdır.

Sanayi kentinin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla 1941 yılında Paris’te imzalanan ve işlevsel bir bakış açısına sahip olan **Atina Anlaşması**’ na göre, önemsenmesi gereken dört esas unsur; meskenler, boş zamanların değerlendirilmesi, çalışma alanları ve ulaşımdır. (Duru, 2001, 349). Sokakların kenarlarında bulunacak az katlı birbiriyle bağlantısı olan evlerin yerine, sokakların uzağında tasarlanan ve aralarında yeşil alanların yer aldığı yüksek katlı apartmanlardan meydana gelen bir yerleşme planının yapılması önerilmekte, bu sayede evlerin birbirine çok yakın konumda olmayacağı ama gerektiği kadar ışık alabileceği düşünülmektedir (Ellin, 1999, 187).

Sorunların çözümünü sadece işlevde ve yapıların yoğunlaştırılıp düzenlenmesinde gören yaklaşım, Özakpınar’ın batı medeniyetinin özelliği olarak vurguladığı seküler anlayışı göstermektedir. Sanayi kentleri birçok problem üretmiştir, ama arkasında bir değer bulunan sosyal faaliyetler de bir kimliğin parçası ve bir kentin anlamıdır; modernite şehirlere ve toplumlara has olması gereken nitelikleri genelleştirmektedir.

Diğer bir planlama tarzı olan **bölgeleme**, 1950’lerden başlayarak 1970’li yıllara kadar etkili olmuştur. Bilimsel yaklaşımla yapılan araştırmalara ve analiz çalışmalarına dayanan bu planlama anlayışı, alansal kullanıma bağlı olarak, uzun vadede geleceğin kontrol altına alınmasını hedeflemektedir. Kentsel mekânı kullanım bölgelerine ayırıp, zoning tekniğini kullanarak kararlar alan, ‘kamunun veya devletin organlarının kontrol gücünü yine kamu yararı adına elinde bulunduran bir sistem’ türü olarak tanımlanmaktadır (Campbell & Marshall, 2002).

Bu uygulamada, kamusal erkin şehri kontrolü öne çıkmakta, bilimsel veriler ile alanların tanımlandığı görülmektedir. Bölgeleme bir genel yaklaşım niteliğindedir. Diğer maddi-manevi unsurların önemsenmesine imkan vermeyen, Özakpınar’ın modernitede işaret ettiği salt teknik bakışı hatırlatmaktadır.

Modern kentlerin değişiminde önemli yeri olan **otomobil**, 1950’li yılları simgeleyen, toplumun tüm kesimlerinin satın alabileceği bir tüketim malına hızlıca dönüşmüştür. Bahçe-şehir modelindeki ilk örnekler demiryolu ağırlıklıdır, fakat 2. Dünya Savaşı’ndan sonraki yeni imar planlarında çıkış noktası, lastik tekerlekli kent trafiğinin organizasyonu şeklinde olmuştur. Çünkü, 1950’lerden sonra yaygınlaşmış; yol sistemleri ve ona bağlı endüstriler tamamen değişmiş kentler yaratıp yaşamdaki bütün ekolojiyi hızla dönüştürürken, otomobil, bireysel düzeyde de tüm zaman ve mekan algılarını değiştirerek, özel hayat ve mesleki yaşamdaki hareketliliği arttırmıştır (Çizmeci, 2003, 29).

Batı medeniyetinde teknolojinin bir kültür ürünü olan otomobile, Özakpınar’ın yorumuyla temel belirleyici anlamı yüklenmiştir; bu ürün giderek artan sosyo-ekonomik sorunlara neden olmaya devam etmektedir. Bu ulaşım aracının, ekonomik ve çevresel zararlarına ve kentin işleyişini olumsuz etkilemesine rağmen sürekli talep görmesi, modernitenin oluşturduğu algı sayesinde. Konfor sağladığı düşünölen bir teknik aracın, vazgeçilmez hale gelmesinde kent insanının beklentilerindeki değişim önemli rol oynamaktadır.

Kent konusundaki arayışlardan olan, **Neo-geleneksel hareketlerde ise**, temel bir planlama birimi olarak mahalleye yoğun bir şekilde odaklanma vardır. Modernizme karşı bir tepki olan Neo-gelenekselci hareketin mahalleye yaklaşımı, yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan planlama hareketleri ile önemli bir benzerliğe sahiptir. Daha önceki benzer hareketlerdeki gibi, Neo-geleneksel mahallede sınırlar ve iyi tanımlanmış bir merkez temel unsurlardır (Fainstein, 2000).

Modernizme kendi içinden gelen tepkilerin yine aynı kaynaktan beslendiği düşünüldüğünde, -gelenek adına da olsa- Özakpınar’ın belirttiği bireyci insanın yaşayacağı ruhsuz mekanların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bakıldığında, yine şekli ve işlevi esas alan bu yaklaşım, mahalleyi de buna göre düzenlemektedir.

Modernitenin kendi ürettiği dönüşümlerden biri de, **1980’lerin ardından endüstri-sonrası kentlerde** merkezlerin tekrar canlandırılması için, ticaretin yeniden merkeze yönelmesi amacı ile üç farklı ‘kamusal mekân’ üretilmesidir. Bunların ilki kent içindeki alışveriş merkezleri ile özelleştirilmiş olan meydanlar (corporate plazas & atria) ve yerüstündeki veya yeraltındaki yaya ağlarıdır. Endüstri sonrası kentlerin diğer bir önemli özelliği de mega ticaret alanlarına sahip olmasıdır. Ticaret, ofis, otel, konut

ve eğlence işlevlerinin tümünün birlikte bulunduğu karma kullanıma sahip bu büyük ticari alanlarda, zengin görüntülü, iyi tasarlanmış, ayrıcalıklı kamusal mekânlar vardır. Ayrıca, turizm ve kültürel odaklar veya ticaret, ofis konut alanları fonksiyonuyla restore edilen bu tarihi bölgelerde kamusal mekânlar, belli bir tema odağında tasarlanmaktadır (Ercan, 2016).

Burada Özakpınar'ın ifade ettiği, batı medeniyetinin pragmatik niteliğini görmek mümkündür; iyi konumdaki mekanları maksimum kar getirecek şekilde dönüştürürken tarihsel alan bilinci imajı kazandırmak, kapitalist bir tutarlılıktır. Endüstri şehrinde doğaya verilen zararlar ve toplum yaşantısındaki problemler geçmişte bırakılarak, zamanın gereklerine göre yeni bir yapılanmaya gidilmektedir.

1980'li ve 1990'lı yıllarda, hem küresel hem yerel değişimlerin devamında, iktisadi yeniden yapılanma, sanayisizleşme ve bunların kentteki mekânsal ve sosyal yapıda oluşturduğu değişiklikler hakkında çalışmalar yapılmıştır (Smith, 1980). Planlamadaki dramatik, belirleyici kültürel dönüşümün ortaya çıktığı bu dönemde, Fordizm yıkılmış, endüstrisizleşme benzeri yeniden ekonomik yapılanma süreçleri, olumsuz manada katalizör etkisi yaratmıştır. Aynı dönemlerde, yeni yatırım kaynakları ve istihdam imkanları, daha avantajlı niteliktealan üretilmesine yönelik arayışlara neden olmuştur. Küreselleşmenin bu yeni ekonomik çevresi ise, piyasadan yana olan küçük hükümetlere sahip neo-liberalizm anlayışına eşlik etmiştir (Freestone & Gibson, 2006).

Kentlerde sanayinin belirleyiciliği sona erdiğinde, bu değişim, sosyo-ekonomik durumu ve mekanı önemli ölçüde etkilemiştir. Endüstriye odaklı yaşam anlayışı altüst olmuş, üretimin temel amaç olduğu modernite buna göre arayışlara girmiştir. Bu, Özakpınar'ın işaret ettiği batı medeniyetinin kazanç esaslı dünyevi gayelerini göstermektedir.

Doğadaki sorunların artmasına bağlı olarak gelişen **Eko-kentleşme yaklaşımı**, kapsamlı bir terim olup, geleneksel kentleşmeye meydan okumasının yanında, iklim değişikliğini ve kaynak kısıtlamasının getirdiği çeşitli zorlukları da ele alan bazı hareketleri ifade eder (Joss, Cowley ve Tomozeiu, 2013).

Sanayi devriminden itibaren doğaya her çeşit zararı veren ve kaynakları talan eden modern anlayışın, -dünyevi konforları tehlikeye girdiğinden- Özakpınar'ın belirttiği faydacı kaygılarla bu tür söylemleri oluşturduğunu düşünmek mümkündür.

Kentlerde modernizmin etkisiyle çok yaygın hale gelen **korunaklı kapalı siteler**, sanayi sonrasında kentlerin yeni kentsel karargâhları veya yeni anlamdaki kaleleri diye adlandırılmakta; bu sitelerin kendi kamusal mekânları, diğer kamunun erişimin engellendiği kapatılmış olan sokaklardan, yaşayanların ortak kullanım alanlarından ve yeşil açık alanlardan meydana gelmektedir. Böyle mekânlar, elektronik kamera sistemleri ile izlenen, tek girişli, içe dönük tasarımları ve çıkmaz sokakları ile erişimi sınırlı olan, oldukça ayrıcalıklı yeni kamusal mekânlar yaratmaktadırlar (Punter, 1990).

Özakpınar'ın vurguladığı bireyci batı medeniyetindeki güvensizlik duygusuna çözüm olarak, modernite, insanlarına ancak yine birey olarak yaşayıp maliyetini ödemek şartıyla güvende olacakları ayrıştırılmış mekanlar sunabilmektedir. Toplumsal birlikteliğin veya insani ilişkilerin önemsenmesi söz konusu değildir.

Çağımızda en çok kullanılan kavramlardan olan **küreselleşme**, özellikle bilgi ve iletişimin, kültürel etkileşimlerin, haberleşmenin, sermayenin tüm ulusal sınırları aşarak uluslar üstü bir özellik kazandığı; siyaset, ekonomi, kültür, yönetim gibi birçok alanda bağımlılıkların arttığı bir süreci ifade etmektedir (Zencirkıran, 2006, 655).

Bu durum, Özakpınar'ın belirttiği, tüm dünyayı etkisine alan batı medeniyetinin bilim ve teknolojiye yüklediği anlamın bir sonucudur.

Buna bağlı olarak **küresel kent** yaklaşımı, kenti bir makine gibi tasarlamakta ve coğrafi olarak yoğun sosyo-ekonomik bir sistem olarak tanımlamaktadır. Ekonomide ve toplumda meydana gelen değişimler; ulusal kapitalizmden küresel kapitalizme, endüstriyel üretimden servis sektörüne geçiş değişimleri, bu makinenin çekme kuvvetinde meydana gelir. Küresel kapitalist toplumun genel mekanik yapısal kuvvetleri ve akışları içinde, çekme kuvveti, tali montaj olarak kabul edilen kentleri üretmektedir (Storper, 1997).

Özakpınar'ın ifade ettiği bireyci insana da mekana da artık mekanik bir eşya muamelesi yapılmaktadır. Modernizmin kapitalist anlayışı, toplumu ve kenti buna göre değiştirmektedir.

Küresel kentlerin ise en temel nitelikleri; çok güçlü finansal kurumlara ev sahipliği yapmasıyla dünya ekonomisindeki yön verici işlevleri, hizmet ve finans sektörlerinde dünyanın en önde gelen üreticileri durumunda olmaları, bunun yanında teknoloji esaslı

yenilikçi üretim sisteminin merkezinde bulunmaları, ayrıca ürettikleri bütün ürünlerin, aynı zamanda bizzat en önemli pazarları olmaları (Sassen, 1991, 3) şeklinde ifade edilmektedir.

Seküler kimlik Özakpınar'ın vurguladığı gibi küresel kentte de kendini göstermekte, ekonomi, üretim ve teknoloji ile güç zemini haline gelmektedir. Dünya ölçeğinde hem işlevsel hem yönlendirici olarak, finansal merkez niteliği öne çıkmaktadır.

Günümüzde en çok konuşulan ve idealize edilen **akıllı şehir (smart city)** senaryoları genelde temelde özgürlük kenti (Liberterian City) ideali ile uyumludur. Bu idealde; temelde bir Pazar olan kentte buradaki sakinlerin karşılıklı hemen hiçbir sorumlulukları yoktur, kişiler kendi yaşamlarını özgürce yönetir. Şehrin sakinleri öncelikle tüketici olduğu için şehir, arz ve talepteki dengelere uygun şekillenir. Böyle bir kent hayatında, kültürel ve politik özellikler arka planda kalır veya özel hususlar diye görülür. Çok sayıda kentsel medya kurumu liberter (özgür) kent idealini esas olarak destekler. Buralarda öncelikle önemsenen şeyler, 'verimlilik ve kişiselleşme' dir. Kentin sakinlerine tüketici oldukları için önem verilir; kentteki gündelik hayatlarını kurallar ile değil, kendi içgüdüleri doğrultusunda deneyimleme özgürlüklerine vurgu yapılır (Waal, 2018).

Tam anlamıyla Özakpınar'ın söylediği, modernitenin ürettiği 'özgür, bencil, tüketici birey' profiline uyan bu insan tipi, batı medeniyetinin algısını temsil etmekte; akıllı şehir de bunun için çok uygun bir mekan olarak anlaşılmaktadır. Kültürün ve insani unsurların önemsenmediği bu yaklaşım, akıllı esas alan batı medeniyeti için oldukça tutarlıdır. İnançları veya duyguları adeta yok sayan akıllı şehirlerin, gelecek için vadettiği tüm şeylerin dijital kapsamda olması düşündürücüdür. Kimlik kaygısı bulunmayan bu kent, insanın fitratını da yok saymaktadır.

Gelinen noktada teknolojik gelişmişliğin bir göstergesi olarak algılanabilecek **sanal kent**, gerçek kentin yerini almaktadır, bu bir meta-kent'tir; herhangi bir yere bağımlı olmayan, bütünleştirici, totaliter ve küreselleştirici nitelikteki metro politikanın merkezi durumundadır. Zenginliğin birikmesi ile hızın yoğunlaşır ve iktidarlar bu şekilde meydana çıkar. Ulaşımın ve haberleşmenin hız kazanması ile dağınık olan insan topluluklarına hükmedilmesi kolaylaşmıştır. Yerel kent devleti, sanal kente kıyasla, yalnızca bir mahalle ya da semt durumundadır. Sanal bir kentin merkezi her yerde iken, çevresi ise hiçbir yerde bulunmaz. O, görünmez olan 'Dünya Mega

Kenti'dir. Gerçek kentler ise sadece bu sanal hiper merkez niteliğindeki yerin periferisini oluşturmaktadır (Virilio, 2003).

Ütopik gibi görünen bu tasvir, Özakpınar'ın vurguladığı 'teknolojiye inanç gibi bağlanma' anlayışının sonucu olup, sadece batı için değil dünya için de, hiç güven ve ümit verici görünmemektedir. Gerçeklik algısının kaybolduğu bir zamanda, sanal olanın normalleşmesi kent ölçeğine kadar varabilecek bir vizyon kazanmıştır. Hız çağında duyguları altüst olan insanoğlunun, bunun bir gelişme değil yok oluş anlamına geldiğini fark etmesi gereklidir.

Böylece, modernite ekseninde oluşan şehir yaşamı hakkında batılı aydınların yorumları ile uygulamaya yönelik bilinen öneriler ifade edilmeye çalışılmıştır.

Tüm bu bilgilerin ortaya konulması ve Özakpınar'ın yaklaşımıyla değerlendirilmesindeki amaç, son asırda etkisi altında kaldığımız batı medeniyetini teori ve uygulama açısından tanımadır. Böylece, her alanda varlığını giderek hissettiren modernitenin kimliği ile hayattaki karşılığı konusunda yeterli veriyi bir araya getirip, kendi konumumuz hakkında sorgulama yapmak amaçlanmaktadır.

Burada, esas alınan 'medeniyet teorisi'nin gereği olarak, batı medeniyetini yargılamak ya da buna yönelik hükümler vermek değil, bilakis kendi aydınlarının ifadeleri ve kuramları üzerinden irdeleme yapma gayreti vardır. Batı medeniyeti, iç ve dış otoriteler tarafından yüzyıllarca olumsuz yorumlara hedef olmuş, siyasi-ekonomik uygulamaları şiddetle eleştirilmiş bir medeniyettir. Bunların karşılık bulması, önemsenmesi, kayda değer bir değişim olması henüz tecrübe edilmediği gibi, zaten söz konusu zihniyet de bunu gerektirmektedir.

Bu çalışmada, bütüncül bakış açısı oluşturmak için önce öteki dediğimiz, ama benzemekte mahzur görmediğimiz, hatta öykündüğümüz bir imajın gerçeğini bilimsel olarak anlatmak önemsenmektedir.

Türkiye'deki tersine iç göç meselesinden yola çıkan bu çalışma, konunun yüzeysel değil derin bir süreci olduğu kabulüyle; yaşadığımız kültür değişiminin doğru okunması gerektiğini esas almaktadır. İç göç ile ortaya çıkan sosyal, ekonomik, mekânsal sorunların tekrar etmemesi ve çözüm üretilmesi için de bütüncül bakışla durum ele alınmalıdır. Toplumun ve yönetimlerin şikayet ettiği problemlerin temelini, medeniyet algısı ile ilişkili görerek buna uygun öneri sunulmalıdır.

Bu amaçla, Özakpınar'ın ortaya koyduğu medeniyet teorisi ışığında, kendi değişimimizi anlamak için etkisi altında olduğumuz modernite tanımlanmıştır. Batı medeniyetinde yetişen ve yaşayan aydınların ifadeleri, bizde de baş gösteren çözümleri tarif eden ve gelecekteki muhtemel olumsuz duruma işaret eden hususlardır. Bireyin ve toplumun içine düştüğü ruh hali, kentlerdeki mekanik hayat, güvensizlik gibi şeyler, modernizmden etkilenen her yerde var olan ortak sıkıntılardır. Bilimsel zeminde tespiti yapılan bu konudaki öneri de, bilimsel çerçevede ortaya konulmalıdır.

Buna göre, Özakpınar'ın teorisinden yola çıkarak Medeniyet Tasavvuru ve şehir önerisi ortaya koyan Ökten'in yaklaşımı, medeniyet odaklı yerleşim fikri için esas alınarak bir model oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.3. Ökten'e Göre Medeniyet Tasavvuru ve Şehir

Bu çalışmada, her konuda olduğu gibi şehir konusunda da bütüncül ve medeniyet odaklı yaklaşımla bir öneri oluşturulması esas alınmaktadır. Özakpınar'ın Medeniyet Teorisi bağlamında Ökten'in ortaya koyduğu 'Medeniyet Tasavvuru ve Şehir Teorisi', ülkemiz ve modernite ilişkisi de göz önüne alınarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Burada faydalanılan kaynaklar, Ökten'in lisans üstüne yönelik verdiği Kültür ve Medeniyet (KM) ile Şehir ve Medeniyet (ŞM) derslerinin içerdiği bilgilerdir.

Türkiye'de bugüne hitap eden ve İslami değerlere dayanan bir eylemler bütünü geliştirmenin gerektiğini ifade eden Ökten, bizim medeniyet tasavvuru noktasında şu sıralarda bir tereddüt ve kararsızlık evresinde olduğumuzu: bir tarafta İslam medeniyet tasavvurunun öbür tarafta da modernitenin bulunduğunu belirtmektedir. Toplumsal bir miras olarak aldığımız geleneğin İslam Medeniyet Tasavvuru'nun değerler sistemine dayandığını, burada doğup hayat bulduğunu hatırlatmaktadır. Şu sıralarda toplumumuzun bir kesiminde, modernitenin pragmatik ve kapitalist versiyonu doğrultusunda eylem yapma eğiliminin söz konusu olduğunu, bu olgunun da yerli geleneği zorladığını vurgulamaktadır. Bu kesimin, tercih ettikleri eylemlerin arkasındaki değerleri henüz tam anlamıyla fark etmediğini, moderniteye ait bu değerleri kabul ettikleri zaman, bir başka bir kimliğe sahip olacaklarını da henüz idrak etmediklerini söylemektedir.

Ökten, inandığımız değerler sistemine göre eylemimizin biçimleneceğine, yani geleneğimizin ona göre oluşacağına dikkat çekmektedir. Değerleri bir medeniyet tasavvurundan, eylemleri veya geleneği ise bir diğerinden almanın tam bir buhran hali olduğunu, bu durumun bilincinde olarak yaşamının mümkün olmadığını belirtmektedir (Ökten, 2020).

Ökten, ülkemizde yaşanan buhran sürecinin kimlik problemine yol açtığını belirterek, konu hakkındaki tespitlerini özetlemektedir. Burada sözü edilen kavramları, ayrıntılı olarak ele almadan önce, söz konusu 'buhran' hali ile birlikte değer-eylem-varoluş ilişkisine bakmak gerekir.

Bu ilişkide değer eylemi doğurur, eylem ise değere göre oluşur. Bu eylem kimliği belirler, kimlik görünür olursa varoluş gerçekleşir.

Değere göre eylem yapılırsa özgün kimliği belirler; tam(özgün) varoluş gerçekleşir.

Ötekinin değerine göre eylem yapılıncı ötekinin kimliği görülür. Bu da ötekinin varoluşudur, taklit vardır.

Her eylem bir varoluştur, varoluşun türünü değer belirler (KM1, 2023).

Ülkemizin son yüzyılda yaşadığı değişimleri bireysel ve toplumsal açıdan nitelendirebilecek bu ayrımlar, bundan sonraki eylemlerimize yön verirken değerlendirilmelidir. Buhran hali tanımlanarak, mükemmel varoluş için gerekenler doğru belirlenmelidir.

3.3.1. Medeniyet Tasavvuru; Kapsam ve İçerik

Soyut bir niteliği olan Medeniyet Tasavvuru, kişiye, topluma ve hayata yön veren anlamı ortaya koymaktadır. Buna göre, kapsamı alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Değer ve Eylem

İnsana dair tüm konularda, arka planda değerlerin bulunduğu dikkat çeken Ökten, Medeniyet Tasavvuru yaklaşımındaki değer kavramını eylem ile ilişkisini kurarak anlatmaktadır. Ökten; kimlikte asıl olanın değer olduğunu belirterek, değer in soyut niteliğini ve davranışı yani eylemi doğurduğunu vurgular. Eylemin ise somut olduğunu; değer ile bu değere göre yapılan eylemin, var oluşu meydana getirdiğini

söyler. Eylemin, mekâna ve zamana bağlı olarak değişebileceğini ama değer değişmez olduğunu; değişmemesi gerektiğini çünkü kimliği onun belirlediğini ve inşa ettiğini belirtir. Her dönemde değer-eylem ilişkisinin yeniden yorumlanması gereğine dikkat çeken Ökten, o dönemin ihtiyacına cevap veren ve aynı zamanda kimliği inşa eden ve değeri yansıtan bir eylemler bütünü oluşturmanın önemini vurgulamaktadır (Ökten, 2020).

Değer bireye öğretilir. Birey değeri akıl ile bilir/ anlar. Değerin kapsamı, içeriği akıl ile bilinir. Değerin anlamı, önemi yaşama pratiği ve yaşatılarak, deneyimleme ile bireye örnek gösterilir. Böylece birey iç donanımı (özellikle duygu alanı) eğitilir. Değer bireyde içselleşir, eylemde görünür hale gelir. Birey değer ile bir kimlik kazanır (ŞM1-3).

Sadece bilgi yoluyla değil, yaşayarak oluşan anlama, inanma, dahil olma yolunu çizen değerlerin hangi kaynaktan geldiğini bilmek gereklidir.

Değerlerin iki kaynağı vardır, bunlar ilke ve kuralı koyar;

-Birincisi büyük peygamberler, yani aşkın kaynaktır. Modernitenin reddettiği, duyu ve duyguların ulaşamadığı, transandantal olan bu kaynağa inanıp, ona göre yaşayan insanlar vardır. Bilimin kabul ettiği bu konuya, felsefe 'hayır' demektedir.

- Diğer kaynak, filozoflardır. Modernitenin kabul ettiği, 'akıl hayattaki tüm problemleri çözer' hipotezini esas almaktadır (KM1-4, 2022-Güz).

Birbirinden tamamen farklı niteliğe sahip olduğu görülen bu değer kaynakları ile oluşturulan değer sistemlerinde, amaç ve uygulama anlayışları da başka olacaktır. Aşkın olanla olmayanın karşılaştırılmasından ziyade, anlamlandırma ve hayata müdahil olma konusunda üretilenler üzerinden bugünkü durumun algılanması önemlidir.

Medeniyet Tasavvuru; bireyin neyi, niçin yapması gerektiği sorusuna cevap verip, öteki ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyerek, topluma ortak idealler ve kurallar sunar. Bu anlatı değerler sistemi ile kurulur.

Düşünsel ve duygusal boyutları olan, değerler sistemi ile oluşturulan Medeniyet Tasavvuru, birey ve toplum için gerekli soyut bir söylemdir; evren, insan, hayat, ahlak, bilgi ve sanat hakkındaki sorulara cevap verir:

Bireyin öteki ve toplumla ilişkisini düzenleyen, değerler sisteminin ilke ve temel öge olduğu Medeniyet Tasavvuru anlatısında, ilke ve kurallar ikinci öge, yaptırım niteliğindeki ahlak ve hukuk ise üçüncü ögedir.

Modernite ve İslam Medeniyet Tasavvuru, bu manada tanımlanarak karşılaştırmak amacıyla aynı tabloda ifade edilmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1: Medeniyet Tasavvuru Öğelerine Göre Modernite ve İslam.

	Modern Medeniyet Tasavvuru/ Modernite	İslam Medeniyet Tasavvuru
1-Temel Anlatısı: Değerler Sistemi	Evren; bilimsel yaklaşım vardır, ilahi-beşeri ayrımı yoktur. İnsan; Bağımsızdır (Tanrı'dan ve Lord' dan), özgür birey kendi kararını verir(rasyonel), güçlü, muktedir, özgüven sahibidir. Bireysellik öne çıkar. Hayat; Dünya önemlidir ve her şey buradadır. Güç ve kudret sahibi olup bir dünya cenneti kurmak; özgür, eşit, kendini yöneten, rasyonel ve seküler bir toplum kurmak amaçtır.	Evren; Hepsini 'O' yarattı, hepsi "O"na itaat eder. İnsan, beden ve ruha sahiptir. Kötülüğe kabiliyeti vardır (nefs, beden-toprak), iyiliğe meyyaldir Hayat; Ruhun bedenle buluşması, dünya(hayat); bedenden ayrılması ise ukbadır (ölüm). 'O' nu bilmek ve "O"na ibadet etmek ve mahlukatına merhametle hizmet etmek amaçtır.
2-İlkeler ve Kurallar:	Toplumsal, kişisel çıkar ön plandadır. Pratik ve güncel etkindir. Kural ve ilkeleri, düşünürler, siyasetçiler ve parlamentolar, sivil toplum kuruluşları belirler. Bilimin rehberliği önemlidir(üniversiteler).	Ana kaynak kitabın belli özellikleri vardır, yegane aşkın metindir. Sünnet ise peygamberin uygulamasıdır; uygulama ve düzenlenen hayat Kitab'a göredir.
3-Ahlak ve Hukuk:	Pozitif hukuk; kanunlar külliyatı, rasyonel, seküler olup genelde güçlüye göredir. Yerel ve örfi hukuk, folklorik bir anlam taşır, hukukta yer almaz. Müeyyide sadece dünyevidir, ceza çekilince suçun bedeli ödenmiş olur. Kanun konjonktüre tabiidir.	Temeli olan ilahi vahyin uygulanışı, sünnet ileddir. Hedef peygamber ahlakı ile ahlaklanmak; niyet Allah'ın rızasını ve peygamber' in şefaatinin kazanmaktır. Çağa ve coğrafyaya göre farklılık gösteren hukuk sistemleri, fıkıh vardır.
4-Kaynak ve Kurumlar:	Düşünürler ve hümanistler; insanın değeri yeteneği, aydınlanmacılar; aklın rehberliği, ansiklopedistler; bilginin derlenmesi, siyaset ve iktisat felsefecileri; otoritenin kaynağı idi. Bilim adamları; önce fizikçiler, astronomlar, sonra tabiat bilginleri ve sosyal bilimciler oldu. Kurumlar; üniversiteler ve bilim-düşünce kuruluşlarıdır.	Vaz' eden ve yaşatan: İlahi vahiy; Kitap, tebliğ eden; Peygamber, uygulama; Peygamber ve Sahabelerdir. Alimler, imamlar, sufiler, düşünürler ise sonra gelir. Kurumlar; mescid, cami, külliye, medrese, ribat, dergah, zaviye ve ilmi kuruluşlardır.

Kaynak: Şehir ve Medeniyet Ders Notu, 2023.

Medeniyet Tasavvuru ögelerine göre, iki medeniyet tasavvuru arasındaki farklılık ortaya konmuş; her açıdan oluşturulan soyut ve somut düzenlemeler ile kurumların mekânsal yansımaları belirtilmiştir. Seküler kabullerin dünya odaklı anlayışları, aşkın kaynaklı medeniyetin ise ölüm ötesini de esas alan inançları, yaşamı yönlendirmektedir. Bu tablo, etkisi altında kaldığımız modernite ile kendi medeniyetimizi karşılaştırmaya, yaşanan tereddütü ve uyumsuzluğu görmeye imkan vermektedir.

Medeniyet Tasavvuru, toplumda kabul gördüğünde ortak payda olarak hayatta karşılık bulan bir niteliğe sahiptir. Bunun gerçekleşmesi için gereken bazı aşamalar ve uygulamalar vardır. Ökten'in bu başlıkta ortaya koyduğu yaklaşım, amaçlanan toplumsal bilinç halinin oluşabilmesi hangi sürecin işleyeceğini ifade etmektedir.

'Toplumsal Mutabakat'; sorunların tespitinin doğru yapılması ve önerilerin oluşturulmasında, ilgili alandaki uzmanların algısı ve bilinci de önemli rol oynamaktadır. Medeniyet Tasavvuru' nun değerler sisteminin kapsamı ve ilkeleri üzerindeki mutabakat, seçkinlerden başlayıp kitleye yayılır (ŞM1-5). Seçkinler, önce toplumsal sorunu fark eder, yaşanan hayata cevap veremeyen durumlar için başlayan arayışlar sonucu birtakım değerlerin varlığını hissettirir, toplum bunu alır (KM1-7, 2022-Güz).

Bunların, sahip oldukları bilgi ve tefekkürle ilim ile problemleri isabetli olarak tespit edip yorumlayabilen, halkın değerleri ile çelişmeden bunları anlaşılır şekilde ifade edip inandırıcı çözüm üreten kişiler olması gerekir.

'Talep Edici İrade'; talep edilen şeylerin somut hale gelmesi, toplumdaki beklentilerin yansımalarıdır. Toplumsal uzlaşma, somut bir talep haline gelir; bunun ardında ona hayat veren soyut değerler vardır (ŞM1-5). Çözüm/talebin yerine getirilmesi, somutlaşması ile toplumsal mutabakat/değerler algılanır, deneyimlenir. Toplumda Medeniyet Tasavvuru' na/değerler sistemine güven ve inanç artar; bir tatmin duygusu oluşur.

Güven duygusunun pekişmesi, toplumdaki huzursuzluğu tanımlama konusunda hemfikir olunması ve buna göre ortak bir duruşun gereğine inanılmasıyla mümkündür.

'İcra Edici İktidar'; somut talep, iktidar ile gerçekleşir. Talep ve imkana göre çözüm üretilir. İmkan değişince çözüm de değişir, zaman ve mekana bağlıdır (ŞM1-5).

İnsanlar, iç alemindeki değerlere göre yaşamak ister; bu soyut düzlemin somuta dönüşebilmesi ise fiziksel şartlara ve toplumsal imkanlara bağlıdır. Erkin ürettiği farklı çözümler, toplumda karşılık bulursa tatminkar olur; aidiyet ortaya çıkmazsa bu, sağlanamaz (KM1-7, 2022-Güz).

Modernitenin kendi anlayışına göre ürettiği cevapların başka medeniyeti mutlu edemeyişi, değer farkından kaynaklanmaktadır. Sahiplenme ve dahil olma hissiyatını sağlayan, kökler ile ilgili olsa gerektir. Bunun yeterince ortaya çıktığı günümüzde, icra ediciler yeni ihtiyaç ve beklentileri karşılarken, halktaki gönüllü kabul görmeyi gerçekleştirme gayesinde olmalıdırlar.

‘Toplumda Güven Duygusu’; talebin yerine getirilmesi, somutlaşması ile toplumsal değerler algılanır, deneyimlenir. Toplumda medeniyet tasavvuruna, değerler sistemine güven ve inanç artar. Bir tatmin duygusu oluşur (ŞM1-5).

Her maddi eser, kavramsal yapıyı geliştirir. Her yeni olgu, zihnimize kavramsallaşır. ‘Medeniyet Tasavvuru’ na yeni bir öge olarak eklenir. Önemli olan, ürünün Medeniyet Tasavvuru ile çelişmemesidir. Yaşadığımız hayatın tinsel, manevi yönü böylece kültür öğeleriyle zenginleşir (KM1-7, 2022-Güz).

İnsanın güvenli ve huzurlu yaşam beklentisi, aynı zamanda dinamiktir; yenilikler, yeni yapılar, uygulamalar inandığı değerlerle uyumlu ve onları besleyen nitelikte olmalıdır. Böylece medeniyet tasavvurunun güvenli çerçevesi içinde gelişen kültür ürünleri, hayatı renklendiren ve anlamlı hale getiren, boşluğa meydan vermeyen unsurlar olurlar.

Medeniyet Tasavvuru’ nu maddi, manevi bir erk/güç temsil eder, yaygınlaştırır ve yaşatır.

Eylemler; belli programlar, muhtevalar, anlatılar ile belli pratikler, biçimler, ritüeller ve bunların tekrarından oluşur. Muhtevalar ve biçimler, Medeniyet Tasavvuru’ nun değerler sistemine ve ilkelerine dayanır, oradan çıkarılır ve onlarla uyumludur.

Program, pratik ve tekrar, geleneği oluşturur, aynı muhteva ve aynı biçim önemlidir.

Önemli olan biçimden değere geçişte, Medeniyet Tasavvuru ile uyumlu, sağlam gelenektir, bu çok önemli bir merhaledir. Biçimden değere geçiş ile toplum, değerler sistemini ve ilkelerini benimseyerek, bilinçli bir kimlik kazanır. Biçimlerde kalınırsa kimlik oluşmaz; özgün aidiyet-yabancı ayrımı yapılamaz (ŞM1-8).

Biçim ve değer arasındaki bu etkileşim, sürekli ve canlı oldukça kimlikte kalıcılık ve bilinç sağlanması mümkün olur. Geleneklerin oluşması, bunların sevilerek benimsenmesi sayesinde sağlam bir kimlik inşa edilebilir.

3.3.2. Medeniyet Tasavvuru ve Toplumsal Kimlik

Kimlik konusunda, zihniyetimizi netleştirip, kaostan kurtarmamız gerektiğini belirten Ökten, buradaki başlangıç sorusunun; ‘‘Ben kimim, bu kimliğimi gerçekleştirmek için ne yapıyorum? Yani, inandığım değerler nedir, bunların doğrultusunda eylemler yapıyor muyum’’ olduğunu belirtir.

Zihnin bu açıdan netleşmesinden sonra, gerekli görülen konulardaki bilgi eksikliği giderilebileceğini; öncelikli olarak kimlik hakkında, yani değer ve eylem tutarlılığı hususunda, kesin bir karara varılması gerektiğini söyler. Bu kararın bireye zihinsel anlamda bir kimlik bütünlüğünü sağlayacağını vurgulayan Ökten, bununla birlikte, insanın her daim inandığı değerlere uygun eylem yapamayabileceğini; ama kimlik bütünlüğüne sahip olan biri ise, yaptığı veya niyetlendiği her türlü eylemi değerlendirebileceğini ifade eder (Ökten, 2020).

Medeniyet Tasavvuru toplum için gereklidir, insanlar toplumsal yaşamak zorundadır.

Pratik sebep; birey tek başına ihtiyaçlarını karşılayamaz, hayatını sürdürmez oluşu ve iş bölümü, maddi dayanışma zorunlu olmasıdır.

Psikolojik sebep ise; bireyin görmek, görülmek, dinlemek, dinletme, yakın temas kurmak ihtiyacıdır.

Topluma ortak idealler ve bunları içeren ve herkesin kabul ettiği ilkeler ve uyacağı kurallar lazımdır (ŞM1-4).

İnsan, yapma ve yapmama özgürlüğüne, iradesine sahiptir.

- Bilgi düzeyinde, Medeniyet Tasavvuru’ nu birey ve toplum öğrendiği anladığı, evrensel soruların cevapları bildiği halde tatminkar değildir, toplum benimsemez.

- İnanç düzeyinde ise Medeniyet Tasavvuru’ nu benimseme, içselleştirme ve sevme söz konusudur; evrensel soruların cevapları birey için tatminkardır, idealler toplumsal davranışlara yansır ve onları yönlendirir.

Mevcut düzen ve tasavvur uygulamaları; evrensel sorulara tatminkar cevap veremiyor, topluma idealler/ hedefler sunamıyor ise arayış, tereddüt, savrulma, buhran ortaya çıkmaktadır (ŞM1-4).

Buradaki tanımlamalar, ülkemizde yaşanan durumu düşündürmekte, pratik sebeplerin psikolojik sebeplerin önüne geçemeyeceği ve ortak ilkelerin önemi ifade edilmektedir.

Bilgi ve inanç düzeyindeki fark, 'benimseme ve sevme' duyguları olarak birey ve topluma yansımakta; buhran halini ortadan kaldırmaktadır. Öyleyse, medeniyet tasavvurunun tatmin edici olarak hayata ve mekana yansması amaçlanmalıdır.

Geleneğin ise bir davranış biçimleri manzumesi olduğunu söyleyen Ökten; toplum tarafından kabul ve takdir görmüş ve uzun zamandan beri uygulanan ve bireylerle öğretilen davranış biçimleri veya bir eylemler terkibi olarak geleneği tanımlamaktadır. Bireyin, hayatını geleneğe uyarak yani geleneğin öngördüğü eylemlerde bulunarak yaşadığını ve karşılaştığı meseleleri geleneğe göre davranarak çözüp bundan mutluluk duyduğunu söyleyen Ökten; çünkü geleneğin toplum tarafından kabul ve takdir gördüğünü, bireyin de geleneğe göre davranarak bu takdirden bir pay aldığını belirtir. Bir eylemler terkibi olan geleneğin, toplumun mensup olduğu medeniyet tasavvurunun değerler sistemine göre teşekkül ettiğini anlatarak toplum tarafından bilinen, benimsenen ve inanılan değerler sisteminin, bireylerin eylemlerini biçimlendirdiğini söyler. Yani, insan inandığı gibi yaşamak ve bu olguyu da hayatında eylemleri ile görmek ve ötekine göstermek ister. Hatta şahsiyet sahibi olarak buna mecburdur; geleneğin toplumun mensup olduğu medeniyet tasavvuruna göre teşekkül eden eylem biçimlerinin uzun bir zaman sürecinde hayata tatbik edilerek güçlenmesi ve saflaşması ile ortaya çıkan halidir. Ökten, toplum ile aynı değerlere inanan bireyin, geleneğe göre yaşadığında huzur ve mutluluk duyacağını, zira inandığı gibi davranarak toplumsal bir tasdik görmüş olduğunu belirtir (Aygün, 2000, 13).

Her biçim değeri ile gelir; yeni biçim, değeri benimsetir. Çünkü biçim çözüm üretmektedir. Yeni gelen değer, farklı ve yabancı bir değerler sisteminden geliyorsa mevcut değerler sisteminin bütünlüğünü bozar.

Kimliğin, yani Medeniyet Tasavvuru' nun korunması için, her dönemin şartlarına göre, değerden çözüm üreten biçimler ortaya konulmalıdır.

Yeni biçim(gelenek), seçkinler tarafından üretilir. Kitle, seçkinlere tabi olur, bu yeni biçim(gelenek) çözüm üretir ve toplum rahatlar; Medeniyet Tasavvuru(kimlik) yaşamaya devam eder (KM2-1).

Geleneğin toplum yaşantısındaki önemi, eylem(biçim) ve değer arasındaki bağ vurgulanmakta; seçkinlerin ve kitlenin ilişkisi ile kimliğin sürdürülmesindeki yeri ortaya çıkmaktadır. Burada yine seçkinlerin değerlere ne kadar vakıf olduğu, bunu hayata yansıtma konusunda gerçekçi ve gayretli bir tutum içinde olmasının önemi vurgulanmalıdır.

3.3.3. Medeniyet Tasavvuru ve Şehir

Bu çalışmanın amacı, şehir yapılanmasını meydana getiren soyut ve somut unsurları farklı bir anlayışla ele alarak bir model oluşturmaktır. Ökten'in Medeniyet Tasavvuru yaklaşımında şehir, kapsamlı olarak konu edilmekte ve buna göre bir öneri ortaya konulmaktadır. Bu öneri özetlenerek, şehir modelinin esasları belirlenmeye çalışılmıştır.

Genel olarak şehir, fiziksel yapısı ve hayat tarzı ile Medeniyet Tasavvuru' nun en iyi, net, açık görüldüğü yerdir. Çünkü şehir, çok işlevli, bileşenli ve kalabalıktır; fırsat ve imkanları vardır. İnsan varlığındaki saklı cevher ve kabiliyeti, ortaya koymaya müsait bir ortamdır. Bu ortamda Medeniyet Tasavvuru, hayatın birçok alanına aksedebilir ve görülür hale gelir. Böylece, zengin, çok boyutlu varoluş gerçekleşir (KM2-8).

Alan ve nüfus büyüklüğü farklı olsa da, şehirler insanlara gerçek anlamda var olma imkanı sunarlar. Mensup olunan medeniyetin değerlerine bağlı olarak, kişi ve toplum uyumlu ve umutlu şekilde hayata dahil olurlar.

Şehir, bir açıdan fiziki bir yapı ve mekandır; bu mekan içinde gerçekleşen hayat tarzı ve eylem ile bir bütündür, mekan ile eylem birbiriyle uyumlu bir kompozisyondur. Yapay bir mekan olan şehri toplum, nasıl yaşamak istiyorsa ona uygun olarak inşa etmiştir. Toplumun neye göre yaşadığı ve davrandığını yani söylemlerini ise, kuralların ve ilkelerin dayandığı değerler belirler. Şehir mekanı da toplumsal eylemler bütünüünün sonucu olarak oluşacağından değerlere göre inşa edilir. Farklı değerler, farklı şehir mekanlarını ve hayat tarzlarını ortaya çıkarır. Her mekan, bir değer temsil eder, yansıtır. Şehir de böyledir. O mekan ile orada yaşanan hayat tarzı uyumsuz ise,

yani; mekanın ve hayat tarzının ardındaki değerler çelişirse, mekan ve eylem bütünlüğü yoktur ve bu durum huzursuzluğa neden olur (ŞM1-1).

İnsanlar tarafından inşa edilen şehirleri, sadece yapılar topluluğu olarak görmek sığ bir bakış açısıdır. Toplumun hem kimliğini yansıtan, hem de o kimliğin sürmesine zemin olan şehirde, farklı süreçlerde farklı oluşumlar gerçekleşir. Medeniyet Tasavvuru yaklaşımına göre; değerleri esas alan mekan ve yaşam arasındaki tutarlılık barış ve güvenlik ortamını sağlar. Bugün şehirlerimizde yokluğundan şikayet edilen şey, tam da bu sürekli huzur halidir.

Medeniyet Tasavvuru yaklaşımına göre; genel olarak tüm şehirlerde belli bir dönem/zaman kesitinde, mekan-değer ilişkisi açısından 4 tür şehir vardır.

‘Yeni Kurulan Şehir’; her şehir bir dönemde yeni kurulmuştur. Şehir yapay bir oluşumdur, doğada bulunmaz ve ihtiyaçtan doğar. Toplum, Medeniyet Tasavvuru’ nu yaşamak/uygulamak ve kültür için mekana ihtiyaç duyar. Eldeki mevcut mekanlar yetersiz olduğu için, özgün bir şehir kurar ve orada bir hayat tarzı sergiler. Şehir mekanı ve hayat tarzı ile değer-kurgu-eylem birliği görülür. Bu birlikteliğe toplumun kendisi ve öteki gerek duyar.

Bu kısaca ‘idrak ve inşa’ dır (ŞM2-1).

Bir yerleşim modeli oluşturmayı amaçlayan bu çalışmadaki şehir nitelikleri, ‘yeni kurulan şehir’ türüne uymaktadır. Ülkemizdeki tersine iç göçe yönelik tasarlanacak olan yerleşimler, bir ihtiyaca cevap vermeyi amaçlarken; göz ardı edilen mekan ve hayat tutarlılığını değerler ile sağlamayı esas almaktadır.

Şehirlerimizin durumu, farklı bir anlayışın idrakini gerekli kılmıştır. Teorik dayanaklar ile pratiğe yol gösteren bir öneri oluştururken, soyut ve somut tüm unsurları medeniyetle ilişkili olarak kurgulamak önemsenmektedir.

‘Dönüştürülen Şehir’; şehir mekanının el değiştirmesi ve bir medeniyet tasavvurundan diğerine geçiş söz konusudur. Güç kullanarak veya kültürel yol ile değişim gerçekleşir. Şehrin fiziksel mekanı, yeni sahibin medeniyet tasavvuruna göre yaşama tarzına uygun değildir. Bu durumda şehir mekanı dönüştürülür; fakat şehrin birikimi, mazisi, saygınlığı vardır. Bunlar ile dönüştürme eyleminin ilişkisi, uzlaşması veya çatışması sonucunda yeni bir kompozisyon ortaya çıkar. Aynı toplumun değişik anlayışı veya

talebi de, bir şehri dönüştürür. Dönemin değişmesi nedeniyle değişen talep ile şehir dönüşür.

Bu kısaca 'fark ve inşa' dır (ŞM2-1).

Bu şehir türü, ülkemizde son asırda yaşanan kültürel değişimle oluşan kentleşme sürecindeki şehirler ile benzeşmektedir. Modernite etkisinde kalınarak, bunun yaşama ve mekana yansması sonucu şehirlerimiz bir çelişki ortamına dönüşmüştür. Gelişme ve ihtiyaca cevap verme adına, değerler yok sayılarak şehirler değişmiş, büyümüş ama kimliğini kaybetmiştir. Görünen ve görünmeyen bu çatışma hali, afetlerin gerekçe gösterildiği işlevsel dönüşümlerle farklı bir duruma evrilmektedir. Çeşitli çalışmalara konu edilen bu ciddi değişim de aslında, mevcut şehirlerimizde kimliğin önemsendiği çözümler üretmek için bir fırsattır.

'Korunan ve Geliştirilen Şehir'; toplumun medeniyet tasavvuru değerleri, davranış biçimlerine yansır. Şehir mekanı, işlevsel ve simgesel açılardan bu biçimleri yaşamak için uygundur. Koruma ve değişim ilişkisi, zaman içinde ortaya çıkar; hayat değişken fakat mekan sabittir. Medeniyet Tasavvuru açısından, kimliğin korunması esastır. Bu ise değer/değerlerin devamlılığı ile sağlanır. O halde, şehirde değeri/değerleri taşıyan/yansıtan kesim/bölge/öge öncelikli korunmalıdır.

Bu kısaca 'mesuliyet ve inşa' dır (ŞM2-1).

Kültürel varlıkları açısından bakıldığında, sayısız tarihi mekana ve yerleşime sahip olan ülkemizde bu yerlere önem verilmesi ve bütün olarak niteliklerinin korunması önem arz etmektedir. İnsanlık mirasını gösteren antik yerleşimlerin de, kendi değerlerimizin yaşandığı yakın tarih mekanlarının da gerekli uygulamalar ile yok olması önlenmelidir. Geleceğe dönük düşünceler için fikir verebilecek niteliğe sahip bu yerlere, geçmişteki şehir-hayat tecrübeleri nedeniyle sorumluluk duyulması gereklidir.

'Terk Edilen Şehir'; hayat başka yönde aktığında, o mekana maddi olarak ihtiyaç yoktur. Teknoloji ve zihniyet başka yöne aktığında, manevi olarak ihtiyaç yoktur. Üretim, ulaşım tarzı, ticaret yolları değişmiştir. Değerler sistemi değişmiştir; maddi, manevi ihtiyaç yoktur. Bu şehirler; kültürel amaçla maddi belge niteliği için korunur ya da dönüştürülerek yeni işlev verilebilir. Tarihi, farklı bu ortamda, güncel hayat devam edebilir. Kadim mekanlarda, kadim değerlerin gözlemine ve yorumunu yapmak

veya değer bilinci ile dönüştürüp güncel işlev kazandırmak mümkündür. Yaşanan hayat içinde, kadim mekan üzerinden kadim değerin hayata katılması önemlidir (M2-1).

Konumu veya yapılanması nedeniyle yaşam alanı niteliğini kaybeden yerleşimler, tarihi özellikleri ile farklı üzümlerle değerlendirilebilir. Belirli düzenlemeler ile kendi özellikleri korunarak yeni fonksiyonlar verilmesi, eski kimliğine saygı duyulan bir mekanın yaatılmasını sağlar. Ayrıca yeni yapılamalar için bir karşılaştırma ve bütünleşme imkanı sunar.

3.3.4. Şehir Mekanını ve Hayat Tarzını Okuma / zmleme

Belli bir Şehirde, mekan üzerinden değerlerin okunması ve Medeniyet Tasavvuru' nun belirlenmesi, Şehir mekanının zmlenmesidir. Bu, birbirinden bağımsız olmayan  fiziksel özelliğe bakılarak yapılır:

1-Silüet: Şehir dış çizgilerinin düşey düzlemdeki izdüşümü ve gökyüzü ile arakesitini ifade eder. Bu çizgilerin, gün içinde farklı saatlerde veya yıl içinde farklı mevsimlerde görülebileceği yerlerden bakış ile izlenmesi mümkündür.

Bir Şehri tanımlamak için, uzaktan balayarak belirli nitelendirmeler yapılır. Bu gözlemde, uzak mesafeden yapıların oluşturduğu algı çeşitli zaman ve açılardan ortaya çıkar.

Eser/nesne, silette baskın görülür, etki uyandırır. Onu inşa eden görülmez, iktidarı sezilir, hissedilir, özne/birey, eser/nesne'yi görür, etkilenir. Nesne/eser, özne'de iktidarı üretir/yatır. Etki/iktidar, işlevsel ve simgesel boyutları ile vardır, gösterilir ve görülür (M2-2).

Şehirde hangi yapıların belirleyici olduğu, deydeki görünüm ile anlaşılır. Bu eserler, hem mimarileri ile hem yaşamdaki gleri ile Şehre kimliğini veren ve insanlarda bu duyguyu pekiştiren niteliğe sahiptir.

Buna göre; yeni bir Şehir tasarlanırken hangi yapının silette belirgin olacağı, oradaki değerleri somutlaştıran bir karardır.

2. Doku: Şehir yatay düzlemde ve topoğrafya dikkate alınarak incelenir.

-Yol şeması ve yapı adaları / yatay düzlemdeki düzen; eğimlerin, tepelerin ve yükseltilerin nasıl kullanıldığı, ana caddeler/akslar, tali yollar, çıkmazlar (varsa), geçitler, merdivenler önemlidir.

-Meydanlar sistemi ve bağlantı merkezleri; çevreleyen yapılar /(tanımlayan), anıtlar, su unsuru, yeşil, erişen/kesişen/bağlantı sağlayan yolları kapsar.

Şehrin yakından ve içinden deneyimlenmesi, oradaki dokuyu oluşturan tüm somut yapılar ile mümkün olur. İşlevleri kadar nitelikleriyle de etki oluşturan tüm unsurlar, mekandaki uyumu ya da uyumsuzluğu teşkil ederek, oranın karakterini ortaya çıkarır.

-Tanımlayıcı yapılar (erkin ifadesi olan), ana aks veya meydan üzerindedir; siyasi (saray, meclis, belediye, parti binaları), askeri (kışla, kale, askeri okul, askeri müze), dini (ibadethane, tekke, manastır), bilimsel (okul, üniversite, kütüphane, müze), bilimsel (okul, üniversite, kütüphane, müze), ekonomik (şirket simge yapıları, çarşılar, AVM ler), sanatsal (opera, tiyatro, konser salonları, açık hava gösteri alanları, kahvehaneler/cafe), ulaşım/haberleşme/devlet (hava alanı, tren garı, bir zamanlar postane, menzil hanları, geçit ve köprüler-şehir içinde yer alan- ve ulaşım sistemidir (ŞM2-2).

Şehirde görülen her yapı bir erke karşılık gelmekte, bunlar konum ve büyüklük gibi özelliklerle daha da belirginleşmektedir. İnsan eliyle mekana eklenen şeylerin arkasında değerlerin olduğunu, derinlikli bir bakışla görmek mümkündür. Zamanın ve ihtiyaçların yön verdiği değişimlerin, şehirdeki tutarlılığı da böylece anlaşılır hale gelir.

3- Üslup: Bir terkip, bileşimdir. İki unsuru vardır:

A-Şehrin doğal mekanı; coğrafi, topoğrafik, iklimsel veriler, bitki örtüsü ve civar koşullar.

B-Malzeme ile inşa edilen fiziksel yapı; iradi tercihlere dayanır ve Medeniyet tasavvurunun değerler sistemine gönderme yapar.

Yapay olan şehrin oluşturulmasında, mevcut tabii ortam önemli bir belirleyicidir. Doğa ile barışık olan ve ona saygılı bir uygulama, medeniyet tasavvuru hakkında da fikir verir. Tabiat şartları, yönlendirici bir zenginlik olarak görüldüğünde oradaki tüm

yapılaşmalar buna uygun yapılacaktır. Bu uyum muhtemel afetleri önlediği gibi ruhsal açıdan da olumlu etki oluşturacaktır.

şehir/yapı ölçeğinde üslub değişikliği, değerler sisteminde bir değişim sonucudur. Hakim erk, kendi değerlerini üslub üzerinden şehre ve topluma yansıtır/dikte eder. Üslub şehir mekanında fiziksel/maddi biçim ortaklıdır. Bir dili, mesajı ve ruhu vardır. Medeniyet değerini temsil eder. Üslub ile sürekli teması olan, onu deneyimleyen, ondan etkilenir. Önce üslubun biçimlerine alışır sonra onları benimser ve güzel bulur, en sonunda onlar ile temsil edilen değeri içselleştirir (şM2-2).

Örneğin, tabiat ile güç savaşı içinde olan modernitenin, teknik çözümlerle sınırları zorlamayı amaç edinmesi bütüncül anlamda dengeye zarar veren hırs odaklı bir anlayıştır. Bizde de bunun etkisiyle ve değer bilincinden uzaklaşmamız sonucu, üslup çelişkisi olan inşa faaliyetleri artış göstermiştir.

Buna göre; şehir mekanını okuma veya çözümlenmede, şehirde silüet, doku ve üslup bütünlüğü önemlidir. Tümü, medeniyet tasavvurunun değerler sisteminin yansımasıdır.

şehirdeki hayat tarzını okuma / çözümlenme; belli bir şehrin ‘özel mekanlar, özel insanlar ve özel zamanlar(dönem)’ üzerinden çözümlenmesidir.

1-şehrin, özel mekanlar, anıtsal ve simgesel yapılar açısından okunması; şimdiki (gözlemlenen) durum ve anlamın, toplumsal ölçekli değer ve etkisidir.

Yapının kimliği, kişiliği vardır; değişim, etki, anlam önemlidir. Bunlar; idare yapıları (saray, meclis, belediye binaları, valilik, hükümet konakları), askeri yapılar (kale, surlar, şatolar, kapı, kule ve kalıntılar), dini yapılarıdır (tapınak, katedral, cami, manastır, tekke) (şM2-3).

şehrin kimliğinde belirleyici yeri olan ve orası ile özdeşleşen bu yapılar, zamanın gereklerine göre şekillenerek toplum hafızasında yer ederler.

Eski ve şimdiki anlamları ile; sanayi-üretim yapıları (imalathane, fabrika, atölye ve bunların temsil yapıları), eğitim öğretim yapıları (üniversiteler, külliye ve medreseler, kütüphane ve müzeler) ve sanat yapılarıdır (tiyatro, opera, konser salonları, sergiler, amfitiyatrolar) (şM2-3).

Değişen ihtiyaçlar ve beklentilerin belirlediği fonksiyon farklılaşmaları, binalara yansımakta; fakat eski olsalar da o şehre ait olmaktan gelen önemi sürdürmektedirler.

2-Şehrin özel insanlar üzerinden okunmasında, mekanda silik-derin, iz/hatıra bırakmış insanlar esas alınır. Özel insan; düşünce sanat, bilim, siyaset, din, ticaret, hukuk vb alanlarda önemli kişilerdir.

Bu kişiler; şehirde doğmuş-yaşamış-vefat etmiş/defnedilmiş, hayatının önemli bir kısmı şehirde geçmiş veya şehirde kısa kalmış, fakat derin güçlü etki bırakmış olabilir.

Özel kişinin kimliği, özelliği, şehir ile ilişkisi; hayata başladığı mahal, müze-ev, yakın çevre ve ilk eğitim ve devamı izler, çalışma hayatı-kurum-mekan izler/hatıralar, şehirde müdavi olduğu mekanlar iz/hatıra, eşyaları/alışkanlıkları ve şehre katkıları, dostları, toplumsal çevresi kurumsal üyelikleri ve kabri-tam bir özgeçmiştir (ŞM2-3).

Toplumda önemli yeri olan, tanınan ve itibarı olan kişilerin bir şehirde yetişmesi ve orada yaşaması, hem halkın gurur duyması hem de örnek alınması açısından anlamlıdır.

Şehir, bir yönü ile özel insanların eseridir. Özel insan-mekan, şehir-eser/iz, medeniyet birikimine katkı, medeniyet tasavvurunun zenginleşmesidir. Özel insan-çevresi/ekol-mektep-özgün düşünce/yorum ile oluşan eser-medeniyete ufuk açar ve toplum tarafından korunmalı, yaşatılmalıdır (ŞM2-3).

Bu kişilere gereken değerin verilmesi de, halkın aidiyet ve sahiplenme bilinci ile ilgilidir. Kendi şehrinde yetişmiş insanın, öncü ve ayrıcalıklı erdemleri ile hatırdaki tutulması yaşamış bir örnek olarak oradaki her nesile hitap eder.

3-Şehri özel zaman/özel dönem üzerinden okumak

Özel ile kastedilen, şehir hayatında/mekanında değişim, ani değişim, kırılma noktası, tedrici değişimdir. Demografik, psikolojik, kültürel olarak, şehir insanının değişmesi ile sonuçlanmıştır. Şehir, farklı bir anlam ve etki, temsil gücü kazanır. Özel zamanın öznesinin kim olduğu, amacı; eylemin etkisi, sonuçları ile fiziksel, duygusal izleri önemlidir (ŞM2-3).

Burada kastedilen dönemler, acı veren savaşlar, gurur veren galibiyetler, doğal afet izleri veya sosyal bir olayın yaşandığı mekanlar olabilir. Şehirlerin de insanlar gibi anıları vardır ve bunun bıraktığı izler mekanda görüldükçe hatırlanır, bu aidiyet hissini arttırır.

Şehir hafızası-görsel, düşünsel ve duygusaldır. Şehir hayatının bu üç ögesi özel mekan, insan ve dönem, etkileşimli ve geçişlidir. Bir terkip, bütün şehir mekanında, bir medeniyet inşa etmektedir (ŞM2-3).

Şehirde İşlev ve Simgenin Biçim Olarak Görülmesi

Şehirde Medeniyet Tasavvuru' nun karşılığı, mekanda ve yaşamda çeşitli boyutlarda bulunur. Bunlar, birbiri ilgisi olan ve birbirini etkileyen unsurlardır.

Şehirde İşlev ve Simge

İşlev, eylem üzerinde değeri hayata geçirir. Simge ise, eyleme tinsel/duygusal bir boyut katar.

Şehir mekanını deneyimleyen birey; değere göre kurguladığı eylemini kolayca gerçekleştirebilmelidir, bu şehrin ve mekanın işlev boyutudur. Eylem sırasında duygusal bir deneyim de yaşmalıdır; bu ise simge boyutudur. Böylece medeniyet tasavvurunun bilgi ve inanç boyutları şehir hayatı ile desteklenir, güçlenir (ŞM2-1).

Şehir yaşamındaki ihtiyaçların karşılanması amacıyla yapılan her davranış bir bilinç içerir; arkasında değerler vardır. Duyguların da dahil olduğu fiiller sayesinde, şehirdeki hayat olumsuz ve anlamsız değil, güvenli ve huzurlu olur.

Şehirde farklı işlevlerden biri, baskın olarak bulunduğu Medeniyet Tasavvuru bu boyut üzerinden gelişir. Bu ağırlıklı işleve ilgi duyan kimse, o şehirde Medeniyet Tasavvuru' nun o işlev üzerinden hayata geçtiğini deneyimler.

Şehirdeki işlevlere örnek vermek gerekirse; ticaret, finans şehri (New York, Londra, Eski Venedik), üretim, sanayi şehri (Alman, İngiliz şehirleri), yönetim, siyaset şehri (Ankara, eski Samarra), eğitim-öğretim şehri (Heidelberg), sanat, felsefe şehri (Viyana, Paris), askeri amaçlı şehirdir (Çanakkale, eski Roma şehirleri) (Resim 3.1).

Bazı şehirlerde ise birkaç işlev birlikte ve gelişmiş olarak bulunur; bunlar çok yönlü şehirlerdir, bireyi çok yönlü tatmin eder ve eğitir (KM2-8).

Resim 3.1: İşlevlerin Baskın Olduğu Şehirler; Londra, Ruhr, Viyana.

Kaynak: Anonim, 2023.

Buna göre; baskın tek işlevin olduğu şehirler değil, birçok işlevin bir arada birbiriyle uyum içinde bulunduğu şehirler, insanların eğitilmesi ve yeterlilik hissi yaşaması için gereklidir.

Şehirdeki Biçimler

Şehirdeki hayat tarzından, değerlere ve Medeniyet Tasavvuru' na gidilir. Bunlar: giyim, kuşam, hareket ve jestler, vücut dili, gündelik hayat; selam, alışveriş, dilek ve temenniler, tüketim alışkanlıkları, toplumsal eğilimler (günlük, haftalık, mevsimlik); gidilen yerler ve yapılan eylemler, piyasada satılan mallar; cins, model vs., tercih edilen konutlar ve özellikleri, kullanılışları, tercih edilen okullar ve bunların eğitim içerikleridir.

Bu ve benzeri hususlar, kısa, orta, uzun gözlemler ve çözümleme/ analiz çalışmaları ile tespit edilir; buradan değerlere ve Medeniyet Tasavvuru' na erişilir (KM2-8).

Şehirde görülen biçimler, aslında duygusal ve sosyal bir varlık olan insanın hayatını boşluk bırakmayacak şekilde kapsayan unsurlardır. Hem kendi tercihlerinde hem toplumsal faaliyetlerde belli değerlere tabi olarak davranması, bunları onaylaması ve talep etmesi anlamına gelir. Böylece, şehirde kabul görmüş esaslara uygun olan, tutarlı bir yaşamın tesis edilmesi sağlanır.

Şehirde, somut biçimden soyut değere geçilir ve toplumsal kimlik oluşturulur. Somut biçimden soyut değere geçiş, 'Temsil Ögeleri' ile olur. Burada sanatın, toplumsal hitap ve etkileme gücünden yararlanır (ŞM1-9).

Erk, temsil ögelerini kullanırken sanatın duyguya hitabından/ etki gücünden yararlanır. Müzik; işitsel_ soyut iken, heykel, tasvir, vitray, resim görsel ve somuttur. Mimari, yaşamsal mekan deneyimi, edebiyat ise hayal gücü, içsel yolculuktur. Toplum böylece etkilenir, Medeniyet Tasavvuru' na bağlanır ve o tasavvura göre yaşar, gelenek budur.

Temsil ögelerinin en yoğun, çeşitli, gelişmiş birlikteliği şehirde görülür (ŞM1-8).

Temsil ögeleri, şehir mekanına belirli nitelikler getirir. Her birinin kendine ait özellikleri olsa da, hepsi aynı kaynaktan beslendiğinde etkileyici bir uyum ortaya çıkar. Halk somuttan soyuta geçerek, kimliğini ve geleneğini oluşturur.

Şehirdeki temsil ögeleri şunlardır:

Şehir ve Müzik

Şehirde özel müzik günleri/haftası/festivali; besteci, ünlü virtüöz ve ilgili(yaşadığı/çalıştığı) şehir ilişkisi, besteci, mekan, eser bütünlüğü bir temsil ögesidir. Müzik ve mevsim; yeni yıl konserleri, bahar konserleri, yaz konserleri, açık havada canlı veya kapalı alanda olabilir. Sokak çalgıcıları, özellikle konservatuvar öğrencileridir. Müzik adamlarının heykelleri, açık veya kapalı mekanda bulunabilir.

Teknoloji sayesinde, müzik dinleme, eseri edinme ve besteci hakkında bilgi sahibi olmak kolaylaşmış olsa da, besteci ve eseri özgün mekanında görmek önemli, etkileyici, bilgi-kimlik tamamlayıcıdır (ŞM1-9).

Günümüzde sadece bir eğlence ve ticari bir meta muamelesi gören müzik, aslında insan ruhunun ihtiyaç duyduğu bir medeniyet ürünüdür. Tüm toplumların kendi ortak paydalarından biri olan müzik, şehirde çeşitli şekillerde yer aldığı anda bütünleştirici bir niteliğe sahiptir.

Şehir ve Plastik Sanatlar

Heykel: Dış mekanda meydan, açık alanda özellikle toplumun geçiş güzergahı, toplanma, dinlenme yerinde, belli bir kişi ve belli bir olaya gönderme vardır. Konum, malzeme, form bütünlüğü ile sürekli bir görsellikle, duygusallığa, benimsemeye ve inanca yol göstericilik söz konusudur. Heykel iç mekanda, özellikle önemli anıtsal yapıda, giriş holü gibi geniş ve geçilen bir mekanda bulunabilir.

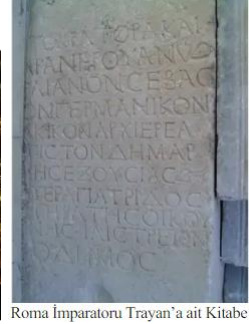
Tasvir: Dış mekanda veya bina cephelerinde, belli bir üsluba gönderme ve üslup, duygu, düşünce bütünlüğü vardır. Rölyeplerde belli bir olaya gönderme yapılır, belli kişi olayın içinde yer alır ve geçiş güzergahlarında bulunur. Vitraylar, yapıda duvar elemanı olarak, belli bir anlatı ve şahısı ifade eden, ışık ve renk ögeleridir (Resim 3.2). Bu göndermeden yola çıkarak, soyutlar(değerler) dünyasına giriş; okuma ve müzakere ile bu değerleri çözümlenme mümkün olur (ŞM1-9).

'Musa', Michelangelo, 1513-1515, Roma, rölyef

SainteChapelle (Kutsal Kilise), Paris 1239-1248, Vitray

Roma İmparatoru Trajan'a ait Kitabe

Resim 3.2: Rölyef, Vitray, Kitabe Örnekleri.

Kaynak: Anonim, 2023.

Resim: Özellikle iç mekanda duvar resmi, seramik pano; özel binalarda, bir erki temsil eden ve işlevlendiren yapılarda, geniş holler ve geçiş mekanlarında yer alır. Estetik bir obje olarak verilen mesaj/gönderme vardır. Burada genelde olay önde, kişi ikinci plandadır.

Yazı: Bina cephelerinde, özellikle önemli yapılarda ve anıtlarda kısa açıklamalar ile yazılar yer alır. Şehir tabelaları; cadde, sokak, meydan isimleri, kısa açıklamalar ile yazılır, şahıs ve olaya göndermeler vardır. Yazı türü ve harf büyüklüğünde, üslup-nisbet meselesi ve göndermesi ile kamuya mesaj ve hatırlatma söz konusudur (ŞM1-9).

Plastik sanatlar, her medeniyetin kendi değerlerine göre şehirde yer bulan öğelerdir. Bunlar da tüm kültür ürünleri gibi değerleri yansıtarak somutlaştırmaktadır. Şehrin büyüklüğünden ziyade, bu sanat eserlerinin tasarlanacağı mekan ve konum onları görünür kılar. Kalıcı nitelikleriyle halkta etki bırakan bu öğeler, medeniyet tasavvuruna uygun olarak şehirde bulunmalıdır.

Şehir ve Mimari:

Önemli binalar, köprüler, kuleler, kaleler; mekan-insan etkileşimini ve yaşamsal deneyim(psikolojik) üzerinden, değeri içselleştirmeyi sağlar. Gerçek ölçekte bilfiil yaşama ile mekanın mesajını, göndermesini algılama, duyumsama ve temellük etme mümkün olur.

-Yönetim binaları(saray); dünyevi iktidar ve mabed-dini duygusallık, fena/beka ikilemini somutlaştırır.

-Müze binaları, özellikle bir kültür objesidir, mesaj ve gönderme vardır; gezi, dinlenme/düşünme ve hatıralık eşya mekanıdır.

-Kütüphane binaları ve işlevi, doğrudan bir kültür objesidir. Medeniyet değerlerine doğrudan gönderme vardır; mobilya, özel insan, özel masa hatırlatması olabilir.

-Üniversite binaları; şehir içindeki yeri, cephesi, iç mekan düzenlemesi, bahçesi ve özel insan-özel mekan vurgusu ile medeniyet değerlerine doğrudan gönderme yapar, hatırlatır ve yaşatır (Resim 3.3).

Resim 3.3: Yönetim, Müze, Üniversite Binası Örnekleri.

Kaynak: Anonim, 2023.

-Opera-Tiyatro binaları; müzik ve sahne sanatları için olan bu özel binaların şehir içindeki yeri, cephesi, iç mekanı, süslemeleri ve estetik objeleri, özel mekan, özel insan vurgusu ile medeniyet değerlerine yolculuk yapılıır.

-İstasyon-Havalimanı yapıları ile teknolojik/sanayi devrimi ve rasyonel medeniyet değerleri/modernite somutlaşır. Teknoloji ile bugüne hakim oluş ve bunun geçmişten gelen hikayesi, birikimini ifade eder.

Mimari eserler, bir şehrin kimliğini tanımlayan en önemli unsurlardır. Farklı işlevleri temsil eden binaların, orada yaşayanlar için derin bir anlamı varken; diğerleri için ise ayırt edici öğelerdir. Bu yapılar, medeniyet tasavvurunu ifade etmekte; hangi değer o şehirde belirleyici olduğunu, konumu ve mimari bütünlüğü ile anlatmaktadır. Toplumun önemli mimari eserlere yüklediği anlamın, o esere ulaşım kolaylığı ve kullanım imkanı ile ilişkisi vardır. Medeniyet tasavvurunun içselleştirilmesinde, değerleri somutlaştıran yapıların şehirdeki varlığı, insanlar için güveni ve aidiyeti pekiştirici etki yapmaktadır.

Şehir ve Edebiyat-Felsefe

Edebiyatçıların, düşünürlerin yaşadığı mekanlar, özellikle müdavim oldukları yerler, sohbet mahalli, müze evler, özel eşyalar, kahveler, kıraathaneler temsil öğesidir.

Bu kimselerin çalıştıkları işyeri, yazdığı, düşündüğü yerler, mevsime göre değişen alışkanlıkları ve şehirde defnedildikleri yerler önemlidir. Bir özel insanın, mekânsal hayat macerası şehirde adım adım izlenebilmelidir. Böylece maddi mekan ve o özel insan üzerinden, medeniyet değerlerine doğru bir yolculuk yapılabilir (ŞM1-9).

Sanatkarlar, yaşadıkları şehrin yetiştirdiği kıymetli insanları olarak, itibarlı ve örnek kişilerdir. Toplum kendisine model olarak gördüğü bu kişiler ile gurur duyar, onun ismiyle şehirde somutlaşan mekanlarda değerlerini besleyen duygu dünyası oluşturur.

3.4. Medeniyet Tasavvuru Yaklaşımına Göre Şehir Önerisi

Ökten'in ortaya koyduğu Medeniyet Tasavvuru yaklaşımı bu bölümde tanımlanarak, buna göre oluşturulan şehir yorumu ifade edilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen bütüncül şehir önerisi, öncelikle genel nitelikleri ele almakta; daha sonra bunu medeniyet tasavvurlarına göre sınıflandırmaktadır.

3.4.1. Etik, Estetik, Özgün Şehir

Medeniyet Tasavvuru'na göre, değerler ve davranışlar arasında ilgi vardır. Toplum bir Medeniyet Tasavvuru'na mensup ise, bu tasavvura göre davranır/davranmalıdır. Medeniyet Tasavvuru'na dayalı bir kültür oluşur.

Belli davranış biçimlerini içeren bir eylemler kompozisyonu, toplumsal ölçeklidir. Kimlik, bu kompozisyonun görülür hale gelmesi ile oluşur ve güçlenir. Kimlik sahibi toplum, kaos ve tereddüitten kurtulur.

Eylem kompozisyonu; bazı tür eylemler dışlanır, yapılamaz. Eylem türlerinden bazıları ise yapılır, yapılmalıdır, teşvik edilir. Burada ahlaki ilkeler ve denetim söz konusudur. Eylem kompozisyonu için mekan, yapay olan ve doğada inşa edilen şehirdir; o da bir kompozisyon olmalıdır. Yani, mekan kompozisyonunun, eylem kompozisyonuna uygunluğu, eylem-mekan uyumu gereklidir. Mekan; eylem kompozisyonunun kolay icrasını sağlayan, belli biçimleri uygulamayı kolay kılan, aynı biçimleri ihlal etmeyi zorlaştıran nitelikte olabilir (ŞM2-4).

Değerler, eylemler ve şehir arasındaki ilişki ve uyum, toplumun güvenli ve huzurlu bir hayata kavuşmasını sağlamaktadır. Bunun temelini teşkil eden değerlerden oluşan medeniyet tasavvuru benimsendiğinde, ortak bir kabul olarak mekana ve tüm kültüre

yansır. Buna göre şehir, yapıları ve yaşam tarzını belirleyen aynı kaynağın somutlaştığı yer olarak medeniyeti üretir.

Şehir, medeniyet tasavvuruna göre işlev ve simge açısından ele alındığında etik, estetik ve özgün şehir olarak nitelendirilmektedir.

Etik Şehir

Mekan kurgusunda, şehrin işlevsel boyutu 'etik şehir' dir.

Maddenin/mekanın ahlakı olmaz. Ancak, o mekanı düzenleyen/inşa eden öznenin/erkin ahlakı olur ve bu ahlak mekan düzenine/inşasına akseder.

Etik şehir fiziksel yapısı ile medeniyet tasavvuruna göre yaşamayı kolay kılar, ihlalleri zorlaştırır. Etik şehir bir medeniyet tasavvuruna göre işlevsel şehirdir. Ancak birey ve toplum için bu olgu yetersizdir.

Toplumun medeniyet tasavvuruna göre kimlikli yaşaması ve bunu sonraki nesillere intikal ettirmesi için, sadece işlev (akla uygunluk ve hitap) kafi değildir (ŞM2-4).

Etik şehir tanımlaması, son asırda modernitenin yaygınlaşan kabullerine karşılık gelmektedir. İnsanın duygusal ve sosyal niteliklerini yok sayarak, onu sanayileşen dünyada bir tür seri üretim nesnesi olarak görme anlayışının sonucudur. İşlev odaklı mekanik ortamların insanı sürüklediği olumsuz durumların nedeni budur. Bu parçacı yaklaşım, hayatı üretim ve tüketimden ibaret gören medeniyet tasavvurunda söz konusu olabilir.

Estetik Şehir

Birey ve toplumun duygu alanına hitap edip, orayı diri tutmak gerekir. Bu, şehrin simgesel boyutudur. Şehir mekanı mensup olunan medeniyet tasavvurunun değerlerini, ilkelerini, kurallarını hatırlatmalı, benimsetmeli, sevdirmelidir. Böylece, medeniyet tasavvuruna duyulan inanç ve güven artar.

Şehir mekanı, duyguya hitap ediyorsa bu tür şehre 'estetik şehir' denir. Estetik şehir mekanında da, medeniyet tasavvurunun ahlaki denetimi geçerlidir.

Etik şehirde medeniyet tasavvurunun ahlaki boyutu kural olarak; estetik şehirde ise aynı boyut cazip, sevimli bir öge olarak görülür, algılanır (ŞM2-4).

İnsana has önemli kavramlardan olan estetik, şehirde uygulanması zor ama gerekli bir unsurdur. Yapılara ve yaşama anlam katan estetik, şehri sıradanlıktan veya tekrarlardan kurtaran, heyecan ve sevgi uyandıran bir duygu alanıdır. Şehirde benimsenen her türlü şey, kuralların uygulanmasını kolaylaştırır ve devamını sağlar. Fakat estetik, şehir hayatının tüm gereklerine cevap verebilecek bir nitelik değildir.

Özgün Şehir

Bir medeniyet tasavvurunun ÖZGÜN şehri; Etik+Estetik/ İşlevsel+Simgesel' dir. Orada mekana yansıyan değer, akla ve duyguya hitap eder. Oradaki mekan, medeniyet tasavvurunun ahlak kuralını çağrıştırır ve cazip, sevimli kılar.

Yani, etik şehir; işlevsel-inşa faaliyetini, estetik şehir; simgesel-imar faaliyetini, ÖZGÜN şehir ise, inşa ve imar edilmiş şehri ifade eder. İnşa olmadan imar olmaz. Ruhu olan mekandan söz edilebilir.

Her medeniyet tasavvurunun kendine özgü sembol şehri vardır. Burada medeniyet tasavvurunun değerleri belli bir dönemde işlevsel ve simgesel olarak görülür. Bu sembol şehir o toplum ve öteki için önemlidir.

Kimlik, o toplum için, o mekanda yaşanmaktadır, öteki için ise o mekanda okunmaktadır ve var oluş, toplumsal ölçekte o şehirde gerçekleşmektedir. Her gerçekleşme, kimlik yenileme, güçlendirmedir.

Şehirde etik boyut, inşa daha kolaydır; yalın ve sade bir iştir. Estetik boyut, imar ise daha zordur; karmaşıktır, çok yönlülük ister. Estetik boyut kurulamazsa etik boyut çok zorlanır/yaşayamaz (ŞM2-4).

Özgün şehir, medeniyet tasavvuru yaklaşımının ortaya koyduğu anlayışı ifade etmektedir. İnşa ve imar bütünlüğüne dikkat çekmekte, şehrin kimliğinin böylece oluştuğuna dikkat çekilmektedir. Şehri statik yapılar topluluğu gören zihniyetlere karşılık, ihmal edilen duygusal yöne vurgu yapılmaktadır. Tıpkı insan gibi, şehirlerin de ruhu olduğu düşüncesi esas olduğunda, inşa edilen her şey bağlı olduğu değer ile anlam kazanarak hayatı güzelleştirmektedir.

3.4.2. Medeniyet Tasavvuru' na Göre Şehir Modeli- Kuramsal Yaklaşım

Bu bölümde modernite ve İslam şehrinin nitelikleri, Medeniyet Tasavvuru' na göre ele alınarak belirli başlıklar altında incelenmiştir.

Rasyonel Medeniyet Tasavvurunun (Modernite' nin) Şehri

Rasyonel Medeniyet Tasavvuru' nun şehrinde, üç temel özellik vardır;

- 1-Tanımlı bir geometri
- 2-Etkin bir varoluş
- 3-Verimli bir şehir hayatı

1-Tanımlı geometri: Şehir planı kolay anlaşılabilir, okunabilir bir geometrik yapıdır. Doku; tanımlı bir eksen (ana akslar, arterler) ile belirlenen koordinatlarda belli mekanlar ve ızgara şehir planı bulunur. Yönler göre tanımlama; kuzey-güney bulvar, ana cadde/doğu-batı sokaklar vardır. Geometrik formda ayrılmış bölgeler; bölge adı ve no'ları düzenlenir. Şehir planı ile reel şehir uyumu; işlev ve kimlik tanımlıdır, yönetim kolay ve etkindir. Koordinatlar kutupsal da olabilir, dairesel şehirdir; bir ana aks ve bir merkez, ışımsal arterler, yollar bulunur. Eş merkezli daireler halinde şehir yapısı; yine geometrik, anlaşılır, okunabilir, yönetilebilir. Bu yapı eğimden hoşlanmaz, düz alan ister.

2-Etkin Varoluş: Dünyevi erklere ait yapılar, şehri tanımlayan ana öğelerdir: siyasal erk (saray, parlamento), ekonomik erk (pazar/piyasa-meydan, iş merkezi, yönetim-iş binaları, bir kültür ögesi olarak değerlendirilen dini erk (tapınak, katedral), sanatsal erk (opera, tiyatro, konser salonu), bilimsel erk (üniversite, akademi merkez binaları), kültürel erk (müze, kütüphane, kahvehane, tarihi eser)

Bu erkler/temsil eden binalar şehirde bir kompozisyon oluşturur, bu kompozisyon erklerin toplumsal etkinliğine ve değerine bağlıdır, zamanla değişebilmektedir. Erk'e verilen anlam, önem, değer, erk'i temsil eden binaya da yansır (Resim 3.4).

Sanayi devriminden günümüze önce teknolojik erk, sonra finans erki, şehri belirleyicidir.

Şehirde, simgesel köprü ve kule, işlevsel boyutunun ötesinde önemlidir. Ulaşım yapıları özellikle metro, liman tesisleri, istasyonlar ve havaalanları öne çıkar. Simgesel boyut etkindir, şehrin ve ülkenin dış dünya ile iletişim yüzüdür. Etkili temsil gücüne sahiptir; bu, mekan üzerinden varoluştur.

Resim 3.4: Rasyonel Şehir Örnekleri; Amsterdam, Chicago, Londra.

Kaynak: Anonim, 2023.

3-Verimli Eylemler: Şehir hayatı toplumsal ölçekte tüm aktörleri ile randımanlı çalışan makinadır. Maksimum verim/üretim hedeflenir. Bunun gerçekleşmesi için, teşvikler-hedefler konur. Bu olgu her aktörün programlanmasıdır.

Ne zaman ne yapılacağı, ne nitelik ve sürede yapılacağı bellidir. Hayatın sınırları nettir, çizilmiş ve bellidir, görevler belirlidir. Rasyonel şehirde, şehir geometrisi ile şehir hayatı birbirine özdeştir ve yeknesaktır.

Çalışma süresi dışındaki diğer aktiviteler de hemen hemen programlıdır; eğlence, spor, kültürel, gezi, yemek vs hepsinin günü, saati, mevsimi vardır. Gaye bu bireyi aktiviteler ile tazeleyip, yeni bir heves ve enerji ile tekrar çalışma hayatına dahil etmektir.

Çalışma hayatı dışındaki eylemlere uymayan ve katılmayanlar, yalnız kalır, 'uyumsuz' damgası ile işlerini aksatırlar. Çalışma düzenine uymayanlar, dışlanır/toplumdan tecrit edilirler. Verim düşüncesi (yaşlılık, hastalık) izole edilmek ve mahrum bir hayat söz konusudur (ŞM2-5).

Modernitenin kökenleri olan antik Yunan ve Roma'daki örnekleri ile birçok ortak noktası bulunan rasyonel şehir, sanayi devriminden sonraki süreçte yaygınlaşan bir anlayışı ifade etmektedir. Şekil odaklı plan tasarımı, dünyevi erkleri simgeleyen yapıların hakimiyeti ile insanı ve hayatı mekanik gören zihniyeti, seküler batı medeniyetinin ürünleridir. Kısır döngü hissiyatı oluşturan mekan ve vicdani hisleri yok eden yaşam nedeniyle, akli esas alan bu şehirler kendi medeniyetleri açısından tutarlıdır. Başka medeniyetlerin rasyonel şehre öykünmeleri, ciddi bir çelişki ve bilinçsizlik halini göstermektedir.

İslam Medeniyet Tasavvurunda Şehir

Toplum değerleri ile vardır ve hayat tarzı değerlere göre kurgulanır; eylemler bu kurgunun uygulanmasıdır. Hayat tarzının(eylem) mekanı şehirdir.

Değerler sistemine göre farklı bir anlayış ortaya koyan İslam Medeniyet Tasavvuru, her konuda seküler olmayan çözümler ve kabuller sunar.

İslam Medeniyet Tasavvuru' nun Şehirdeki Genel İlkeleri

İslam Medeniyet Tasavvuru, hayat ve ölümden sonrasını içeren kapsamına uygun bir bakış açısı sunar. İnandığı 'Aşkın Varlık' insanı her an görmekte, eylemlerini izlemekte ve düşüncelerini bilmektedir. Bu inanca mensup kişiler, kendilerine, birbirlerine ve diğer tüm varlıklara karşı olan niyet ve uygulamalarını buna göre belirler. Her şeyin sahibi olan, merhametle muamele eden, en güvenilir kudrete teslim olmak yeni bir özgürlük anlayışı ortaya koyar. Yaşam sadece bu dünyadan ibaret olmayıp, bilakis burada yapılanlar ile, gerçek hayat olarak nitelenen ölüm sonrası için hazırlık yapılır. Bu bilinç, sorumluluk ve ümit açısından yeni bir özgürlük anlayışı oluşturur.

Şehirde bu medeniyetin ortaya koyduğu tüm uygulamaların ölçüsü buna göre belirlenir. Edep, insanda bulunabilen ve İslam mensuplarında olması gereken bir duygudur; tavır ve eylemlere yön verir. Vahdet ise, ilahi çerçevenin içinde kalma gayretini ve buna göre şehre dair her düzenlemenin bu kaynağa tabi olduğu bilincini ifade eder.

İnsan ve toplum, benimsedikleri bu ortak inancın değerlerinde buluşarak hayat kurar. İnşa ise bu tasavvur ile imar haline gelerek, tabiatı ve yaratılmış her şeyi emanet olarak görür. Hayatı ve yapıları buna göre oluşan şehir, huzurlu ve mutlu bir mekan anlamına gelir.

Medeniyet Tasavvuru yaklaşımına göre, etik ve estetik niteliği olan şehirde, İslam Medeniyet Tasavvuru' na uygun hayat tarzı ve mekânsal yapı;

Etik açıdan; işlevsel mekan kurgusu ve hayat tarzı, inşa ve muaşeretini içerir,

Estetik açıdan; simgesel mekan kurgusu ve davranışlar, 'imar ve edep' olarak ifade edilir (ŞM2-6).

1-Edep İlkesi; Hz Peygamber'den öğrenilen davranış ve düşünce tarzı, sistemi, bütünlüğü tüm eylemlerde geçerlidir. Şehir kurmak ve şehirde yaşamak(eylem), edep

ilkesine tabidir. Tüm eylemlerde ‘haya’ sahibi olmak ve vicdan muhasebesi yapmak, ‘Aşkın Varlık’tan ve O’nun yeryüzündeki halifesinden utanmak, utanılacak eylem (haddi aşma) yapmamak anlamına gelir.

2-Vahdet İlkesi: İnşa, imar eylemlerini ifade ve ihata eder. Bu eylemler;

- Doğa yasalarına, malzeme özelliklerine,

- İmkanlara (sermaye, kadro, teknik, zaman, görgü/birikim/bilgi) bağlıdır.

Bunlar, vaz’ edilmiş ve insanın kullanımına verilmiş, insana emanet edilmiştir. ‘Aşkın Varlık’ vaz etmiş ve vermiş, emanet etmiştir.

- Yasalar; ‘Aşkın Varlık’, toplumsal yasaları kapsayan başka yasalar da vaz etmiştir.

Doğa, imkanlar ve yasalar, bir bütün ve bir sistemi; ahenkli, dengeli bir kompozisyonu meydana getirir.

Doğa ve imkanlar ile eylem; şehrin inşa ve imarı gerçekleşir, bunlar vaz edilen diğer toplumsal yasaları ihlal etmemeli ve bozmamalıdır.

Şehirde inşa ve imar(eylem), vahdet bütünlüğünü bozmadan ve sosyal hasara sebep olmadan hayata geçirilmelidir.

Genel İlkelerin Sağlanması İçin Özel İlkeler

İslam Medeniyet Tasavvuru’ nun şehrinde üç özel ilke vardır:

1-Nispet İlkesi

2-Kifayet İlkesi

3-Üslub İlkesi

1- Nispet İlkesi:

a. Yaratılmış ve bir düzene bağlanmış evren, yakın çevre, hiyerarşik ve vaz’ edilmiştir, düzenlidir; yapan ‘Aşkın Varlık’tır. Bu olgu nisbet/oran ile ifade edilir. Bu alemin işlevsel/maddi boyutudur.

b. İnsanın iç alemi hiyerarşik ve düzenlidir; düzeni, değerler sistemi sağlar.

İnsanın iç alemi dış/maddi alemden etkilenir, maddi dış aleme anlam yükler, bu çevrenin simgesel boyutudur.

Şehir kurarken, inşa ve imar'da doğal mekan ve çevrenin maddi nisbeti bozulmamalıdır. Bu mekanı, irade ve kudret ile 'Aşkın Varlık' vaz' etmiştir ve bir maksadı vardır, o maksat kaybolmamalıdır.

Doğal mekanı, çevreyi sadece insan değiştirebilir; Buradan 'Aşkın Varlık'a karşı bir mes'uliyet doğar. Maddi nisbet(işlev boyutu) değişince, simgesel boyut(iç alem) etkilenir, iç alemin düzeni bozulur (ŞM2-6).

Nisbet ilkesi, günümüzde hakim modern zihniyet uygulamalarından çok farklı bir anlayış ortaya koymaktadır. İç ve dış huzurun, uyumun sağlanması için; var olan doğal düzeni ve ölçüyü koruma özeni, mekana yansıyan ve insana olumlu katkı yapan bir bilinçtir.

2- Kifayet İlkesi:

Cansızlar, minimum enerji ilkesine göre davranır. Katı cisim düşer, sıvı cisim alçağa akar; bu yere doğru hareket, minimum enerji ilkesidir. Canlılar, türün yaşaması ve devamına yetecek kadar eylem yapar, çevreden o miktar alır. 'Aşkın Varlık'ın takdiri, vaz' ettiği kural budur.

Sadece insan bu sınırı aşabilir. Maksimalist olup, yaşamak ve devam etmekten fazlası için eylem yapabilir. Bu, 'Aşkın Varlık'ın insana verdiği bir yetenek ve özgürlüktür ve her verilende olduğu gibi sorumluluğu vardır.

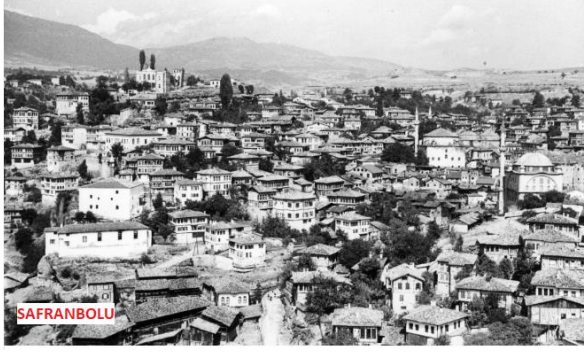
Şehir minimalist olmalıdır. Eylemde; inşa, imarda, çevreden yeteri kadar alınmalıdır. Hem işlev, hem simgede mümkün olan kifayet uygulanmalıdır. Kifayet aşıldıca, madde öne çıkar ve mana/ruh zedelenir (ŞM2-6).

Küresel kapitalizmin hırs esaslı hedeflerinin normalleştiği bir zamanda, gerektiği kadar ile yetinmek, ancak bir inanç motivasyonu ile mümkündür. Aşırılığın sonu olmadığına ve ölçsüz taleplerin her çeşit olumsuz neticelerine maruz kalacağına inanmanın, seküler kabulde yeri yoktur. Bu temel fark, tüm kültür ürünlerinde ve özellikle şehirdeki yapılarda kendini göstermektedir.

3- Üslup İlkesi:

İnsan, seçer, değiştirir ve üsluba göre terkiib eder; üslub, terkipte ortaya çıkar/görünür olur. Üslup, İslam medeniyet tasavvurunun değerlerini aksettirmelidir. Değer/soyut/simge, üslub/somut/işlev üzerinden okunmalı, algılanmalı ve hissedilmelidir.

İnsanın değeri, ‘Aşkın Varlık’ın insana bahsettiği mevki ve şeref ve ahlaki meziyetler, şehir mekanında (şehrin maddi yapısında) tezahür etmelidir. Vakar, ciddiyet, tevazu, müsamaha, cömertlik, itaat, hizmet, hilmiyet vs. şehirde okunmalıdır (Resim 3.5).

Resim 3.5: Nisbet, İktifa, Üslup İlkelerine Örnekler; Safranbolu, Edirne.

Kaynak: Anonim, 2023.

Mekan, içinde yaşayan için bir ahlak öğretisi olduğunda, emin belde/ beldetün tayyibe haline gelir (ŞM2-6).

İslam Medeniyet Tasavvuru, her şeye doğru anlam yüklemeyi amaçlar; gerekli ve yeterli uygulamalar için ölçü getirir, hisleri çok önemser. Bencil, vicdansız ve hırslı tavırlara izin vermez, tüm varlıklar sonlu olduğunu vurgular. İslam inancına sahip insanlar, hayatı ihtiyaçlara göre nezaket ile düzenler, dünyevi tanımları inancına göre yapar, değerlerinden emindir ve onları korumada kararlıdır.

Nispet, kifayet ve üslup ilkeleri, bu bilincin şehirdeki karşılığıdır ve bu medeniyetin değerlerinden üretilmiş özgün niteliklerdir. İslam medeniyet tasavvuruna dahil olduğu iddiasındaki şehirler, hayat ve mekan konusundaki durumlarını buna göre değerlendirmelidir. Hata ve ihmallerin doğru tespiti ile, değerler ile çelişkili olmayan yeni yerleşimlerin oluşturulması mümkün ve gereklidir.

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, ülkemizdeki şehircilik sorunlarını ele alırken temel unsur olarak belirlenen medeniyet ve kültür konusu incelenmiştir. Son asırda yaşadığımız kentleşme süreci sebep-sonuç-öneri açısından değerlendirildiğinde, hem bütüncül hem derin bir yaklaşımın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Teknolojik, teknik, bilimsel tüm

imkanlar mevcut olsa da, çözüm için başlangıç noktasının doğru belirlenmesi zaruridir. Tersine iç göç talebini ve buradan doğacak muhtemel ihtiyaçları esas alan bu çalışma, önerdiği yaşam mekanı olan yerleşimleri çok önemli kültür ürünleri olarak tanımlamaktadır.

Modern medeniyetin hayat algısı ve şehircilik uygulamaları, bu anlayışla incelenerek yorumlanmıştır. Modernitenin kent yaşamı ve mekanına yönelik tecrübeleri, kendi içinde eleştirilere konu edilse de buna dair arayışları sürmekte ve küresel etkileri görülmektedir. Modernizmin ürettiği sanayi devrimi, sömürgecilik, kapitalizm anlayışı, bilim ve teknoloji kültürü nedeniyle doğanın kaynakları ve dengesi büyük zarar görmüştür. Son dönemde ‘ekolojik, dirençli, sürdürülebilir’ gibi kavramları esas alan modern kent yaklaşımları, verilen hasara yönelik bilinçlenme çabaları olarak yorumlanabilir.

‘Esenlik yerleşimi’ nitelemesi de, insan ve doğanın uyum içinde var olduğu bir yaşam alanını tanımlamayı amaçlayan yeni bir modern anlayıştır. Bu ‘ekolojinin, insan faaliyetleriyle ilişkili şekilde mekânsal yeniden yapılanmada stratejik anlam kazanmasını’ ifade etmektedir (Karakoç, 2020).

‘Esenlik’ kavramı ile, savunmacı bir söylem olan ‘dirençlilik’ anlayışının tüm kent unsurlarını ve tüm insanları kapsamadığı için çözüm olamayacağı belirtilmektedir. Piyasa ihtiyaçlarını ve insanı merkeze alan kentsel sistemin dönüştürülmesi gereği vurgulanmaktadır. Buna göre; bir bütün olarak, kentin tüm bileşenleri ile esenliğinin sağlanması için, kentin yaşayan bir organizma olduğunun kabul edilmesi, canlı-cansız her şeyin dikkate alınması ve insanın hiyerarşik konumunun sonlandırılması gereklidir. İnsanın diğer bileşenlere bağımlı olduğu, ekolojik yaklaşımla insan-doğa ilişkisinin manevi-etik dengeye kavuştuğu ifade edilmektedir. ‘İnsan, kendisinden daha büyük bir bütünün parçasıdır; manevi bağ ile bu bilince erişip doğa ile barışçıl bir ilişki kurması mümkündür’ (Uzun, Tataroğlu, 2021) denilmektedir.

Bu anlayış, önemli bir çözüm arayışını göstermektedir. Medeniyet-kültür tarifi ışığında, bunun ilkeleri ve devamlılığı konusu ise belirsiz kalmaktadır. Benzer yeni modern kent kavramlarındaki bu özellik, çalışmamızdaki kuram ve tanımlamalara göre değerlendirilmelidir.

Medeniyet teorisinden yararlanarak Ökten’in ortaya koyduğu Medeniyet Tasavvuru yaklaşımı ve şehir çözümlemesinde, değer odaklı kapsayıcı ilkeler bulunmaktadır. Buna göre; Aşkın kaynağa bağlı olarak asırlarca buna uygun kültürü ve şehirleri üreten kadim anlayışın esasları, sistematik hale getirilmiştir. Vahdet ve edep ilkeleri hayatın

her alanına hitap eden, maddi ve manevi her konuya yön veren, sağladığı geniş özgürlük alanına gerekli sınırı çizerek buna gönüllü katılımı özendiren niteliğe sahiptir. Hukuki yaptırımları, sadece bu yaşamda mecburen uyulan caydırıcılar olarak gören modern düzene karşılık, İslam medeniyetindeki emanet, hak, iyilik, hesap verme kavramları seküler bakıştan farklıdır. Bu fark, şehrin imar ve inşasında da nisbet, kifayet ve üslup ilkeleri ile gerçekleşmektedir. Bu anlayış, insana, tabiata, zamana, canlı ve cansız tüm varlıklara bir bütünün parçası olarak bakarak muamele eden, tüm aşırılıkları ve kötülükleri önleyen bir yapıdır.

Yani, modernitenin yanlış uygulamalarının arkasındaki zihniyetin bugün ürettiği çözümler de aynı kaynaktan beslenen parçacı gayretlerdir. İnsanlık ortak paydasında önemi olan ve dikkate alınması gereken bu çabaların, özü itibarıyla tutarlı ve kalıcı olması ise zor görünmektedir.

Buna göre; bu çalışmadaki yerleşim önerisi ilkelerinde gerekli bakış açısını oluşturmak için esas alınan, Ökten'in 'Emin Belde' olarak ifade ettiği yaklaşımdır. Bu; Medeniyet Tasavvuru öğelerine uygun olarak şehri değerlendiren, işlev ve duygu birlikteliğini gaye edinen, yapılaşmayı ve yaşamı bütün olarak gören bir anlayıştır. Kendi değerleri ile çelişkisiz, yeterli niteliklere sahip olması istenen yerleşim önerisinin, bu kabullere göre tersine iç göç talebi olan orta ve alt gelir grubu için tasarlanması amaçlanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YERLEŞİM MODELİ ÖNERİSİ

Bu bölümde, önceki bölümlerde literatür ve teorik yaklaşım ifade edildikten sonra, tersine iç göç yerleşim modelinin ilkeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Öneride Özakpınar'ın medeniyet teorisinde belirttiği inanç ve ahlak nizamına dayalı 'siyasi teşkilat', birinci ilke olan yönetim ilkesi için esas alınmıştır. İktisadi yapının diğer temel unsur olarak belirtildiği teoriye uygun olarak, ekonomik faaliyetlerde üretim-dağıtım ve denetimin en iyi şekilde gerçekleşmesi, yerleşimin devamlılığı için çok önemlidir. Teoride kültür ürünü olduğu ve çağımızda aşırı anlam yüklendiği vurgulanan 'bilgi ve teknoloji' nin, bu öneride medeniyetimize uygun olarak konumlanması amaçlanmıştır. Yerel üniversite ilkesi; yerleşimde uygulamaya dönük bilimsel araştırmalar ve kültürel kimliğe katkısı olacak çalışmaların yapılmasını hedeflenmektedir. Teknolojinin kullanımı ilkesi ile, medeniyetimizle çelişmeyecek şekilde işlevsel olan teknik çözümlerin yeteri kadar kullanılması gereği ortaya konulmaktadır. Bunların, medeniyet teorisine dayanarak oluşturulan yerleşim önerisinde 'hayatın' tesis edilmesini sağlayan üç ilke olarak tanımlanması mümkündür. Bu ilkelerin mevcuttaki durumu öncelikle ifade edilip, medeniyet teorisi bağlamında öneri ortaya koyulmaktadır.

Yerleşimde, bu hayatın yaşanacağı 'mekan' esaslarını teşkil eden ilke ise ve 'Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim İlkesi' dir. Medeniyet Tasavvuru anlayışı ile şehir konusuna yeni bir yorum getiren Ökten'in sistematığı ve somut çözüm önerileri, mekanın yapılanmasında belirleyici olmuştur. Yerleşim merkezinin toplumsal yaşama olan etkisi tarihsel tecrübeler ışığında incelenmiş, bu yaklaşıma göre günümüzde tasarlanacak merkezin nitelikleri belirlenmiştir.

Buna göre önerideki ilkeler; Yönetim, Yerel Üniversite, Teknoloji Kullanımı ve Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim İlkesi olmak üzere dört başlıkta ele alınmakta, hepsinin birbiri ile bağlantılı olması ve odağında medeniyet değerleri bulunması amaçlanmaktadır.

4.1. Yönetim İlkesi

Toplumsal hayatın söz konusu olduğu bir yerde, idari yapının varlığı gereklidir. Özakpınar bunu, inanç ve ahlak nizamı esasına göre belirlenen siyasi teşkilat olarak belirtmekte ve medeniyetin oluşmasındaki önemini vurgulamaktadır. Yönetim, sorumlu olduğu yerdeki tüm ekonomik ve sosyal faaliyetleri doğru idare ettiği ölçüde başarılıdır ve tüm organlar arasında gereken ilişkileri kurması gereklidir.

Büyüklüğü ne olursa olsun bir yerleşim biriminin yönetilmesinde, ‘karar verici ve uygulayıcıların görev ve yetki paylaşımının yanı sıra, halkın katılımı da önemli rol oynamaktadır. Söz konusu nüfus ve alan farklılık gösterse de, kurumların uyumu ve başarısı, sürekliliği sağlayan ortak amaçların varlığına bağlıdır.

Türkiye’deki tersine iç göç yerleşim modelindeki ‘Yönetim’ ilkesini tanımlamak amacıyla, öncelikle ülkemizdeki idari yapılanmanın genel olarak irdelenip, tanımlanması gereklidir. Buna göre söz konusu öneri için uygulanabilirlik açısından uygun olan idari çözüm oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Mevcut; Merkezi Yönetim Teşkilatı

1982 Anayasasındaki 123. maddenin 2. Fıkrasında, idarenin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandığı yazmaktadır. Türkiye’de birtakım siyasal ve yönetsel gerekçelerle, merkeziyetçi yapı ve anlayışın hâkim olduğu söylemek mümkündür (Karakılıç, 2016, 19).

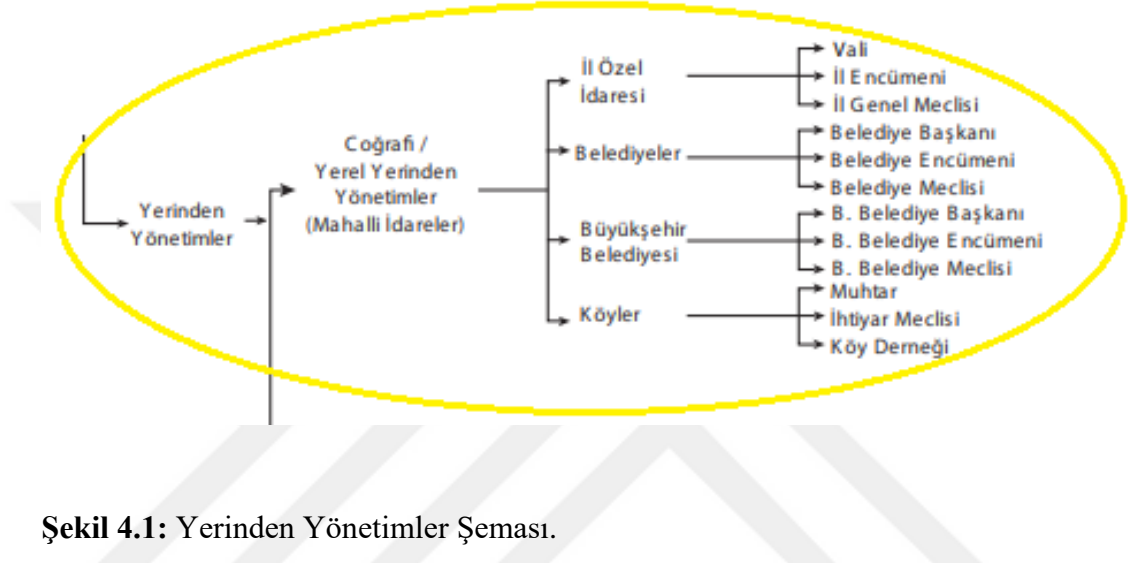
Bu çalışma kapsamında öncelikle ‘Yerinden Yönetimler’ genel özellikleriyle ele alınmış; daha sonra Merkezi İdare’nin ‘Taşra Teşkilatı’ tanımlanmıştır. İlçe yönetiminin irdelenmesi için, rol alan tüm birimler ortaya konulmuş, böylece görevlendirmelerin çeşitliliği hakkında fikir sahibi olunması amaçlanmıştır.

YERİNDEN YÖNETİMLER

Kamu hizmetlerinin daha etkin, verimli ve ekonomik olabilmesi için, Devlet tüzel kişiliği içerisinde bulunan merkezi idarenin hiyerarşik denetimine tabi olmadan ‘idari, hukuki ve mali özerklik’ prensibine göre kamu tüzel kişiliği içerisinde bu hizmetleri yapan kamu kurum ve kuruluşlarına ‘yerinden yönetimler’ denir.

Mahalli İdareler

İl, belediye ya da köy halkının mahallî ortak ihtiyaçlarını ‘adem-i merkeziyet (yerinden yönetim)’ ilkesi gereğince idari, mali, hukuki özerklik içinde yerine getiren, karar organları seçim ile iş başına gelen ve merkezi idarenin ‘idari vesayet denetimine tabi’ olan kamu tüzel kişileridir. İlgili hükümler, 1982 Anayasası’nın ‘mahalli idareler’ başlıklı 127. maddesinde düzenlenmiştir (Yıldız Akgül, 2019, 59).

Şekil 4.1: Yerinden Yönetimler Şeması.

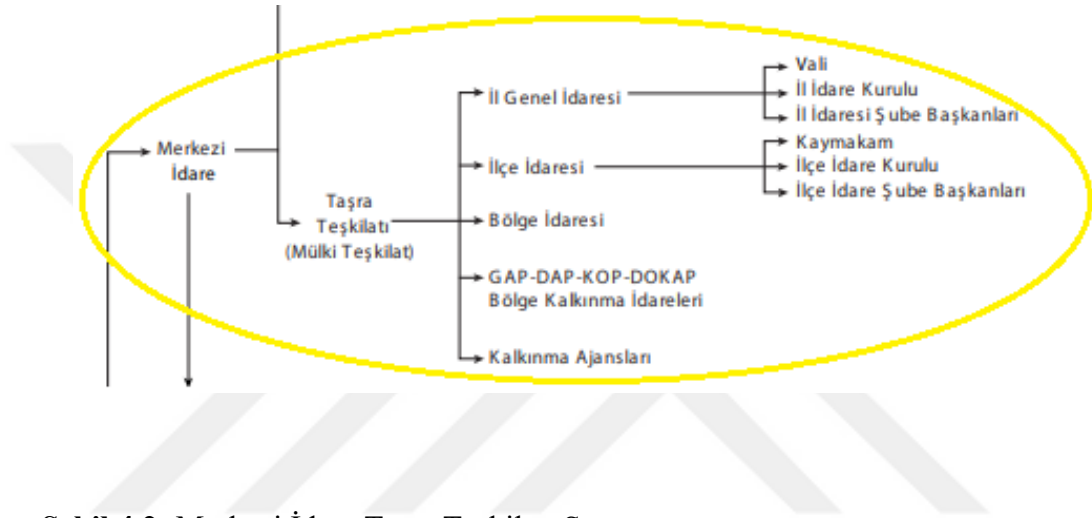
Kaynak: Yıldız Akgül, 2019, 37.

Ulusal ve uluslararası çalışmalarda yerel yönetimlerin daha etkili olması gerektiği vurgulansa da, uygulamada çeşitli problemlerin bulunduğu ifade edilmektedir. Şehircilik Şurası'nın (2017) Yeni Şehirleşme Vizyonunda Yerel Yönetimlerin Rolü Komisyon Raporu'nda; belediye meclislerinin tüm sosyo-ekonomik kesimleri temsil etmemesi; kentin çevre düzeni planı ve diğer benzeri karar alma aşamalarında etkisiz kalması, uzun gündemlerle sık sık toplanan mecliste ‘uzlaşma ve sorumlulukları paylaşma’ kültürünün gerekliliği, sorunlardan bazıları olarak belirtilmektedir. ‘Kentsel rant, kentleşme sürecinde araçsallaştırılmaktan kaçınmak ve imar rantının bir gelir kaynağı olarak görmemek’ ve ‘kamuya dönüş’ konusundaki yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerektiği (s.327) vurgulanmaktadır.

On ikinci Kalkınma Planı'nda (2024-2028); kent konseylerinin etkinleştirileceği ve muhtarların kent yönetimlerinin karar alma süreçlerine katkısının arttırılacağı (s.241) belirtilmektedir.

MERKEZİ İDARE

Merkezi idare, karar alma ve uygulama mekanizmaları ile, bunları gerçekleştirecek mali araçları kendi bünyesinde barındıran bir yapısı vardır; yani bir ülkede yapılan hizmetlerin tek bir merkeze bağlı olan kamusal kuruluşlar tarafından yerine getirilmesini ifade eder (Özer ve Önen, 2017, 227). Merkezden yönetim, hizmette tek örneğin sağlandığı, uzmanlaşmayı özendirildiği, kaynakların tek elde toplanıp daha akılcı dağıldığı, bazı kamusal hizmetlerin daha etkin sunulduğu, eşgüdümü artırıcı niteliği sebebiyle de avantajlı niteliklere sahiptir (Keleş, 2012, 28).

Şekil 4.2: Merkezi İdare Taşra Teşkilatı Şeması.

Kaynak: Yıldız Akgül, 2019, 37.

Taşra Teşkilatı

Merkezi idare, üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini bütün ülke çapında yürütebilmek amacıyla taşrada alanlarında da örgütlenmiş bulunmaktadır (Boztepe, 2013, 45). Merkezi idarenin taşradaki uzantısı olduğundan, taşra örgütlerinin sayısı ne kadar çok ve çeşitli olsa da, tek bir bütünün parçası durumunda olup, devletin tüzel kişiliği içindedirler (Günday, 2012).

İlçe İdareci

Eski bir geleneğe sahip olan ilçe idareci, hem kamusal hizmetlerin halka götürülmesi, hem çevredeki ekonomik ve toplumsal imkanların geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Kaymakam, valinin denetimi ve gözetimi altında görevlerini yapmaktadır (Gözübüyük, 2010a, 110).

İlçe idaresi; merkezi idarenin taşra teşkilatındaki diğer yapılanmasıdır. İller birden fazla ilçeden oluşmakta; ilçe yönetiminde kaymakam, ilçe müdürleri ile ilçe idare kurulu bulunmaktadır.

-Kaymakam'ın görevleri hakkında, 5442 sayılı Kanun'un 31. maddesinde; kanunların, tüzük-yönetmelikler ile Hükümet kararlarının yayın ve ilanını, uygulanmasını sağladığı; bunların verdiği yetkiyi kullanıp, ödevleri yerine getirdiği yazmaktadır. Kaymakam, validen gelen talimat ve emirleri yürütmek ile ödevlidir. Adli birimler ve askeri örgütler dışında kalan ilçede bulunan bütün merkezi idare örgütleri ile personelinin başı durumundadır.

Kaymakam, ilçenin her bakımdan genel idaresi ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur (Parlak, Doğan, 2018).

İlçedeki Tüm Kurum ve Kuruluşlar

Bu çalışmada önerilecek yerleşim modeli için 'ilçe' birimini esas almak amaçlanmıştır. Bu nedenle ilçede yer alan tüm kurum ve kuruluşlar ortaya konularak, model için fikir edinilmesi düşünülmüştür.

-Kaymakamlık, Belediye Başkanlığı, Üniversite Birimleri (Yüksekokul), İlçe Adliyesi (Adalet Bakanlığı), İlçe Emniyet Müdürlüğü (İçişleri Bakanlığı), İlçe Jandarma Komutanlığı (İçişleri Bakanlığı).

Müdürlükler; İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü (Tarım ve Orman Bakanlığı), İlçe Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü (Gençlik ve Spor Bakanlığı), İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (Milli Eğitim Bakanlığı), İlçe Müftülüğü (Diyanet İşleri Başkanlığı), İlçe Halk Kütüphanesi (Kültür ve Turizm Bakanlığı), İlçe Sağlık Müdürlüğü (Sağlık Bakanlığı), İlçe PTT Kargo Dağıtım ve Toplama Merkezi Müdürlüğü (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı), İlçe Mal Müdürlüğü, İlçe Vergi Dairesi Müdürlüğü (Hazine ve Maliye Bakanlığı), İlçe Nüfus Müdürlüğü (İçişleri Bakanlığı), İlçe Tapu Sicil Müdürlüğü-İlçe Kadastro Birimi (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sosyal Güvenlik Kurumu Müdürlüğü (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), İlçe Orman İşletme Müdürlüğü (Bölge Müdürlüğüne Bağlı), Elektrik Dağıtım A.Ş. Müdürlüğü (Enerji ve Tabii Kaynaklar Müdürlüğü), Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı), KOSGEB; T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

(Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı), İlçe Sanayi ve Ticaret Odası (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı).

Kaymakamlık birimleri ise şunlardır; İlçe Bilgi İşlem Şefliği, İlçe İdare ve Denetim Şefliği, İlçe Hukuk İşleri Şefliği, İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü, İlçe Sivil Toplumla İlişkiler Şefliği, Etik Komisyonu, Tüketici Hakem Heyeti.

İlçe Özel İdare Müdürlüğü, mevcut yetkileri ve nitelikleri itibarıyla ayrıntılı olarak ele alınmıştır;

İlçe Özel İdare Müdürlüğü

İlçelerde, kaymakama bağlı olarak özel idare işlerini yürütmek için ‘ilçe özel idare teşkilâtı’ oluşturulabilir. İlçe Özel İdare Müdürlüğü; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile Kurulan İl Özel İdaresi’nin, ilçelerdeki temsilcisidir. Görevleri; köylerdeki su, yol ve kanalizasyon ve diğer altyapı hizmetleri ile yer üstü ve yer altı kaynaklarının değerlendirilip kiralanması, kaçak olan yapıların önlenmesi gibi hizmetlerdir.

İl özel idarelerinin aksine, ilçe özel idarelerinin, tüzel bir kişiliği yoktur. Özel gelire ve bütçeye sahip olmayan bu birimin görevi, il özel idarelerinin ilçelerde faaliyetlerinin ihaleler ile ödeme işlemlerini yapmaktır; pasif bir kuruluş halinde kalmıştır. İl özel idaresinin bütçesiyle, ilçelerde yapılacak faaliyetler konusunda kaymakamlara verilen harcama yetkisi ise en önemli yetkisidir. Buna göre, ilçe özel idarelerinin daha aktif olması, kamu tüzel kişiliği ile özel bütçesi bulunan kurum statüsüne kavuşturulup ilçelerde yapılacak kamu yatırımlarının merkezi durumuna getirilmesi gereklidir (Boztepe, 2013, 197).

Ülkemizdeki idari teşkilat yapılanması, yukarıda genel anlamda ortaya konulmaya çalışılmış olup, modeldeki öneri yönetim ilkesi için mevcut durumun göz önüne alınması gereklidir.

4.1.2. Öneri; Kaymakamlık Odaklı Yönetim

Yerleşim önerisindeki yönetim ilkesi, Özakpınar’ ın medeniyet teorisinde yan taşıyıcı olarak yer alan ‘siyasi teşkilat’ esasına dayanmaktadır. Mevcut oluşum ve yapılanmalar buna göre ele alınarak değerlendirilmiştir.

T.C. Devleti’nin yürütme idari teşkilatı, merkezi ve yerinden yönetimler olarak ikiye ayrılmaktadır; yerinden yönetimlerin siyasi yönü, uygulamadaki zorluklar ve rant oluşması gerekçesiyle, bu çalışmada merkezi idarenin taşra teşkilatı olan kaymakamlık yönetimi esas alınarak bir öneri geliştirilmiştir.

Bütüncül bir modelin dört ilkesinden biri olarak belirlenen ‘yönetim’ ilkesinde, yerleşimde öngörülen nüfus ve gerekli alan büyüklüğü önemli unsurlardır. Yerleşimin kapsamı, ihtiyaçları ve özellikleri dikkate alınarak; nüfusun 20 bin kişi olması ve makul ölçülerde müstakil meskenlerin tasarlanması; buna göre bir düzenleme yapılması önerilmektedir. Mevcut şehir alanı dışında, zemin, mülkiyet, ulaşım gibi temel kriterler bakımından uygun olan bir yerde yeni bir yerleşim planlanması amaçlanmaktadır. İdari sistemdeki birimlerinden faydalanılarak, bunlar geliştirip, rant oluşumuna izin vermeyen, kendi içinde yeterliliği ve devamı sağlayan bir düzen önemslenmektedir.

Yönetim, ‘uygulayan ve denetleyen’ yapısı ile, hitap ettiği yere göre organizasyon yapmalıdır. Kamusal alan söz konusu olduğunda, devletin güçlü otoritesinin ekonomik ve sosyal açıdan sınırlılıklar ve gerekliliklere cevap vermesi beklenmektedir. Potansiyel sorunların ve eksiklerin doğru tanımlanması kadar, toplumun yapısı, yoğunluğu ve yayılımı da etkindir.

Bu çalışmada konu edilen tersine iç göçte yörelerine geri dönmek isteyen orta-alt gelir grubu olan kesim, büyükşehir tecrübesi, farkındalıkları, talepleri ve kök kimliği bakımından doğru tanımlandığı oranda öneri anlam kazanmaktadır. Çünkü, son asırdaki mekan anlayışlarında sadece maddi özellikleri ve nicelikleri ile ‘ihtiyaç karşılama’ adına gerçekleşen yapılar, her açıdan eleştiri konusu olmuştur. Meseleye işlevsel bakılması kadar parçacı, kar odaklı ve gündelik olunması da olumsuzluğu arttırmıştır.

Sadece modernizmi eleştirerek değil, ‘biz’ kavramının derin anlamını her konuya yansıtarak yeni ama isabetli anlayışlar oluşturulmalıdır. Bu ise bilinç ve kararlılık kadar, uygulanabilir tutarlı çözümler ile bu mümkündür.

Aynı ülkede yaşayan insanların kendi yörelerindeki kültürel ortaklığın birleştirici etkisi tartışılmazdır. Büyükşehirden bunlara duyulan özlem ve geleneklerin kıymetinin anlaşılması, tersine iç göçteki önemli dinamiklerdendir. Bu duyguya cevap verecek düzenlemelerin, kitlenin eksikliğini dile getirdiği insani yaşam için bir imkan ve ilham olabilmesi mümkündür. İç dünyadaki arayışa yönelik olarak mekanların ve işleyiş düzeninin, bireysel olarak değil toplumsal olarak ele alınması gereklidir. Bizim kadim geleneğimiz, hem fert hem halk olarak doğru konumlandırmayı yaparak, bireyselleşmeyi değil toplumsal olmayı, yüce gayeleri paylaşan cemaati oluşturmayı

esas almaktadır. Bu ortak bilinç ekseninde üzerine eklenen tüm şeyleri kültürel zenginlik olarak görerek, bugünkü çeşitliliği kazanmıştır.

Toplumun bir anlamda 'yitiğini aradığı' bu süreci, tüm yönleriyle değerlendirerek ilmi ve somut çözüm üretmesi gereken aydınlar ile uygulayıcı erkin de bu duyguyu paylaşması, bugüne kadar göz ardı edilen temel unsurlardandır. Söylem ve vaatten öteye gitmesi gereken bu husus, her türlü uygulamanın arka planını oluşturmaktadır. Siyasetin veya bilimin, kısa vadeli sığ çabalarının çare olamadığı problemler, toplumun hemfikir olduğu şeylerde hassasiyetlerini dikkate alarak çözülebilir. Unutulmuş, vazgeçilmiş değerlerin ayrıntı olarak görülse dahi gün yüzüne çıkarılması, bir kıvılcım misali 'biz' olmaktan ümidini kesmiş toplumun ısıtıcı ateşini tekrar yakma gücüne sahiptir. Milenyum çağında, özellikle metropollerde yaşayan insanımızın hep maddi sıkıntıları dile getirmesinin de arkasında tüketim, paylaşma, kanaat bilincini kaybetmesi kadar bunları hayata geçireceği ortam ve topluluktan mahrum bulunması da vardır.

Bu itibarla, yaşadığımız sorunlara karşı hep ümitsizlik ve çaresizlik atmosferinde olmamız için her yandan bizi kuşatan küresel algıları aşmak için bunu fark etmek, doğru çözümü aramak ve bedel ödemeyi göze alarak eyleme geçmek gereklidir. Şehirlerin insanı dönüştüren bir etkileşim yeri olduğu kabulünden hareketle, yeni bir bilinçle oluşturulmaya çalışılan öneri yerleşim modelinde her ilkenin önemi, bütüncül bakıldığında ve aynı kaynaktan beslendiği için çelişkisiz oluşunda öne çıkmaktadır.

Mevcut yönetim sistemi, 20 bin kişilik bir nüfusa ve alana yönelik olarak değerlendirildiğinde belli konularda fikir verici niteliktedir. Buna göre, kaymakamlık idaresi altında oluşturulacak önerideki yapılanmanın sorumluluk ve yetki alanları belirli başlıklar altında düzenlenmeye çalışılmıştır. 'Ekonomi, sosyal, kültürel ve imar-inşa alanları' olarak dört gruptan oluşan birimler için öngörülenler genel hatlarıyla şunlardır:

Ekonomi Alanları:

Yörenin sahip olduğu varlıkların en verimli şekilde değerlendirilmesi ve koordinasyonu sağlanmalıdır. Maliyetlerin minimize edilmesi, üretimin kalitesinin denetlenmesi, yerel halk öncelikli olmak üzere uygun fiyatla tüm temel ihtiyaçların dağıtımını amaçlanmalıdır. Üretim fazlası olan ürünler gelir getirici olmalı, halkın

istihdamı sağlanmalı, çeşitli çalışma seçenekleri geliştirilmeli; kadın ve engellilere kolaylık sağlanmalı, diğer çalışanlara da insani şartlar sunulmalıdır.

İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü üretim ve organizasyonda aktif olmalı, ekonomik kalkınma için kaymakamlık kontrolünde, yeni yerleşimde gıda, tekstil gibi temel tüketim alanlarına cevap veren gerekli küçük tesisler kurulmalıdır. Yöredeki her çeşit yeraltı ve yerüstü kaynakları, orman varlıkları vb. belirlenmeli, bunlardan elde edilecek tüm ürün çeşitlerine yönelik olan makul ölçekli işletmelerin koşulları ve devamlılığı kontrol edilmelidir.

Yöre halkının gereksinimleri karşılandıktan sonra, ticari amaçlı üretimde de üst sınır belirlenerek ekonomik dinamizm insan fitratı ve tabiat ile uyumlu olacak şekilde düzenlenmelidir. Ticaret için PTT'nin işlevi artırılarak, dağıtım ve toplama hizmetleri ile kargo faaliyetleri için teknolojik imkanlar değerlendirilmelidir. Tanıtım ve iletişim konusunda da, hedeflenen kar için de ahlaki ölçülere dayanan esaslar belirlenmelidir.

Aşağıdaki şekilde, Kaymakamlık yönetiminin sorumluluk alanlarının genel başlıkları ve bu konudaki ilgili birimler ifade edilmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Yerleşim Önerisinde Merkezi Yönetimin Sorumluluk ve Yetki Alanları.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Sosyal Alanlar:

İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İlçe Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları gibi mevcut yapılanmaların işlev ve amaçları, öneri yerleşim modelinin ölçeği itibarıyla uygulama bakımından oldukça uygundur. Metropollerdeki en büyük sıkıntılardan biri olan yabancılaşma ve güven sorunu, öneri yerleşimdeki komşuluk ve mahalle birimleri sayesinde çözülerek hep dile getirilen bir özlemi karşıladığı gibi sosyal tanışıklığı tesis edebilir.

Yerleşimdeki yaşlı, engelli, fakir insanlar büyük şehirlerdeki gibi bilinmez olmayacak, insanların dayanışma duygularını canlandıracak yakın ilişkiler ile bire bir veya kurumsal çözümler kolaylaşmaktadır.

Müftülüklerin, gücünü maneviyattan alan merhamet ve paylaşma duygularını pekiştirecek, şeffaflığı esas alan faaliyetler yapması, kurumsal kimliğinin önemli görevi durumundadır.

Gençler başta olmak üzere her kesimin yeteneklerine yönelik sosyal faaliyetler, toplantılar çeşitlendirilerek, teknoloji bağımlısı olmaktan çıkmaları için doğadan kopmadıkları yaşam ortamlarında yüz yüze iletişim kurmaları, yeni ilgi alanlarına yönelmeleri sağlanmaktadır. Her yaşa uygun spor aktivitelerinin organizasyonu ile bedensel sağlık için zemin hazırlanmış olmaktadır.

Kurumsal anlamda muhtarlıkların görevlerinin artması, yerleşim modeli için gereklidir. Sorumlu olduğu mahallenin her türlü niteliğine ve insanına vakıf olması gereken muhtarlar, sorun çözümü ve huzurun sağlanması bakımından ehil kişiler olmalıdır. Kent konseyi olarak ifade edilen yapılanmalar, mahalle ölçeğinde bir kimliğe kavuşarak faydalı ve birleştirici eylemleri amaçlamalıdır.

Kültürel Alanlar:

Bireysel ve toplumsal kimliğin özünü oluşturan değerlerin, yaşamda somut hale gelmesinde kültür faaliyetlerinin önemli rolü vardır. Halkın her tabakasını dikkate alan, potansiyelleri ve beklentileri değerler ile çelişmeden gerektiği gibi cevaplayan kültürel eylemler, birey için de yaşama anlam katan şeylerdir. Tekdüze, gayesiz hayatın hakim olduğu büyükşehir yaşamında, kültür ve sanat faaliyetlerinin belli bir kesime ait olduğu algısı vardır. Halbuki, insanı diğer canlılardan ayıran temel vasfı olan duygu dünyası zenginleştikçe kendisi, çevresi ve hayatın manası hakkındaki

fikirleri derinleşerek inandığı amaçlar, onu mutlu hale getirmektedir. Yaşadığı yerde, bunu besleyen seçeneklerin varlığı ve bunlarla meşgul insanlarda şahit olduğu davranış kalitesi ile bağlar giderek üst seviyelere ulaşabilmesi mümkündür. Şehrin insanı dönüştüren işlevi en çok bu alanda kendini gösterdiğinden, sadece geçim derdi ile meşgul olmayan ve başka çabaların insana yaşattığı manevi hazzın bilincinde olan bireyler yetişebilmesi hedeflenmektedir.

Öneri yerleşimde başta İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olmak üzere ilgili kurumlarca düzenlenen kültürel faaliyetler ile, o toplumun kendine has kimliğini canlandıran ve sürdüren; aynı zamanda kişilerin yeteneklerini geliştirebilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır. Toplumun bütünleşen şenlik ve benzeri organizasyonlar ile geleneklerin devamlılığı sağlanmalıdır.

İmar-İnşaa Alanları:

Yerleşim modelindeki ekonomik, sosyal ve kültürel alanların gerçekleşeceği mekanlar planlanırken, tabiata ve yöreye uyumlu malzemelerden, kaliteli ama düşük maliyetli yapılar uygulanmalıdır. Bu kriterleri esas alan bilinçli bir kadro ve yasal düzenlemeler gereklidir. Rant oluşmasını engellemek, müstakil meskenleri düşük ücretle kiralama imkanı sunmak, toplu taşımaya erişimi kolaylaştırmak, yürümeyi güvenli hale getirmek, peyzaj alanlarını yaygınlaştırmak gibi temel kriterler amaçlanmalıdır. Bunlar, metropol hayatında insanların mahrum kaldığı temel haklar olup, tersine iç göç için cazip unsurlardır.

TOKİ'ye bağlı alt birimlerin oluşturulması, inşa faaliyeti için tecrübe açısından kazanımdır. Yeni bakış açısının uygulanacağı yerleşimde, İlçe Özel İdare Müdürlüğü'nün görevi aktif hale gelmeli; özel bütçeye sahip olan bu kuruluş, ciddi bir disiplin ve hassasiyetle imar ve inşaa konularında yetkili olmalıdır.

Yerleşim önerindeki diğer ilkelerle bağlantılı ve ilişkili olan yönetim ilkesi, 'uygulayıcı ve denetleyici' fonksiyonuyla modelde yer almaktadır. Medeniyetin getirdiği kimliği dikkate alarak, yöredeki kültürü yaşatan ve besleyen anlayışın benimsenmesi, yönetimde esastır.

4.2. Yerel Üniversite İlkesi

Bu çalışma kapsamındaki tersine iç göç talebine yönelik öneride esas ele alınan medeniyet teorisinde Özakpınar, modernitenin bilime yüklediği anlamı eleştirmektedir. Bilim, insanlığın yararına olan, toplumun ekonomik ve sosyal beklentileri için de çalışan bir niteliğe sahip olmalıdır. Sadece teorik düzeyde kalmadan, hayata dönük faaliyetleri bilgi güvenliği ile tesis ederek uygulama alanında var olmalıdır. Çünkü bilim de medeniyetin bir kültür ürünüdür, kendi toplumuna ve tüm varlığa bakışı hakkında fikir verir. İnsanı ve tabiatı tüm yönleri ile dikkate almadan, bunlar üzerinde bilgi yoluyla tahakküm kuran modernitenin bilim anlayışı bizim kültürümüzle bağdaşmamaktadır. Bu kabul ile yerleşim önerisinde, yerel üniversitelerin bilgiyi vicdan ile faydaya dönüştüren daha belirgin bir işlev kazanması ve önemli bir role sahip olması amaçlanmaktadır.

Ülkemizin her ilinde şu anda en az bir üniversite kurulmuş olup, bilimsel nitelikleri kadar, buldukları şehirlerde oluşturdukları sosyal ve ekonomik etkiler de farklı açılardan tartışılmakta ve eleştirilere konu olmaktadır. Özellikle taşrada yer alan üniversitelere yönelik olumsuz yaklaşımlar, her durumda kamu yararını gözeten bu kurumların itibarına ve işlevine zarar vermektedir.

Tersine iç göçe yönelik yerleşim modelindeki ilkelerden biri olan ‘yerel üniversitelerin’ daha somut ve aktif bir fonksiyon kazanıp, çok yönlü fayda sağlaması öngörülmektedir. Bu amaçla, üniversiteler konusundaki değerlendirmeler, literatürde ülkemizdeki süreç, resmi raporlardaki analizler ve diğer veriler ele alınarak bir öneri oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Mevcut; Her İlde Üniversite Analizleri

Üniversitelerin artış eğiliminde çeşitli etkenler söz konusudur. ‘Geçmişten günümüze kadar her açıdan misyonu hep önemsenen üniversiteler, zamanın değişen şartları ve ihtiyaçları nedeniyle, birçok şey gibi artık farklı algılanmaktadır. Dünyadaki ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimler, bölgesel kalkınma ihtiyacını ortaya çıkarmış; bunlarda ve kültürel yapılarda olumlu değişiklik yapabilmesi ve çoğalan talep, yükseköğretimin artışına temel oluşturmuştur (Doğan, 2013).

Sanayileşme ile beraber, modernleşme sürecinin hızlanmasında ve sosyal değişimin yaşanmasında üniversiteler, itici bir güç durumundadır. Kuruldukları bölgede ekonomik kalkınmayı teşvik eden üniversitelerin, aynı zamanda toplumun sosyal ve

kültürel yapısı üzerinde de farklı etkilerde bulunduğunu söylemek mümkündür (Çatalbaş, 2007).

Türkiye’de 2022-2023 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerine göre; 208 yükseköğretim kurumu, 184.566 öğretim elemanı bulunmaktadır Yaklaşık 7 milyon öğrenciden 6 milyon civarı devlet üniversitelerinde iken, yedi yüz binden fazla öğrenci vakıf üniversitelerinde ve on binin üzerinde öğrenci ise vakıf meslek yüksek okullarındaki öğrenimini sürdürmektedir (URL-3, Erişim; 2023).

Ülkemizde üniversitelerin gelişim süreci literatürde çeşitli açılardan ele alınmaktadır.

Nitelik ve nicelik bakımından toplumsal değişim ve kalkınmaya, üniversitelerin önemli katkısı vardır. Fırsat eşitliği yaratmak, nitelikli insan gücü ve lider yetiştirmek, girişimci sınıfa ve teknolojiyi geliştirmek, tasarruf eğilimini ve gelir dağılımını etkilemek ve milli birliği sağlamak, bu katkılardan bazılarıdır (Akengin ve Kaykı, 2013).

Türkiye’de nüfus artışının ve kentleşme sürecinin başladığı 1950 sonrasında, üniversiteler de çoğalmaya başlamıştır. Doğudan batıya yönelen iç göç sonucu gelişmiş bölgelerde nüfus da yoğunlaşmış; gelişmişlik farkının artması sebebiyle, hemen her bölgede merkez olma potansiyeli taşıyan şehirler seçilmiş ve buralarda yeni üniversiteler açılmıştır (Şekil 4.4). Anadolu’nun orta büyüklükteki kentlerinde kurulan bu üniversiteler ile, başta ticaret olmak üzere, iktisadi gelişmeye zemin hazırlamak amaçlanmıştır (Sargın.2007).

Şekil 4.4: Türkiye’de 1950 ve 2006 Yıllarında Üniversitelerin Dağılımı.

Kaynak: Sargın, 2007.

Yukarıda, ülkemizde iç göç başlangıcındaki ve her ilde üniversite kurulduğu dönemlerdeki durum ifade edilmektedir.

Üniversite şehirlerinin seçiminde, hem iç göçü yavaşlatmak hem bölge kalkınmasına ivme kazandırmak hedefi etkili olmuştur. Söz konusu üniversitelerin daha sonraki gelişimleri, üzerinde kuruldukları şehirlerin sosyal ve ekonomik değişimini de büyük ölçüde etkileyecek bir potansiyele sahiptir (Sargın, 2006).

Ülkemizde şu anda her ilde en az bir üniversite vardır, üstteki haritada büyük şehirlerdeki üniversite yoğunluğu görülmektedir (Şekil 4.5). Bu kurumların varlığı çeşitli açılardan bulunduğu ili etkilemekte ve yeni imkanlar sağlamaktadır.

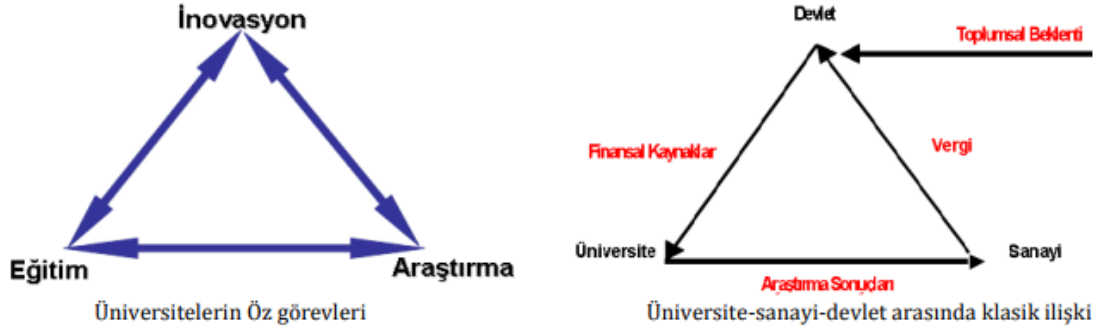

Şekil 4.5: Türkiye'deki Üniversite Dağılımı.

Kaynak: URL-4, Erişim; 2023.

Endüstri ve yükseköğretim arasında kurulacak ilişkiye dair; kentin gelişimi için üniversite-sanayi iş birliği çok önemli olduğu, çünkü bu iş birliğinden, hem sanayici, hem üniversite hem de toplumun büyük faydalar sağladığı belirtilmektedir. Sanayici; bilimsel ekipman ve eleman eksikliğinin giderilmesi, uygun ve ileri teknolojiler edinmesi, kaynak israfının azaltılması, maliyet ve kalite sorunlarının çözümlenmesi ile verimliliğin rekabet gücünün ve kârının artırması açılarından kazançlı çıkacağı (Dura, 1994) ifade edilmektedir.

Üniversite, bilimsel araştırma ortamını iyileştirecek, finansal kaynaklarını artıracak, eğitimin kalitesini yükseltecek, önemli bir görevini ve sorumluluğunu yerine getirecektir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: Üniversite-Sanayi-Devlet İlişkisi.

Kaynak: Kurt, Yavuz, 2013.

Ayrıca toplum; bir üretim unsuru olarak teknolojik bilginin artırılması, teknolojiye dışa bağımlılığın azaltılması, sanayileşme ve ekonomik gelişmeler, uluslararası rekabet gücünün çoğalması bakımından kazançlı çıkmış olacaktır. Sanayileşmiş ve bilgi toplumu aşamasına geçmiş ya da geçmekte olan ülkeler, sanayi ile üniversite iş birliğinin en iyi işlediği ülkeler durumundadır (Dura, 1994).

Üniversiteler ve yerel kalkınma ilişkisini konu alan bir makalede şu öneriler sıralanmaktadır: Yerel sorunları ve konuları inceleyen yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanabilir. Danışmanlık hizmetleri sunulabilir, öncü sektörler hakkında envanter çalışması yapılabilir. Sağlık Kültür Spor Dairesi marifetiyle, ilgili yerel kuruluşlar ile iş birliği yapılarak çeşitli yerel/bölgesel yarışmalar düzenlenebilir. Üniversitenin sürekli eğitim merkeziyle iş birliği içinde, teknik ve genel kültür konularında mesleki eğitim programları düzenlenebilir. Araştırılması planlanan konular ile sorunlarla hakkında projeler havuzu meydana getirilebilir. Yerele yönelik aile bibliyografya incelemeleri yapılarak, yerelin tarihine katkı yapılabilir (Yıldız, 2016).

Kurumsal raporlarda da, bölgesel kalkınma açısından üniversiteler konusu ele alınmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından hazırlanan 'Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi Raporu'nda, üniversitelerin kamuya sağladığı veya sağlaması gereken kamusal hizmetler, beş madde içinde sınıflandırılmıştır; ilk üç sırada, eğitim ve sağlık hizmeti ile, sanayinin, ülke savunmasında gereksinim duyulan yeniliklerin (innovasyon) geliştirilip projelerin yapılması yer almaktadır. Dördüncü hizmette, özellikle geri kalmış durumdaki bölgelerde bulunan üniversitelerin yerel kalkınma için

yol göstermesi ve bunun etkili bir unsuru olması, girişimcilik işlevi ile bir çeşit yerel kalkınma ajansına dönüşmesi beklenmektedir. ‘Savunmacılık’ olarak tanımlanan beşinci işlev ile; üniversitenin toplumun güçsüz kesimlerinin haklarının savunulmasında ve hayat kalitesinin geliştirilmesinde aktif çalışmalar içinde olması beklenmektedir. Ayrıca, üniversiteden bir ülkedeki kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda da yine savunmacı faaliyetlerde bulunması istenmektedir (2007, s.146-147).

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nde (2016), ‘Üniversitelerin Buldukları Bölgelere Sağladıkları Katkıların Artırılması’ başlığı altında önemli maddeler yer almaktadır: Üniversitelerin içinde oldukları şehirlerle bölgelerle bütünleşmesi sağlanacağı, sosyal, iktisadi, beşeri sermayenin geliştirilmesi amacındaki çabaları kuvvetlendirileceği (613), bölgelerin rekabet ve yenilik ihtiyaçları yönünde üniversitelerin, mevcut bölümlerinin ve programlarının dönüştürülüp yeni programlar tasarlamalarının teşvik edileceği (614), az gelirliler öncelikli olacak şekilde ‘Girişimci Üniversite’ modelinin uygulamaya geçirileceği, tüm iktisadi aktörlerle beraber kalkınmada önemli bir rol almalarının destekleneceği (615) belirtilmektedir (s.131).

On Birinci Kalkınma Planı’nda; üniversitelerde üretilen bilimsel bilgilerin ekonomik değer yaratmasını ve ekonominin teknolojik dönüşümünü desteklemesini sağlamak amacıyla üniversite ile özel sektör ortaklıkları tüm seviyelerde (lisans, yüksek lisans, doktora) artırılması vurgulanmaktadır. Araştırma enstitülerinin etkileşimli olarak bir arada bulunabileceği ve sanayi ile iş birliği içinde çalışacağı ortamlar oluşturulması; üniversitelerin, girişimcilik ekosisteminin oluşturulması, bunun korunması ve geliştirilmesi açısından da aktif rol oynaması gerektiği belirtilmektedir. Kilit sektörler ve alanlarda, üniversitelerin ürün veya hizmet geliştirebilmeleri için, sahip oldukları araştırma imkânları kamu tarafından desteklenmesinin önemi (2018, s.57) ifade edilmektedir.

YÖK’ün, 2020 yılındaki, Yükseköğretimde Yeni YÖK Projeleri, ‘Yüksek Öğretimde İhtisaslaşma ve Misyon Farklılaşması- Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler’ kapsamındaki ‘Katılımcı Bağlantılı Üniversite Modeli’ ndeki üniversitelerin, bilgi üretme işleviyle değil, özellikle yerel gelişme niteliği ile öne çıktığı belirtilmektedir. Bunlar buldukları bölgede, sanayi kolları ve toplumsal konulara yönelik çeşitli eylemler geliştirip bölgesel kimliğin oluşmasında aktif bir konumdadırlar.

Üniversiteler, buldukları bölgelere sağladıkları çeşitli katkılar ile bölgesel kaliteyi; böylece bölgenin mevcut imajına etki eden kurumlardır. Deneyim ve yetenek sahibi uzmanların bu bölgelere gelmesini sağlayıp, bu insanların bu bölgelere çekilmesinde rol oynamaktadırlar (YÖK, 2020, 7).

Yıllara göre bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler ve ilgili alanlar bu raporda ifade edilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler.

2016’da Seçilen Üniversiteler:	Bingöl Üniversitesi	Tarım ve Havza Bazlı Kalkınma
	Burdur M. Akif Ersoy Üniv.	Tarım ve Hayvancılıkta
	Düzce Üniversitesi	Farklılaşarak Bütünleşik
	Kırşehir Ahi Evran Üniv.	Kalkınma Modeli
2018’de Seçilen Üniversiteler:	Uşak Üniversitesi	Çevre ve Sağlık
	Aksaray Üniversitesi	Tarım ve Jeotermal
	Kastamonu Üniversitesi	Deri, Tekstil ve Seramik
	Muş Alpaslan Üniversitesi	Spor ve Sağlık
2020’de Seçilen Üniversiteler:	Recep Tayyip Erdoğan Üniv.	Ormancılık ve Tabiat Turizmi
	Siirt Üniversitesi	Hayvancılık
	Artvin Çoruh Üniversitesi	Çay
	Bartın Üniversitesi	Tarım ve Hayvancılık
2020’de Seçilen Üniversiteler:	Hitit Üniversitesi	Tıbbi-Aromatik Bitkiler
	Kırklareli Üniversitesi	Akıllı Lojistik ve Bütünleşik
	Yozgat Bozok Üniversitesi	Bölge Uygulamaları
		Makine ve İmalat Teknolojileri
		Gıda
		Endüstriyel Kenevir Alanında
		İhtisaslaşma

Kaynak: YÖK, 2020, 19.

Projenin başarısı için, üniversitelere bazı öneriler şunlardır: özellikle kendi öz kaynakları dışında üniversiteye, fon sağlanması (TÜBİTAK, AB proje destekleri, SANTEZ...); -Kalkınma ajanslarına iletilen proje stratejilerinin, AR-GE çalışmalarına uygun olarak belirlenmesi, bu alandaki bölge işgücünün eğitimi ve bölgenin potansiyeli esas alınarak işgücünde artış sağlanması; Yapılan bu araştırma ve çalışmaların bilinen yayın kuruluşlarında yayın haline getirilmesi... (YÖK, 2020, 21).

YÖK’ün ‘Üniversite Sanayi İş Birliğinin Geliştirilmesi Eylem Planı’nda (2021), bu konu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Üniversite-Sanayi İşbirliğine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri.

Kaynak: YÖK, 2021, 41.

TSE, özellikle belgelendirme alanında üniversitelerle iş birlikleri yapmaktadır. TSE ve üniversiteler arasında Yükseköğretim Kalite Kurulu'nun kurulmasının öncesine dayanan bir ilişki vardır. Bu nedenle TSE'nin üniversiteler ile şimdiki ilişkisinin tekrar tanımlanması gereklidir. Standardizasyon esaslı eğitimin, nitelikli iş gücünün yetiştirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir (YÖK, 2021, 55).

Tüm bu veriler, üniversitelerin çeşitli alanlarda uygulama çalışmalarına dahil olduğunu, bilimsel kimliği ile ekonomik üretime katkı sağladığını ve bunun önemle teşvik edildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada, öneri yerleşimlerdeki iktisadi potansiyellerin ile sahip oldukları kimliğin, üniversitelerin yaklaşımı ile en iyi şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

4.2.2. Öneri; Yöresel Sorunlara Odaklı Üniversite

Tersine iç göç yerleşim önerisinde önemli işlevi olan yerel üniversitelerde, özellikle ekonomik karşılığı olan programların hayata kazandırılması öngörülmektedir. Böylece temel ihtiyaçların karşılanması ve gelir sağlanması, en verimli ve doğru şekilde mümkün olması hedeflenmektedir.

Bu amaçla, ülkemizdeki üniversitelerde yer alan ön lisans programları belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır (Tablo 4.2).

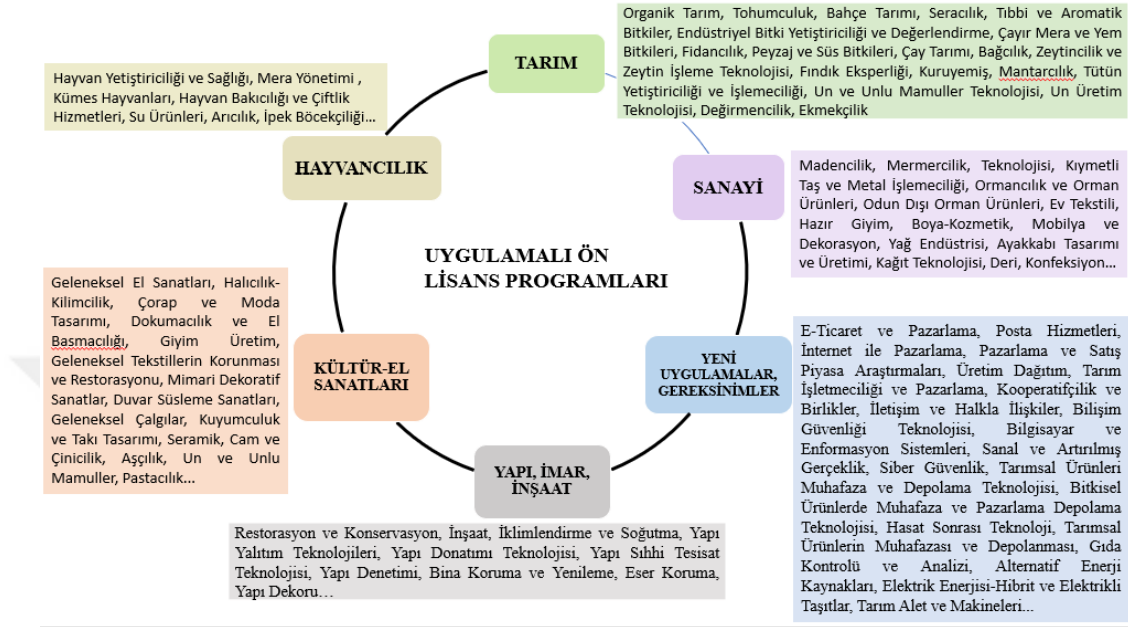
Tablo 4.2: ÖK Bünyesindeki Ön lisans Programları.

TARIM	Organik Tarım, Tohumculuk, Bahçe Tarımı, Seracılık, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Endüstriyel Bitki Yetiştiriciliği ve Değerlendirme, Tütün Yetiştiriciliği ve İşlemeciliği, Çayır Mera ve Yem Bitkileri, Fidancılık, Peyzaj ve Süs Bitkileri, Çay Tarımı, Bağcılık, Zeytincilik ve Zeytin İşleme Teknolojisi, Fındık Eksperliği, Kuruyemiş, Mantarcılık, Un-Unlu Mamuller Teknolojileri, Ekmekçilik Un Üretim Teknolojileri, Değirmencilik.
HAYVANCILIK	Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı, Mera Yönetimi ve Hayvancılık, Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği, Süt Hayvancılığı Yetiştiriciliği, Sığır Yetiştiriciliği ve Besiciliği, Kümes Hayvanları, Hayvan Bakıcılığı ve Çiftlik Hizmetleri, Su Ürünleri, Arıcılık, İpek Böcekçiliği...
SANAYİ	Madencilik, Mermercilik, Teknolojisi, Kıymetli Taş ve Metal İşlemeciliği, Ormancılık ve Orman Ürünleri, Odun Dışı Orman Ürünleri, Ev Tekstili, Hazır Giyim, Boya-Kozmetik, Mobilya ve Dekorasyon, Yağ Endüstrisi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi, Kağıt Teknolojisi, Deri, Konfeksiyon...
KÜLTÜR- EL SANATLARI	Geleneksel El Sanatları, Halıcılık-Kilimcilik, Çorap ve Moda Tasarımı, Dokumacılık ve El Basmacılığı, Giyim Üretim, Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Restorasyonu, Mimari Dekoratif Sanatlar, Duvar Süsleme Sanatları, Geleneksel Çalgılar, Kuyumculuk ve Takı Tasarımı, Seramik, Cam ve Çinicilik, Aşçılık, Un ve Unlu Mamuller, Pastacılık...
YAPI, İMAR, İNŞAAT	Restorasyon ve Konservasyon, İnşaat, İklimlendirme ve Soğutma, Yapı Yalıtım Teknolojileri, Yapı Donatımı Teknolojisi, Yapı Sıhhi Tesisat Teknolojisi, Yapı Denetimi, Bina Koruma ve Yenileme, Eser Koruma, Yapı Dekorasyonu...
YENİ UYGULAMALAR, GEREKSİNİMLER	E-Ticaret ve Pazarlama, Posta Hizmetleri, İnternet ile Pazarlama, Pazarlama ve Satış Piyasa Araştırmaları, Üretim Dağıtım, Tarım İşletmeciliği ve Pazarlama, Kooperatifçilik ve Birlikler, İletişim ve Halkla İlişkiler, Bilişim Güvenliği Teknolojisi, Bilgisayar ve Enformasyon Sistemleri, Sanal ve Artırılmış Gerçeklik, Siber Güvenlik, Tarımsal Ürünleri Muhafaza ve Depolama Teknolojisi, Bitkisel Ürünlerde Muhafaza ve Pazarlama Depolama Teknolojisi, Hasat Sonrası Teknoloji, Tarımsal Ürünlerin Muhafazası ve Depolanması, Gıda Kontrolü ve Analizi, Alternatif Enerji Kaynakları, Elektrik Enerjisi-Hibrit ve Elektrikli Taşıtlar, Tarım Alet ve Makineleri...

Kaynak: YÖK, 25.12.2019.

(Tablo 4.2, T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, 25.12.2019 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında Ek'te yer alan tablodaki mevcut program adları ile yeni program adlarından faydalanılarak hazırlanmıştır.)

Temel başlıkları ile sınıflandırılan ön lisans programlarının tümünde en uygun çözümlerin üretilmesi, yerleşimin ekonomisine olduğu kadar sosyal ve kültürel niteliklerine de katkı yapması önem arz etmektedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8: Uygulamalı Ön lisans Programlarının Sınıflandırılması.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Yerel üniversitelerin yeni yerleşim önerisinde yer almasında çeşitli hedefler söz konusudur. Bunlar:

Yöre açısından hedefler;

- Yerleşim alanındaki varlıkların en doğru şekilde tanımlanıp, ekonomik ve sosyal katkı sağlanması,
- Her dinamiğin verimli şekilde devamlılığının amaçlanması,
- Mimari, yiyecek-giyecek, edebiyat, müzik kültürünün ortaya çıkarılması ve hayata geçirilmesi...

Yerel üniversite açısından hedefler;

- Bilimsel çalışmalarda somut kapsam ve sonuçlar olması,
- İktisadi-sosyal faydalar ile kurumun öneminin artması,

- İhtiyaçlar ve imkanlar doğrultusunda araştırmalarda uzmanlaşma gerçekleşmesi,
- Diğer unsurlar ile iş birliği yapılması ve bilimin rolünün öne çıkması olarak sıralanabilir.

Bu ilke ile, Medeniyet Tasavvuru' na göre belirlenecek üretim ve tüketim ve yaşam esasları sayesinde, bilim, hayatı daha anlamlı kılan kolaylaştırıcı bir kùltür ürünü olarak konumlanmaktadır. Bunu yaparken insan ve doğa ile barışık bir yaklaşımın olması, daha fazla olanın değil kalitenin yeterli miktarda hedeflenmesi, bilimsel yaklaşımımızda kimliğimizin gerektirdiği temel niteliklerdir.

4.3. Teknolojinin Kullanımı İlkesi

Yerleşim önerisindeki ilkeler ile, günümüzdeki değişimler dikkate alınarak bunlara medeniyetimize uygun şekilde işlev vermek amaçlanmaktadır. Teknoloji unsuru, giderek yaşamın her alanına hakim olduğu algısını pekiştirmektedir. Özakpınar'ın bir kùltür ürünü olarak tanımladığı teknoloji de aslında bağlı olduğu medeniyetin değerlerini yansıtmaktadır. Güç ve kontrol amacına odaklanan modernitenin, teknolojiyi kullanarak neden olduğu sorunlar giderek artarken, çeşitli platformlarda eleştiriler dile getirilse de somut özömlere ihtiyaç vardır. Zihniyetlerin bilinçlenmesi kadar alışkanlıkların sorgulanması da gerekmekte, bu da medeniyet kaynağımızı yeniden yorumlamakla mümkün görünmektedir.

Son asırda yaşanan teknik gelişmelere yüklenen anlamlar, her aşırılık gibi zararlar ve hayal kırıklıklarına yol açmış olup, bu durum artarak devam etmektedir. Teknoloji konusu ele alınırken, insanın 'duygu' niteliğini olması gerektiği yere taşıyarak, teknolojinin kalması gereken çerçeveye dikkat çeken bir yaklaşımla, dijital imkanlardan faydalanılmasında değerlerin belirleyiciliğine bu ilkede vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'deki tersine i göçe yönelik yerleşim önerisinin dört ilkesinden biri olan Teknolojinin Kullanımı ilkesi kapsamında, öncelikle bu konu genel anlamda irdelenip, daha sonra literatür ve ulusal raporlardaki yeri analiz edilip, bazı uygulamalar ele alınarak değerler bağlamında bir anlayış ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Teknoloji 21. yüzyılda giderek gelişmekte, değişmekte ve teknolojinin kullanımı ile hayat kalitesi iyileşmektedir. Bilgi devrimi sonrasında rekabet gücü artmakta, yeni iş

imkânları ve iktisadi büyüme oluşmakta, hizmetlere erişim daha kolay sağlanmakta, yerel topluluklar daha çok güçlenmekte, küresel ekonomi ise yeniden biçimlenmeye başlamaktadır (Öztaş, 2019).

Teknolojinin veya teknik ürünlerin kendisi bir tehdit hali yaratmamaktadır. İnsanın teknolojiyi kullanım gayesi, hem tekniğin özüne ve hem insanın özüne denk düşmediği için tehlikeye sebep olur. Amacından saptırılmış ‘teknoloji’, içinde bulunduğumuz evreni yok etmekle tehdit eder... Teknolojiyi doğru bir biçimde kavrayarak, onunla özsel bir ilişki kurma olanağımızı gerçekleştirebildiğimizde, teknolojinin kullanımı ile ilgili yeni bir bakış açısı sunmak mümkün olmaktadır (Adaş, 2018).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle ve yaygınlaşmasıyla, kentler üzerinde bunun önemli etkileri olmaya başlamıştır. İnternetin varoluşu sonrasında, coğrafi sınırlar anlamını kaybetmiş; sınır tanımayan, merkezi olmayan ve ağların imkanlarına dayanan süreçler ön plana çıkmıştır. Yeni üretilen iletişim araçları, bir taraftan mekân zaman sınırlarını alabildiğine zorlar iken diğer taraftan da bireyi yaşanması giderek zorlaşan kentlerde tek başına bırakmıştır. Kişilik ve kimlik sorunlarının alabildiğine yoğunlaştığı parçalayan online dünyada; gerçek insanlara, gerçek hayata, gerçek sokaklara karşı oluşan yabancılaşma, daha önce görülmeyen boyutlara ulaşmıştır. Yeni teknolojiler günümüzde kentlerde çok sayıda imkân, olanak, kolaylık ve kazanç getirdikleri gibi değişik zorluklar, kayıplar, çelişkilerle imkânsızlıklar da doğurmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri ile kent arasındaki ilişkileri, çift yönlü yaklaşımla bu çerçevede ele almak daha tutarlı çıkarımları sağlayacaktır (Çakır, 2019).

Teknoloji, öncelikle gerektiği kadar önemsenmeyen sağlık açısından ele alınmalıdır. Hızla gelişen ağ teknolojisi ile biyolojik ve ekosistem üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmaların eş güdümlü gitmediğini ortaya koyan bir makalede; 5G ve gelecekteki 6G teknolojisiyle gittikçe artan yüksek frekansların kullanımının, insan ve çevresel etkileri oldukça az incelenmiş olduğu için toplumun endişelerini arttırdığına değinilmekte, bu bilinmezliklerin hem fiziksel hem de ruhsal sağlık perspektifinden bir çok halk sağlığı sorunlarına yol açacağı öngörülmektedir (Küçükbağrıaçık, Büyükatalay, 2021).

Diğer bir çalışmada, teknolojinin hayatımızda vazgeçilemez hale geldiği; ebeveynlerin ve çocukların bu bağımlılık nedeniyle fiziksel-zihinsel gelişimlerinin, aile, okul, sosyal hayat ve iş yaşantılarının olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca hayatın

sanal bir hale dönüştüğü, zaman kaybı, işlerin aksatılması, ruhsal ve bedensel sorunların arttığı; dikkat dağınıklığı, düşüncede zayıflama ile göz sağlığının, kas-iskelet sisteminin zarar gördüğü ortaya konulmaktadır. Günlük ortalama 7-8 saatlik sürelerin teknolojik araçların başında harcandığı, sanal ortamdaki eğlence ve hoşnutluğun gerçek hayata tercih edilir duruma geldiği; aile içi iletişim, yemek, uyku, başarı sorunlarının derinleştiği anlatılmaktadır. Buna karşı, birlikte zaman geçirilecek zaman ve ortamların sağlanması, kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlere yönlendirme önerilmekte; yaşa uygun sınır, zaman ve içerik kurallarının uygulanması önerilmektedir (Gökel, 2020).

Teknoloji bağımlılığı ile ruhsal bozukluklar arasındaki ilişkileri ele alan bir araştırma, bir tür kısır döngüden bahsetmekte; sanal araçların, gerçek yaşamdaki kişilerarası ilişkilerin yerini dolduramadığı ve teknoloji bağımlılarının sosyal yaşamdan uzaklaşarak depresyona girdiği belirtilmektedir. Yeme bozukluğu, anksiyete, öfke, panik atak, sosyal fobi ve kişilik bozukluklarına yol açan teknoloji bağımlılığı için; sağlıklı iletişim, günlük yaşam faaliyetleri, denetim ve rehberlik yanında, sosyal aktivite alanları ile sivil toplum projelerinin artırılmasının gereğine dikkat çekilmektedir. Bu alanda çalışan akademisyenlerin, ilgili yönetim birimleri ile iş birliği yaparak gençlere özgü kültürel öğeleri önemseyen mücadele yapılması uygun bulunmaktadır (Ektiricioğlu vd, 2020).

Yeni bir bakış açısı oluşturmak için öncelikle, teknolojiyi üreten ve tüm dünyaya yayıp, en çok da bu yol ile kitleleri yönlendiren, modern batının temel zihniyetinin ve geldiği noktanın anlaşılması gereklidir.

Aydınlanma dönemindeki hümanizm akımının esası antroposantrizmden (insanmerkezcilik) beslenen felsefi bir hareket olan posthümanizme (insan ötesi) geçişin bir aşamasını ifade eden 'transhümanizm'in tarafları, insanlığın ölümsüzlük arayışına cevabın, bilim ve teknoloji sayesinde bulunacağını ileri sürmüşlerdir. Transhümanistler, insan beynini sabit bir disk, insan bedenini ise programlanabilir bir makine gibi görmektedir. Transhümanizm; ölümsüzlük veya hayatın uzamasına dair vaadini, 'aşkın kutsal bir varlık' yerine beşerî çabalarla 'modern bilim ve teknolojinin güç ve imkânıyla' başarmayı amaçlamaktadır. Transhümanist gelecekte; insan olmanın gereği gibi görülen duyguların, değerlerin, inançların, erdemlerin sarsılacağını varsaymak, yanlış olmayacaktır (Kızıldağ, 2021).

Gündemdeki çip konusu ise bir çalışmada; “Bir bilgisayarın ya da başka bir dijital aletin, insan beyniyle nöral sinyaller gönderilerek doğrudan iletişim kurulmasını sağlayan teknolojilerin (Beyin Makine Arayüzleri -Brain Machine Interfaces – BMA) amacının, canlı organizmalarda bulunan nöronlardan bilgi elde etmek ve bu bilgiyi yapay cihazlara iletmek olduğu ifade edilmektedir. Buna göre; BMA teknolojilerinden faydalanılarak, beyin-beyin arayüzleriyle iki beyin arasındaki bilgi aktarımı ile, gelecek yıllarda sarsıcı bir realite olarak karşılaşmamız mümkündür. Robotları geliştirmek amacıyla insanları robotlaştırmak, bizi yeni kavramlarla ve bu kavramları farklı hukuk ölçülerine yerleştirmekle uğraştıracaktır. BMA’nın dünyasında kişi ve mülkiyet kavramlarının farklılaşacağı, ‘alt-ben’ benzeri alt kişilik tanımının gündeme gelebileceği belirtilmektedir. Hangi veri işlemlerinin otomatik olduğu, hangilerinin insanın kontrolünde kaldığının bile sınırlarının belirsizleştiği bir döneme doğru yaklaşıldığına dikkat çekilmektedir (Özparlak, Yılmaz, 2020).

Çip kullanımının yaygınlaştığı İsveç hakkındaki haberde; kart, kredi kartı, kimlik, bilet taşıma döneminin sona erdiği ülkede, şırınga veya çeşitli yöntemlerle derinin altına enjekte edilen, pirinç tanesi büyüklüğündeki çipleri kullanan kişilerin sayılarının arttığı belirtilmektedir. İsveç’te dört binden fazla kişinin kimlik kartı, tren bileti veya anahtarı deri altında taşıdığı, bu çipler ile kapıyı açabildiği, çipleri tren bileti yerine kullanabildiği söylenmektedir (URL-5, Erişim; 2023).

Beyin çipini ilk kez insanlar üzerinde denemek için ABD Gıda ve İlaç İdaresi’nden (FDA) onay alan firma, açıklamasında bunu: “Gelecekte, birçok insana yardım edilmesini sağlayacak çok önemli bir adım” olarak nitelendirmiştir (URL-6, Erişim; 2023).

Teknolojik üstünlük konusunda, ABD ve Çin arasındaki mücadeleyi konu alan bir haber, hammadde sıkıntısının küresel anlamda krizlere neden olduğunu, elektronik cihazların beyni durumundaki ‘çip’ ihtiyacının, akıllı cihazlara yönelik talebin de sürekli artması sonucu giderek çoğaldığı ve bunu karşılamının zorlaştığı, bunun aksamalara yol açtığı belirtilmektedir (URL-7, Erişim; 2023).

Teknoloji hakkındaki yorumlar, bahsedilen uygulamalar ve sonuçlar, bu konunun aslında faydalarından çok problemler ürettiğini; dahası sorun potansiyelinin ölçsüz beklenti ve kutsama nedeniyle giderek arttığını düşündürmektedir. Bugün, bireysel ve kentsel yaşamın en vazgeçilemez unsuru durumundaki teknolojinin, misyonu, işlevi

ve gücü doğru idrak edilmeli, insan 'kendi ürettiği şey' karşısındaki teslimiyetini ve hatta korkusunu sorgulayan bir bilinç geliştirmelidir.

4.3.1. Mevcut; Şehirde Teknoloji Uygulamaları

Teknolojik gelişmeler, dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu hizmetlerinde, tarım başta olmak üzere üretim ve ticaret alanlarında daha fazla kullanılmakta; her türlü ürünün bulunduğu oldukça yaygınlaşan e-ticaret ise yeni imkanlar sunmaktadır. Ayrıca genişleyen içeriğiyle 'akıllı kent' kavramı da giderek idealize edilmekte; bununla ilgili farklı uygulamalar ve eleştiriler ortaya konulmaktadır.

Ülkemizde 2017 yılında düzenlenen ve ana teması 'Şehircilikte Yeni Vizyon' olarak ifade edilen Şehircilik Şûrası'nın 'Şehirleşmenin Yeni Vizyonunda Yerel Yönetimlerin Rolü- Komisyon Raporu' nda; Türkiye'deki teknolojinin kullanımı konusunda yetişmiş nitelikte eleman, kapasite, sisteme uyum gibi bir çok ciddi sorunlar yaşandığı, teknoloji için yapılan yatırımların şehirciliği farklı hale getirmesi bakımından henüz önem arz eden bir girdi niteliği kazanmadığı, özellikle de dirençli kentler, afet yönetimi, iklim değişikliği, ulaşım planlaması, kentsel altyapı, yönetim ve enerji alanlarındaki teknolojilerin yeni şehircilik vizyonuna önemli katkılar yapabileceği ifade edilmektedir (s.332).

Uygulama açısından da, özel ve toplumsal yaşamda yeni bir hayat tarzının oluştuğu görülmektedir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin, ev ortamlarını çalışma, eğitim, alışveriş, kamusal hizmet alanlarının bir uzantısı durumuna getirmekte olduğu; böylece nüfusun günlük hareket düzeyini ve hareket akışını değiştirdiği, insan ile bilgi arasından, kentsel kamusal mekânın çıkarıldığı (Sınmaz, 2015, 66) ifade edilmektedir.

Blok zinciri (blokchain) teknolojisi; merkezi bir otorite olmadan internet üzerinden mekânsız, zamansız, aracısız işlem yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Maliyeti düşüren, bir çeşit arşiv görevi gören, şeffaflığı getiren bu teknolojiye yönelik bazı eleştiriler vardır. Yüksek enerji ihtiyacının doğaya yük getireceği; bunun karbon salınımını arttırma ile küresel ısınmayı hızlandırma riski öngörülmektedir (Aktaş, 2022).

Nesnelerin İnterneti 'IoT'-Internet of Things- (her tür cihaza, veri işleme ve ağ oluşturma yetenekleri kazandırılıp internet üzerinden haberleşerek yeni servisler

oluşturulması), teknoloji kullanımında öne çıkmaktadır. IoT uygulama alanları aşağıdaki şekil üzerinde gösterilmektedir (Şekil 4.9):

Şekil 4.9: Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulama Alanları.

Kaynak: Erdoğan, 2016.

IoT ile dizüstü ve masaüstü bilgisayarlar, akıllı telefon ve tabletler gibi standart cihazların da ötesinde, geleneksel olarak 'akılsız' olarak nitelendirilen fiziksel cihazları da kapsayarak ürün yelpazesini genişletilmek amaçlanır. IoT' nin popüler uygulama alanlarına bakıldığında; giyilebilir cihazlar, akıllı şehirler, akıllı evler, otonom araçlar, tele sağlık, perakende, akıllı tarım alanları vb. gibi çok büyük içeriği olduğu hakkında bir fikir vermektedir. IoT cihazların ürettiği verilerin çok büyük ölçeklerde olması, korunması gereken verilerin hem boyutunu hem tehdit yüzeyini oldukça arttırmaktadır. Bu cihazların avantaj ve dezavantajları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3: IoT Cihazlarının Avantajları, Dezavantajları.

IoT Avantajları	IoT Dezavantajları
İnsan gücünü en aza indirme.	Gizlilik sorunları.
Zaman tasarrufu sağlaması.	İşsizlik sorunları.
Kişisel emniyet ve güvenliği artırması.	İnternet bağımlılığının yüksek olması.
Trafik ve diğer izleme alanlarında kullanışlı olması.	Zihinsel ve fiziksel aktivite eksikliği.
Geliştirilmiş güvenlik sistemleri sağlaması.	Güvenlik zafiyeti doğurması.
Sağlık sektörünü ileri taşınması.	Bakım-idame işlerinin zorluğu.
Elektronik cihaz kullanımını azaltması.	Uluslararası standartlarının olmaması.

Kaynak: Demir, Bayraklı, 2023, 328.

Türkiye'deki (IoT) uygulamalarını, kırsal alanda ele alan bir çalışmada; BİT'in özellikle tarımda iklim durumunun izlenmesi, mahsul yönetimi, seraların otomasyonu, hayvanların gözlenmesi ve yönetimi, uçtan uca çiftlik yönetim sistemleri, toprak kalite denetimi, zararlıların kontrolü, kindle e-kitapları ve akıllı sulama benzeri uygulamalar ile kullanıldığı; ayrıca BİT'in sağlık, eğitim, ekonomi gibi insanların yaşam kalitesini artıracak konularda da kullanımının çoğalması ve e-hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir Tarımda BİT kullanımı ile, kısa vadede üretim kalitesinin yükselmesi ve maliyetin düşmesi (depolama, pazarlama, nakliye, işleme vb.); uzun vadede ise devamlılığın sağlanması amaçlandığından bahsedilmektedir (Aşık, 2009).

Pazarlama yöntemleri olan internet araçlarının (internet sitesi, e-posta vb.) ülkemiz gıda sanayiinde tarım sektörüne göre daha ileri düzeyde kullanılmakta; e-ticaretin sadece ulusal pazarlara değil dış pazarlara açılması ve üreticilerin büyük pazarlara girme fırsatları sunan BİT kullanmaları faydalı görülmektedir. Bu konudaki çalışmada ayrıca, kooperatifleşmenin önemi vurgulanmakta; yöreye ait her çeşit ürünün tanıtımı, pazarlanması ve satışı için e-ticaret kullanılması amacıyla BİT merkezi kurulması önerilmekte, tüm sektörlerdeki işletmelerin gelmesi ile istihdam artışı öngörülmektedir. Geleneksel el sanatları ürünlerinin yanı sıra, konaklama ve ticaret faaliyetlerini içeren kırsal turizmin de BİT yolu ile tanıtımı mümkün olduğu ifade edilmektedir (Aşık, 2009).

Büyüme Dinamikleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu' nda (2018) ise; Yenilenebilir enerji makine-ekipmanlarının (güneş, rüzgar vb) önemli potansiyellere sahip olduğu (s.26), İnsan ile teknoloji kaynaklarını yeni oluşumlarla birleştirip, farklı iş modellerinin kurulumu, üretici kişilerin internet tabanına sahip protokolleri kullanıp etkileşimi sürdürmesi (s.28), Tarım sektörünün, teknolojik gelişmelere göre yenilenmesini ve daha verimli hale getirilmesini sağlayacak bilimsel çalışmaları desteklemek için üniversitelerde tarım teknolojileri ve biyoteknoloji gibi bölümlerin kurulması, Enerjide ithal bağımlılığını azaltacak kaynak çeşitlendirmesinin önemi; enerji ekipman yatırımlarına ilişkin politikalar, yerli üretimi ve yan sanayiler desteklenmesi, kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonun sağlanması(s.54), Yerli ürün ticaretine öncelik veren bir e-ticaret sistemi ve hukuki altyapısı geliştirilmesi, ticareti destekleyecek, taşımacılık ve lojistik alanlarında iyileştirilme sağlayacak, tedarik zincirleri geliştirecek yatırımlar yapılması, Kadınların işgücüne katılımını

desteklemek amacıyla, mesleki eğitim kurslarına katılımı özendirerek ve kolaylaştıracak hizmetlerin geliştirilmesi (s.56) ifade edilmektedir.

T. C. ‘Yeni Kentsel Gündemin Uygulanmasına İlişkin Ulusal Rapor’ da (Mart, 2021); ‘Üretkenliğin maksimum seviyeye çıkarılması amacıyla kırsal ve kent arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi’ başlığı altında; tarımsal destekler verilmesi, köy pazarları, kooperatifler, yöresel ürünlerin sergilendiği festivalleri vb. teşvik edilmesi’ (s.6) belirtilmektedir.

Ülkemizin farklı yerlerinde, özellikle pandemi sürecinde artış gösteren yöreye özel şeylere yönelik e-ticaret ve kooperatifleşme gibi çözümler sayesinde ekonomik kazancın artması, istihdam, tanıtım gibi faydalarının olması önemli sonuçlardır. Türkiye’de yöresel ürünlerin üretimi, tanıtımı, internet üzerinden satışı, kooperatifleşme ve bu konuda kadınların teşvik edilmesine dair ülkemizdeki uygulamalar giderek artmaktadır. Bazı örnekler aşağıda belirtilmiştir (Tablo 4.4);

Tablo 4.4: Türkiye’deki Yöresel Ürünlerle İlgili Faaliyet Örnekleri.

Şehir	Üreticiler ve Destekçiler	Ürünler/ Satış Yöntemi	Bilgi Kaynağı ve Tarihi
Erzurum-Uzundere	Büyükşehir B. Şirketi Esker A. Ş Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi.	Bal, pekmez, kuru fasulye	https://www.ensonhaber.com/ekonomi/erzurumda-kadin-girisimcilerden-yoresel-urun-atagi , 30.12.2020
Konya-Seydişehir	Seydişehir Beled., SOGEP, Mevlana Kalk. Aj., Sanayi ve Tekn. Bakanlığı	Yöresel Ürünler	https://www.pusulahaber.com.tr/seydisehirli-kadinlar-mevka-destegiyle-yoresel-urunler-uretecek , 28.08.2022
Adıyaman-Besni	Besni Kaymakam. Atmalı Girişimci Kadınlar Koop., GAP İd., İl Özel İd.	Yöresel Ürünler	https://www.elazigyerelhaber.com/kadinlarin-yoresel-urun-pazari-acildi , 30.07.2022
Çorum-İskilip	İskilip Belediyesi, Bahçeli Ltd. Şirketi	Yöresel ürünler Trendyol, Instagram	https://www.yaylahaber.com.tr/iskilipin-organik-yoresel-urunleri-e-ticaret-ile-satisa-sunuldu , 12.10.2022
Elazığ	28 Kadının Kurduğu Kooperatif	Yöresel Ürünler (pandemide artan kargo alışverişi)	https://www.elazigsonhaber.com/gundem/28-kadin-bir-araya-geldi-yoresel-urunler-pazara-girdi , 22.02.2021

Niğde-Bor	Kadın Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erişte, mantı, tarhana, sirke, reçel; Halı dokuma bölümü	https://www.haberturk.com/nigde-haberleri-kadinlar-ureterek-ekonomiye-katki-sagliyor , 06.05.2022
Kütahya-Domaniç	Hayme Ana Yöresel Ürünler Üretim Merkezi, Çamlıca Üretimci Kadınlar Koop. (Evinde üretim yapan kadınlar)	Sarımsak, soğan, fasulye, tarhana, kozalak şurubu, dut pekmezi, Dokuma minyatür halılar	https://www.domanicgazetesi.com/camli-cali-kadinlar-sogutte-yoresel-urun-satisi-yapti , 16.09.2022
Karabük	Karabük Uğraşan Kadınlar Koop. (KABUK)	Köy ve ilçelerdeki el işleri ile organik bahçe ve tarla ürünlerinin pazarlanması	https://www.sabah.com.tr/karabuk/ev-kadınlarının-urettigi-urunleri-degerlendirmek-icin-kooperatif-kurdular , 27.12.2021
Ordu-Çamaş, Çatalpınar	Valilik, Büyükşehir Belediyesinin Çamaş Hanımeli Koop. Çatalpınar Hanımları	Yöresel ürünler Belediyenin, Evinde üretim yapan 23 mahalleden kadınlar için açtığı 11 yöresel satış noktası	https://www.haberturk.com/ordu-haberleri/29446160-kadınların-urettigi-yoresel-urunler-kooperatif-magazasiyla-tuketiciye-ulasacak , 15.11.2022 https://www.star.com.tr/kadin/kadınlar-uretiyor-yoresel-urunler-deger-kazaniyor , 18.01.2022
Tekirdağ-Malkara	Trakyam Üreten Kadın Kooperatifi 58 üye ve 252 tedarikçi kadın	53 çeşit ürün 81 il ve yurt dışına açılma hedefi	https://www.dha.com.tr/gundem/trakyanin-ureten-kadınları-yoresel-lezzetleri-sofralarla-bulusturuyor , 09.09.2021
Kastamonu	Sanayi ve Teknoloji Bak., Kuzey Anadolu Kalk. Ajans Kadın Kooperatifi	Yöresel Ürünler Eğitim ve danışmanlık hizmeti	https://www.kuzka.gov.tr/yoresel-urunler-katma-degerli-urunlere-donusuyor , 14.12.2020
Ankara-Gölbaşı	Ankara Kalk. Ajansı Gölbaşı Kaymakamlığı	Yöresel ürünler İyi tarım uygulamaları, gıda güvenliği	https://ankaraka.org.tr/kadınlar-uretiyor-golbasi-kalkiniyor , 29.04.2022
Tokat	Tokat Valiliği, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı,	Üretici kadınların becerisini teknoloji ile buluşturmak,	https://www.tokatkadinkooperatifleri.com , 01.06.2019

	Kadının Gücü, Tokat'ın Gücü Projesi	Gıda ürünlerinin üretimini yılın tamamına yaymak amacı	
Amasya-Suluova	Kooperatif	Yöresel ürünler	https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kooperatifle-guclerini-birlestiren-kadınlar-yoresel-urunlere-deger-katiyor , 31.01.2022
Giresun-Bulancak	DOKAP, Kovanlık Beldesi Üreten Kadınlar	50 çeşit ürün Yöresel organik ürünler, yurt içi ve yurt dışı talebi	https://www.trthaber.com/haber/guncel/giresunda-salgini-firsata-ceviren-ureten-kadınların-organik-urunleri-ilgi-goruyor , 01.11.2021
Edirne	Valilik, Şehir Gönüllüleri Vakfı 'Emeğimiz Kazanıyor Kadın Girişimi ve İşletme Kooperatifi'	17 Kadın Kooperatifi Kent ve ülke ekonomisine katkı -800 üye, dünya markalarına çanta ve giysi üretimi	https://www.tarimtv.gov.tr/tr/video-detay/edirne-den-kadın-kooperatifi-atagi , 9.03.2022 https://www.dha.com.tr/foto-galeri/edirnede-15-uye-ile-kurulan-kadın-kooperatifi-dunya-markalarına-canta-uretiyor , 20.03.2023
Tunceli	Ovacık Doğal Ürünler Kooperatifi	Kendi internet sayfası; doğal ürünlere kolay ve güvenilir biçimde erişim	https://ovacikdogal.com
Muğla-Milas	Milas Anatolia Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi, Milas Ziraat Odası bahçesinde üretim ve satış yeri	İnternet üzerinden (trendyol.com, hepsiburada.com ve n11.com ile anlaşma) zeytin ve zeytinyağı-sabun, reçel, kekikyağı, kantron yağı, turunç kokulu mumlar...	https://habermilas.com/haber/yoresel-urunleri-kendileri-uretip-kendileri-satiyorlar , 25.06.2021
Yozgat-Çekerek	Cumhurbaşkanı Yard. Fuat Oktay'ın önerdiği "yerelden kalkınma" modeli kapsamında	Köylerdeki kadınların üretimi, PTT AVM, Tarım kredi kooperatifi ve internet üzerinden satış	https://www.aa.com.tr/tr/yasam/yozyatli-kadınlar-kurduklari-kooperatifle-yoresel-urunlere-deger-katiyor , 24.09.2021
Afyon	Vali Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı	Yöresel pazarda ürünü görüp, tadına bakarak alınması imkanı önemli.	https://www.bursa.com/haber/vali-koylu-kadınların-yoresel-pazar-istedigini-geri-cevirmedi- , 22-11-2022
Bartın	Üretimden Pazara:	Eğitimlerde başarılı olan 12	https://www.bakka.gov.tr/haber/uretimden-en-pazara-modern-seralara-kadın-eli ,

	Modern Seralara Kadın Eli	kadına, sebze yetiştiriciliği için sera tahsis edilmesi Ürünlerin Kadın Kooperatifi eli ile yerel marketlerde ve restoranlarda satışı	22.06.2023
Sakarya-Geyve	Geyve Belediyesi ve Fatih Belediyesi arasında 03 Eylül 2022'de yöresel ürünlerin satışına yönelik protokol imzalandı.	Geyve Bel., Kadın Girişimciler Kurulu ve Sakarya Üniv. projesi; 12 bin dönümdeki tesiste '42 kadının ürettiği reçel, salça, erişte, tarhana, turşu, meyve suyu, marmelat, meyve kurusu, pekmez sos gibi 175 çeşit doğal ürünü Fatih Belediyesi Sosyal Tesisleri'ne kazandırmak.	https://www.iha.com.tr/haber-fatih-ve-geyve-belediyeleri-arasinda-yoresel-urunlerin-satisina-yonelik-protokol-imzalandi

Kaynak: Düzenleyen; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Tabloya bakıldığında, birçok şehirde yerel gıda ürünlerinin ağırlıklı olduğu üretimler ile kurumların kadın kooperatiflerine verdiği destek dikkat çekmekte; bu potansiyelin ve tecrübenin gelecek için önemli bir vizyon oluşturabileceği görülmektedir. Sadece ekonomik açıdan değil, bir kültürün devamlılığı açısından da bu faaliyetlerin çoğalması gerekmektedir.

Teknoloji konusundaki önemli içeriklerden biri de, oldukça önemsenen ve uzun süre daha gündemde olacağı düşünülen 'akıllı kent' lerdir.

Akıllı Kent; kent sakinlerine daha iyi hizmet sunmalarını ve kentlerin kaynaklarını daha etkin kullanmaları sağlayan bir 'modernleşme' çabası olarak tanımlanabilir. Akıllı kent uygulamaları ile amaçlanan şeyler; başta enerji ve ulaştırma, daha sonra kentsel altyapı sistemleri ile şebekelerin, insana gerek kalmadan otomatik yönetilebilmesi anlayışına dayanan bir yöntemle, toplumun yaşam standartlarında fark edilir bir ilerleme sağlanmasıdır (Yılmaz, 2015, 4-5).

Akıllı şehirler konusu, 11. Kalkınma Planı'nda şöyle ele alınmakta; yerel yönetimlerin bu hususta teşvik edileceği ve akıllı şehirle ilgili uygulamalarda yerli teknolojiyi destekleme yöntemlerinin analiz edilip, ihalelerde yerli üretim gibi esas alınacak kriterler belirleneceği (s.174) ifade edilmektedir.

Teknolojinin ulaşımda kullanımına dair, Ulusal Akıllı Ulaşım Strateji Belgesi (2014-2023), Mart 2021 tarihli, T.C. Yeni Kentsel Gündemin Uygulanmasına İlişkin Ulusal Rapor' da yer almakta; tüm ulaşım çeşitlerinde bilgi-iletişim teknolojilerinin kullanılması ile güvenli-verimli, sürdürülebilir, çevre dostu olan ve akıllı nitelikte bir ulaşım sistemine erişmek; bu şekilde yolcu ile yük hareketliliğinde kolaylaştırma amaçlandığı (s.15) ifade edilmektedir.

'Akıllı Şehirler Daire Başkanlığı', T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı olup görevlerinden bazıları; yeşil teknoloji uygulamalarının yaygınlaştırılması, kent bilgi sistemlerinin oluşturulması, ulusal akıllı şehir mimarisinin oluşturulmasıdır (URL-8, Erişim; 2023).

Aşağıda şekil üzerinde ifade edilen akıllı şehir unsurları, çok kapsamlı bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10: Akıllı Şehir Bileşenleri.

Kaynak: İTÜ Vakfı Dergisi, 2017, Sayı:77, s.16.

Yeni Şehirleşme Vizyonu kapsamında Yerel Yönetimlerin Rolü başlığı altındaki Komisyon Raporu'nda akıllı kentler ile ilgili olarak; bu söz konusu teknolojiler ile, insani değerlere katkılarının gerekte ne olduğunun araştırılıp ortaya konması

vurgulanmaktadır. Karar vericiler açısından bunların kullanımının kişisel bilgilere dair gizlilik, güvenlik ve ticari değer ile insan esasının karar verme aşamalarındaki yeri ve benzeri konularda çok ciddi etik sorunlar ile yasal sıkıntılar oluşturduğu belirtilmektedir (s.322).

Literatürde akıllı şehirler konusunda, eleştirel ve farklı bakış açıları ortaya koyan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Şehirleri yaşanabilir, esnek, her türlü zorluğa hızlıca yanıt verebilecek bir dizi araçtan meydana gelen, fakat sorunların sadece teknik yöntemlerle değil; kültürel, sosyal, siyasi vb. diğer yaklaşımların da hesaba katılması gerektiğini anlatan bir makalede, teknolojiyi, yaşamlarımızı ve seçimlerimizi yöneten bir araç olarak görmekten vazgeçip, kentteki ortak yaşamı iyi hale getirmek için kullanılan araçlar olarak görmemiz gerektiği vurgulanmaktadır (Kaya, Gökgür, 2019).

Bilişim teknolojisinin, kent ve mekanla uyumlaştırılarak yaşam biçimlerinin ve alışkanlıklarının değişmesi, kolaylaşması veya insanların buna zorlanmasına dikkat çeken çalışmada, yazılımların gelişmiş ülkelerin büyük firmalarına ait olmasının yeni bir bağımlılık oluşturduğu, altyapılara yönelik çözümlerde de aynı durumun geçerli olduğu, kullanıcı ülkenin riskleri kabul etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. Kalite ve hız açısından yaşam kalitesini arttıran akıllı şehirler ‘kapitalizmin yeni karlılık alanı’ olarak yorumlanmakta; dışa bağımlılık ve siber tehditler konusundaki savunmasızlık durumu ortaya konulmaktadır (Şengün, Koçhan, Yıldız, 2019).

Akıllı şehirlerin teknoloji sayesinde her şeye çözüm üreteceği algısını bozan önemli bir risk durumundaki siber saldırıları ele alan bir çalışmada; siber saldırılar ile birlikte akıllı şehirlerin işlevsiz hale gelmesi, kritik nitelikteki verilerin sızması, kaynakların yok olması gibi ihtimallerin mevcut olduğu, siber risklerin minimize hale getirilmesinin yalnızca teknolojik ürünlerdeki zafiyetlerin kapatılmasıyla mümkün olmadığı belirtilmektedir. Kamu kuruluşları, şehir yönetimleri, özel şirketler ve şehir sakinlerinin tamamının, siber güvenliğin bir araç değil bir amaç olduğunu benimsemesi gerektiği (Alp,2018) ifade edilmektedir.

Siber saldırılarla ilgili bir haberde, hastaneler, sanayi kurumları ile kamu kuruluşlarının ardından içme suyu şebekelerinin de ‘hacker’lar tarafından yapılan saldırılara uğradığı; yeteri kadar korunmayan ve gerekli önlemlerin alınmadığı içme suyu şebekelerinin Florida’da risk taşıdığı belirtilmektedir (URL-9, Erişim; 2023).

Ülkemiz açısından konuyu değerlendiren Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin başkanı; herkesin akıllı ürünleri kullanmak istediğini, bunun önemli bir imkan olduğunu, fakat siber güvenlik yok sayılırsa 'köleleştirilen kentler' gerçeği ile karşılaşmak zorunda kalacağımızı' ifade etmektedir (URL-10, Erişim; 2023).

Dünyadaki dikkat çeken akıllı şehir uygulamalarına bakıldığında bunlardan biri, Barselona'da 75 yaş üzerindeki kişilere veya 65 yaş ve üzerinde olup, yalnız yaşayanlara akıllı telefonlar, tabletler ile internet hizmeti sunulmasını kapsayan 'Vincles' programıdır. Yaşlı insanların böylece, kendi ağlarında bulunan insanlara ulaşabileceği ve izolasyonu kırmak amacıyla daha iyi sosyal etkileşimde bulunabileceği ifade edilmektedir. Hedefini; toplumdaki yaşlı kişilerin güvenliğini garanti altına alan bir ağ oluşturmak, yalnızlığın yaşlıların mental ve fiziksel sağlıklarının üzerinde olan etkilerin azaltmak olarak belirtmektedir (URL-11, Erişim; 2023).

Singapur'da Akıllı Ulus Sensörü Platformu -Smart Nation Sensor Platform, SNSP; şehir genelinde entegre bir sensör platformu olup, şehir kapsamında verilen hizmetleri planlamak, kent planlamasını geliştirmek, daha güvenilir ve duyarlı toplu taşıma hizmetleri sunmak, şehir güvenliğini sağlamak hedeflenmektedir. Gerçek zamanlı su kullanımını, yüzme havuzlarında boğulma tespitini yapmak, yaşlılar için yardım butonu, yağışların ve su seviyesinin ölçülmesi, hava kalitesi gibi, sensörlerden gelen bilgileri yapay zekâ gibi teknolojiler yoluyla analiz eden bir uygulamadır (URL-12, Erişim; 2023).

Teknolojinin şehirdeki kullanımında, kamera sistemlerinin önemli yeri vardır. Kameralı gözetlemenin amaçları; suç işlemenin önlenmesi, işlenmiş suçların aydınlatılması ve halkın kendisini güvende hissetme duygusunun arttırılması olarak sıralanabilir (Çapar, 2011, 71).

MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu), güvenlik kameralarından oluşan bir kent izleme, kontrol ve denetim teknolojisi olup; emniyetin resmi kayıtlarında ise Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) olarak geçmektedir. MOBESE kameraları ile çalıntı araçların bulunabilmesi, şüpheli paketlerin tespiti, kapkaç olaylarının kontrolü, yankesicilerin izlenebilmesi, trafik kazalarının tespiti gibi birçok şüpheli durumun takibinin sağlanabilmesi, bu sistemin yaygınlaşmasında önemli bir etkindir (Özbek, 2014, 1004).

Modern toplum bugün, e-posta sistemleri, internetteki hareketlerin izlenmesi, kredi kartı/ banka kartı/çipli kartlar gibi akıllı kartlar ile ekonomik hareketlerin takibi bir çeşit ‘panoptikon’ a (panoptikon: merkezinde bir kule bulunan halka şeklinde bir hapisane binasıdır, kulenin içerisi ise dışarıdan görülemez, kulede bulunanlar yani gözetleyenler hücrelerdeki her hareketi gözetleyebilir) benzemiş; gözetim altındaki kişiler gönüllü unsur haline gelmiştir (Güven, 2014, 98). Panoptikon, ‘gözetleme, daimi denetim, belli bir çizelgeye göre görev yükleme ve gereğinde yaptırımlandırma, toplumsal hayatın tümünde’ özgürlüğün koşullarını oluşturur noktaya gelmiştir (Özcan, 2017,241).

Günümüz modern toplumlarında özgür irade ve seçme özgürlüğü üzerine kurulduğu ileri sürülen sistem aslında bir illüzyondur; insanların ne giydiği, ne konuştuğu, ne tükettiği gibi her şeyin tek-tipleştirilmesi için ‘gözetimin’ doğrudan katkısı olan bir toplum düzeninde yaşadığımızı göre, bunun özgür bir düzen olduğu kabul edilebilir görünmemektedir (Özer, 2022).

Modern anlayışın biçimlendirdiği örnek şehirlerde, çeşitli uygulamalarda, zaten bireyselleşmiş olan insanı ve toplumu iyice mekanikleştirip, kenti de buna uygun hale getirerek ‘duygu ve kültürü’ yok sayan kabuller yaygınlaşmaktadır. Bu durum, teknolojinin modernitede işlevinin giderek arttığını ortaya koymakta ve Özakpınar’ın bunu ifade eden tespiti doğrulanmaktadır.

4.3.2. Öneri; Değer Odaklı Teknoloji

Yerleşim önerisindeki ‘Teknolojinin Kullanımı İlkesi’, alanı ve nüfusu belirli bir yerde, teknik imkanlardan nasıl yararlanılacağını ortaya koymaktadır. Teknolojinin bir kültür ürünü olduğunu belirten Özakpınar’ın yaklaşımı ışığında, bu konu değerlendirilmiş ve yerleşim önerisinde uygun bir işlev kazanması amaçlanmıştır.

Günümüzde teknoloji, her konuda belirleyici, vazgeçilmez bir nitelik kazanmış olup; modern yaşam alışkanlıklarının en temel parçası durumundadır. Hem bireyler hem çeşitli sivil-kamu oluşumları, birçok açıdan dijitalleşmeyi eleştirse de, teknoloji bir tür bağımlılık haline gelmiş, sürekli daha gelişmiş versiyonları istenir olmuştur. ‘Sınır, amaç, kural’ belirlenirken hangi esaslara tabi olunduğu sorusuna ‘daha fazla, daha hızlı’ olarak cevap veren modern teknolojinin, doğru konumlanması farklı bir zihniyet ile mümkündür.

Dünyada ve ülkemizde, teknik imkanların ‘hayatın en gerekli unsurları’ olarak görüldüğü bir ortamda, mesele çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Teknolojiyi üretenler, bunu ekonomik ve siyasi güç kazanma adına yapmakta; belirli bir kapsamı olmayan bu alanı denetlemek ve yönlendirmek giderek zorlaşmaktadır.

Teknolojinin kullanıcıları ve talep edicileri olan kitlelerin bilinci, bu konunun içeriğinde ve geleceğinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Hayatın ‘neresinde ne kadar teknik’ yaşamak istediği hakkında sorgulama yapan bireylerin, güçlü ve tutarlı tavırları görmezden gelinemez bir etkidir.

Bireyi giderek yalnızlaştıran modern kent ortamlarında, her şeyin dijitalleşmesi ile durum daha vahim noktalara doğru gitmektedir. Fiziksel özelliklerine uygun olmayan mekanlarda, ruhsal nitelikleriyle çelişen hayatlar sürdüren insanlar, kolaylık adına sunulan ‘teknik’ imkanlarla fitratlarından iyice uzaklaşmaktadırlar. Yavaşça oluşan dejenerasyon, derin bir müptelalığa dönüşmekte; bu hal, bilimsel araştırma ve gözlemlerle tespit edilse de, ‘vazgeçilemez konfor alanı’ misyonu yüklenen teknoloji için net bir çözüm getirilememektedir.

Modern dünyada, insanların tüm yaşantısını kontrol eden, durdurulamayan ve denetlenemeyen imajı ile teknolojiye, adeta bir tür tanrılık izafe edilmektedir. Aslında ticari kazancı, her şeyin üstünde gören bu zihniyetin sanal olarak oluşturduğu gizli korkularla, bu çağa has bir köleleştirme yöntemi uyguladığını söylemek mümkündür.

Dijital çağda yeni bir mekan düşüncesi olan ‘tersine iç göç yerleşim modeli’ ile huzur, merhamet, kanaat ve paylaşmayı yeniden hayata hakim kılmak amaçlanmakta; bunun duygudan yoksun teknoloji ile değil, değerlerin benimsendiği ve yaşandığı ilişkiler sayesinde olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de şehir ve insan açısından teknoloji kullanım düzeyi ve öngörüler değerlendirildiğinde, ‘gerektiği kadar, yeterli’ bir işlevin tanımlaması yapılmalıdır. Yaşadığımız dönemde, teknoloji kullanımında ölçü hep ‘daha gelişmiş’ olduğunda, ‘sınırsız ihtiyaçlar’ anlayışındaki modern iktisat yaklaşımının gerçek dışı kabulü tekrar etmektedir. Buna karşı güvenilen bir alternatif oluşturabilmek için, konuya modernizm dışında bir algılayış ile bakmaya ihtiyaç vardır.

Öncelikle resmi raporlarımızdaki durum incelendiğinde;

Şehircilik Şurası'nda (2017) ifade edilen 'şehirciliğin farklılaşması için henüz teknoloji yatırımlarının önemli girdi olmayışı', bu konuyu yeniden ele almak için bir imkan olarak görülebilir.

Artan siber güvenlik tehditleri, altyapı ve içerik sıkıntıları da, 'akıllı' yaşam çabalarının, insani olana göre her anlamda daha pahalıya mal olduğunu göstermekte; kolay ve devamlı niteliğiyle 'sadeleşmenin yararlılığı' ortaya çıkmaktadır.

Büyüme Dinamikleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2018); yenilenebilir enerji ve enerji bağımlılığının azaltılması, insan-teknoloji kombinasyonları ile yeni iş modelleri, üniversitelerde tarım teknolojileri konuları ele alınmaktadır. Yerli ürün ticaretine öncelik vermek, lojistik ve tedarik zincirlerini geliştirmek, kadınların iş gücüne katılımını destekleyip mesleki eğitim hizmetlerini geliştirmek, önemli yol gösterici başlıklardır.

Teknoloji alanında, nesnelerin interneti 'IoT'; e-hizmet, tarım ve hayvancılık, pazarlama-ticaret konularında kullanılmakta olup, tersine iç göç yerleşimindeki işlevi yeniden tanımlanmalıdır. 'İnsan gücünü en aza indirme' bir avantaj olmayıp, 'dijital' istihdam gayretinin, gizlilik ve işsizlik sorunlarına yol açması anlamlıdır. 'İnternete bağımlılık' gerçeği son derece açık bir durumdur; internet, elektrik veya yeterli şarj yoksa hayat durur! Aslında bu enerjilere böyle bir işlev yüklemenin, sonlu ve kesintili bir kaynağa duyulan abartılı güvenin mantıksızlığı ortadadır. Enerji krizi yaşamının olasılığı giderek yükselirken, hayatın akışı ve ihtiyaçların giderilmesinde basit ve geleneksel yöntemlerden kopmamak, 'ekonomik-sosyal özgürlük' olarak nitelendirilebilir.

Eğitim ve sağlık için talep edilen bilgilendirme, randevu gibi işlerin çözümü ise, düşük nüfus ve yürünebilir mesafe sayesinde mahalle biriminde kolaylaşan hizmetlerdir. Daha kapsamlı meselelerin, ilçe merkezindeki ilgili 'bilgi işlem birimi' tarafından ele alınıp gerekli yönlendirmelerin telefon ile yapılması mümkündür. Yaygın toplu taşıma sayesinde ilçe merkezine ulaşım da rahatlıkla sağlanacağından, 'zaman ve maliyet' de sorun olmaktan çıkmaktadır. Büyük kentlerde yaşanan trafik, kalabalık problemleri ile beraberinde gelen güvensiz yaşantıyı ortadan kaldırmayı hedefleyen öneri yerleşimde, küçük ölçeğin ünsiyete olumlu bir etkisi olacağı düşünülmektedir. Gerek mahallede gerekse ilçede tasarlanan merkezlerde, birçok sosyal ve ticari faaliyetin, hizmetlerin

bulunması, bu alanları yorucu ve sıkıcı mekanlar olmaktan çıkarıp, hem huzurlu hem canlı yerlere dönüştürebilmesi öngörülmektedir.

Söz konusu yerleşim önerisinde; nakliye-depolama maliyetlerini minimize edip taze ürünleri kolayca ulaşılabilir kılmak için, çeşitli tarımsal ve hayvancılık üretimlerinin iskan alanlarına makul uzaklıkta yapılması amaçlanmaktadır. Tarım teknolojilerinin kullanılırken; verimi doğala uygun çözümlerle arttıran, zaman ve enerji tasarrufu sağlayan, istihdamı azaltmaya değil insan emeğini önemseyerek nitelikli hale getirmeye odaklanan bir anlayış esas alınmalıdır.

Ülkemizdeki tersine iç göçe cevap vermek için tasarlanacak yerleşimlerde ‘ekonomi çözümleri’ en temel dinamiklerden biri durumundadır. Mekana ve işleyişe yönelik esasların belirlenmesi kadar, orta ve alt gelir grubunun bir hayat kurup sürdürebilmesi için sürekli olan geçim kaynaklarına ihtiyaç vardır. O yöredeki potansiyeller, ilgili sanayi ve diğer üretim yöntemleriyle ekonomiye kazandırılacak, hem yeni iş alanları açılacak, hem gereksinimler karşılanıp fazlasından da gelir elde edilebilmesi mümkündür.

Ticarette teknoloji kullanımı, ülkemizde oldukça yaygın olup buna ilgi giderek artmaktadır. Resmi kurum raporlarında, kooperatifleşme, yerel ürünlerin desteklenmesi ve pazarlanması, kadın istihdamının teşvik edilmesi ile bu tür uygulamaların başarısı, yeni yerleşim modeli için örnek ve öncüdür. Yerel üniversitenin araştırma birimi ve yönetimin satış-tanıtım çözümleri sayesinde, kaliteli ürünlerin ihtiyaç ve ticaret amacıyla en makul şekilde değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Kültürel kimliğe katkısı olan çeşitli el sanatları gün yüzüne çıkarılarak, hem bunların devamlılığı hem gelir getirmesi sağlanarak; kadınlar gibi erkeklerin de kurs ve eğitimlerle tüm iş kollarında yer alması amaçlanmaktadır. Festival, şenlik gibi faaliyetler ile toplumun kaynaşması, insanların aidiyet duygusunun pekişmesi ve yetişen neslin o kültürü benimsemesi hedeflenmekte; bu da geleneksel yapımızın canlandırılması anlamına gelmektedir.

Ürünlerin gerek üretim, gerek tanıtım ve pazarlama aşamalarında, modern reklamcılık anlayışından uzak durulması da önemli bir husustur. ‘Maksimum kar elde etmek’ amacındaki modern kapitalizm düsturunun, bizim değerlerimizle çeliştiğini hatırlayıp; buna ‘yetinme, dürüstlük’ kavramlarımızla canlanan yeni bir anlayış geliştirmemiz

gereklidir. Raf ömrünü uzatmak için tehlikeli kimyasalları kullanmak, gramajlar ile oynamak, maliyet-satış fiyatında insafsız olmak, sahip olmadığı nitelikleri varmış gibi sunmak, piyasadaki değişimlerden fırsat sağlamak, alıcının bilgisizliğini suistimal etmek gibi ilkesizlikler, ticaret anlayışımıza girmiş olan tümörlerdir. Gündemin hep en üstünde olan ‘geçim sıkıntısı ve pahalılık’ kavramlarının, kendimize gelme gayreti ile olaylara ‘bereket, kanaat, israf’ anlayışıyla bakabildiğimizde farklılaşması mümkündür.

Modernizmin etkileri ve zamanla oluşan aşınmalar, bünyemizde her anlamda yanlış kabullere, alışkanlıklara ve normalleştirmelere neden olmuştur. Kapitalizmin kültürümüzle çelişen sonuçlarından bazılarını; bireyselliği özendiren teknoloji, hastalık kaynağı paketlenmiş yiyecekler, bir tür işgalciye dönüşen zincir market şubeleri ve hareketi-iletişimi minimize eden yaşam tarzı olarak sıralamak mümkündür. Bunların bulunmadığı bir hayatı ve mekanı, değerleri ölçü olarak tasarlamak, aslında teknolojinin riskli ve hissiz çözümlerine göre gayet fitri, basit ve anlamlıdır.

Dijitalleşmenin azami özendirildiği zamanımızda, akıllı şehirler de kent ölçeğinde adeta tartışılmaz bir ideal gibi sunulmakta, fakat diğer alanlardaki güvenlik sorunlarına eklenen ‘siber saldırılar’ kentin aklını yerle bir etmektedir. Bu noktada, değerleri bulunan ve bunun bilincinde olan birinin ‘Bir beldeyi emin kılan nedir?’ sorusuna, ‘akıllı düzenekler, bağlantılar, teknolojinin çokluğu’ cevabını vermesi düşünülemez; güvenilirlik, kendisi ve diğerinin sağladığı gönüllü bir erdemdir. Seküler anlayışa sahip olan ve teknolojiye inanarak bu dünyada ölümsüzlüğün peşine düşmüş modern bir kişinin de, aşkın bir güce tabi olan insandaki ‘hesap verme, yetinme ve paylaşma’ duygusunu anlaması beklenemez.

Küçük bir kasabada, yaşlılarla akıllı cihazlar yöntemiyle ilgilenilmesi modernizmde bir başarı olarak görülürken, bizim değerlerimizde onlar hürmet edilen emanetlerdir ve herkes merhamet nazarı ile onlara ve tüm zayıflara muamele etme kültürüne sahiptir.

Nüfusun ve alanın kontrol edilemez boyutları, kentte her türlü asayiş problemini de arttırmış; suç çeşitliliği ve yaygınlığı karşısında ‘takip-kaçış’ bir döngü haline gelmiştir. Yeni yerleşimlerde nüfus ve yoğunluğun az olmasının nicelik bakımından bu sorunların çözümüne katkı yapacağı, asıl güvenliğin ise mahalle sakinlerinin ‘beraber yaşama’ edebi ile gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Nasıl, nerede, neden ve kim tarafından ‘izlendiği’ konusu da modern insanın açmazlarından biridir. Artık internet sayesinde, kullanıcıların her türlü alışveriş, hobi ve ilgi alanları belli yöntemlerle tespit edilmekte, özel kalması istenen şeyler de deşifre olmakta ve yeni bir kimlik versiyonu oluşturulmaktadır. Suç oranlarının arttığı kentlerde ise, kamera ve benzeri tekniklerle kayda alınmaya razı olmak zorunlu hale gelmekte, fakat güvenlik gerekçesi sınırları belirlemeye yetmemektedir.

Her an ve her yerde izlendiğine inanan, dahası düşüncelerini dahi bilen bir yaratıcıya tabi olan kişilerin oluşturduğu bir toplumda, meçhul kamera sistemleri işlevsiz olmalıdır. Hep güzellemesi yapılan komşuluk ilişkilerinin, sistem kamerası ile mi, manevi olanla mı eski insani niteliğine kavuşabileceği düşünülmelidir.

Gönüllülükten öte bir şeye dönüşen ‘beğenme-beğenilme’ furyası ise sosyal medyada, sağlıklı ruh halini yok eden bir sanal dünya kurmuştur. Gerçek olan her şeye karşı yabancılaşmayı beraberinde getiren bu sahte algılar mecrasında, insan olmanın gereği olan sorumluluk ve ahlak kaideleri geçerli değildir. Güzel yaşam alanlarının ve birebir ilişkilerin gereğini düşündüren durum için de, somut bir çözüm üretilmelidir.

Sanayi devriminin dünyada açtığı yaralar kapanmadan, aynı modern zihniyetin ürettiği ‘bilgi ve teknoloji’ hakimiyeti her anlamda insanlığa büyük hasarlar vermeye devam etmektedir. Sağladığı kolaylıklara sorgusuzca razı olarak yaşamak ile ‘yapay zeka’ vaatlerindeki tehlikeyi görüp itiraz etmek arasında yapacağı tercih, insanoğlunun geleceğine yön verecektir. Bireysel çabalar kıymetli olsa da, kitlelere rehberlik edecek toplum aydınlarının somut önerilerine ihtiyaç vardır.

Bu yaklaşıma göre, çalışma kapsamındaki öneri yerleşimde teknolojinin kullanım alanları belirli başlıklar altında özetlenerek, içerikleri aşağıda genel anlamda ifade edilmiştir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11: Yerleşim Önerisinde Teknolojinin Kullanım Alanları.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Bu anlayışla ortaya konulan, ‘tersine iç göç yerleşim önerisinde’ ilkelerden biri olarak belirlenen teknoloji kullanımının, değerler ışığında gereken işlevi görmesi; yani her şeyin hakimi değil hayatı kolaylaştıran bir araç olması amaçlanmaktadır. Üretim, dağıtım, tanıtım ve hizmetler alanında teknolojinin uygun şekilde kullanılması amaçlanan yerleşim önerisi, nüfusu ve alanı açısından buna uygunluk göstermektedir.

4.4. Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim İlkesi

Söz konusu yerleşim önerisi merkezi yönetim esaslı olduğundan, kurumsal açıdan meselenin nasıl değerlendirildiği önem arz etmektedir. Devletin ülkemizdeki şehircilik konusunda yaptığı çalışmalar ve ortaya konulan raporlar, çözüm önerilerinde etkilidir. Bu tez çalışması, medeniyet tasavvurunu temel almasıyla farklı bir yaklaşım getirmekte; fakat bunu yaparken realiteyi dikkate almaktadır. Kurumsal raporlar ve bilimsel çalışmaların önemli bir tezat oluşturmadığı, bilakis yaşanan sıkıntıların benzeşen ifadelerle dile getirildiği görülmektedir. Öneri, hemfikir olunan şehir sorunlarına bütüncül bakarak eksik gördüğü yönleri vurgulama gayretindedir.

Buna göre ülkemizdeki şehir çalışmalarında önemli yeri olan Şehircilik Şurası’nda (2017); modern anlamda kentleşmeden evvelki dönemi kapsayan 1950’li zamanlara kadar doğal olarak gelişen kentlere bakıldığında bunların; caminin mevcut olduğu bir meydan ve bu meydana yönelip bağlanan sokaklar bulunduğu, yeterli yeşil alanlar ile

mahalle çeşmesinin yer aldığı alanlar, toplumda sosyal ilişkilerin yaşandığı belirli açık alanlar olduğu belirtilmektedir. Bu açık alanlardaki mekânsal form ve tasarım ile bütün yaş grupları yani çocuklar, gençler, yetişkinler ve yaşlıların için sosyal ilişkiler kurabildiği, yardımlaşmanın olduğu ve herkesin birbirini tanıdığı güvenilen yaşam mekanları halinde bulunduğu (s.43) hatırlatılmaktadır.

Hızlı kentsel dönüşüm amacındaki devlet politikaları sonucunda, yaşam kalitesi yüksek, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel mekân üretim biçimlerinin geliştirilmediği; tarihi, kültürel, doğal değerlerin kaybının önlenemediği ifade edilmektedir. Kentlerimizin giderek tekdüze olan, birbiri ile aynılaşmış mekânsal niteliklere sahip alanlar haline geldiği; Türk kentlerinin sorunları için yaratıcı, yenilikçi ve özgün çözümler üretilmediği belirtilmektedir (s.48).

Toplumsal yapı açısından, mahalle kültürüne ait unsurların yeniden canlandırılabilmesi amacıyla, hangi yöntemlerin izleneceği konusunda yasal/yönetmeliksel bir program bulunmadığına dikkat çekilmektedir. İnsan faktörünün, öncelikle de toplum kimliğinde çok önemli bir kurum olan ailedeki ihtiyaçlara dikkat edilmeden mekânların şekillendiği ifade edilmektedir. Aşırı rant beklentileri ile yapılan kentsel değişim-dönüşüm uygulamaları ile geleneksel değerlerin, anlamların, isimlerin yitirildiği belirtilmektedir. Bu durum, 'kimlik ile bellek kaybı, kültürel bunalım ya da kentsel mekanın erozyonu' olarak adlandırılmaktadır (s.55).

12. Kalkınma Planı'nda (2024-2028), şehirlerde topoğrafya ile, kültürel ve tarihi birikimlerle uyumlu olan, sosyal yapı ihtiyaçlarının karşılandığı, mimari yapılaşmanın sağlanacağı; mahallenin kültürü ile kent bilinci ve aidiyetinin geliştirileceği ifade edilmektedir (853.md, s.214). Devamında, şehirlerimizin kendi özgün tarihi mimarisini ve yere özgü olan anlamını ve kimliğini öne çıkaran nitelikte kentsel tasarım yaklaşımının geliştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları yapılacağı belirtilmektedir.

Kentin kimliğini oluşturan öğeler Şehircilik Şurası'nda (2017); kentteki ekonomik yapı, kültürel ve sosyal yaşam biçimleri, gelenekler ve görenekler açısından özgünlüğü olarak tanımlanmaktadır (s. 42). Yapılaşma nizamında, güneşe, ışığa, mahremiyete, temiz havaya ve benzeri en temel şehirselle haklara riayet edilmediğine dikkat çekilmekte; emsal (inşaat alanı) unsurunun, yapılaşmanın ve tasarımın tek sınırlayıcısı olarak ele alındığı, komşuluğun ve temel kentsel hakların yan parseldeki imar

hakkında belirleyici olamadığı belirtilmektedir. Bugün, kentlerimizde yerin kimliğine dair özelliklerin, mahalleye ve yere dair aidiyeti geliştiremediği; güçlü yerellik ve aidiyet hisleri yaratamadığı vurgulanmaktadır (s.56).

Bu tespitler, bir yerleşim alanı tasarlanırken göz ardı edilen şeyleri yeniden gündeme getirmekte ve öneri oluşturulmasındaki önemini ortaya koymaktadır.

4.4.1. Yerleşim Merkezi Yaklaşımı

Yerleşim önerisindeki mekânsal yapılanmada çok önemli olan merkez alanı yaklaşımı için, öncelikle modern uygulamalardan bahsedilerek, ardından külliye kavramı ele alınıp örneklere değinilmiştir. Değerlendirmelerden yararlanılarak, yerleşim modeli için yeni bir merkez tanımlaması ortaya konulmaktadır.

AVM ve Meydan

Modern kentlerde önemli bir yeri olan ve bizim şehirlerimizde de yaygınlaşan meydanlar, merkezlerin belirleyici unsurlarındandır.

Suher'e göre meydanlar, doğal çevre ya da yapılı çevre elemanları ile çevrelenerek, sınırları belirlenmiş tanımlı mekanlardır ve özel bir amaca yönelik etkinliklere hizmet edebildiği gibi bireysel kullanımlara da olanak sunmaktadır (Suher, 1998).

Tümer, bir kent meydanını, o kenti oluşturan yapıların bir veya birkaç tanesinin, az ya da çok, güçlü veya gevşek bir şekilde çevreleyip tanımlayarak oluşturduğu bir boşluk diye ifade eder. Bu boşluğu belirtildiği gibi çevreleyen, biçimleyen, tanımlayan öğelerin ve binaların yanı sıra, daha başka şeyler de, mesela bir kıyı şeridi, bir yol şeridi, bir saat kulesi, bir dikilitaş, bazı ağaçlar, heykeller, havuzlar da bulunabileceğini belirtir (Tümer, 2000).

Kuban, birkaç örnek dışında İslam dünyasında meydan bulunmadığını söyler. İslam kentlerindeki çarşı, cami ve cami avlusunda sosyal yaşamın gerçekleştiğini belirtir. Kentin üretim ve ticaret alanlarının yakınındaki büyük camiler, erkeklerin bir araya gelip görüştüğü buluşma mekânıdır. Kalabalıkların bir araya gelerek buluştuğu cami ile avlusunu, Kuban 'İslam kentinin forumu' diye nitelendirmiştir (Kuban, 1998).

Kent meydanlarında, kent ve meydanın kimliğini oluşturan önemli yapılar, sanat eserleri bulunmakta veya geçmişte yaşanmış önemli olaylara meydanlar ev sahipliği yapmaktadırlar. Ayrıca meydanlar, ulaşım sistemlerinin birkaçının aynı anda

bulunduğu ve ulaşımın kırılmaya uğradığı mekânlardır. ‘Çağımızın yeni kamusal mekânları’ olarak adlandırılan alışveriş merkezleri ise, tüketiciye sunduklarıyla yeni bir kamusalılık oluşturmaktadır. AVM yönetiminin kendi isteklerine göre şekillendirebildiği ve çoğunlukla güvenlik kontrolünden geçmeden girilemeyen bu kent meydanlarının, kent için ne kadar fayda sağladığı veya toplumun kullanımına ne kadar açık olduğu ise tartışma konusudur (Şahin, 2018).

Yirminci yüzyılda yapılan, alışveriş merkezleri, tüketimin ve sosyalleşmenin ana mekânları haline gelmiştir. Postmodern toplumların geçici, uçucu, akışkan nitelikleri, görüntüleri ve simgeleri öne çıkarmış ve kullanım değerinden daha fazla değişim değerini; hatta simgesel değeri, üretimden daha çok tüketimi ve endüstriden fazla teknolojiyi önemli hale getirmiştir (Turkan, 2014, 14).

Kapalı, içe dönük ve kontrollü bir tipolojisi olan alışveriş merkezlerinin, 1993 yılından sonra karma kullanımın olduğu ofis, konut gibi işlevleri barındırıp kentsel ranttan daha fazla yararlanmayı hedeflediği görülmektedir. Son zamanlarda ise, mimari konseptlerin değiştirildiği, yapıların çok daha cazip ve kolay erişilebilir olması amacıyla yarı açık-açık peyzaj yapılanma çeşitlerinin mekânsal kurgu açısından tercih edilmekte olduğu gözlenmektedir. Bununla beraber, hedef kitleyi esas alan bir ayrışmanın mimariye yansıtılmakta olduğu gözlenmektedir. Bu çeşit projelerin, kentsel politika ortamı ile ve sermaye tarafından yönlendirdiği bilinen bir durumdur (Uzun F. vd, 2017).

Alışveriş merkezleri, yayıldığı yerin genişliği, mimari yapısı ve kapsadığı ticari faaliyet zenginliği ile, geleneksel alışveriş kültürünü yaşatan mekânlardan farklı duruma gelmektedir. Özellikle, ilgi çeken mimarisi nedeniyle sanatsal yapılar olarak yorumlanabilecek AVM’ler, modern dönemin kültürel ve ekonomik simgeleri gibi görülmektedir. Bu sebeple, tüketicilerin dinamik özellikteki alışveriş gereksinimlerini çağdaş bir anlayışla organize şekilde gidermeyi hedefleyen yapılar, ‘modern alışveriş merkezi’ olarak tanımlanmaktadır (Akgün, 2010, 154).

AVM’lerle ilgili yapılan bir çalışmaya göre; AVM’lerde yer alan yeme-içme alanları ve gezinme kısımları, buralarda bir toplumsal etkileşim olanağı sunmakta, bu nedenle tercih edilmesinde önemli rol üstlenmektedir. Alışveriş merkezlerinde bulunan özel güvenliğin de, pazarlamada olumlu bir etken olarak başarıyla kullanıldığı belirtilmektedir (Erkip, 2005).

Türkiye’de AVM’lerin dünyadaki örnekler ile aynı biçimde tasarlanması, ayrıca kent insanını açık veya doğal ortamdaki uzaklaştıran yapay mekânlar haline gelmesi, gelecekte belki de Türkiye’deki kullanıcıların beklentilerini karşılayamaması ve cazibelerini yitirmesine yol açabilecektir. Bu mekânları devamlı kullanan insanlarda ortaya çıkabilecek fiziksel ve psikolojik olumsuz sonuçların olabileceği de dikkate alınmalıdır. Alışveriş merkezleri, günümüzde artık alışveriş işlevinin ötesinde bir unsur haline gelmiştir (Uzun F. vd, 2017).

Alışveriş merkezleri tüketim toplumunun yeni kentsel mekânı olarak tüketicilerin gereksinimlerine cevap veren, sermayeyi paraya dönüştürmekte, kentteki yaşantıları farklı ve yeni bir biçimle sunmaktadır. Günümüzde tüketicilerin yalnızca alışveriş yapması ve keyif alması yeterli gelmemekte, aynı zamanda alışveriş yaparken ayrıca bunu farklı diğer eğlencelerle tamamlamak konusunda taleplerin arttığı; eğlence ile alışverişin iç içe geçtiği bir yapı görülmektedir (Ceylan, 2010).

Kapalı formdaki alışveriş merkezi projelerinin; kentsel doku ile ilişki kuramadığı, özel iç mekânlara açık kamusal alan kullanımlarını taşıdıkları, yaratılan suni ortamlar nedeniyle gerçek bir kamusal özellik taşımadıkları ve geleneksel şehir merkezlerinde oluşan ‘kentsel aidiyet’ duygusunu oluşturamadıkları için, kullanıcılarca benimsenemediği belirtilmektedir. Kapalı tipteki alışveriş merkezleri kapsamında kent mekanına yönelik mekansal göndermeler, kentte kamusal mekanlara ihtiyacı olan kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamakta hem yetersiz kalmakta hem de kullanıcılarca ‘yapay’ diye nitelendirilmektedir (Kademoğlu, 2011, 167).

Buna göre; modernitenin ürettiği toplanma alanları, AVM’ler ve benzeri seküler uygulamalarda, birçok eksik ve sorun bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Her şeyi parçacı zihniyetle ele alan bu anlayış ile kapsayıcı bir yerleşim alanı tasarlamak, yapılar ve yaşam açısından mümkün görünmemektedir.

Külliye

Bir şehrin merkezi, kalbi olarak nitelendirildiğinde, oradaki anlam ile işlev uyumunun şehrin tüm yaşamına ve kimliğine yansıdığını söylemek mümkündür.

Bir şehrin inşa edilmesinde, binalar ve fiziki yapı, o toplumun inanç ve adetleri ile örgütsel biçimini ifade eder. Şehirlerini ticaret merkezleri, borsalar ve gökdelenler etrafında inşa eden kapitalist toplumların şehir modeli ‘eco-centrik’dir. ‘Sosyo-centrik’ modeli kullanan komünist toplumlar, şehirlerini büyük meydanlar ve anıtlar etrafında

kurarlar. İnanç odaklı ‘teo-centrik’ şehir modelinde toplumlar, kutsal mekanlar ve mabetlerin etrafında şehri kurarlar Kabe Müslümanlar için, Vatikan Hristiyanlar için, Kudüs Yahudiler için bunu ifade ettiği gibi; sosyalist dünya için soğuk savaş döneminde Kızıl Meydan ve Tianenmın Meydanı, kapitalist görüş için de Dünya Ticaret Merkezi böyledir. Değerlerinden ve kimliğinden kopuk, şüphe içindeki toplumların ise bir merkezi yoktur; bunlar yalnızca kaos üretirler (Haydar, 1991).

Bugün sıkça rastlanan kaos halinden önce, kültürlerin kendine has şehir modelleri vardı. Müslüman toplumların geliştiği şehir merkezleri ‘külliye’ olarak adlandırılmakta, kaynağını Mescidi Nebevi’den almaktaydı. Tüm ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara cevap veren bu yapılanma, kurulacak şehirler için dinamik bir kamusal alan niteliğindedir. Şehirler külliye çevresinde halka şeklinde büyümüş, bu bir tür standart haline gelmiştir (Koçyiğit, 2013).

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde yeni işlevler eklenerek yaygınlaşan külliyelerde, hayır sahiplerinin önemli katkısı vardır.

Şehrin fiziksel dokusunda büyük yer tutan farklı türdeki yapıların oluşmasında, şahsi etkinlikler temel öge idi. İmar ve vakıf sistemini birleştiren Osmanlı, hayır sahiplerinin bu çeşit yapı kurmaları için güvence ve cesaret vermiştir (Keleş, 2001).

Bu tez kapsamında yerleşim önerisi oluşturmak için Medeniyet Tasavvuru bağlamında merkez niteliğini tanımlamak amacıyla ‘külliye’ kavramı esas alınarak, Ökten’in ilgili çalışması (Ökten, 2022) üzerinden incelenecektir.

Külliye, topluma hizmeti amaç edinmiş bir zihniyetin vakıf sistemi üzerinden gerçekleştirdiği uygulamaların görüldüğü yapılardır. Bunun ilk örneği, mekânsal olarak Mescid-i Nebevi’dir. Burada insanlara bütüncül bir nazarla bakan bir anlayış ve bu anlayışın toplumsal hayatta karşılaşılan sorunları çözümleyici bir uygulaması söz konusu olmuştur. Sözü edilen anlayışın temelinde, bireyi ve toplumu tanımlayan ve onlara yaşadıkları hayatta bir anlam ve gaye sunan bir değerler sistemi vardır. Bu değerler sisteminin ve buradan türetilen ilkelerin kaynağı ise aşkın bir otoritedir.

Külliye iki olgu ön plana çıkmaktadır:

Birincisi ya da görüneni ve algılananı; külliyenin fiziksel yapısı ve burada yaşanan hayat tarzıdır.

İkincisi ya da görünmeyeni, fakat sezileni ise; bu fiziksel yapıya ve hayat tarzına biçim ve ruh veren ve yukarıda sözü edilen uygulama ile zaman içinde oluşan ve olgunlaşan külliye kavramıdır.

Yapıldıkları dönemde kendine özgü bir toplumsal hayat tarzı yaşanmaktadır. Külliye bu hayat tarzının kolay ve sorunsuz yaşanması için yapılmıştır. Aynı zamanda bu yapılar topluluğunun ve burada geçerli kuralların söz konusu hayat tarzını ihlal etmeyi zorlaştırmaktaydı.

Neticede külliye yapısı İslam Medeniyet tasavvuruna uygun bir hayat tarzı için biçimlenmiştir, işlevi buna göredir. Simgesel boyutu da bu hayat tarzını hatırlatmaya, benimsetmeye ve sevdirmeye yöneliktir (s.28).

Çünkü hayatın bütün veçheleri için söyleyecek sözü ve önerecek davranış tarzı mevcuttur. Bu söz ve davranış tarzı vahye yani aşkın bir kaynağa dayanıyordu. Böyle bir itikada sahip bir birey ve toplum, duygu ve düşünce alanlarında karşılaştığı her bir mesele için bir cevap buluyor ve kaynak tek olduğundan bu cevaplar da bir sistem oluşturuyordu. Yani birbirleri ile nedensellik bağı içinde ilişkili ve çelişki içermeyen bir yapı idi.

Özetle, bireyde ve toplumda aşkın kaynağa yani vahye dayanan ve bu sayede oluşan bütüncül bir düşünce ve duygu dünyası başlangıç noktasıdır. Birey ve toplum kendine özgü bir tarzda var olabilmek için iç alemindeki bu bütüncül oluşumu kurguladığı özel bir hayat tarzı ile yaşamak mecburiyetindedir. Külliye, kurgulanan bu hayat tarzının dış dünyada uygulanması için inşa edilen mekandır (s.29).

Bizdeki külliyeleri oluşturan muharrik (hareket ettirici) tevhid inancıdır; Tevhid itikadı duygu ve sevgi ağırlıklıdır. Onun bilgi boyutu, içselleşmesinde kalbin etkinliği kadar öne geçmiyor, ağırlık ve önem kazanmıyor. Bireyin bu itikadı özümsemesi için, ibadet etmesi ve ahlaki davranış göstermesi gerekiyor (s.31).

Her mekan, bireysel ya da toplumsal iradi bir eylem ürünü olduğu için, bir tercih ve kararın kuvveden fiile çıkması ile oluşur. O halde soru, bireyin ya da toplumun tercihlerini neye göre yaptığı ve kararlarını neye göre aldığıdır. Bireye (s.29) ya da topluma özne dersek; özne tercihlerini mensup olduğu medeniyet tasavvurunun değerler sistemine göre oluşturur ve kararlarını buna göre alır. Her medeniyet tasavvurunun değerler sistemi ise, belli bir ön kabule veya varsayıma yahut inanca göre biçimleniyor (s.31).

Somut mekandan ve buradaki somut eylemlerden yola çıkarak erişilen ve soyut bir üretim olan 'külliye' kavramı, fiziksel mekan ile birlikte, bu mekanda yaşanan özgün hayat tarzını bir bütün olarak içeren bir kavramdır.

İslam medeniyetine göre vakıf, bir mülkü veya malı veya değeri insanlara ait olmak üzere temlik ve temellükten ebediyen alıkoymaktır. Bu durum vakfiye denilen ve hukuki işlerlik ve kesinlik kazanmış bir belge ile de teşvik edilmiştir.

Buna göre külliye kavramının iki temel ayağı vardır;

1-Mescid-i Nebevi uygulamaları ve buradan oluşan mekânsal oluşum ve özgün hayat tarzı tasavvuru,

2- Vakıf uygulamaları ve buradan oluşan mekanı ve hayat tarzını destekleyip sürdürülebilir kılma telakkisi.

Vakıf, Müslümanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmanın somut ve açık bir ifadesidir. Orijinal metnin ana hatları, bir özet olarak vakıf kitabeleri denilen taşlara hak edilerek kalıcı hale getirilmiştir.

Vakfiye bir anlamda külliye'nin gerekçeli inşaat raporudur. Fiziksel anlamda külliye'yi gözlemleyen bir araştırmacı bu yapılar topluluğunun anlam (s.33) derinliğine nüfuz etmek istiyorsa mutlaka vakfiyesini incelemek zorundadır. Vakfiye, vakfın kurucusu tarafından düzenlenen ve vakfın işleyişini tanımlayan resmi bir belgedir. Bu belgede, vakfedilen mülkün, malın ve değerlerin hangi hayır işlerinde kullanılacağı ve nasıl yönetileceği ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

Külliye olgusunu değerlendirmek için;

1-Külliye yapısının gözlemlenmesi,

2-Vakfiyesinin incelenmesi,

3-Kitabesinin ve yazılarının dikkate alınması

4-O dönemde külliye'de yaşanan hayatın incelenmesi gereklidir.

Külliye yapısında,

Cami esas itibarıyla bir ibadet mahallidir. Bu ibadetin ana rüknü namazdır, ancak namazın yanında bir tür ilim ve edep de cami de öğrenilir.

Medrese, külliye'nin ikinci büyük ögesi olup İslam medeniyetinin kendine özgü eğitim sistemine ait temel kurumudur. Planlama olarak cami ile adeta birleşiktir.

Darüşşifa, Allah'ın Şafi isminin tecelli ettiği yerdir. Şafi ismi beden ve akıl üzerinden sağlığın korunduğu ve buradaki marazların şifaya kavuşturulduğu yer anlamına gelmektedir.

İmarette fukaraya, gurabaya ve talebeye günde iki öğün sıcak yemek ücretsiz olarak verilmektedir.

Arasta ve çarşı, vakfa gelir sağlamak amacıyla kurulmuştur. Burada esnaf, İslami kurallara göre zanaat ve ticaretle meşgul olurlar.

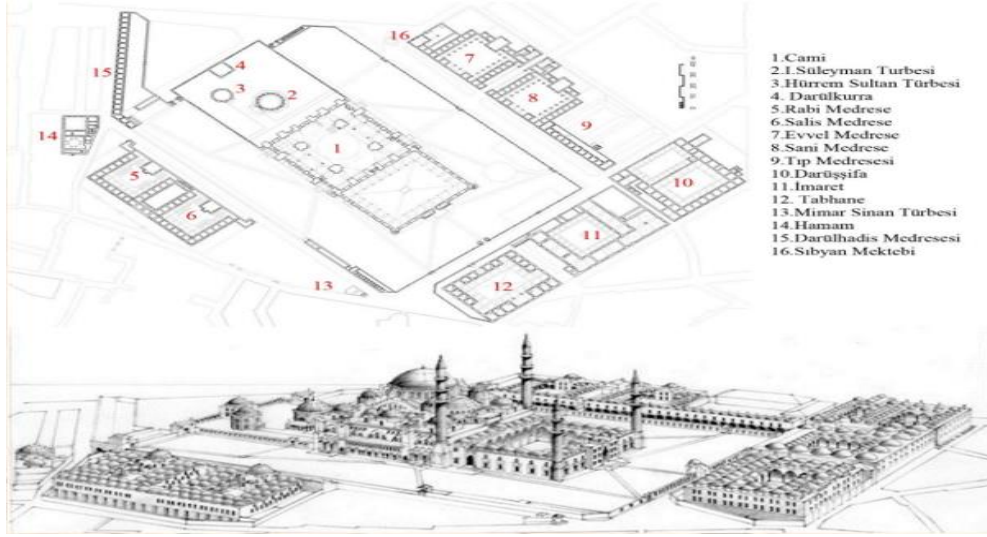
Külliyede cami, bu yapılar topluluğuna hakimdir. Caminin hemen yanında medrese, türbe ve hazire ve su ögelerini görürüz. Bu yapılar topluluğunun bir anlamda gerekçeli raporu ise vakfiyelerdir.

Külliyenin yapıldığı dönemde yaşanan toplumsal hayatın bütün veçhelerine işlevsel ve simgesel boyutlar içeren bir şekilde hitap ettiğini ve bu hayatı tümüyle kuşattığını anlıyoruz. Bu hitabın özü aşkın bir kaynaktan yani vahiyden geliyor. Hayatı maddi ve manevi boyutları ile bir bütün olarak kavrayan ve kuşatan bütüncüllüğü ise aşkın kaynaktan gelen itikattan kaynaklanmaktadır (s.38).

Buna göre; bir yerleşim alanının kalbi niteliğindeki merkezin kendi kültürel değerlerimizdeki uygulamaları tüm yönleri ile ele alınmıştır. Külliyelerin işlevlerin hayatın her alanına cevap vermesi, işleyişin devamlılığını sağlayan hukuki ve duygusal özellikler ifade edilmiştir. Bu tezdeki öneride ise, değerlendirmelerdeki unsurların birebir tekrar edilmesi değil, günümüzün gereklerinin değerler çerçevesinde dikkate alınarak yeniden yorumlanması önemsenmektedir. Tarihteki ve günümüzdeki çeşitli örneklerin bu amaçla incelenmesi, düşüncelerin somutlaşmasına katkı yapacaktır.

Eski ve Yeni Külliye Örneklerinin İncelenmesi

Külliyeye denildiğinde ilk önce akla gelen ve bu yapının en önemli örneklerinden olan Süleymaniye Külliyesi, kapsamı itibariyle etkileyici ve tanımlayıcı niteliktedir (Şekil 4.12). Fakat belirtildiği gibi, külliyenin o dönemdeki yaşam ve uygulamalar ile ele alınması gereklidir.

Şekil 4.12: İstanbul'da Sultan Külliyesi Örneği; Süleymaniye Külliyesi.

Kaynak: Necipoğlu, 2005.

Hayatın tüm alanlarına hitap eden, şehrin kalbi gibi canlılığın merkezi olan bu külliye, ölçeği ve yapıların uyumu ile cezbedicidir. Binalar kadar, içinde yer alan tüm ayrıntılar; kitabeler, vakfiyeler, türbeler ve hatıralar ile bütünlük içinde düşünülerek, bir külliye anlaşılabilir.

Ülkemizin büyük şehirlerinde son dönemde inşa edilen külliye uygulamalarından biri olan, İstanbul'daki Büyük Çamlıca Camisi (Resim 4.1) alanında 3000 metrekarelik 50 bin cilt kitap barındıran kütüphane, İslam Medeniyetleri Müzesi, 3500 metrekarelik sanat galerisi, 1071 kişilik konferans salonu, 8 sanat atölyesi bulunduğu ve çok büyük bir ilgi gördüğü belirtilmektedir (URL-13, Erişim; 2023).

Resim 4.1: İstanbul Büyük Çamlıca Camii ve Kuzey Ankara Camii Külliyesi.

Kaynak: Anonim, 2023.

Kuzey Ankara Camii Külliyesi'nde seyir kulesi, saat kulesi, arasta, yeme-içme mekanları, külliye birimleri (imaret, hamam, tabhane...) ile özel peyzaj düzenlemeleri bulunmaktadır (URL-14, Erişim; 2023).

Yeni yapılan külliye çalışmalarına örnek olarak gösterilebilecek Kırşehir Ahi Evran Külliyesi de yeni ihtiyaçları ve değişimleri dikkate alarak şehrin merkezinde yeni bir kimlik anlayışı ortaya koymaktadır (Şekil 4.13).

Kırşehir’de 2013’te başlayan proje; ‘Kültürel mirasın yeniden canlandırılmasında önem arz eden bir sorumluluk projesi’ olarak ifade edilmekte ve yapının inşaatı büyük oranda tamamlanmış bulunmaktadır.

Şekil 4.13: Kırşehir Ahi Evran Külliyesi Projesi.

Kaynak: URL-15, Erişim; 2022.

Külliye bünyesinde; Ahilik Araştırma Kütüphanesi, Arasta/Bedesten, Usta ve Esnaf Odaları, Dükkanlar, Ahilik ve Astronomi Müzesi, Sahne ve Tören Alanı, Şadırvan, Butik Konaklama Tesisleri ile Yeme-İçme Mekanları yer almaktadır. Arasta /bedestende yöresel ve el yapımı ürün pazarı olması düşünülmüştür. Meydan ile ilişkili olarak yaya kotunda tasarlanan bu işlevlerin haricinde cami haziresi de bulunmaktadır. Çeşitli seviyede açık ve kapalı mekanları içeren proje; her insanın en rahat şekilde erişilebilir olmasını amaçlamaktadır. Yapılar en fazla 2 kat olarak projelendirilmiş, çok az müdahale ile ve az masrafla işletilmesi tasarlanmıştır. Böyle bir hacme sahip yapı topluluğunun, uzun yıllar aynı nitelikte kullanılması yani devamlılığının olması önemsenmektedir.

Yurt dışında da yeni külliye örnekleri bulunmakta, onlarda da temel değerlerin gözetildiği ve beklentileri karşılamanın amaçlandığı görülmektedir.

Almanya’nın Wuppertal-Elberfeld şehrinde 7 bin metre kare alan üzerine yeni inşaa edilecek cami ve külliyenin, sadece bir ibadethaneden ibaret olmayacağı, sosyal ve kültürel alanlarda da hizmet vereceği belirtilmektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14: Almanya Wuppertal-Elberfeld Merkez Camii Külliyesi.

Kaynak: URL-16, Erişim; 2022.

Elberfeld Merkez Camii Külliyesi'nde aynı anda 800 kişinin ibadet edebilmesi, yetişkinler, kadınlar ve gençlere yönelik ayrı bölümlerin planlanması, ibadet alanının 700 metrekare olması, külliye içinde sosyal-kültürel amaçlı birimlerin, yönetim odası, eğitim merkezi, kütüphane, konferans salonu ile ticari alanların ve kapalı otoparkın bulunması amaçlanmaktadır.

Türkistan'da 2015'te tamamlanan, toplam 20 bin metrekare alana sahip olan, 3000 kişinin namaz kılabilirdiği Hoca Ahmet Yesevi Camii (Resim 4.2) bünyesinde kütüphane, toplantı salonları, ders okutulan sınıflar, aşevi, yemekhane, kafeterya mevcut olduğu ifade edilmektedir (URL-17, Erişim; 2023).

Resim 4.2: Türkistan Hoca Ahmet Yesevi Camii Külliyesi ve Strasbourg Eyüp Sultan Yeni Camii Külliyesi.

Kaynak: Anonim, 2023.

Strasbourg'da 15 dönümde planlanan Eyüp Sultan Yeni Camii Külliyesi alanında kütüphane, eğitim merkezi, konferans salonu, aile lokantası, ticari butikler bulunduğu, gelenek ve teknolojinin bütünleştiği bir eser olduğu belirtilmektedir (URL-18, Erişim; 2023).

Bu örnekler, günümüzde bu medeniyete mensup toplumların sadece camiden ibaret bir toplanma yerini yeterli görmediklerini ve hayatın farklı işlevlerini talep ettiklerini göstermektedir. Toplumun seçkinlerinin ve uygulayıcı erkin, bunun gerekli olduğuna dair bir mutabakat halinde oldukları ve bu konuda çabaladıkları yorumunu yapmak mümkündür. Buna göre; temel değerlere dayanarak günümüzdeki yenilikleri ve beklentileri dikkate alan kamu merkezlerine, şehirlerde ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmadaki yerleşim önerisinde, alan ve nüfus büyüklüğüne uygun olarak kamusal merkezin tanımlanması amaçlanmaktadır.

Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim

Bir yerleşimde merkezin nitelikleri, modern ve tarihsel açıdan ele alınarak taşıdığı anlam ve önem genel olarak ortaya konulmuştur. Modernitenin kendi değerleri bakımından tutarlı olan uygulamaların, bizde çelişki ve eleştirilere neden olduğu görülmektedir. Külliye tarihte sahip olduğu özellikleri bugüne uyarlama gayretlerini, hem kimlik hem farklı işlev arayışlarının sonucu olarak yorumlamak mümkündür.

Yerleşim modeli önerisindeki merkez yaklaşımını belirlemek için, tüm bu verilerin göz önüne alınarak değerlendirilmesi gereklidir.

Bu amaçla öncelikle Ökten'in külliye kapsamında tanımladığı güvenlik, geçim ve gelişim başlıkları altında mekan-hayat ilişkisine dair yorumları şöyle ifade edilmektedir;

Külliye hayatın tümünü kapsayan güvenlik, geçim ve gelişim gerçekleşmektedir.

Güvenlik; İslam'da can, mal, namus tüm tebaya sunulur, Nizam-ı Alem aşkın kaynaklı hukuka göre düzenlenir. Külliye güvenlik ihtiyacı çözülür, dünyevi ve uhrevi kurallara riayet öğretilir.

İslam medeniyetini tatbik etmekle görevli olan erk memurdur, arkada ahlak öğreticileri (imam, vaiz, şeyh) vardır; bunlar şimdi sadece namaz kıldırıp hutbe okuyan kişilerdir.

Hukuk için kadı ve şeyhülislam görevlidir. İslam'da ceza değil, ihlali önlemek, özendirmemek ve suçun önüne geçmek amaçlanmaktadır.

Geçim; Bu kapitalist çağda, aşkın kaynak-ahlak-hukuk denetiminde dengeli ve ölçülü olunması imkanı vardır. Çünkü temel kabul İslam'ın kıyamete kadar yaşayacağıdır,

bunun bir karşılığı olmalıdır. Esnaf ve zanaatkarlar, İslam medeniyetine uygun olarak davranırlardı.

Geçim konusundaki birinci husus, 'ikram var, israf yok' anlayışıdır. İkram, erişemeyenlere yapılmalıdır. İkinci husus olan kanaat ile, maddi hazların değil, ruhun geliştirilmesi amaçlanmaktadır; içgüdülerin artması duygu alanını azaltır. Üçüncü husus olan zekat ve sadaka ile, biriktirmenin önüne geçilmiş olur.

Gelişim; insanın merakından doğan soruları ve bunların eyleme yansması beşeri ihtiyaçtır. Bilim (bilgi) ve duygu (hikmet) gelişmelidir. Külliye de gelişme, tekke, medrese ve kütüphanede olur, kitlenin yolu bunlar ile kesişir. Kitlenin eğitimi sadece teorik değildir, vaizler-müderrisler halk ile birlikte yaşarlar, sosyal ilişkiler kurarlar ve insanlara örnek olurlar; bu medeniyet bu sayede yaşamıştır.

İslam şehrinde beş vakit namaz, Cuma namazı ve açık dergahlar sayesinde ömür boyu eğitim vardır. Cenaze namazı ve 'nasıl bilirsiniz' sorusu, bir ömrün diploması niteliğindedir.

İnanç bütünlüğünün mekânsal karşılığı İslam'da külliyelerdir. Bu sentez, anlamlı bir terkip için o tanımın içine giren her şeyi kapsar ve kavramları birbirine hiyerarşi ile bağlar(nedensellik). Muhalif işlevleri içinde barındırmaz (çelişkisizlik). Yani külliye ögeleri nedensel olarak aynı ilkelere göre yönetilir. Yabancı unsur yoktur ve başta tevhid olmak üzere değerler hiyerarşisi vardır.

Külliye deki cami, çarşı-han, imaret-şifahane, türbe-hazire yapıları dünya ve ahiret bütünlüğünü ifade eder. Şehirdeki her insanın hayatı külliye ile kesişir. Hem işlev, hem simge (duygu) karşılık bulur. Külliye ye temas ettikçe, bireyin hayatındaki tercihleri ortaya çıkar. Birey fark etmese de değerler hayata yansır, biçimlenir.

Önceden külliye nin oluşturduğu söyleme herhangi bir ortak veya karşı çıkan bir otorite yoktu. Şimdi hayatımıza müdahale eden modernite ve İslam var. Modernite önce özgürlük verir, ardından ağır ceza verir. İslam ise, ölüm sonrasıyla korkutma ve müjde ile eğitir. Bugün akademi (bilim) de, esnaf da hayattan kopmuş durumdadır. Kapitalist anlayışla bilim ve felsefe kullanılmaktadır (Şehir ve Medeniyet 2-2024 Bahar Dönemi).

Ökten'in bu değerlendirmeleri, öneri yerleşimde olması gereken yeni merkez için tanımlayıcı ve fikir vericidir. Tarihte 'külliye' olarak uygulanmış olan, bugün de farklı içerikte olsa da aynı ismi kullanan çeşitli örneklerden yukarıda bahsedilmiştir.

Bu çalışmadaki yerleşim önerisinde ise yeni bir model oluşturulmakta ve merkez alanı için ‘Bütüncül Kamu Merkezi’ ifadesi uygun görülmektedir. Burada, bahsedilen geçmişteki tecrübelerle dayanarak, aynı değerlere bağlı bir merkez yapılanmasının gerekli ve mümkün olduğu ortaya koyulmaktadır. Diğer yerleşim ilkeleri ile bağlantılı ve uyumlu olarak geliştirilen işlevlerin toplandığı bu merkez, estetik niteliğiyle de istenen toplumsal hayata zemin olmalıdır.

Modernitenin maksimum verimi hedefleyen, rasyonel ve bireysel şehir yapılanmasından farklı olarak; yeni model, paylaşma ve dayanışma duyguları içinde hayatın sürdüğü bir mekan oluşturmayı amaçlamaktadır. Güven duygusu veren, geçim imkanları sunan, bağlı olunan değerlere göre çeşitli alanlarda gelişme seçeneklerinin olduğu merkez, bütüncüdür. Toplumsal birliktelik bu kamusal alanda sağlanarak, yerleşimin kalbi durumundaki merkez sayesinde canlılık ve devamlılık mümkündür. Bu, bir medeniyetin en kapsamlı kültür ürünü olan şehir için çok önemli bir kimlik göstergesidir.

4.4.2. Mesken ve Ulaşım Yaklaşımı

Bu çalışmada ortaya konulan öneride, mekanın önemli unsurları olan mesken ve ulaşım hususları için de Medeniyet Tasavvuruna uygun yeni esaslar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Mesken Yaklaşımı

Yerleşim önerisinde önemli yeri olan mesken meselesi ele alınırken, öncelikle kentleşme sürecinde ülkemizde bu konuda yaşanan değişim incelenmiş, ardından hangi kriterlere göre nasıl bir çözüm öngörüldüğü ifade edilmiştir.

Günümüzde, sanayileşmenin ve kentleşmenin ideolojik formunu oluşturan modernite, konut alanlarında da etkisini göstermiştir. 20. Yüzyılda estetiğin mimarlık kuramları üstündeki etkisi azalmış, işlevselliğin ve yararcılığın önemi çoğalmıştır. Modern dönemde, işlevin yapıyı tamamen belirlemesi gerektiği inancı ile, çok katlı binalar önem kazanmıştır. Tek katlı ev; eskiyi, konfor koşulları konusunda sorunları, toplumun dışında kalmayı simgelemekte ve sadece, arsasının getireceği kat sayısı ile değer bulmaktadır. Apartman ise konforu, yeniyi, çağdaşlığı, çağın gereğini ve toplumsal yaşamı simgelemektedir (Kaya, 2007, 41).

Apartman tipi konutun, sahip olduğu modern kimliği dışında, insan ve toplum için geniş sosyo-kültürel etkileri vardır. Öncelikle mahalle yaşamının sahip olduğu birçok değer, apartman yapısı ile yok olma sürecindedir. İnsanların birbiri ile selamlaşmasını engelleyen bir niteliğe sahiptir. Çok sayıda aile fiziki olarak birbirine yakın yaşasa da bu dikey yapılaşma mekânları, yüz yüze iletişimi azaltmakta ve sosyal ilişkileri zayıflatmaktadır (Resim 4.3). Ayrıca birbirine çok yakın oturmak durumunda olan, değişik sosyo-kültürel çevrelerden gelen aileler arasında uyum sorunları çıkmaktadır (Ergül 1999, 44).

Resim 4.3: Çiftahavuzlar'da Yapılan Yapı Kredi Bankası İkramiye Apartmanları-1960'lar ve Hukukçular Sitesi-1968.

Kaynak: Görgülü, 2016 ve Anon, 1968.

Türkiye'de 1965 yılı ve sonrasında yap-sat düzeninin yaygınlaşmaya başlamış, özellikle büyük kentlerin göç ile kalabalıklaşması, merkezlerdeki yığılmalar paralelinde, imar şartlarında da yapılaşma yoğunlukları artırılmış, kat sayıları yükseltilmiş, böylece kentler yeni bir imar düzeniyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, apartmanlaşmanın yolunu açmış ve hızlandırmıştır. Kent merkezlerinin genel karakteristiği bozulmuş; bitişik düzendeki çok katlı yapılardan oluşan, Türkiye'nin her yerinde hemen hemen aynı cephe ile plan özelliklerini gösteren bir dokuda olan ve büyük pencerelerden oluşan, yine düşey ve yatay hatların hakim olduğu, yap-sat apartmanları ortaya çıkmıştır (Görgülü, 2016).

1980 sonrasında ülkemizde yaşanan ekonomik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak, toplumun hayat tarzlarında da bir değişim meydana gelmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan yeni tüketim biçimleri, kentsel mekânın biçimlenmesinde de etkili olmuştur. Artık konut giderek bir tüketim nesnesi haline gelmiş; yaşam tarzını simgeleyen bir araç olmuştur. Konutun böylece bir tüketim unsuru haline gelmesinin sebebi, ekonomik yönden piyasa ekonomisinin kamusal eşitlikçi politikalarından

uzaklaşması, toplumsal yönden de tüketim paradigmasıyla açıklanmaktadır. Toplumun içinde yer aldığı tüketim kültüründe kimlikler, yer ile değil; toplumsal statüleri belirleyen tüketim kapasitesi ile belirlenmektedir. Artık insanların kimlikleri ve kim oldukları, neyi ürettikleri ile değil; neyi ne kadar tükettikleri ile ifade edilmektedir (Kapan, 2014, 57).

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de güvenli sitelerin artması ile farklı bir döneme girilmiştir. Bu süreçte güvenli siteler, Ankara ve İstanbul'dan başka Anadolu kentlerinde de yayılmıştır. Bu güvenli sitelerin kentlerin çeperlerinde inşa edilmesi yaşanan soylulaştırma ve kentsel yenilenme gibi değişimlere bağlı olarak, bunların kent merkezlerinde de inşa edilmesi başlamıştır. Güvenli siteler böylece, kent yaşamının ve kent manzarasının önemli bir parçası haline gelmiştir. 2001 yılındaki ekonomik krizden sonra, Türkiye ekonomisinde yapılan düzelmelerde, inşaat sektörüne yatırım yaparak krizin etkilerini aşma politikaları ile, konut yatırımları ve güvenli site inşaatları artmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte üretim maliyetleri azalan güvenli sitelerde, düşük kalitede malzemelerin kullanılarak kredilerde sağlanan kolaylıkların da etkisiyle, orta ve alt gelir grupları için ulaşılabilir duruma gelmiştir. Böylece güvenli siteler sayesinde elitler kendilerini toplumun geri kalanından/ köylülerden izole ederken, orta sınıflar için bu siteler önemli bir statü göstergesi durumuna gelmiştir (Taş, Sağlam, 2020).

TOKİ devlet bünyesinde bir kamu kuruluşu olup, Türkiye'deki alt gelir ve orta gelir grubu için toplu konut ve sosyal konut uygulamalarının 2000 yılından beri büyük bir çoğunluğunu gerçekleştirmektedir. Gecekondu olarak tanımlanan plansız yerleşim sonucu oluşmuş konutlara göre TOKİ'nin ürettiği konutlar, fiziksel açıdan daha sağlıklı ve nitelikli mekânlar üretse de, bir takım ekonomik ve sosyal problemler barındırmaktadır. Teknolojik gelişmeler sayesinde kolaylık sağlanıp erişilebilirlik artsa da, küreselleşme, diğer yerel ve kültürel değerlerin göz ardı edilerek insanın ilişkilerine ve çevresine yabancılaşmasına sebep olabilmektedir (Kaya, Akıner, 2022).

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz sonrasında da TOKİ'nin görev alanı genişletilerek bu krizin etkilerini azaltabilmek için, inşaat sektörünü ön plana alınmış, toplu konut yapımı ile kentsel dönüşüm uygulamalarının önünü açılmıştır (Akalin, 2016).

Standart hale gelmiş üretim ve yapı teknolojisi ile kitlesel konut üretimi, maliyeti düşürülüp hızla tamamlanabilse de bu uygulama, Türkiye’de sosyal konut ve toplu konut üretiminde tek tipleşmeyi, ülkenin dört bir tarafında yüksek katlı, birbirine benzer yerleşimleri ortaya çıkarmıştır. Bu durum nedeniyle, yerel ve kültürel özellikler de kaybolmaktadır. Yerel ve kültürel nitelikler kaybolurken, bu toplu konutların çoğunluğunda konutların ve çevresinin, sosyal ve fiziksel açıdan eksiklikler olduğu görülmektedir. Alt, alt-orta gelir gruplarının yaşadığı fiziksel çevreyi iyileştirilmek hedeflenirken, ekonomik açıdan bir iyileştirme olmamakta, sosyal çevreleri geliştirilmemektedir. Türkiye’deki farklı toplu konut uygulamaları, şehir merkezlerinin dışında bulunduğu için alt ve orta gelir grupları, sosyal açıdan uzak kaldığı şehirden mesafe bakımından da uzaklaşmaktadır. Bunun diğer bir sebebi de, toplu konutların üretilmesi sürecinde tasarımcılar ile kullanıcıların bir araya getirilememesi; bunun sonucunda yaşam tarzı, sosyo-ekonomik özellikleri, ihtiyaçları ve beklentileri bilinmeden bu kişiler için tasarım yapılmasıdır (Özsoy, 2011).

Konutlarda 1980 sonrasındaki dönemde, gelir seviyesine göre oda sayısı artmış, farklı büyüklükte olan planlarda soyunma odası, ebeveyn banyosu, çamaşır odası, kiler gibi mekânlar eklenmiştir. Kapalı güvenli bu konut örneklerinde, konut işlevine ek olarak kapalı /açık yüzme havuzu, alışveriş merkezi veya birimleri, spor ve sağlık birimleri, çok amaçlı salonlar, çocuklara yönelik etüt merkezleri, restoran-kafe gibi yemek birimleri, peyzaj elemanları, rekreatif mekânlar ve diğer ek işlevler bulunmaktadır. Kullanıcılar, kendi dairesinden çıkıp asansöre binerek aynı güvenlik sınırları içinde sosyal mekânlara ulaşabilmektedirler. Apartman yapılarında ise; bu ek sosyal donatılara konuttan bağımsız noktalarda kent içinde ulaşmak mümkündür. Günümüzde metropol yaşamının yoğunluğu ve karmaşası içerisinde birçok sosyal donatıyı bir arada bulduran ve kullanıcıya kolaylık sağlayan rezidans türündeki blokların, gelecekteki konutlar ile kentsel ilişkiler açısından bir tehdit unsuru olduğu bir gerçektir. Kenti yaşanabilir kılan niteliklerin birlikte bulunduğu, kentsel ilişkilerin kuvvetli olduğu, kültürel ve sosyal bağların sürdüğü bir kent ortamının varlığının korunması gereklidir (Baysal, Yıldırım, 2017).

Türkiye’de yapılan sosyal konutların tahsis edilme sürecinde, gecekonduların değeri belirlendikten sonra onun yerine geçilecek olan konutun fiyatı arasındaki fark hesaplanarak, bireylerin devlete ödemesi gereken borç miktarı belirlenerek gerçekleştirilmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinde de da, gecekondusundan toplu

konuta taşınan kişiler önce faizleri, daha sonra da taksitlerini ödemek yöntemiyle bu konutlara sahip olabilmektedirler (Ece Kaya, 2020).

Bir daireye sahip olmak için her birçok maddi ve manevi yükü üstlenen insanlar, bu daireler için borçlandırılmakta, yıllar boyunca ödemeye mecbur oldukları borçlarını belli bir süre ödeyemediklerinde evlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını bilmekte ve bunun duygusal yükünü taşımaktadırlar (Erman, 2008).

Türkiye'deki çeşitli kurumsal raporlarda da mesken konusu farklı açılardan ele alınmakta, tespitler ve amaçlar ortaya konulmaktadır.

KENTGES- Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı'nda (2010-2023), arsa ve arazi spekülasyonunun önlenmesi ve denetimi için yasal düzenleme yapılacağı, vergilendirme ve diğer araçların bu kapsamda yeniden ele alınmasının gerekli görüldüğü belirtilmektedir (Eylem 2.1.4). Farklı gelir grupları için, plan kararları, mimariye ve yöresel doku uygun konut üretileceği; farklı gelir gruplarının ödeme gücüne ve beklentilerine uygun konut üretiminin sağlanmasının, uygun finansman olanaklarının geliştirilmesinin, desteklenmesi ve çeşitlendirilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir (Eylem 3.1.1). İnşaat sürelerini ve maliyetlerini düşürecek yeni süreç ve yapım teknolojilerinin özendirilmesi için düzenlemeler yapılacağı ve bunun teşvik edilmesine ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır (Eylem 3.1.4).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan Stratejik Plan'da (2019-2023), çevreye duyarlı, güvenli ve enerji etkin yapılaşmayı sağlamak, yerel malzemeleri ve yeni yapı tekniklerini geliştirmek, yapı denetimi faaliyetlerini yürütmek, mesleki hizmetlere ilişkin ilkeleri ve esasları belirlemek (Amaç A 5.), amaçlar arasında yer almaktadır.

12. Kalkınma Planı'nda (2024-2028), konut başlığı altında, barınma hakkı çerçevesinde, başta dar gelirliler olmak üzere herkesin ekonomik olarak karşılanabilir, enerji verimli, güvenli, dirençli ve sağlıklı konutlara erişiminin sağlanması, temel amaç olarak ifade edilmektedir (861.md, s.216).

Literatürde ve kurumsal raporlarda, mesken konusunun mekan kalitesi ile kimliği bakımından önemli sorunlarına işaret edilmekte; maddi açıdan özellikle orta ve alt gelir grubunun yaşadığı sıkıntılar dile getirilmektedir. Bunlar dikkate alınarak, medeniyet tasavvuru bağlamında öneri yerleşimdeki mesken nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye'deki apartmanlaşma sürecini, toplumda ortaya çıkardığı çelişkili duygu ve düşünceleri, Medeniyet tasavvuru açısından yorumlayan Ökten; insanımızın iç dünyasında, meskenle ilgili birbirine zıt olan iki değer yer aldığını, birinin apartman üzerinden işlevsel ve konforlu, kapitalist, pragmatik mekân algısı iken, diğerinin eski ve mütevazı, bahçeli, mahrem ev üzerinden İslami mekân değeri olduğunu belirtmektedir. Bu realitenin bugün ülkemizde gerçekleştiğini; insanların iç dünyalarında adını koyamadıkları bir gerilim yaşadıklarını, apartmana hem büyük bir rağbet, hem de apartman hakkında pek çok şikâyet olduğunu, çünkü duygu dünyamızda, İslami değerler ile kapitalist, pragmatik değerlerin geriliminin yaşandığını ifade etmektedir. Devamında Ökten, apartmanlardan meydana gelen şehir dokusuna toplumun ilgisinin devam etmesi halinde, bir süre sonra kapitalist, pragmatik değerler karşısında zayıf kalmamızın ve kimlik buhranımızın daha da derinleşmesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmektedir (Ökten, 2020).

Medeniyet Tasavvuru bahsinde ortaya konulan buhran halinin apartman konusunda somutlaştığını dile getiren Ökten'in bu ifadeleri, yeni mesken anlayışında değerlerimizin gereği ve insanımızın hayali olan müstakil evlerin önemini ortaya koymaktadır. Mevcut uygulamaların devamı, kimliksizliği derinleştirmekte ve çok yönlü olan sorunları çoğaltmaktadır.

Müstakil, bahçeli, yerel malzeme ile yapılan ve ekonomik açıdan orta-alt gelir grubunun zorlanmadan erişebileceği bu meskenler, tüm yerleşim modeli bütününde önemli bir unsuru teşkil etmektedir. Kurumsal raporlarda da dile getirilen güneş, ışık, mahremiyet ve temiz hava gibi niteliklerin özenle dikkate alınması esastır.

Ülkemizdeki her ölçek ve özellikteki barınma amaçlı uygulamalarda, insan unsurunun gerektiği gibi önemsenmediği ve şehirlerin tek tipleştiği tespitine ek olarak, tabiat ile kurulması gereken ilişkinin de göz ardı edildiğini söylemek mümkündür. Bu amaçla, bütüncül olan tersine iç göç yerleşimi önerisinde bu konunun hassasiyetle uygulanması önemsenmektedir.

Şehircilik Şurası'nda (2017), kentlerin doğal ekolojik koridorları durumundaki vadi tabanlarının, göl, gölet, nehir, deniz gibi su varlıklarının ve topoğrafya, coğrafya, iklim gibi doğal öğelerinin kent planlamada yeterli düzeyde göz önüne alınmadığı belirtilmektedir (s.46).

Bu tespit bağlamında söz konusu öneride, yerleşim için seçilecek alanların nitelikleri için Ökten'in 6 Şubat 2022'de meydana gelen Kahramanmaraş merkezli büyük deprem sonrasında yaptığı açıklamalar esas alınmaktadır. Ökten'in bu konuşmasında dile getirdiği hususlardan birincisi; ovalara yerleşilmemesi, dağlara, yamaçlara çıkılmasıdır. İkincisi; hafif bina yapılması bunun için ahşap, çelik, kerpiç kullanılmasıdır. Üçüncüsü; az katlı bina yapılmasıdır. Dördüncüsü ise yayılmaktır; yayıldığımız zaman tabiatla ve sema ile ilişkiyi koparmamış olacağımıza dikkat çeker. Gözümüzün önünde dağları, ufku görmemize karşı perde olmayacağını dile getiren Ökten, bize manevi haz veren şeylerden modernitenin haz duyamayacağını belirtir (URL-19; Erişim; 2023).

Öneri modeldeki yerleşim alanı unsurlarını tanımlayan bu temel hususlar, genel çerçeveyi çizerek mesken anlayışımızdaki yanlışları düzeltmek için yol gösterici niteliğe sahiptir. Ekonomik ve teknik anlamda uygulanabilir özelliğe sahip olan bu konuların hayata geçirilmesi mümkün ve gereklidir.

Mesken malzemeleri arasında önemle belirtilen kerpiç, ülkemizdeki yaygınlığına rağmen yanlış algılanmış olan ve irdelenmesi gereken bir unsurdur. Öncelikle maliyet açısından, sonra da insan ve çevre sağlığı açısından son derece olumlu bir alternatif durumundaki kerpiç kısaca ele alınacaktır. Bu konudaki çalışmalar, kerpice bilimsel yöntemle doğru kullanımı halinde taşıdığı kıymetli potansiyel hakkında fikir vericidir.

Kafesçioğlu, kerpice birçok olumlu yönü olduğunu, buna karşın basınç dayanımının artırılması ve suya duyarlılığının azaltılması için, çeşitli katkı maddelerinin katılarak malzemenin iyileştirilmesini sağlamak gerektiğini belirtmiştir. Geleneksel kerpice alçı katılması ile kerpice rötre (çatlak) yapmasının engelleneceğini; buharlaşan suyun, yerini hava boşluklarına bırakmasıyla alkerin ısı depolama özelliği kazanacağını söylemiştir (Kafesçioğlu, 1980).

Işık, çağdaş yapıım yöntemiyle toprak yapı üretiminde, kerpiç hazırlama sürecinin ortadan kalktığını; böylece kerpiç blokların oluşturulması, malzemenin taşınması için ve inşaatta duvar örülmesi gibi işçiliklerin yer almadığını ifade etmektedir (Resim 4.4). Böylece inşaatın çok daha ekonomik ve kısa sürede yapılabildiğine dikkat çekmektedir (Işık, 2011).

Aşağıda sağdaki resimde yer alan yapı topluluğu, kerpiç binalardan oluşmakta ve sanatçıların yaşadığı bir yer olarak tanınmaktadır.

Resim 4.4: Kerpiç Yapı(İTÜ-Ayazağa, Bilge Işık) ve Kerpiç Mahalle (Konya, Sonsuz Şükran Köyü).

Kaynak: Anonim, Erişim; 2023.

Çevre etkisi açısından bakıldığında, betonarme bir yapının üretim sürecinde demir, çimento, çakıl gibi temel malzemeler kullanılmakta ve bunların üretimlerinin hepsinde doğaya ciddi karbon salınımı gerçekleşmektedir. Buna karşılık, kerpiç malzemenin üretiminde böyle bir karbon salınımı söz konusu değildir. Ayrıca betonarme yapıların geri dönüşümünde tam bir dönüşüm olamamakta; mıcır veya agrega gibi kullanılabilmesi için de betonun yine parçalanma sürecinde belli bir enerji kullanımı gerekmektedir. Fakat kerpiç yapıların yıkılması halinde, yapılarda kullanılan toprak malzemeden hiçbir atık oluşmamaktadır (Yardımlı, 2021).

Bu temel veriler ışığında konut-mesken konusu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Modern söylemde konut olarak adlandırılan, bu çalışmanın amacı gereği mesken olarak ifade edilen yapılar, kapsamı itibarıyla çok çeşitli konuları içermektedir. Bir bütünün parçası olan, o bütünü etkileyen, insana ve hayata yansıyan nitelikleriyle meskenler, bina olmaktan öte anlam taşımaktadırlar. Bu çağda, insanın fiziksel beklentilerini bile yok sayarak sadece barınma işlevine odaklanan zihniyetler, ruhsal ihtiyaçları tamamen görmezden gelen yapılar üretmektedirler. İyi bir ticari kazanç malı haline gelen yaşam alanları, düşük gelir grupları için ulaşılmaz olmuş, sahip olanları ise mutlu edememiştir.

Ulaşım Yaklaşımı

Yerleşim önerisinde ulaşım konusunun ayrıca ele alınması gerekli görülmektedir. Günümüzde yaşanan sıkıntılar göz önüne alınarak, medeniyet tasavvuruna uygun olan bireysel ve toplu ulaşımın genel ilkeleri bu kısımda tanımlanmaya çalışılmıştır.

12. Kalkınma Planı'nda (2024-2028)'da; ulaşımda yakıt tüketiminin azaltılmasını temin için, şehirlerde yeni yerleşim alanlarının yoğunluklarının planlamasında raylı sistemlerin transit özelliği ile kapasitesinden yararlanılacağı; yürüme ya da bisiklet amaçlı karma kullanım alanları ve planlama kararlarının oluşturulması teşvik edileceği (884.2.md, s.223) belirtilmektedir. Ayrıca, yaya trafiğinin kesintisiz hale getirilmesinin gözetileceği; kent merkezlerinde, tarihi ve kültürel cazibe noktaları ile alışveriş bölgelerinde motorlu taşıtlardan arındırılmış yaya bölgelerinin oluşturulmaya devam edileceği ifade edilmektedir (885.3. md, s.223).

Şehircilik Şurası'nda; kentli insanın öncelikle yaya olduğu ilkesine karşın, yayalara ait olması gereken kentsel mekânların motorlu araçlar tarafından işgal edilmiş olduğu belirtilmektedir (s.47).

Toplu taşıma sisteminin yararlarından bazıları; ekonomik olması, insanların taşınması amacına hizmet etmesi, özel araçlara göre yol ve şebeke kullanımında yüksek kapasiteye sahip olması, her kesimden insana kamu hizmeti vermesi, enerji tasarrufu sağlaması, otomobile göre çevreye çok daha az olumsuz etki yapması, yedek parça vb açısından ülke ekonomisine katkısı, otopark talebini düşürmesi (Sönmez, 2011, 17-18) olarak sıralanabilir.

Otomobil esaslı düzenlenen ulaşım sisteminde oluşan döngü (Şekil 4.15), bugün şehirlerimizde yaşanan durumu ifade etmekte; bunun kısa ve uzun vadede çözüme kavuşamayacağı görülmektedir.

Şekil 4.15: Otomobile Dayalı Ulaşım Sisteminin Gelişimi.

Kaynak: Cirit, 2014.

Şehircilik Şurası'nda (2017), modernleşmeden önceki mahalle toplumunda insan ölçeğinde tasarlanan mekânsal kurgunun güçlü bir sosyal yapı oluşturduğu belirtilmektedir. Otomobile dayalı şehir düzenlemesinin, yaya hareketlerini kısıtlayan ve yoğun araç kullanımını baz alan bir mekânsal form ortaya çıkardığı; sosyal ilişkilerin ve yardımlaşmanın azaldığı ifade edilmektedir. Toplumun birbirine yabancı, güvensiz kalabalığa dönüştüğü; farklı yaş ve sosyal gruplarının kaynaşabildiği mahallede sokakların, araba geçişi ve otopark kullanımına hizmet eder hale geldiği vurgulanmaktadır. Araç trafiğinden arındırılmış, sokakların yayalaştırılmış olduğu düzenlemelerin gereğine dikkat çekilmektedir (s.43).

Yaya ve bisiklet ulaşımının şu yararları vardır; zaman tarifesinden bağımsız hareket özgürlüğü sağlar ve insan sağlığı için faydalıdır, enerji tasarrufu ve işletme giderleri açısından ekonomiktir, ulaşım altyapısı verimli kullanılır, çevre-gürültü-hava kirliliği oluşturmaz, spor ve ulaşım gereksinimini beraber sağlar, doğa ile şehrin uyumlu birlikteliği gerçekleşir (EBBUAP, 2003).

Yürüme ortamının kişi üzerinde bıraktığı olumlu duygular sayesinde, bireyler kendini çevreye uyumlu hissetmekte ve mekan çekici hale gelmektedir. Dengeli bir ulaşım sisteminin kamu sağlığını olumlu etkileyeceği; yürüme ve bisiklete binmenin özendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır (Üstündağ, 2002).

Yaya ulaşımında optimum mesafe 1-1,5 km kadardır. Yürümenin cazip hale getirilmesi için, yolların araç trafiğine kapatılması gereklidir. Ayrıca diğer ulaşım türlerine göre, yürüme için gerekli yatırımlar çok düşük maliyetlidir (Yağmur, 2013).

Görüldüğü gibi, kurumsal raporlarda ve bilimsel çalışmalarda, otomobilin şehirlerdeki olumsuz etkisi, sosyo-ekonomik zararları ile çözümsüzlüğü ortaya konulmaktadır. Bunun yanında toplu ulaşımın, bisiklet kullanımının ve yürümenin olumlu yönleri belirtilerek, şehir ve insanın yararı açısından artık bu çözümlerin uygulanması önemle vurgulanmaktadır.

Tersine iç göç yerleşim önerisi, genel yaklaşımı itibarıyla insan fitratına uygun ve uygulaması kolay çözümleri benimsemektedir. Toplu taşımayı sağlayan elektrikli ulaşım araçları ile bisiklet ve yürüme her açıdan uygun görülmektedir.

Yakıt ve üretim maliyeti minimum olan yeni tasarım araçların kullanılması, hem orta alt gelir grubu hem de genel ekonomi açısından mantıklıdır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16: Elektrikli Ulaşım Araçlarına Örnekler.

Kaynak: Anonim, Erişim; 2023.

Yakıt ve enerji tüketimi minimum olan çözümler, israfı önlemeyi ve devamlılığı sağladığı için de değerler açısından çevre dostudur.

Yerleşim önerisi, mesafe ve mekan açısından yürümeyi kolaylaştırmakta ve buna yönlendirmektedir. Ekonomik olduğundan, yerleşim bütünlüğü ve çevresel etki bakımından toplu ulaşım çözümleri gerekli ve mümkündür.

4.4.3. Öneri; Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim

Yerleşim önerisinin mekânsal niteliği olan esaslar, merkez, mesken ve ulaşım yaklaşımının genel özelliklerini ortaya koymaktadır.

‘Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim’ ilkesini oluşturan unsurlar, aşağıdaki şekil üzerinde gösterilerek, yapılanma esaslarının tümü özetlenerek ifade edilmeye çalışılmıştır (Şekil 4.17).

Yerleşim önerisinin inşa ve imar yaklaşımını özetleyen şekilde, merkezde bulunan işlevler ile işleyiş genel anlamda ifade edilmektedir. Merkez, kimliği yansıtmakta, mimari üslup, gerekli fonksiyonlar ve yeni vakıf anlayışı ile bu oluşum gerçekleşmektedir.

Şekil 4.17: Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim Esasları.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

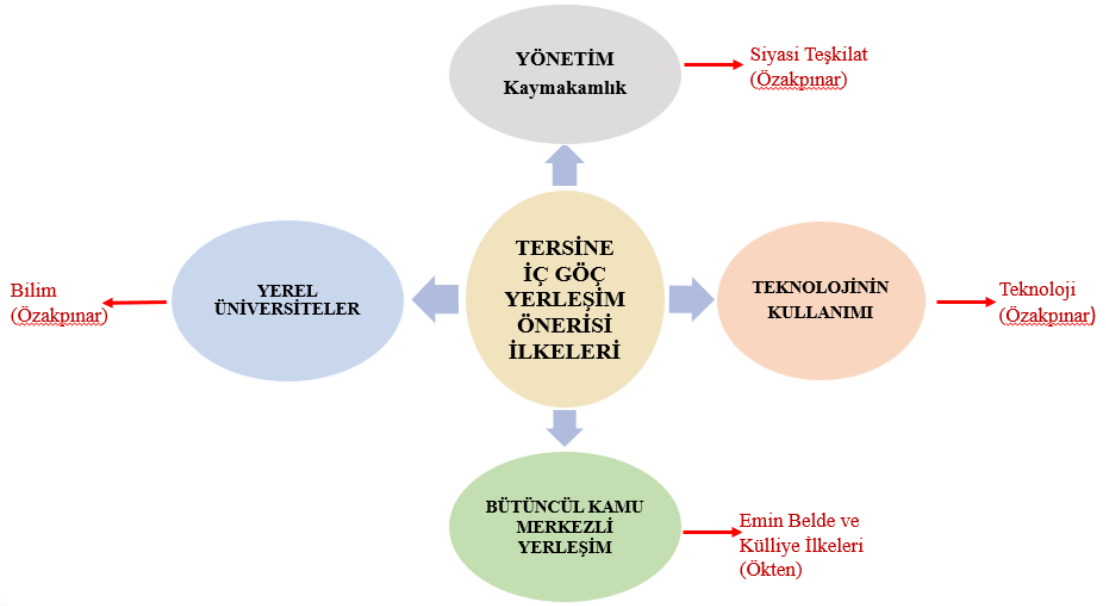
Meskenlerin yamaçlarda, yerel malzemedен yapılan müstakil evler olduğu belirtilmekte; ulaşımda ise toplu taşıma, bisiklet ve yürüme esaslı çözümler bulunmaktadır.

Buna göre 20 bin nüfusa sahip olması öngörülen öneri yerleşimde, buna uygun yer seçimi ile diğer tüm uygulamaların mümkün hale gelmesi, maddi ve manevi değerlerin mekanda uyum içinde somutlaşması amaçlanmaktadır.

4.5. Yerleşim Önerisindeki Tüm İlkelerin Birlikte Değerlendirilmesi

Bu çalışmada ortaya konulan yerleşim önerisi oluşturulurken, değerlere uygun olma esasından hareketle hayatın gereklerine cevap veren bir çözüm oluşturulmuştur.

Aşağıdaki şekilde, Özakpınar ve Ökten'in yaklaşımlarını esas alan yerleşim önerisindeki ilkeler genel başlıklar ile ifade edilmektedir; tüm ilkelerin birbiri ile gerekli alanlarda bağlantıları bulunmakta ve hepsi böylece bir bütünü oluşturmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: Tersine İç Göç Yerleşim Önerisinin İlkeleri.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Yönetim ilkesi, Özakpınar'ın teorisindeki 'siyasi teşkilat' esasına dayanmakta ve kaymakamlık tarafından idare edilen bir yerleşim sistemini önermektedir. Tüm unsurları kontrol eden ve yönlendiren, ekonomik işleyişi kontrol eden ve emniyeti sağlayan niteliğe sahiptir.

Yerel üniversite ilkesi, Özakpınar'ın teorisindeki 'bilim' esasına dayanmakta; yerleşimin kurulacağı yerdeki iktisadi potansiyellerin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve sosyo-kültürel niteliklerin yaşatılmasını bilimsel açıdan ele alan üniversiteleri ifade etmektedir.

Teknolojinin kullanımı ilkesi, Özakpınar'ın teorisindeki 'teknoloji' esasına dayanmakta olup; yerleşimde gerektiği kadar işlevsel olan, her alanda belirleyici olmayan, ticari imkanları kolaylaştıran, insan ilişkilerinin ve duygularının önüne geçmeyen bir özelliğe sahiptir, alan ve nüfus büyüklüğü açısından bunun uygulanması kolaylaşmaktadır.

Bütüncül Kamu Merkezli Yerleşim ilkesi, Ökten'in Medeniyet Tasavvuru' ndaki Emin Belde esasları ile külliye tanımlarına dayanmaktadır. Buna göre mesken ve ulaşım nitelikleri bu ilkenin kapsamındadır. Merkez, yerleşimin odak noktası olarak hayatın her alanına cevap veren, şehrin canlılığını sağlayan, herkesin kolayca erişebileceği ve severek zaman geçireceği bir mekandır. Bu alan, çok çeşitli faaliyetlerin yer aldığı ve her yaştan insana hitap eden bütünleştirici bir özelliكتedir.

Tüm ilkeler bu yerleşim modelinde, birbiri ile ilişkili ve uyumlu olarak, mekanı ve hayatı güzel, anlamlı ve kolay hale getirmeyi amaçlamaktadır.

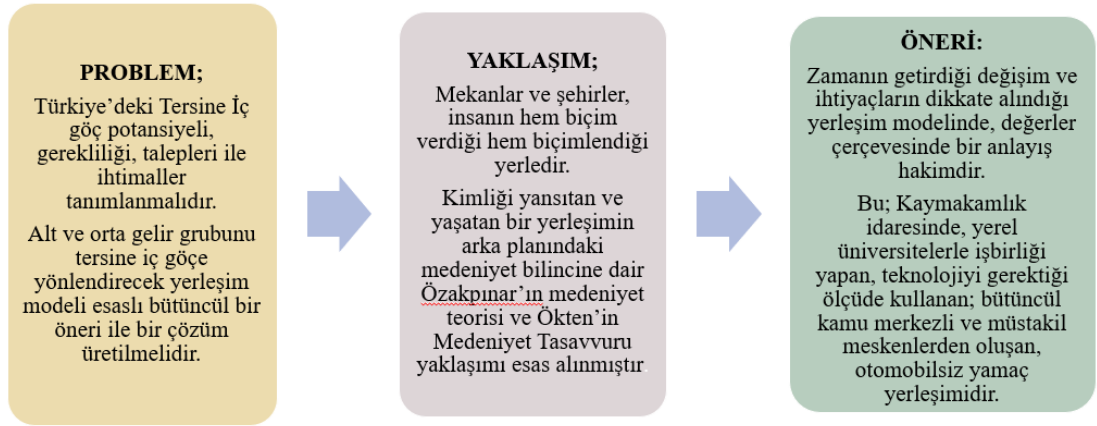
BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecini, sonuçlarını ele alarak, sorunları farklı açıdan değerlendiren bu çalışmada kentlerden kırsal alanlara yönelen tersine iç göç talebi konu edilmiş, buna yönelik bütüncül bir yerleşim modeli önerisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

5.1. Genel Değerlendirme

Ülkemizde gerçekleşen tersine iç göç bağlamında, son dönemde kökenlerinin olduğu yere geri dönmek isteyenleri ele alan bu tezde, orta alt gelir grubu için kimlikli bir yerleşim önerisi geliştirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda tüm çalışmadaki akış, problem, yaklaşım ve öneri başlıkları altında bir arada özetlenmiştir (Şekil 5.1).

Şekil.5.1: Türkiye’de Tersine İç Göç Yerleşim Önerisi Sürecinin Kapsamı.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Tezde, kuramsal bilgilerin ardından öncelikle problemin içeriği tanımlanmış; iç göçün başında çekici olan kentlerin kısa sürede itici hale gelme süreci ve kırsal algısının değişerek talep görmeye başlaması değerlendirilmiştir. Buna göre, kendi kökenlerinin olduğu yerlere geri dönmek isteyen alt ve orta gelir grubu, bu çalışmada esas alınmış ve bu talep için yeni bir anlayışla bir öneri oluşturmak amaçlanmıştır.

Son asırdaki tecrübelerle göre ÷lkemizdeki ve dñnyadaki meselelere farklı açıdan bakan Özakpınar'ın 'bir medeniyet teorisi' ile Ökten'in buna dayanan Medeniyet Tasavvuru ve şehir yorumu, çalışmanın özgün yaklaşımıdır. Modernite bağlamında ele alınan bu yaklaşımlar, önerinin temel zihniyeti olarak belirlenmiştir.

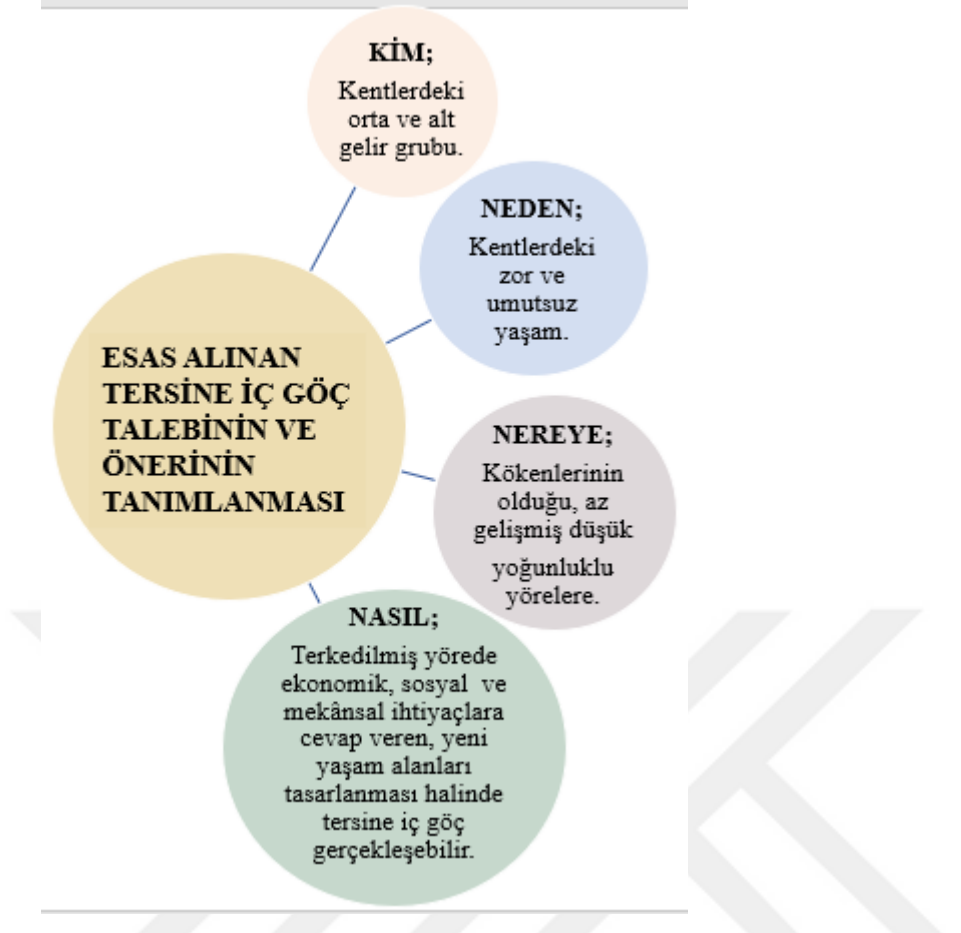
Öneri, çalışmanın somut aşaması olarak ortaya konulmuş; yerleşim modeli dört ilke esasında oluşturulmuştur. Özakpınar'ın medeniyet yapılanması diye yorumladığı siyasi teşkilat; kaymakamlık yönetimi olarak, bilim; yerel üniversitelerin işlevi şeklinde, teknoloji; ölçülü kullanım anlayışı, yerleşim önerisinde üç ilkenin temelini teşkil etmiştir. Ökten'in Medeniyet Tasavvuru'na göre belirlediği şehrin genel ve özel ilkeleri tasarım için, külliye tanımı ise yerleşimdeki 'bütüncül kamu merkezi' için belirleyici olmuştur.

Bu genel değerlendirme tezin bütününe özetlemekte; aşamalar ve akış temel başlıklar altında ortaya konulmaktadır.

5.2. Sonuç

Ülkemizde birçok değişimin yaşandığı kentleşme döneminde, değerlerimizdeki farklılaşmaya ve bundan doğan çelişkilere, bu çalışmada şehir odağından bakılmıştır. Toplumun ürettiği ve toplumu üreten şehirler, yaşanan sorunları anlamlandırmak için önemli bir zemindir. Son asırdaki söz konusu iç göç süreci incelenerek, bu anlayışla değerlendirilmiştir.

Türkiye'de 1950'den sonraki iç göç ile oluşan kentleşme sürecinin sonunda birçok olumsuzluklar yaşanmıştır. Kentlerde yığılma, trafik, güvenlik ve pahalılık nedeniyle çeşitli tersine iç göç talepleri başlamıştır. Orta alt gelir grubunun kendi kökenlerinin olduğu yerlere geri dönüş isteği, bazı çalışmalarda ele alınmış ve bunun önemli bir potansiyel taşıdığı sonucuna varılmıştır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2: Türkiye’de Tersine İç Göç Talebinin ve Önerinin Tanımlanması.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Bu çalışmada, ülkemizdeki şehircilik sorunlarının arka planını doğru yorumlayan bir yaklaşım oluşturmak amaçlanmıştır. Buna yönelik önerinin bütüncül olması, soyut ve somut verilerin yeni bir anlayışla ele alınıp çözüm üretilmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Tersine iç göç talebi olanlar için yeni yerleşimler kurulması, doğru bir şehir anlayışının ortaya konulması bakımından da bir imkandır. Şehirlerdeki yaşantı ve yapılar, toplumun kimliğini yansıtmaktadır. Bu kimliğin günümüz şehirlerinde tanımlanamaz hale gelmesindeki sebepler, tezin temel sorularından olmuştur. Bu sorulara doğru cevapları bulmak amacıyla Özakpınar’ın ‘medeniyet teorisi’ esas alınmıştır.

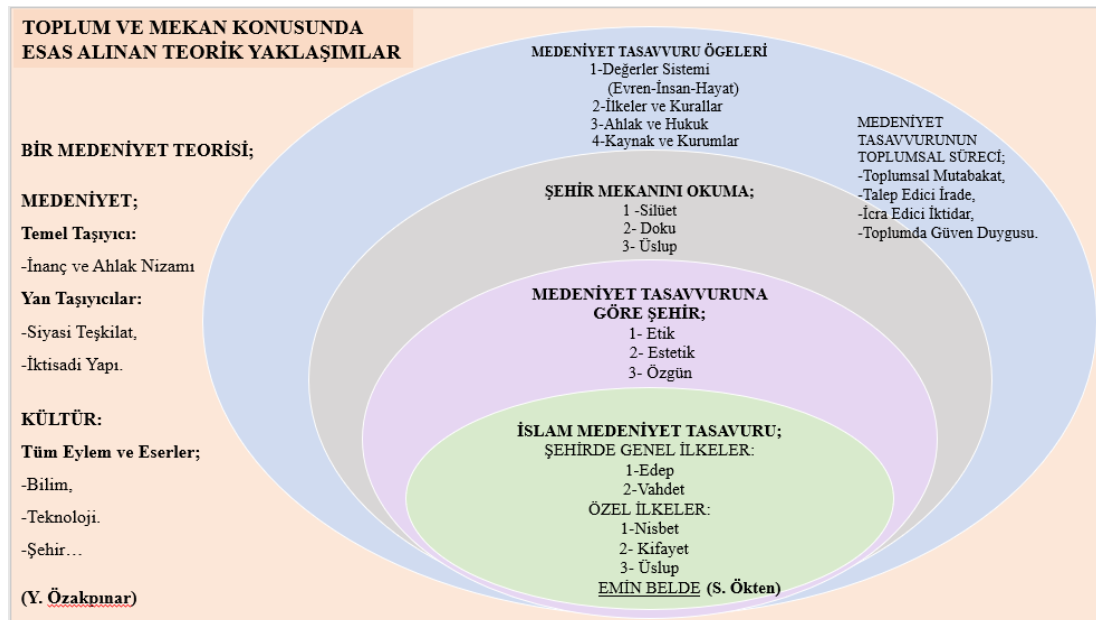
Hayatta ve mekanda, insan iradesi ile oluşan her şeyin arka planında bir medeniyet anlayışı olduğunu, teori haline getiren ve kültür-medeniyet tanımı yapan Özakpınar, Türkiye’deki değişimde rolü olan moderniteyi de inceleyerek tespitlerde bulunmuştur.

Özakpınar’ın yaklaşımına göre, insanın tüm ürünleri gibi şehir de kültürün göstergesidir, burada insanlar gönül bağı ile beraber yaşayarak aynı değerleri

paylaşırlar. Modernitenin her kültür ürünü gibi şehri de kendine has bu medeniyete bağlı olarak, bize uymayan ve ümit vadetmeyen bir niteliktedir. Bu zihniyetin sanayi devriminden itibaren batıda ve diğer coğrafyalardaki bozucu, yıkıcı, baskılayıcı uygulamaları bugün de farklı şekilde sürmekte ve eleştirilmektedir. Çağımızda, bilim ve teknolojinin hakimiyetine gönüllü olarak teslim olunmasını Özakpınar, batının askeri ve ekonomik gücü ile sağladığını belirtir.

Modernitenin toplumsal ve mekânsal tecrübelerini yorumlayan batılı seçkinlerin mutsuz ve umutsuz değerlendirmeleri, Özakpınar'ın teorisi ışığında yorumlandığında örnek alınacak niteliğinin kalmadığı ortaya çıkmaktadır. Küresel ölçekte bir etki yapmaya devam eden batı medeniyeti hakkındaki bu bilincin, her medeniyetin özellikle de İslam toplumlarının kendi değerlerinin önemini anlayıp buna göre yeni kültür üretmeleriyle mümkün olacağını vurgulayan Özakpınar, bunun gereğine dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki şekilde Özakpınar'ın 'Bir Medeniyet Teorisi' ile bu bağlamda Ökten'in ortaya koyduğu 'Medeniyet Tasavvuru ve Şehir' yorumu ifade edilmeye çalışılmıştır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3: Bir Medeniyet Teorisi ve Medeniyet Tasavvuru' na Göre Şehir Yaklaşımı.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Özakpınar'ın teorisine dayanarak, Ökten'in ortaya koyduğu Medeniyet Tasavvuru ise değerler sistemi açısından toplumun ve şehrin gelişimine yeni bir bakış açısı getirmektedir. Mekan ve hayat bağlamında şehri tanımlayan bu yaklaşım, ülkemizde tasarlanacak yeni yerleşim yerleri için temel unsurları içermektedir. Medeniyetimizin değerlerinden bu zamana cevap verecek bir şehir anlayışı üretebilmesi için önce aydınların sorunu doğru tanımlaması gerektiğini, halktan buna gösterilen ilgi ile uygulamanın ve benimsemenin gerçekleşeceğini öngören Ökten, şehir kimliğinin bu konudaki önemini vurgulamaktadır.

Ökten, şehrin sadece işlevden ibaret olmadığını, duygusal niteliği ile anlam kazandığını belirtmekte, bunu insan olmanın gereği olarak nitelendirmektedir. İslam medeniyetinin dayandığı değerleri, tabiata, yapılara ve hayattaki tüm uygulamalarda edep ve vahdet kavramlarıyla tanımlamaktadır. Şehrin genel ve özel ilkelerini buna göre belirleyen Ökten, değerler sisteminin şehirde çelişkisiz olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu bilinçle tasarlanan şehrin, hem etik hem estetik olabileceğini ve bizim kültürümüzde 'emin belde' olarak nitelediği bu özgün şehrin nisbet, kifayet ve üslup özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu özellikler, yerleşim önerisindeki yapılanmaya yön veren yaklaşımı belirlemiştir.

Tersine iç göç yerleşim önerisi oluşturmak için, bu teorik arka plan esas olmak üzere dört ilke belirlenmiş ve somut bir model ortaya koymak amaçlanmıştır.

Birinci ilke, Özakpınar'ın, medeniyetin ana taşıyıcısı diye nitelediği inanç ve ahlak nizamının yan taşıyıcısı olarak belirttiği 'siyasi teşkilat' tır. Yönetim, her ölçekteki yerleşimde önemli bir unsurdur. Bu öneride, uygulamadaki sorunlar, farklı politikaların çekişmeleri ve rant olasılıkları göz önüne alınarak merkezi yönetimin ilçe teşkilatı olan kaymakamlık birimi, idari işlev için uygun görülmüştür. Devletin kamu odaklı yaklaşımı, maddi ve kurumsal imkanları, bu yerleşim modeli için olumlu niteliklerdir. Öngörülen 20 bin nüfus ile bunun uygulanacağı makul alan büyüklüğü, yönetimi kolaylaştıran özelliklerdir. Diğer yan taşıyıcı olarak nitelenen iktisadi yapı, devletin denetiminde olmalı, uygulamalar ve devamlılık kaymakamlığın yetki alanları ile sağlanmalıdır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve imar faaliyetlerini mevcut yapılanmadan faydalanarak gerçekleştirmesi öngörülen kaymakamlığın yetkilerindeki en önemli husus, tüm diğer ilkeler arasındaki organizasyonu ve kontrolü sağlamaktır.

İkinci ilke olan yerel üniversite ilkesi, Özakpınar'ın vurguladığı ve medeniyetin bir ürünü olarak tanımladığı 'bilim' kavramını, modelde doğru uygulamayı amaçlamaktadır. Bilimsel çalışmaların yöreye yararlı olmayı hedefleyerek yapılması, sanayi ile iş birliğiyle ekonomiye katkıda bulunmasının gereği, yönetimin de katkısını alması bu ilke ile vurgulanmaktadır. Medeniyetin bir ürünü olan bilimsel eserler ile, yörenin hem maddi potansiyeli hem kültürel varlıkları ortaya çıkarılmalıdır. Uygulamaya dönük çok çeşitli meslek alanları mevcuttur, bunların özellikle ön lisans kapsamındaki ve yörede değerlendirilebilecek olanları belirlenmelidir. Sonraki aşamada, ilgili alanlarda en doğru şekilde ticari ve sosyal hayata katılması, yöreye iktisadi ve sosyal katkı yapması sağlanmalıdır.

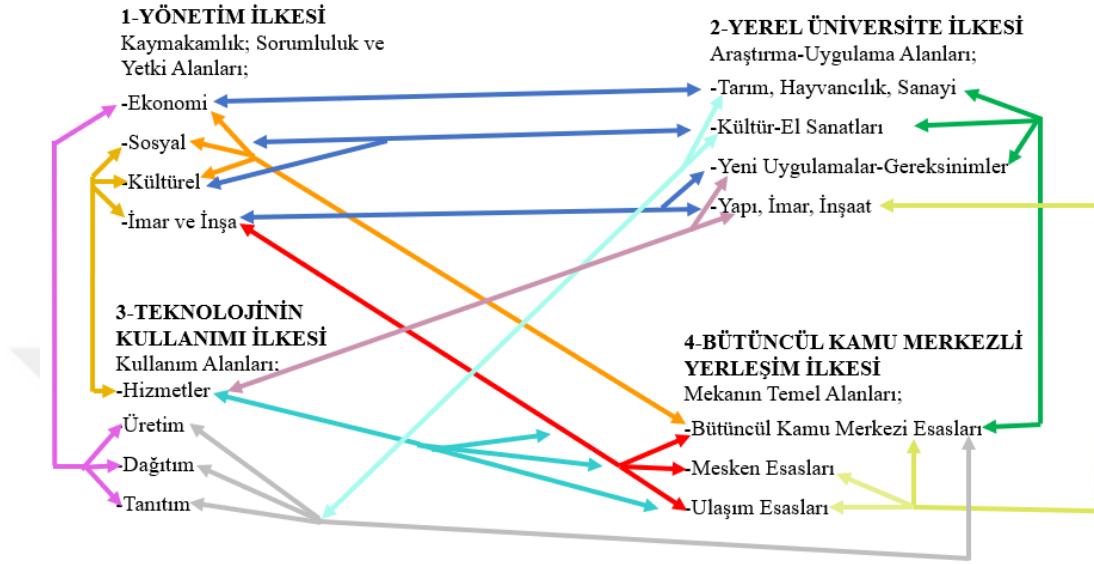
Üçüncü ilke olan teknolojinin kullanımı, Özakpınar'ın dikkat çektiği diğer önemli unsurdur. Teknolojinin vazgeçilemez, baş edilemez bir güç olarak sunulduğu günümüzde, bir kültür ürünü olan bu realitenin mevcut ve olası sorunları dikkate alınmalıdır. Yerleşim modelinde belirleyici olmayan, gerektiği kadar kullanılması hedeflenen teknoloji, özellikle dijital ticaretin sağlanmasını temin etmelidir. Yörenin tanıtımı ve ürünlerin dağıtımında, yöresel ürünlerin kooperatifleşmesinde, tarım ve diğer faaliyetlerde işlevi olmalıdır. İnsani ilişkilerin tesisini önemseyen yerleşimde, bunu baltalayacak teknik çözümlerden ziyade kolaylaştırıcı yöntemler amaçlanmaktadır. Makul bir nüfus ve alan büyüklüğünün öngörülmesi, bunu mümkün kılmaktadır.

Dördüncü ilke ise yerleşimin yapılanmasına yönelik olup, bütüncül kamu merkezli bir yaklaşımı içermektedir. Bütüncül kamu merkezinin şehir hayatına yön veren, onu canlı ve devamlı kılan niteliği, geçmişteki uygulamaların bugüne uyarlanması ile mümkündür. Merkezdeki işlevlerin hem geçime yönelik olması, hem sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlayacak kapsamda olması, şehrin kimliğini de oluşturmaktadır. Erişilebilir ve cazip olan bu merkez, her kesimden kişinin kendine yer bulabildiği birleştirici bir hayat alanıdır. Vakıf sisteminin günümüzde gerçekleşmesi amacıyla, gönüllülerin ve ileri gelenlerin bu konuya öncülük etmesi, yasal teşviklerle bunun devamlılığının sağlanması gereklidir.

Yerleşimin yamaçlarda, müstakil- bahçeli evlerden oluşması, yerel malzemeden inşa edilmesi ve mülkiyetin olmaması amaçlanmaktadır. Ulaşımında ise, toplu taşıma, bisiklet ve yürüyüşün esas olduğu bir çözüm ortaya konulmaktadır.

Bu dört ilkenin birbiri ile ilişkili olarak bütünlük göstermesi önem arz etmektedir. İlkelerin kendi alt başlıkları arasındaki ilişkiler aşağıdaki şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır (Şekil 5.4).

YERLEŞİM ÖNERİSİNİN TÜM İLKELERİ VE ARALARINDAKİ BAĞLANTILAR

Şekil 5.4: Yerleşim Önerisinin Tüm İlkeleri ve Aralarındaki Bağlantılar.

Kaynak: Hazırlayan; Ayşe Karakaş Şimşek, 2024.

Buna göre, kaymakamlığın yönetimi ve denetiminde, üniversitenin yeni önerileri ile, teknolojinin gerektiği kadar kullanıldığı, bütüncül kamu merkezli bir yerleşim modeli oluşturulmuş, tüm ilkelerin birbiri ile bütünleştiği bir yaklaşım ortaya konulmuştur.

Yönetim ilkesindeki ekonomi alanında; yerel üniversitedeki tarım-hayvancılık-sanayinin kontrolü sağlanmalı, teknoloji imkanları ile üretim-tanıtım-dağıtım ve bütüncül kamu merkezinde bunların ticaret fonksiyonu gerçekleşmelidir. Sosyal ve kültürel faaliyetler için üniversitenin araştırmaları ışığında teknolojik katkı ile, kamu merkezinde faaliyetler düzenlenmelidir. İmar ve inşaa, üniversitede tasarım ile, teknoloji olanaklarından faydalanarak, yerleşim alanında uygulanmalıdır.

Yerel üniversitenin tüm uygulama alanları ürünleri, yönetim denetiminde teknolojiden yararlanılıp üretim-dağıtım-tanıtım yapılarak kamu merkezinde yer almalıdır.

Teknoloji hizmetleri ayrıca, üniversitenin yeni gereksinim alanlarında ve yerleşimde özellikle ulaşım ve yapılarda değerlendirilmelidir.

Bütüncül kamu merkezli yerleşim ilkesi kapsamında; diğer illelerdeki ekonomik ve sosyal işlevlerin mekanı ‘kamu merkezi’ olmalıdır. Mesken ve ulaşımın gereksinimleri yönetim koordinasyonu, üniversitenin yönlendirmesinde yapılmalı, teknik hizmetlerden uygun şekilde yararlanılmalıdır.

Bilimsel bir çözüm üretme gayreti ile tersine iç göçte orta ve alt gelir grubu için oluşturulan bu öneride, şehir hayatının gerektirdiği tüm nitelikler dikkate alınmıştır. Özgün tarafı ise, ihmal edilen yapıların arkasındaki değerleri vurgulaması, kimliğin ve mutlu yaşamın tesis edilmesinde bunların önemini gündeme getirmesidir.

Şehir meselesini ‘tersine iç göç yerleşim önerisi’ başlığında ele alan bu çalışmada, belirli bir sorun ve kesim konu edilse de, genel manada yaşanan değişimler, potansiyeller ve ihtimaller, esas alınan alimlerimizin ilmi yaklaşımlarıyla değerlendirilmiştir.

Güzel bir hayat için, yaşanacak şehirleri sadece teknik olarak değil duygusal açıdan da tasarlanmanın gereği anlaşılmakta; bunun ise toplumun kendi kimliği ile çelişmeyen çözümlerle gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bu çalışma, bu anlayışın bir ürünüdür.

5.3. Değerlendirme ve Sonuç Hakkında Yorum

Bu çalışmada, Türkiye’deki tersine iç göç talebindeki orta-alt gelir grubu için bir yerleşim önerisi ortaya konulmuştur.

Teorik bir model olan ve çeşitli detaylar içeren bu önerinin, bilimsel niteliği nedeniyle keskin tarafları bulunmaktadır. Bu model, doğa bilimlerine değil, sosyal bilimlere aittir; dolayısıyla bazı değişikliklere maruz kalacaktır.

Bu bir ön tekliftir.

Uygulandığı zaman, kendi bütüncülüğünü bozmadan sahadan gelen dönüşlere göre bazı değişiklikler olması mümkündür.

Tüm modellerde olduğu gibi bu model için çeşitli kısıtlar vardır. Esas alınan kitle konusu ayırıcı değil, tanımlayıcı olarak görülmeli ve bu konuda esnekliğin olduğu vurgulanmalıdır. Değerleri temel alan bu yaklaşımda, toplumun her kesiminin birleşmesi, süreç içinde gerçekleşmesi mümkün olan ve istenen bir durumdur.

Ayrıca coğrafi özelliklere göre mekânsal yapıda, yöresel kimliğe göre sosyal yapıda farklılıkların olması muhtemeldir.

Modelin aşkın kaynaktan beslenen ilkeleri, zamanla değişen pratikler karşısındaki sabit değerler niteliğindedir. Doğaya, yapılaşmaya, insan münasebetlerine, üretim ve tüketim anlayışına dair temel kabuller, erdemler olarak görüldüğünde devamlılık sağlanabilir.

Bu model, şehirlerin dönüştürücü niteliğini önemsemekte ve toplumun dinamik niteliğinin değişimdeki rolünü göz önüne almaktadır. Yaşamın devamı için gerekli unsurların bir arada olduğu yerleşimde, değer bilinci ile yeni imkanların üretileceği öngörülmektedir. Öneride genel çerçeve tutarlı olarak çizilirken, insanımızın ve yörenin potansiyelleri belirleyicidir.

Zamanımızda her şeyin çok hızlı değiştiği, beklentilerin ve imkanların sürekli farklılaştığı düşünüldüğünde, insan bilincinin buna yön vermesi gerekliliği tekrar edilmelidir. Haz ve hızın merkezde olduğu modern yaşam anlayışının bizde oluşturduğu çelişkinin nedeni budur. Moderniteyi eleştirmek için değil, kendi kimliğimizle onu yorumlayıp vizyonumuzu netleştirmek için bu sorgulama gereklidir. Bizim değerlerimizde, farklı medeniyetlerin ve toplumların tanınması, onlarla doğru sosyal ilişkilerin kurulması çok önemsenmektedir.

Yaşadığımız mekan ve şehir bizi yansıtmakta, bizden etkilemektedir. İnsanlar da yapılar da, tek tip değil, çeşitli ve farklı olmalıdır. Bu farklılığın kimlik ortak paydasında ürettiği zenginlik ile, özellikle küçük ölçekli yaşam alanlarında bir güven duygusunun oluşması daha muhtemeldir.

İnsan, kendisine has akıl özelliğini sadece güç üretip zararı görmezden gelmek için kullandığında, tüm varlıklar bundan olumsuz etkilenmektedir. Kendinden başlayarak yakın ve uzak çevresindeki her şeyi bütünü parçası görmek, seküler anlayışta yüzeysel kalmakta; ancak aşkın dayanaklarla duyguya dönüşebilmektedir.

Modern uygulamaların asırlardır zarar verdiği doğa ve dünya için, batı bugün de kendi geleceği endişesine düşerek aynı anlayışla, yeni kavramlar üretmektedir. Ekolojik, sürdürülebilir, yavaş kentler bu çabalarda en yaygın olanlardır. Ökten'in belirttiği vahdet ve edep ilkeleri ise tüm benzer olumlu yaklaşımları kapsamakta, dahası bunlara merhamet ve kanaat kavramlarıyla duygusal devamlılık kazandırmaktadır. Bunu

yaparken varlıklara yüklediği anlam sayesinde, yaşanan yerde huzuru temin etmektedir.

Tüm insanlığa ve diğer her şeye, tüketici bir hırsla bakmayan bir anlayışın kendi değerlerimizde olması ve bu çağın buna ihtiyaç duyması düşüncesi, yerleşim ölçeğinde bunun gerçekleşmesi ümidini uyandırmaktadır.

Bu yerleşim modelinde, yönetimin ya da diğer erklerin baskıcı etkisi değil, halkın gönüllü olarak katılımı ile ortaya çıkan bir hayat söz konusudur. Metropol hayatının sorunlarını tecrübe etmiş, aidiyet ve umut hissinden uzak kalmış insanlara bir seçenek sunarak uygulama açısından da gerçekçi olmak amaçlanmaktadır.

Maddi zorlukların toplumda giderek yaygınlaşması, hem mevcut yaşam tarzını hem beklentileri gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Ökten, bu bilinci uyandırıp sonrasında hayata geçirmenin aydınların görevi olduğunu vurgulamaktadır.

Bir döngü haline gelen doyumsuzluk ve tüketme hali her kesim için normalleşmiş, sonlu bir varlık olduğunu unutan insanımız sorgulamadan gündelik yaşayan mekanik biri durumuna gelmiştir.

Yaşadığı mekanlarda güneşten, tabiattan ve topraktan uzak kalması nedeniyle fark etmeden fitratı da bozulan halk, rasyonel modern zihniyete uyum sağlamaya başlamıştır. Geleneklerinden kalan güçlü veya zayıf bağlar sayesinde yaşama tutunabilse de, buhranına anlam veremeyen kişilerin bu yaygın soruna bireysel çözüm üretmesi beklenemez. Medeniyet Tasavvuru yaklaşımında Ökten'in ortaya koyduğu 'talep edici bu irade' için somut bir model olması amaçlanan yerleşim önerisinin, hem cevap hem alternatif olması düşünülmektedir.

Yaşamsal ve mekânsal gereklilikleri, tecrübeleri dikkate alarak ve medeniyet odaklı teoriler esasında tanımlayan model, sosyo-ekonomik realitelere göre oluşturulmuştur. Meseleye sadece nicel, teknik veya bürokratik açıdan bakmadan, insanımızın rağbet edeceği, layık olduğu güzel yerleşimleri tasarlamak gereklidir. Yönetimin kuralcı bir tavırdan ziyade, toplumun kimliğine vakıf olarak ve refahına çalışarak hayat dinamiğini sağlayıcı işlevi olmalıdır. Mevcuttaki ilçe merkezi organlarının aktifliği artırılmalı, yeni yerleşime özgü hassasiyetler gözetilmeli, bunda halkın memnuniyeti önemsenmelidir. Rant oluşmasını engelleyen uygulamalar, halkın bilinçlenmesi ve yararını görmesi yolu ile kalıcı hale getirilmelidir.

Teknolojinin bir tür bağımlılığa dönüşmesinde insanların bireyselleşmesi etkindir; modern yaşam tarzı bunu pekiştirmektedir. İnsan ölçekli, doğa ile bütünleşen, insan insana ilişkileri çoğaltan yerleşim tasarımının, bu meseleye olumlu katkı yapacağı düşünülmektedir. İnsanların sıklıkla dile getirdiği toplumsal hassasiyetler, bunu canlandıran düzenlemeler ile yeniden hayata geçmelidir. Teknolojinin, kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı fonksiyonu kullanılmalı, kilit ve hakim konumda olmamalıdır.

Üniversitenin uygulamaya yönelik çalışmaları ile ekonominin, sosyo-kültürel araştırmaları ile kimliğin, önemli bir seviyeye ulaşması mümkündür. Diğer ilkeler ile iş birliğinin yanı sıra, buradan hayata yansıyan sonuçları görmesi yerel üniversitenin halkın güvenini kazanması açısından önemlidir.

Yaşama yönelik bu ilkelerin, mekan ile birlikte hayata geçmesi modelin hedefidir. İlhamını geçmişteki şehirlerimizden ve Ökten'in yorumladığı külliyelerden alan, Medeniyet Tasavvuru'na göre Ökten'in 'özgün' olarak nitelediği hem inşa hem imar esasını gözetilen yerleşimlerin tasarlanması, kültürel devamlılık için gereklidir. Yerleşim için seçilen Ökten'in önerdiği yamaç alanları, etik ve estetik unsurları uygulama kolaylığı sunmakta, toplu taşımayı mümkün kılmakta ve yürümeye yönlendirmektedir. Müstakil meskenler, toprak ve güneş ile bütünleşmeyi sağlamakta, komşuluğu arttırmakta, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlara cevap vermektedir.

Yerleşimin kalbi durumundaki, işleyişinde yerli hayır sahiplerinin önemli katkısı bulunan 'bütüncül kamu merkezi' ise, Ökten'in tanımladığı gibi, güven ve geçim beklentisi karşılanmış insanların gelişme mekanıdır. Halklara, kültürel ve sanatsal faaliyetlerle kendini geliştirebileceği, hayatına rutin işlevlerden öte meşgalelerle anlam kazandırabileceği kamusal alanlar gereklidir. Ortak değerleri paylaşan diğer insanlarla ünsiyet kurulabilen, kişinin kendini oraya ait ve güvende hissettiği bu yerde, yapıların ve işleyişin çelişki içermeyen bir devamlılığa sahip olmasının temini önemsenmektedir.

Tersine iç göç yerleşim önerisi, en kapsamlı kültür ürünü niteliğindeki 'şehir' için, ilkeleri mensup olduğumuz inanç ve ahlak nizamı esas alınarak ve 'Medeniyet Tasavvuru' anlayışı ile belirlenmiş olan bir model ortaya koymayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan, U. N. (2002). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. (3. Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adaş, M. (2018). Heidegger ve Baudrillard’ Da Teknik ve Teknoloji Kavramı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Adorno, T. W. (2007). Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi. Çev: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Adorno, T.W. (2005). Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken. Cogito, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Akalın, M. (2016). Sosyal Konutların Türkiye’nin Konut Politikaları İçerisindeki Yeri ve TOKİ’nin Sosyal Konut Uygulamaları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), 107-124.
- Ak Kuran, S. ve Kuran, H. (2022). Toprağa Dönüşçüler: Türkiye Özelinde Bir Saha Araştırması. Mülkiye Dergisi. 46(1), (s. 66-67).
- Akbulut B. (2023). Kentsel Yapıdan Kırsal Yapıya Tersine Göç: Samsun, Tekkeköy ve 19 Mayıs İlçeleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı
- Akengin, H. ve Kaykı, A. (2013). “Şehirleşme Üniversite İlişkisine Bir Örnek: Gazimağusa”, Marmara Coğrafya Dergisi, 28: 501-525.
- Akgün, Ö. (2010). Modern Alışveriş Merkezlerinin Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Konya İlinde Bir Uygulama. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(19), 153- 163
- Akgür, Z. G. (1997). Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 41-43. Ankara.
- Aktaş D. (2022). Teknoloji İçin Çevre, Çevre İçin Teknoloji: Enerji Sektöründe Blok Zinciri Uygulamaları. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 24, Özel Sayı, Sayfa: 267-285
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1190387> E-ISSN: 1308-0911 Araştırma Makalesi

- Alp Ö. (2018). Akıllı Şehirlerde Siber Güvenlik. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilişim ve Teknoloji Hukuku Yüksek Lisans Program, Yüksek Lisans Tezi, s.89.
- Alperen, A. D. (2010). Organik Tarımın İstanbul'dan Geriye Göç Üzerindeki Etkileri: Erzincan - Üzümlü ve Tercan İlçeleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Altunok, B. (2021). Türkiye'de Tersine İç Göçü Engelleyen Faktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İstanbul İli Örneği. Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.
- ANON. (1968). Hukukçular Sitesi. Mimarlık dergisi, TMMOB, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- Apan, A. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Cilt 11, Sayı 5, 26-33.
- Aslanoğlu, R. (2000). Kent, Kimlik ve Küreselleşme. 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Aslantürk A. Y. (2022). Şehir ve Kent Dikotomosini Kavramlar Üzerinden Okumak. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 14, S. 26, s. 177-189. 177.
- Aşık Ö. (2009). Türkiye'de Entegre Kırsal Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı Planlama Uzmanlığı Tezi
- Aygün A. (2000). Sadettin Ökten ile Şehir-Mekân Üzerine. Bizim Külliye. 84.sayı. ISSN:1302-3500.
- Bal, H. (2008). Kent Sosyolojisi. Isparta, Fakülte Kitabevi.
- Bal, H. (2008). Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci: Isparta-Van Karşılaştırması. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Baudrillard, J. (2016a). Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. (Çev. Oğuz Adanır), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Bauman, Z. (1998b), Sosyolojik Düşünmek. Çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (1997). Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, DİE, Ankara, 75-82

- Baysal M., Yıldırım M. T. (2017). 'Ankara'da Apartmanlar ve Kapalı-Güvenlikli Toplu Konutlar Mekânsal Konfigürasyonu Sentaktik Analizi', GU J Sci, Part C, 5(2):177-190
- Berman, M. (2006). Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor. (Çev.: Ümit Altuğ, Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 27.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. (2019-2023). STRATEJİK PLANI Sektörel Araştırma ve Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Bodur, F. (2019). Tersine Göç: İstanbul'dan Giresun'a Dönüşler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü.
- Boztepe M. (2013). Türkiye'nin Yönetim Yapısında Mülki İdare Amirliği Mesleği. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÖLGESEL GELİŞME ULUSAL STRATEJISI. (2016). s.131, 2014-2023 Kalkınma Bakanlığı
- Braudel, F. (1990) Akdeniz: Mekân ve Tarih. (Çev: Necati Erkurt), İstanbul: MetisYayımları.
- Brenner, N. Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of 'actually existing neoliberalism'. Antipode, 34 (3), 349-379
- Campbell, H. & Marshall, R. (2002). Utilitarianism's bad breath? A re-evaluation of the public interest justification for planning. Planning Theory 1(2), s.163-187.
- Camus, A. (2011a). Tersine ve Yüzü. (Çev. Tahsin, Y.). İstanbul: Can Yayınları.
- Castells, M. (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, 1. Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi. (E. Kılıç, çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci A. (2009). Felsefe Tarihi. Say Yayınları, İstanbul, s.1269.
- Ceylan, M.N. (2010). Tüketim Toplumunun Yeni Kentsel Mekânı: Alışveriş Merkezleri. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Cirit F. (2014). Sürdürülebilir Kentiçi Ulaşım Politikaları ve Toplu Taşıma Sistemlerinin Karşılaştırılması. Uzmanlık Tezi, Ankara

- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, No. 17, s. 67-91.
- Çakır M. (2019). Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Bağlamında Kent. Etkileşim, Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, ISSN: 2636-7955 Yıl 2 Sayı 3 Nisan
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011(23), 209-222.
- Çapar, S. (2011). Birleşik Krallık’ta CCTV, Türkiye’de MOBESE-Caddelerde Güvenlik Nöbetindeki Kameralar. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27, 149-170.
- Çizmeci, F. (2003). Bahçeşehir Serüveni. Konutun Evrimi dersinin basılmamış seminer raporu, YTÜ, İstanbul.
- Demir Y., Bayraklı S. (2023). Nesnelere İnterneti Sistemlerinde Yaşanabilecek Siber Saldırıların Tespiti ve Önlenmesi. Uluslararası Bilişim Kongresi Bildiriler Kitabı, s.328, 20 Mart, Batman E-ISBN: 978-605-70729-8-6
- DİE. (1995). Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, 21. Yüzyıl Ortasına Kadar Projeksiyonlar. 44. Ankara.
- Doğan, D. (2013). Yeni Kurulan Üniversitelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3 (2), 108- 116.
- Dura, C. (1994). Üniversite-Sanayi İş birliği Üzerine Bir Deneme. A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 49, 3-4: 101-117
- Duru, B., Alkan, A. (2002). Giriş: 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce, 20. Yüzyıl Kenti. İmge Kitabevi, Ankara, ss. 7-25.
- Demir Y., Bayraklı S. (2023). Nesnelere İnterneti Sistemlerinde Yaşanabilecek Siber Saldırıların Tespiti ve Önlenmesi. Uluslararası Bilişim Kongresi Bildiriler Kitabı, s.328, 20 Mart, Batman E-ISBN: 978-605-70729-8-6.
- EBBUAP. (2003). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Ulaştırma Ana Planı, Yaya Alanları ve Bisiklet Yolları Düzenleme Raporu. Eskişehir, İTÜ.

- Ece K, B. (2020). Urban Policies and Critical Analysis of Urban Transformation in İzmir: Yeşildere Case (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İzmir.
- Ektiricioğlu C., Arslantaş H., Yüksel R. (2020). Ergenlerde Çağın Hastalığı: Teknoloji Bağımlılığı. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29(1):51-64 doi:10.17827/aktd.498947
- Ellin, N. (1999). Postmodern Urbanism, Princeton Architectural Press. New York.
- Elliot, G. (2006). Hileli Kartlar: Tarihsel Komünizm ve Tarihin Sonu Üzerine Düşünceler, Tarihin Sonu Mu? Fukuyama Marx Modernite. C. Bertram ve A. Chitty (Der.), (K. Kurtul, Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Engels, F. (1987). İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu ve Konut Sorunu. Ankara: Sol yy.
- Eraydın, A. (1981). Türkiye’de 1950-1980 Döneminde İller Arası Göçlerin Genel Değerlendirilmesi. Ankara: DPT Yayını No: 1744.
- Ercan, M. A. (2016). Endüstri-Sonrası Kentlerin Değişen ve Dönüşen Kamusal Mekânları. Planlama. 26(3), 193–203.
- Erder, S. (1995). Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksulları. Toplum ve Bilim, S.66, İstanbul, ss.106–119.
- Erder, S. (1996). İstanbul’a Bir Kent Kondu Ümraniye. İstanbul: İletişim Yayıncılık, İstanbul Bir Kervansaray (mı?). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Erdoğan, P. (2016). Doğadan Esinlenen Optimizasyon Algoritmaları ve Optimizasyon Algoritmalarının Optimizasyonu, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi. 293-304.
- Ergül, N. (1999). Türk Ailesinin Yasadığı Mekanlara, Konutlara İlişkin Eğilimler. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- Erip, M. C. (1998). Ülkemizde 1950’li Yıllar Sonrası Yaşanan İç Göçlerin Kent Kimliğine Mekansal Etkileri Üzerine Bir Araştırma. YTÜ, Yüksek Lisans Tezi.
- Erkip, F. (2005). The rise of the shopping mall in Turkey: the use and appeal of a mall in Ankara, Cities, 2 (22), 89–108.

- Erkut G. (2006). Toplumsal Değişme ve Planlama Eğitimi”, Değişen Mekan-Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003 (edit. Ayda Eraydın). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Erman, T. (2008). Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Uygulamalar, Söylemler, Deneyimler. TÜBİTAK Projesi, no.107K151,
- Erol, P. Ö. (2016). Modernite Projesinin Kökenleri, Dinamikleri ve Sonu. Sosyoloji Dergisi, 33. 49-66.
- Ersoy, M. (2012). Kentsel Planlama Ansiklopetik Sözlük. Ninova Yayıncılık
- Ertek, B. (2015). İstanbul’dan Geriye Göç. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Fainstein, S. S. (2000). New Directions In Planning Theory. Urban Affairs Review, 35(4), 451–478
- Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. Seçme Yazılar 2, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (1986). Of Other Spaces. Diacritics, Spring, Volume 16, No 1, 22-27.
- Freestone, R. & Gibson, C. (2006). The cultural dimension of urban planning strategies: an historical perspective. İçinde J. Monclús & M. Guàrdia (Eds.) Culture, Urbanism and Planning (ss. 21-41) Ashgate Publishing, Hampshire.
- Fromm, E. (2006). Sağlıklı Toplum. Çev., Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrıseven. 4. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fukuyama F. (1993). Tarihin Sonu ve Son İnsan. (Z. Dicleli, Çev.), İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Fukuyama, F. (1989). The End of History?. The National Interest, nu. 16, ss.3-18.
- Fukuyama, F. (2022). Liberalism and its Discontents. London: Profile Books
- Gezgin, M. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. Sosyoloji Konferansları, (23), 31.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre’nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 26(3), 1-29.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (Çev.), Ankara: Ayraç Yayını

- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, 2(1): 41-47 doi:10.35365/ctjpp.20.2.6
- Görgülü T. (2016). Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından “Rezidans’a” Geçiş. TÜBA-KED 14/2016
- Gözübüyük, A. Ş. (2010a). Yönetim Hukuku. Turhan Kitabevi, Ankara, 29.Baskı.
- Güllüpnar, F. (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 21, Sayı 3, Temmuz, s. 1-29.
- Güllüpnar, F. (2013). Kent kuramları. İçinde Güneş, F. (haz.) Kent Sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2978, 50-83
- Gümüş, N., İlhan, A. ve Gülersoy, A. E. (2013). Bir Tersine Göç Örneği: Köprücük Köyü (Varto-Muş). Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 8(6), (s. 235).
- Günday, M. (2012). İdare Hukuku. Ankara: İmaj Yayınları. s.457.
- Güneş, M. (2004). Yerel Gündem 21 “Ulusal” Kentlerden “Küresel” Köylere. Detay Yayıncılık, Ankara,
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de Kentten-Köye Göç Olgusu. Doğu Üniversitesi Dergisi, say. 11, C. 1, s. 80, ss. 77-86
- Güven, O. Ö. (2014). Gözetim Tekniklerinin Güç İlişkileri Bağlamında Dönüşümü ve Toplumsal Denetim. Atatürk İletişim Dergisi, S. 7, Temmuz, s. 98.
- Habermas J., 2010. Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje. Dipnot Dergisi, (2. Baskı), Sayı:1, s.29-41.
- Habermas, J. (1998). Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine. (Çeviren: Mustafa Tüzel), İstanbul, Kabalcı Yayınları
- Harris, J. R. & Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis. The American Economic Review, 60(1), 126-142.
- Harvey D. (2010). Postmodernliğin Durumu. (Çev.: Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul s. 21.
- Harvey, D. (1997). Postmodernliğin Durumu. Kültürel Değişimin Kökenleri, Sungur Savran (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları

- Haydar, G. (1991). Şehirlerin Ruhü. trc. Gürkan Selemen, İstanbul. s.23-30.
- Heidegger, M. (2013). Olmaya Bırakılmışlık. (Çev. Mesut Keskin), İstanbul: Avesta Yayınları
- Hocaoğlu, B. (2011). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo-Ekonomik Ve Mekânsal Özellikler. Ege Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Horkheimer, M. (2005). Metafiziğe En Son Saldırı. Geleneksel ve Eleştirel Kuram. (Çev. Mustafa Tüzel), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Howard, E., (1966). Garden Cities of Tomorrow. Faber and Faber LTD, Russell Square, London.
- Huntington, S. P. (2006), Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması. (M. Turhan ve Y.Z.C. Soydemir, Çev.), İstanbul: Minerva-1
- Huntington, S.P. (1993). "The Clash of Civilizations?", Foreign Affairs, Sayı. 72, Nu. 3, ss.22-49.
- Işık B. (2011). Conformity of Gypsum Stabilized Earth- Alker Construction with 'Disaster Code 97' in Turkey, Cyprus International University, N-Cyprus , International Journal of Civil & Environmental Engineering IJCEEIJENS Vol: 11 No:02, April.
- İçduygu, A., Sirkeci İ., Aydıngün İ. (1998). Türkiye'de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi. Türkiye'de İçgöç, İstanbul, Tarih Vakfı Yayını, s. 207-244.
- İçduygu, A., Sirkeci İ., Aydıngün İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. Der. Oya Bardar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İlkaracan, İ., İlkaracan P. (1999). 1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç. İstanbul: Tarih Vakfı Yay
- İnan, G. (2019). Tersine Göç Olgusunun Nedenleri Üzerine Bir Araştırma (Bandırma-Gönen). Yüksek Lisans Tezi.
- İslamoğlu, E., S. Yıldırım al p ve A. Benli. (2014). Türkiye'de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği. Sakarya İktisat Dergisi, cilt 3, sayı 1, ss. 68-93.

- Joss, S., Cowley, R., Tomozeiu, D. (2013). Towards The 'Ubiquitous Eco-City': An Analysis Of The Internationalisation Of Eco-City Policy And Practice. *Urban Resarch & Practice*. 6(1):54-74.
- Kademoğlu H., (2011). Modern Yaşamın Kamusal Mekanları Olarak Alışveriş Merkezleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kafesçioğlu, R., (1980). Yapı Malzemesi Olarak Kerpicin Alçı ile Stabilizasyonu. TÜBİTAK MAG 505, İstanbul.
- Kandemir, O. (2010). İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.
- Kapan, T. (2014). Toplu Konut ve Yaşam Tarzları: İstanbul Kayabaşı Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Karadağ, A. (2003). Osmanlıdan Günümüze Türk Kentinin Değişen Kimliği. *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 75, Sayı: 441, (Aralık), s. 147-166.
- Karakılçık, Y. (2016). Yeni Yerel- Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler (3. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Karakoç, N. (2020). Esenlik İçin Ekolojik Uyanış Koridoru: Meles. <https://www.arkitera.com/proje/1-mansiyon-meles-cayi-ulusal-kentsel-tasarimfikir-projesi-yarismasi/> (08.05.2021)
- Karpat, K. H. (2003). Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm. A. Sönmez (çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Kaya, E. (2007). Kentleşme ve Kentlileşme, (2. Baskı), İstanbul, Okutan Yayıncılık
- Kaya Altan, İ. & Gökgür, P. (2019). *Akıllı Şehir Kavramının Orta Ölçekli Şehirlerin Gelişmesindeki Araçsallığı*. *Artium*, 7(2): 115-123
- Kaygalak, S. (2009). Kentin Mültecileri. Dipnot Yayınları, Ankara.
- Kaya B. E., Akıner İ., (2022). Toplu Konut ve Sosyal Konut Üretiminin Küreselleşme Bağlamında İrdelenmesi: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler. *Kent Akademisi Dergisi*, Cilt: 15 Sayı 4, 15(4):1789-1811

- Keleş, İ. (1996). Türkiye’de Kent Planlanmasının Sosyo-Kültürel Boyutları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keleş, R. (1996). Kentleşme Politikası. İmge Yayınları, 3. Baskı
- Keleş, H. (2001). Vakfiyelere Göre XV. Yüzyılda Bursa’da İmar Faaliyetleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 21, Sayı 1 177-188.
- Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Keleş, R. (2012). Yerinden Yönetim ve Siyaset (8. Basım). Cem Yayınevi, İstanbul
- Keşen, E. B. ve Uğuzman T. (2018). Haydi Köyümüze Geri Dönelim! Tersine Göçün Sosyoekonomik Etkileri: Yeni Yol Köyü Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 40:2.
- Kızılcıkelik, S. (2004). Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsani Olmayan Doğası. (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kızılcıkelik, S. (2013). Frankfurt Okulu. 3. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık
- Kızıldağ H. (2021). Arkaik Devirlerden Post-Hümanizme Ölümsüzlük Arayışındaki İnsan: Ufuktaki Transhümanizm ve Kültür. Sosyal Bilimler Işığında Doğa, İnsan, Toplum ve Kültür | s.81-96, Paradigma Akademi Yayınları, ISBN: 978-625-7686-79-2.
- Kocaman, T. ve Beyazıt S. (1993), Türkiye’de İçgöçler ve Göç Edenlerin Sosyo Ekonomik Nitelikleri. Ankara, DPT Yay., 2.
- Koçak, Y., Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 172, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 163 – 184.
- Koçyiğit, T. (2013). Medine’deki Uygulamalarından Hareketle Hz. Peygamberin Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı: 31
- Kuban, D. (1998). Kent ve Mimarlık Üzerine *İstanbul Yazıları*. YEM Yayınları, İstanbul, s. 279.
- Kurekova, L. (2011) Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows, Paper prepared for

Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge, April 6-9, 2011, University College London

Kurt Ü., Yavuz M. (2013). Üniversite-Sanayi İş birliği: Dünü, Bugünü, Geleceği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 17(1), Özel Sayı, 50-57.

Küçükbağrıaçık Y., Büyükatalay E. Ö. (2021). Yeni Nesil Cep Telefonu Frekansları ve Biyolojik Etkileri. Genel Tıp Derg;31(3)309-312, s.309, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyofizik Anabilim Dalı, Ankara.

Le Corbusier, C.E.J. (1987). A contemporary city, from the city of tomorrow and its planning. New York: Dover.

Lee, E. (1966). A Theory of Migration, Demography, Cilt: 3 Sayı: 1, Springer on behalf of the Population of Association of America, <http://www.jstor.org/stable/2060063>, (25.02.2015), ss. 47-57.

Lefebvre, H. (1991) The Production of Space. United Kingdom: Blackwell Publishing.

Lefebvre, H. (2014). Mekânın Üretimi. Çev. I. Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Levine, N., (2016). The Urbanism of Frank Lloyd Wright. Princeton University Press, s.172, New Jersey, Amerika.

Lewis, B. (2002). 300 Yıldır Sorulan Soru: Hata Neredeydi? (H. Ö. Turgan ve S. Bilbaşar), İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Marcuse, H. (1968). Tek Boyutlu İnsan. (Çev. S. Çağan). İstanbul: May Yayınları.

Marx, K. (1986) Kapital, Cilt I, Ankara: Sol yy

Marx, K. (1997). Yahudi Sorunu. Erdost, M. İ. (Çev.). Ankara: Sol Yayınları

Marx, K. (2014). 1844 El Yazmaları. Belge, M. (Çev.). İstanbul: Birikim Yayınları.

Massey, D. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. Population and Development Review, 19(3), 431-466.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Theories Of International Migration: A Review And Appraisal. Population And Development Review, 19(3), 431-466.

- Mazı, F. (2008). Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 5, Sayı: 10.
- Meral, E. (2016). Göçün Ekonomik Analizi: Niğde Uygulaması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Meriç, Ü. (2004). İstanbul'a Muhtemel Göç Dalgaları. İstanbul'u Bekleyen Sosyal Riskler Araştırması 2. İstanbul. 61
- Mirza, B. S. (2019). Yeni Bir Göç Modeli Olarak Kentten Tersine Göç: İstanbul İncelemesi (Köyceğiz). Yüksek Lisans Tezi.
- Mumford, L. (2013). Tarih Boyunca Kent. Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği, Çev. Gürol Koca, Tamer Tosun, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.691.
- Necipoglu G. (2005). The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire. Reaktion Books, London
- Nedinç, M. (2022). Cazibe Merkezleri Programının Tersine Göç Mekanizması Üzerindeki Etkisi: Gaziantep Örneği. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Nevşehir.
- Nietzsche, F. (2008). Ahlakın Soykütüğü Üstüne. Çeviren Aslı Yarbaş. İzmir: İlyaz Yayınları, 85-86.
- Nietzsche, F. (2014), Güç İstenci. Çeviren Nilüfer Epçeli. İstanbul: Say Yayınları, 37.
- On Birinci Kalkınma Planı. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2019-2023) Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Temmuz.
- On Birinci Kalkınma Planı. (2018). Büyüme Dinamikleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2019-2023). T. C. Kalkınma Bakanlığı Ankara.
- Ostrowski, W. (1970). Contemporary Town Planning: From the Origins to the Athens Charter. IFHP-CRU.
- Öğün E., Kentel F. ve Öztürk M. (2017). Kır Mekanının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Dönüşümü: Modernleşen ve Kaybolan Geleneksel Mekanlar ve Anlamlar. (İstanbul: Temmuz). TUBITAK Raporu
- Ökten, S. (2017). Fincanımda Kola Var. İstanbul: Tutukitap.

- Ökten, S. (2020). Zihniyetimizi Kaostan Kurtarmamız Gerekıyor. TRT Akademi. ISSN 2149-9446 | Cilt 05 | Sayı 10 | Temmuz | Kültürel Çalışmalar.
- Ökten, S. (2022). Tevhid İtikadının Mekana Yansıması Olarak Külliyeler. Türk ve Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Yayınları:017a, Külliyeler: Geleneklerimiz ve Geleceğimiz Çerçevesinde Bir Kültür Mirasımız, Cilt 1, ISBN:978-625-7922-17-3, Ed. Prof. Ahmet Haluk Pamir
- Özarpınar Y. (2018). Kültür ve Medeniyete Yeni Bir Bakış- BİR MEDENİYET TEORİSİ. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Özarpınar Y. (2014). Genel Bilim Metodu Yaklaşımıyla Bir Kültür ve Medeniyet Teorisi. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, Yıl 2014, Cilt: 1 Sayı: 1, 63- 70, ISSN 2148-1652.
- Özarpınar, Y. (2013). İnsanlığın Geleceği ve İslam Medeniyeti. Medeniyet ve Değerler, Acık Medeniyet- İstanbul Yaklaşımı, İstanbul Ticaret Odası, Editör Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK, Yayın NO: 2012- 32, ISBN 978-605-137-246-4 (Basılı) ISBN 978-605-137-245-7 (Elektronik) S.333-338
- Özbay F., Yücel B. (2001.) Türkiye’de Nüfus Hareketleri, Devlet Politikaları Demografik Yapı. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları 1(69): 13.
- Özbek, V. Ö. (2014). Mobese Sisteminin Türk Hukukundaki Durumu. Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, Cilt I, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 1003-1020.
- Özcan E.D. E. (2017). Türkiye’de 2000’Lİ Yıllarda İç Göç- İşsizlik Örüntüleri: Ankara (Tr51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (Tr71) ve Samsun (Tr83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. İş ve Hayat, 2(4), 183-215.
- Özcan, M. T. (2017). Modern Toplum ve Hukuk Devleti. 2. Baskı, Tekin Yayınevi, s. 241.
- Özer, D. H. (2022). Mobese İzleme Ve Kayıtları: Gözetim Toplumu Bağlamında Bir Değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1, s. 459-500.

- Özparlak B. O., Yılmaz S. S. (2020). Beyin-Makine Arayüzü Teknolojisi ve Mahremiyete Dair Yeni Hukuki Sorular. T.C. Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi / 2, s.579-618.
- Özsoy, A. (2011). Toplu Konut Uygulamalarının Gelişimi. EkoYapı Dergisi. Erişim Adresi (12.12.2021): <https://www.ekoyapidergisi.org/toplu-konut-uygulamalarinin-gelisimi>
- Öztaş, R.G. (2019). Planlamada BİT Destekli Yenilikçi Çözümlerin Kırsal Alana Entegrasyonu: Vodafone Akıllı Köy Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk M. (2007). Türkiye’de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasasına Etkileri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı. 52.
- Öztürk, Altuntepe, (2008). Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. Cilt: 3 Sayı: 11.
- Özyılmaz, A. (2018). İç Göçlerin Bölgesel Dengesizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Park, E. R. (2013). Human ecology. In Lin, L., Mele, C. (Eds.) The Urban Sociology Reader, 83-90, Routledge, London.
- Parlak B., Doğan K. C. (2018). Türkiye’de Mevcut İl Yönetimi ve İlçe Yönetimi: Tarihsel ve Yapısal Bir İnceleme. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Ss.42-52.
- Pazarlıoğlu, M. V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. Yönetim ve Ekonomi, 14(1), 121-135.
- Piore, M.J. (1979). Birds of Passage. Migrant Labor and Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Politzer, G. (1987). Felsefenin Temel İlkeleri. (A. Görsev, Çev.) Ankara: Hazar Yayıncılık, 307.
- Punter, J. V. (1990). The privatisation of public realm. Planning, Practice and Research, 5(3), s.9-16.
- Ravenstein, Ernst G. (1885) The Laws of Migration. Journal of the Statistical Society of London, Vol. 48, No. 2, p. 167-235

- Sağır, A. & İnci, Ü. (2013). Karabük'te Üniversite Algısı: Karabük Üniversitesi Örneği. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, II, 2 (2), 49-81.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, No. 5, s. 32- 44.
- Said, E. (2010). Kültür ve Emperyalizm Kapsamlı Bir Düşünsel ve Siyasal Sorgulama Çabası. (N. Alpay, Çev.), İstanbul: Hil Yayın.
- Sargın, S. (2006). Üniversiteler-Şehirleşme Üniversitelerin Şehirleşmeye Etkileri. s.51, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Sargın, S. (2007). Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5, 133-150
- Sartre J. P. (2002). Varoluşçuluk. Asım Bezirci (çev), Say Yayınları, İstanbul.
- Sassen, S. (1991). The Global City. New Jersey: Princeton Üniversitesi Yayınları.
- Sennett, R. (2002). Kamusal İnsanın Çöküşü. Çev. S. Durak ve A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sezal, İ. (1997). Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara,
- Sınmaz, S. (2015). Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekânlar Üzerindeki Yansımaları. Aralık, Tasarım + Kuram. 20. 63-75.
- Simmel, G. (2015). Metropol ve Zihinsel Hayat. İçinde Bireysellik ve Kültür. (Çev. T. Birkan), 317-329, İstanbul, Metis Yayınları, (Orijinal Basım Tarihi 1903)
- Sitte, C. (1909) Der Staedtebau nach seinen künstlerischen Grundsætzen,. Wien (4. Aufl.),
- Smith, M. P. (1980). The city and social theory. Basil Blackwell, Oxford.
- Soytürk, M. (2012). Türkiye'den Avusturya'ya İşgücü Göçü. Turkish Studies, 3(7), 2313 2328.
- Sönmez, T. (2011). Aktarma Merkezleri, İstanbul Kabataş Aktarma Merkezi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi FBE

- Storper, M. (1997). *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*. New York: The Guilford Press
- Stouffer, S.A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Suher H. (1998). Kent Planlama Sürecinde Kent Meydanlarının Yeri ve İşlevi. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, Özdemir Ofset, İstanbul, 4. Sayı.
- Sürmeli, İ. (2017). Türkiye’de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu Özel Sayısı*. 275-286.
- Şahin, A. (2018). Türkiye’deki Meydan Konseptli Alışveriş Merkezlerinde Kentsel Mekân Özelliklerinin İrdelenmesi. *Kto Karatay Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi*
- Şehircilik Şûrası Komisyon Raporları. (2017). *Yeni Şehirleşme Vizyonunda Yerel Yönetimlerin Rolü Komisyon Raporu*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İsbnyayın No: 978-605-5294-73-1.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 40. 231-256
- Şengün H., Koçhan A., Yıldız Meydan S. G. (2019). Akıllı Kentler ve Dijital (Siber) Güvenlik. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı.
- Şimşek, R. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Göç Veren Bölgelere Etkisi ve Tersine Göç İmkânları: Kastamonu Örneği. *Doktora Tezi*.
- Taş L., Sağlam E. B. (2020). Güvenlikli Sitelerde Yeni Eğilimler ve Sosyo-Mekânsal İlişkiler. *Journal of Economy Culture and Society* 2020; 62: 1-21 DOI: 10.26650/JECS2019-0102.
- Tekeli, İ. (1980). Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri. İç: GÖK, Tamer. *Türkiye’de İmar Planlaması*. Ankara, s. 8-112
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları., ISBN: 9753332217.

- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1(37), 43-56.
- Tezcan, M. (2000). Dış Göç ve Eğitim (1. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık
- Toksöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü, (1. Baskı), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Touraine, A. (2007). Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma. (Çev.: Olcay Kunal), YKY, İstanbul
- Toynbee, A. (1991). Medeniyet Yargılanıyor. (Çev.: Ufuk Uyan). İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Tunç H. B., (2018). Türkiye'de İç Göçlerin Shift Share Analizi ile İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı.
- Turkan, I. (2014). Alış-veriş-Tüketim Mabetleri: Sosyo-ekonomik Açından Mekân Tüketiminde Türkiye Örneği. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 85-104.
- Tümer, G. (2000). Kentler, Binalar, İnsanlar, Olaylar, Meydanlar. Ege Mimarlık Dergisi, 34, 12-17.
- Tümertekin, E. (1968). Türkiye'de İç Göçler. İstanbul: Taş Matbaası.
- Tümertekin, E. (1970-1971). Gradual Internal Migration in Turkey: A Test of Ravenstein's Hypothesis. Review of the Geographical Institute of the University of Istanbul. 13, ss. 156-169.
- Türkiye Mekânsal Strateji Planı ve Stratejik Çevresel Değerlendirme Raporu (2021). ÇŞB, İTÜ
- Türkün D., N. (2006). Le Corbusier'nin Kentsel Ütopyelerine Genel Bir Bakış. Boyut Pedia. <http://www.boyutpedia.com/930/7967/le-corbusiernin-kentsel-utopyalarina-genel-bir-bakis>, (accessed in: 12/05/2019).
- Türkün, A. ve Kurtuluş, H. (2005). İstanbul'da Kentsel Ayırışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar. "Giriş", (Haz.) KURTULUŞ, H., Bağlam Yayınları, İstanbul.

- Uğuz Ş. (2004). Göç ve Göçün Ruhsal Sorunları. Çukurova Üniv. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 2004, Cilt.13, 384 - 390.
- Uzun F.vd. (2017). Alışveriş Merkezlerinin (AVM) Mekânsal Kullanımlarının ve Kullanıcı Eğilim ve Beklentilerin İrdelenmesi; Isparta Kenti Örneği. Süleyman Demirel Üniv., Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi Araştırma Makalesi, MBUD 2(1):1-16. e-ISSN: 2548-0170.
- Uzun, G., Tataroğlu N. (2021). Esneklik mi? Esenlik mi? Dirençli Kentler Söylemine Eleştirel Bir Bakış. DİRENÇLİ KENTLER 6. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Seçme Makaleler ISBN: 978-605-136-751-4 Basım Tarihi: 31.01.2024.
- Üner, S. (1972). Nüfus Bilim Sözlüğü. Ankara.
- Üstündağ, K. (2002). İnsan Merkezli Bütünleşik Kentsel Ulaşım Modeli. MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vural, D. G. (2007). Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Waal, M. De (2018). "The Future of the City: a Smart City or a Social City?". <http://www.thecityasinterface.com/>
- Weber, M. (2000). Şehir: Modern Kentin Oluşumu. (Çev. M. Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul, (Orijinal Basım Tarihi 1922).
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. (Çev. B. Duru, A. Alkan), İçinde Duru, B., Alkan, A. (haz.) 20. Yüzyıl Kenti, 77-106, İmge Yayıncılık, Ankara, (Orijinal Basım Tarihi 1938).
- Yağmur, C. (2013). Kentiçi Ulaşım Bağlamında İstanbul Ulaşım A.Ş. Örneği ve Organizasyon İle Ekonomik Açından Bir Öneri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi FBE.
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yardımlı, S. (2021). Çevreci Yaklaşımlarda Malzeme ve Yapım Tekniği; Çağdaş Kerpiç Yapılar. Issue 2, 389-413, Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi | Cilt: 14 Sayı: 2.

- Yıldırak, N. ve Olhan E. (1994). Kırsal Kesimde Genç Nüfusun Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Kente Göç Etme Eğilimleri. Kırsal Sanayi Sempozyumu, 6-8 Nisan 1993, DPT Yayını, Ankara.
- Yıldırım, E. (2014). Modernite ve Milliyetçilik: Modern Milliyetçilik Kuramları Üzerine. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(6). 23-37.
- Yıldız Akgül, Ş. (Ed). (2019). İdare Hukuku. Açıköğretim Fakültesi Yayını (No: 2670)2784-0-0-0-1902-V01, E-Isbn 978-975-06-3447-5, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3865, Eskişehir.
- Yıldız, R. (2016). Üniversitenin Misyonu, Yeni Kurulan Üniversiteler ve Yerel Kalkınma Önceliği. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 47, Ocak Haziran, ss. 65-84.
- Yılmaz, N. (2009). Ekonomik Krizin Etkisiyle İstanbul'dan "Tersine Göç" Eden Ailelerin Toplumsal Özellikleri ve Beklentileri Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XI, Sayı I. 27-62.
- Yılmaz, Ö. (2015). Akıllı Kentler ve Bilgi Toplumu Stratejisi. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Information Society Strategy and Action Plan (2015-2018) and Smart Cities, <https://www.csb.gov.tr/db/cbsgunu/w>
- YÖK. (2007). Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi. Ankara.
- YÖK. (2020). Yükseköğretimde Yeni YÖK Projeleri, 'Yüksek Öğretimde İhtisaslaşma ve Misyon Farklılaşması-Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler'. Ankara.
- YÖK. (2021). Üniversite Sanayi İş Birliğinin Geliştirilmesi Eylem Planı. Ankara. EDİTÖR Prof. Dr. Mehmet ÇELİK (Üniversite-Sanayi İş birliği Komisyonu Yürütücüsü)
- Yücel, A. (1994). Büyükşehir Yönetimi, İstanbul İçin Model ve İçgöçlerin Yönlendirilmesi. Ankara: DPT Yayını
- Yürüdü, E. (2008). Koyulhisar İlçesi'nde (Sivas) Göç Hareketleri/Migrations in Koyulhisar (Sivas). Doğu Coğrafya Dergisi, 13(20). s. 19-34.

Zencirkıran, M. (2006). Küresel Sosyal Sorunlar ve zm Arayışları” Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı. (Editör: Memet Zencirkıran), Nova Yayın Dağıtım, Ankara.

Zweig, S. (2022). Mecburiyet. (Der Zwang), ev. Gülperi Sert, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

İTERNET KAYNAKLARI:

URL-1; www.imar.istanbul/tr/proje/okmeydani-iett-bloklari

URL-2; <https://www.gzt.com/jurnalist>

URL-3; <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yuksekogretimde-yeni-istatistikler.aspx>

URL-4; <https://www.cnnturk.com/22.02.2020>

URL-5; <https://www.trthaber.com/haber/dunya/isvecte-deri-altina-cip-enjekte-teknolojisine-ilgi-artiyor-475239.html>, 11.04.2020

URL-6; <https://www.cnnturk.com/dunya/fdadan-muska-izin-cikti-insan-beynine-cip-takacak>, 27.05.2023

URL-7; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cip-cekismesinde-cinden-yeni-hamle>, 08.08.2023

URL-8; <https://cbs.csb.gov.tr/birimler/akilli-sehirler-daire-baskanligi>

URL-9; <https://www.haberturk.com/icme-suyu-sebekesini-hacklediler-haberler-2974531-teknoloji>, 16.02.2021

URL-10; <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/cumhurbaskanligi-dijital-donusum-ofisi-baskani-koc-siber-guvenligi-es-gecersek-sehirlerimiz-kolelesir>, 06.01.22

URL-11; <https://www.akillisehir.com/idet/4/30/barselona>

URL-12; <https://www.akillisehir.com/idet/4/27/singapur>

URL-13; <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrazyadan/asrin-muhru-buyuk-camlica-camisi-3-yilda-25-milyon-kisiyi-agirladi/>

URL-14; <https://www.ulubol.com.tr/site-upload/site-images/buyuk/15579224912-kuzey-ankara-camii-kulliye-otopark-ve-kongre-merkezi.jpg>

URL-15; <https://m.arkitera.com/soylesi/826/ahi-evran-i-veli-kulliyesi>

URL-16; <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/merkez-camii-projesine-belediyeden-onay>

URL-17; <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/turkiye-kazakistan-dostlugunun-en-guzel-sembollerinden-birisi-hoca-ahmet-yesevi/>

URL-18; <https://eyyubsultan.fr/wp-content/uploads/2021/05/BrochureTR20.pdf>

URL-19; <https://www.sabah.com.tr/gundem/2023/02/17/prof-dr-sadettin-okten-degerlendirdi-ideal-sehirlesme-nasil-olmalidir-17.2.2023>

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe Karakaş Şimşek

A. EĞİTİM

Doktora: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Şehircilik ve Kentsel Dönüşüm Bilim Dalı, 2024, İstanbul.

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Kent Çalışmaları ve Yönetimi Bölümü, 2018, İstanbul.

Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1998, İstanbul.

B. MESLEKİ DENEYİM

-1999-2010 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Planlama Müdürlüğü.

-2015-2019 Panorama Şehircilik Müdürlüğü.

C. SEMPOZYUM VE KONGRELERDE SUNULAN BİLDİRİLER VE YAYINLAR:

-Dergi Park, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2019, Cilt 1, Sayı 3, s.14-22; ‘Tarih Öncesi Dönemdeki İlk Barınma Alanları ile Anadolu’ daki ‘Körtik Tepe, Hallan Çemi, Nevali Çori ve Aşıklı Höyük’ Yerleşimlerinde, İnanç ve Kültürün Etkisinin İncelenmesi’, başlıklı makale yayınlandı.

-İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji Günleri Öğrenci Araştırmaları Sempozyumu’nda (22 Mayıs 2022) ‘Büyükşehrin Bulvarında Küçük Şehrin Sokağını Aramak’ başlıklı bildiri sunuldu.

-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Fen ve Mühendislik Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi’nde (4-5 Haziran 2022)

‘Şehircilik Vizyonumuza Yön Veren ‘Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları-11’ İlkelerinin, ‘Beldetün Tayyibe’ Değerleri Açısından Analizi’ ve

‘Şehirde Somutlaşan Medeniyet Tasavvurunun, Göç Sonucu İnşaa Edilen Medine ve New York Örneklerinde İncelenmesi’ başlıklı bildiriler sunuldu ve özet metni yayınlandı.

-Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Ekoloji, Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Kongresi'nin (ECOSUS 2022, 09-11 Haziran 2022) özet kitabında 'Bölgesel Kalkınmamızda Tersine İç Göç Odaklı Yeni Yerleşimlerin Yerel Potansiyeli Esas Alması' başlıklı özet metni yayınlandı.

-5. Uluslararası Başkent Fen, Sosyal ve Sağlık Bilimleri Kongresi' nde (11-12 Haziran 2022) 'Bir Kentsel Yenileme Örneği: Cape Town-Zeitza Moca (Afrika Çağdaş Sanat Müzesi) ve The Silo Hotel' başlıklı bildiri sunuldu.

- 6. Uluslararası Değişen Dünyada Fen, Sosyal ve Sağlık Bilimleri Kongresi' de (02-03 Temmuz 2022) 'Çevre Dostu Üç Caminin İncelenmesi; Fransa-Massy Ulu Camisi, İngiltere-Cambridge Merkez Camisi, Türkiye-İstanbul Havalimanı Ali Kuşçu Camisi' başlıklı bildiri sunuldu.

-9. Uluslararası Gap Zirvesi Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde (01-03 Temmuz 2022), 'Kentsel Dönüşümde Bir Endüstri Mirasını Yenileme Yaklaşımı; Mecidiyeköy Likör Fabrikası Örneği' başlıklı bildiri sunuldu.

- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 1. Uluslararası Mimarlık, Sanat ve Tasarım Sempozyumu'nda (Iar-Arde 05-07 Ekim 2022), 'Tersine İç Göçe Yönelik Yerleşim Önerisinde Yeni Külliye Yaklaşımı' başlıklı bildiri sunuldu ve tam metni yayınlandı.

- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi 1. Uluslararası Mimarlık, Sanat ve Tasarım Sempozyumu'nda (Iar-Arde 05-07 Ekim 2022), 'Türkiye'deki Tersine İç Göçe Yönelik Öneride, Yerel Üniversitelerin İşlevi' başlıklı bildiri sunuldu ve tam metni yayınlandı.

-Karabük Üniversitesi, 4. Coğrafya Eğitimi Kongresi'nde (UCEK 2022, 7-9 Ekim 2022) 'Türkiye'deki Tersine İç Göçte, Kendi Yörelere Geri Dönmek İsteyenler İçin, Çözüm ve Yerleşim İlkeleri Önerisi' başlıklı bildiri sunuldu ve tam metni yayınlandı.

-Selçuk Üniversitesi, Uluslararası Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Peyzajlar Kongresi' nde (ICSULA 2022, 26-27 Ekim 2022), 'Türkiye'deki Tersine İç Göçe Yönelik Öneri Yerleşim İlkeleri ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımı' başlıklı bildiri sunuldu.

-Aksaray Üniversitesi, 3. Uluslararası Kentsel Araştırmalar Kongresi' nde (Ukass 2022, 21-22 Kasım 2022,) 'Türkiye'deki Tersine İç Göçe Yönelik Yerleşim Önerisi İçin, Rasyonel ve Emin Şehir İlkelerinin Analizi' başlıklı bildiri sunuldu.

-Hendese dergisinin 'Afet' konulu 10.sayısında (2021) 'Kentin Afeti; Şehrin Alameti'
başlıklı deneme yazısı yayınlandı.

Yabancı Diller: İngilizce

Diğer İlgi Alanları: Tarih, Arkeoloji, Edebiyat, Musiki, Tiyatro, Fitoterapi, Organik
Yaşam

